TVTIONVM

DIALECTICARVM
LIBRI OCTO.

Auctore

PETRO A' FONSECA

Ex Societate Iesu.

NVNC QVIDEM PLVRIBVS purgata mendis.

VENETIIS,

Apud Vincentium Florinum.

M DC XI.

PRAEFATIO

PETRVS A FONSECA

LECTORI.

ADeò inops fuit politioris Literaturę superior ætas, vt cùm omnes, qui Philosophiæ studia consectabantur, Aristotelici haberi vellent, paucissimi essent, qui Aristotelem euoluerent. Arbitrabantur enim Aristotelicam doctrinam planius, & expeditiùs in summulis quibusdam, ac quęstionibus, quas diligentiorum industria pepererat, quam in suo autore contineri. Sed quanquam magna ex parte id verum sit, non est tamen obscurum, quantam iacturam fecerit Philosophia, ex quo hæc docendi, discendique consuetudo probari cœpit. Quotus enim quisque est, qui grauem illam antiquorum eruditionem hisce riuulis contentus, non dico consequi, sed aliqua ex parte imitari possit? Hoc cùm animaduerteret nostra hæc Conimbricensis Academia, aliarum quarundam recenti exemplo, & instituto ducta, eam docendi rationem ab ipsis, veluti incunabulis sequuta est, vt in explicandis libris Aristotelis omne studium, & operam collocandam existimaret. Quo autem ex ea re vberior fructus perciperetur, prudenter statuit, vt ea

 quoti-

quotidie præceptores dictarent discipulis, quæ de re, quam explicassent, vel grauissimi autores optimè dixissent, vel ipsi marte suo addenda esse iudicassent. Verum hæc docendi ratio, etsi longè melior, & vtilior, quam illa superior habebatur, tamen ob assiduum scribendi laborem, incredibilem discipulis, vt de præceptoribus taceam, molestiam, difficultatemque afferebat. Tempus etiam, quod in docendo, ac disputando vtilius poni potuisset, non sine magno incommodo in dictando consumebatur. Vnde illud euenire necesse erat, vt nec libri omnes, qui in curriculo Philosophiæ numerantur, omnino absoluerentur, nec tam frequens esset, tamque diuturna, quàm optabamus, disputandi exercitatio. Vt ergo & labori discipulorum cõsuleretur, & iactura qualiscunque erat, studiorum Philosophiæ resarciretur, statuerunt Præpositi societatis nostræ, cui Regium hoc liberalium artium Gymnasium, non abhinc anno à Christianissimo Rege Ioãne tertio traditum est, vt ego, ꝙ in profitenda Philosophia aliquot annos posuissẽ, qua possem breuitate, & perspicuitate eos libros Aristotelis exponerẽ, qui auditoribus Philosophiæ explicari consueuerunt. Fore enim existimabãt, vt hac ratione, & mea diligentia, & typographorum opera, nõ modò discendi labor minueretur, sed aliquid etiam ad hæc studia lucis, & vtilitatis accederet. Ego verò cùm mei tenuitatem ingenij non prorsus ignorarem, quantum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar esse sentiebam, recusare conatus sũ. Verũ illi, in quorũ ego voce Christũ agnosco, studio iuuãdi alios commoti, meę potiùs facultatis, seu (vt veriùs loquar) imbecillitatis periculũ facere, quã vllam officij occasionẽ prætermittere

re voluerunt. Quia igitur impositum mihi onus reijcere non possum, dabo quàm diligentissimè operam, vt, quod in me est, si non aliorum votis satisfecero, certè eorum, quibus meæ vitæ rationem commisi, iussui nõ desim. Interim tamen dũ commentarios in Aristotelem, Porphyrijque Isagogen conscribo, has Dialecticas institutiones, cùm vt fidei nostræ pignus, tum verò vt necessarias ijs offero, qui intra limina Philosophiæ recipi cupiunt. Id enim negari non potest, Aristotelem alioquin disertissimum ita de industria, quo tarda nimirum ingenia exerceret, suam sententiam plurimis in locis occuluisse, vt præceptorib. Dialecticę necesse sit, non ante ad explicationem librorum eius accedere, quam totius Dialecticæ adumbratam imaginem discipulis proponãt. Sic enim fit, vt omnibus partibus Dialectices, quasi radio descriptis, multo planiùs, & faciliùs ea, quæ ab illo dicuntur, intelligantur. Nec tamen hi octo libelli eo consilio à me scripti sunt, vt ante Porphyrij institutionem omnes explicentur, scio .n. id commodè fieri non posse, sed vt necessarijs, ac præcipuis quibusque initio expositis, reliqua in alium locum differantur. Satiùs namq. est si nonnulla ex tribus primis mensibus, quos vtiliter Academia nostra in huiuscemodi primis institutionib. ponere consueuit, supersint, quàm vt pars aliqua in hac totius Dialecticæ descriptione desideretur, aut certè breuior sit tractatio, quàm vt perspicuitas & vtilitas patiantur. Possunt itaque sex primi libri à Calendis Octobris ad diem Natalem domini explicari: reliqui in eam anni partem differri, in qua studia ob immodicos calores remissiora esse solent. Ita enim fiet, vt sex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Aristote-

lis, ad libros de interpretatione, deque priori resolutione, qui, vt equidem spero, excussis cōmentarijs, dictandique lentitudine præcisa, ad Calendas vsque Iulias enarrari poterūt, extremi autem duo ad libros de posteriori resolutione, Topicorum, & Elenchorū, qui à studiorum instauratione inchoabuntur, viam muniant. Eò autem libentiùs hoc quasi integrum Dialecticæ corpus confeci, quod videam multos præclari ingenij iuuenes, ab humanioribus literis ad iuris peritiam statim commigrare, qui si vel hac institutione priùs imbuantur, multò majores facturi sint in illis literis progressus. Faxit Deus Opt. Max. vt noster hic labor, qui in eius gloriam, & multorum vtilitatem confertur, & ipsi gratus sit, & prosit omnibus, qui in bonis literis iustitui volent.

ARGV-

ARGVMENTVM in omnes libros.

PRimus liber propositis ijs, à quib. quasi fundamentis totius artis constitutio surgit, explicataque natura nominis, & verbi, quæ sunt apud Dialecticum prima orationis elementa, eas nominum, & verborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vsurpantur.

Secundus disponit nomina omnia, & verba in quasdam veluti classes, quæ prædicamenta appellantur, expositis primum, Genere, Specie, Differētia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis, prædicamenta intelligi nullo modo possunt.

Tertius agit de oratione, eiusq; forma, ad coniunctas vsque enunciationes persequitur: nec omnino eas quæ expositione indigent prætermittit.

Quartus ad diuidendi rationem totus confertur.

Quinto de definitione disseritur.

Sextus explicata in primis consequentiarum vi, & natura, argumentationem, eiusq. quatuor prima genera pertractat, Syllogis. Enthym. Induct. & Exemplum. Qua in parte non tantum peritia iudicandi de apta, & vitiosa argumentatione traditur, sed etiam ostenditur generalis quędam ad medium, argumentumuè inueniendum via.

Septimus agit de demonstratione, ac syllog. Dialectico. Quorum causa locos cōmonstrat, è quibus omnia argumentorum genera depromi possunt. Tum disserit de

mo3.

de ordine. Sic enim Aristoteles eam iudicij partem appellat, qua argumentorum inter se dispositio continetur.

Octauus tandem explicat fallaces syllogismos (Pseudographum ille & Sophisticum nominat) vt Dialecticus expedite intelligat, quomodo eluendæ sint sophistarum captiones. Quod vt commodius fiat, ea quæ recentiores de vsu nominum, quam suppositionem vocant, deque alijs quibusdam nominum affectionibus vtiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBER I.

De necessitate, nominibus, & natura huius Artis. *Caput I.*

CVM omnis doctrina quæ ratione perficitur disserendo (idest, ex notis ignotũ aliquid oratione patefaciendo) tradatur, in disserendo autem multi errores contingant, necessario ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas disserendi formas ostenderet, ne falsa doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc artem qui primi inuenerunt, Dialecticam nominarunt, postea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectè quidem vtrique. Nam Dialectica dicitur Latinè disserendi ratio, siue doctrina. Quod enim Græcis est διαλέγεσθαι vnde hoc nomen ducitur, idem est Latinis disserere. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone auctore, in Logicæ verbum conuenit obscura, inquit, quæstio est, quam περὶ δυνατῶν appellant, totaq; est Logicæ, quã rationem disserendi voco. Quinetiam eadem oratio facilè & expeditè naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam & si ipsum disserendi opus omnibus disciplinis commune est (omnes si quidem ignorationem aliquam ex notis cõfessis depellunt) docere tamen quonam modo disserendum sit, ad eamq. rem communes leges, ac præcepta tradere, hoc sibi Dialectica, vt proprium finem, quo à cæteris distinguitur, vendicauit. Aptissimè igitur defini- tur

1. post. c. & 1. Metaph. 7. tex. 48.

Cur hæc ars necessaria.

Refert hoc Boeth. ad Top. Cic.

Notatio nominis huius artis.

Lib. de Fato.

Finis prius huius artis.

Alb. Magn. in Por. tract. 1.

Plato 7. de Repu. D. Aug. 3. contra Acad. & 2. de ordi. Cice. de claris oratur.

tur Dialectica Differendi doctrina, quasi Ars, quæ docet omnes formulas differendi, hoc est incognita ex cognitis oratione patefaciendi, Hinc fit, vt nō sine causa dixerint grauissimi authores, hanc vnam facultatem cæteris omnibus formandis artibus esse necessariam, quam proinde alius apicem disciplinarum, alius disciplinarum disciplinam, alius & artiū maximam, & lucem omnium appellare nō dubitat. Præscribit si quidem omnes differendi modos, quibus quæque doctrina comparatur, ac continetur, vt dictum est.

Definitionem dialecticæ ex Topicis desumptam non conuenire in totam hanc artem. Cap. II.

Obiectio. SEd aliquis fortasse parum attente ingrediens, in ipso statim limine offendet, dicetq;, eam quam nos tradidimus Dialecticæ diffinitionem, non esse Aristotelicis probandam, quod alia circunferri soleat ex initio Topicorum Aristotelis in hunc modum desumpta, Dialectica est methodus, siue ars ratiocinandi de quacunque quæstione proposita ex probabilibus. Occurres tamen. Aristotelis consiliū non esse, vt ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi asserat ad Dialecticam pertinere, vt agat de omnibus syllogismis, hoc est vt sit generalis quædam ars ratiocinandi, siue ex probabilibus argumentis, siue ex necessarijs) sed vt depromatur inde definitio cuiusdam partis, quæ quia vsu freqnentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi vendicat. Itaque definitio illa, quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.

1. Top. 1. *Dilutio.* *1. Rhet. ad Theodor. 1.*

De subiecto Dialecticæ. Cap. III.

Subiectū Dialecticæ. EX his facile intelliges, subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius conside

ratio

ratio refertur) esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. Namque in hac vna tradenda & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio, curaque consumitur, vt ex dictis apertum est. Hanc Cicero, quasi aliud agens, Orationem Philosophorũ appellat, ea de causa, vt arbitror, quòd Philosophis sit familiaris, ac penè propria. Alio verò loco Varronis personam sustinens, vt eam a perpetua & fusa Oratorum oratione distinguat, vocat Orationem ratione conclusam, præsertim quia nihil est adeò proprium rationi, quàm vt ex notis ad ignota progrediatur. Non desunt quoq. ex recentioribus, qui Modum sciendi appellandam putent. Verùm priores duę nuncupationes non nihil obscuritatis habent, tertia, si sciendi verbum propriè accipiatur astrictior est, quàm res, quæ significatur. Neque enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliquid patefacit, scientiam parit, cùm sæpe opinionem, aut quandam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo sequentia cum superioribus consentiant, simulque apertior, ac planior sit nuncupatio, percommodè vocari potest disserendi modus. Qua verò ratione Argumentatio, aut Syllogismus rectè dicatur subiectum Dialecticæ, paulo post dicemus.

In oratore ad brutũ.

Acad. secunda aedit. li. 1.

Recentiores.

Differendi mod^o. Cap. 5.

De tribus generalibus differendi modis, tribusque primis Dialectica partibus. Cap. IIII.

Diuisione, definitione & argumẽtatione omnis cognitio comparatur.

TRes autem sunt generales differendi, modi, qui deinde in alios, atque alios minutius cõcidun tur: diuisio, inquam, Definitio, & Argumentatio. His enim tribus quasi instrumẽtis omnis cognitio rei incognitę, ex notis, ac perspicuis cõquiritur. Nam diuisio tanquam diligens quædam exploratrix, omnia rerum genera, & partes singulorum excurrens, totã entis confusionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnibus, & quasi ante oculos positis, accedit definitio veluti lumen ad singula illustranda, quæ cum doceat

doceat quid quæque res commune habeat cum cæteris, quid sibi propriũ & peculiare, naturã cuiusq. suis finibus circumscribit: Ad extremum argumentatio multò efficacior superiorib⁹, quid præterea cuique conueniat apta ratione concludit. Ex his tribus instrumentis, quibus tres primæ partes Dialecticæ respondent, duo tantũ posteriora posuit Aristoteles primo Metaphysicorum libro, cùm dixit, omnem disciplinam, in demonstratione. id est argumẽtione, aut definitione comparari. Diuisionem verò, & si alio loco quendam cognoscendi modum esse non negauit, tamen non tantum in ea momenti esse credidit, vt ipsam faceret vnum per se comparandæ disciplinæ instrumentum. Quamobrem ad definitionem, cui materiam subministrat, videtur eam reuocasse. Planius certè hac in re locutus est Plato, qui Diuisionem quasi diuersum differendi modum à cæteris distinxit. Hinc Cicero Epicurum inscitiæ arguens, quod nullam Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quam nos generalem tradimus modorum differendi diuisionem, planè significauit. Iam in altera, inquit, Philosophiæ parte, quæ est quærendi, ac differendi, quę dicitur, iste vester plane, vt mihi quidem videtur, inermis, ac nudus est: tollit definitiones: nihil de diuidendo, ac partiendo docet: nõ quo modo efficiatur, concludaturque ratio tradit. Hinc etiam Porphyrius, vt significaret Isagogen suam vniuersæ Dialecticæ conducere, dixit, eam non modo ad categoriarum doctrinam (in quo libro prima omnium modorum differendi elementa traduntur) sed etiam ad omnẽ definiendi, diuidendi, ac demonstrandi rationem conferre. Hinc quoquo Diuus Augustinus, cùm de origine artium loquitur, asserit, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, non solũ digessisse Grammaticam, sed etiam ab omni falsitatis irreptione defendisse, idq. sine præsidio Dialecticæ, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi inijs tribus generalibus differendi instrumentis,

Duos tã tũ differẽdi modos posuit Aristoteles. Cap. 7. tex. 48. Idẽ Alber. in Porphy. tract. 3. post. 5.

Vt in Phedro, Sophista & ciuili 1. de finibus.

In præfatione.

Boet. ini tio Top. Cice.

Alb. Magnus in

mentis, edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit, vt tres sint generales disserendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes versantur. *Porph. tract. 1. 3. post. et 6. top.*

Quod Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit. Cap. V. *Cur Arist. de sola Argumentat. ex instituto disputet.*

ILlud tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus solam tertiā ex instituto tradidisse De diuisione siquidem, & definitione, nō, nisi quatenus ad inuentionē argumentorū sunt vtiles, disputauit. Hoc autem vel eadē cā fecit, ꝙ in definitione ac diuisione, quod ad Dialecticū attinet, minus negocij esse credidit, quàm vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quā ipse sibi quasi primo authori arrogat. ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primùm traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpe deprimit. At scientiam ratiocinationum, syllogismorùmue (ad quos cætera argumentationùm genera reuocantur) adeò asseueranter sibi ascribit, vt se de syllogismis nihil omnino ab alijs accepisse affirmet, *a* sed sibi primum, quòd eorum artem ingenti labore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaq; ex tribus generalibus differēdi modis solam argumentationem, atque adeò solam ferè eius præcipuam formam, quæ syllogismus, ratiocinatione dicitur, tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modo eas ratiocinationes, quæ ex necessarijs argumētis rem confirmant, sed etiam eas, quæ ex probabilib⁹, verisimilibùsue aliquid probant diligentissimè sit persequutus. Hinc fit, vt qui Dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, considerant, meritò asserant, Dialecticæ subiectum esse Argumētationem, aut certè Syllogismum, ad quem reliquæ argumentationum formæ rediguntur.

1. meta. 6 et 13. meta. 4. Vt 1. pri. 32. & 2. post. 5 Socrates primus definiēdi author, Plato diuidēdi, Aris. ratiocinandi.

Quatenus subiectum Dialectica rectè dicatur Argumētat. aut Syllogis.

diguntur. Hac etiam ratione intelligendum est diuidi Dialecticā in partem inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (vt authores huius diuisionis definiunt) est ratio exquirendi argumēta, Iudicium vero est doctrina accommodādi hæc ipsa ad propositū concludendum, quorum vtrumque ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius est. Quod si nomina inuentionis, & iudicij latius accipiantur, quā ab authoribus huiusce diuisionis exponuntur, non dubium est, quin ad totam Dialecticæ artem hæc diuisio aptari possit. Nā sine inuentione, & iudicio generali significatione acceptis nō solum Argumentatio confici non potest, sed ne vlla quidem definitio, aut diuisio id, quod Boetius diligenter aduertit, Verum de ijs, vt de cæteris, quæ deinceps breuiter attingenda sunt, alio loco fusius disputabimus.

Al. Mag. 1 Post. tract. 1. Scot⁹ ibi. Inuētionē & iudiciū ad doctrinā argumentationis pertinere.

Arist. 3. Rhet. ad Theod. 2. Plato in Sophista. D. Aug. initio categoriarum. Ammoni⁹ Boet. & Diui Thom. in primum periher.

De partibus, & ordine tractationis Dialecticæ. **Cap. VI.**

QVia igitur diuisio, definitio, & argumentatio, hoc commune habent, quod sint orationes, partes autem orationis sunt nomen, & verbum, nā cætera oīa, quæ in oratione cernuntur, aut ad nomen, & verbum reuocantur, aut potius supplementa orationis, & colligationes partium eius quàm partes, putanda sunt. primum *a* nos de nominibus, ac verbis agemus, deinde de *b* oratione, postea tria illa orationū genera diuisionem inquam, definitionem, & argumentationem ita persequemur, vt primo *c* loco de diuisione, proximo *d* de definitione, extremo *e* de argumentatione disseramus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectiora, hic a facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Nec verū aliquis à literis, quę minimæ sunt orationis particulæ, ordiendam esse hanc tractationem putet, propterea quòd natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Nam vt naturæ ordo in aliqua arte ser-

a Li. 1. & 2.
b Lib. 3.
c Lib. 4.
d Lib. 5.
e Lib. 6. 7. & 8.

seruetur, nō est opus, vt sumatur initium ab ijs, quæ omnino, ac simpliciter minima sunt, sed ab ijs, q̄ in ea arte sunt minima. Literæ autem, & si simpliciter sunt minimę partes orationis, tamen earum consideratio non pertinet ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est cur à literis, & non potius nominibus, & verbis, ordienda sit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominib⁹, & verbis disputationē bipartitam faciemus; Priori loco de nominum, & verborū varia nuncupatione dicendum est, proxime cogenda sunt omnia in decem, quasi classes, quę idest, prædicamenta ab Aristot. dicuntur, vt facilè inueniri possint ad omnia orationum genera struenda, de vsu autē nominum, & verborum, quem recentiores suppositionem vocant, deq; alijs quibusdā eorum affectionibus ad finem harum institutionum, quòd commodius in eum locum differri videantur, differemus.

Ordo naturæ. *Ordo doctrinæ.* *Obiectio.* *Dilutio.* *Lib. 8.*

De quibus nominibus, & verbis agendum sit. *Cap. VII.*

NOminum, & verborum tria sunt genera; quædam mente fabricata, quædam voce, alia scripta. Ea enim, quæ sunt in voce, sūt signa eorum, quæ sunt in mente: & scripta eorum, quæ in voce consistunt. Quanquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineant (tradit enim Dialectica omnes disserendi modos, qui non modo externa oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominū, & verborum confusionem in progressu pariant, de solis vocalibus agendum est, præsertim cùm omnis disserendi ratio, quæ in vocibus traditur, facilè ad orationes mentis, & scriptas possit accommodari. Sed obijciet aliquis in hunc modum: Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, teste Aristotele, qui hoc ipsum vsque adeò verum esse putat, vt fateatur demonstrationem, quæ omnium argumenta-

Tria genera nominū, & verborū. *1. peri. 1.* *Obiectio.* *1. post. 8. 77.*

tionum firmissima est,& omnino syllogismum, non in oratione externa, sed in ea, quæ in mente efficitur,consistere,quod etiam in cæteris disserendi modis pari ratione fateri,necesse est,Igitur si vnum tantum genus verborum, ac nominum tractandum videtur,de mentalib. potius, quàm de vocalibus agendum est.Occurrendum est tamen, & si oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia voces, quàm conceptus, multò sunt patentiores & dilucidiores, in vocibus potius, quam in conceptionibus mentis,tradendam esse Dialecticam.sicque de vocalibus potius nominibus, & verbis, quàm de mentalibus agendum esse.id quod Aristoteles, & cęteri omnes non hac tantum ratione fecerunt, sed etiã, quia interna oratione nemo alterum docere potest, incognitaq; externis alijs patefacere, quod tamẽ quo pacto faciendum sit,Dialecticus tradere debet. Eadem quoque ratione vocalia potius nomina,quàm scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirum vocalis oratio longè clarior est, quam scripta. Accedit eò. quòd multo etiam communior, & vsurpatior. Nos igitur has ob causas solam vocalem orationem tractaturi, de ijs tantum nominibus,ac verbis, quæ in voce cõsistunt,differemus. Sed quia perutile erit, tria hæc nominum & verborum genera prius inter se quò ad significandi rationem conferre, ante omnia dicendum est,quid sit significare, quamq. varia sint signorum, ac significationum genera: deinde aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significent: tandem ad explicanda ea nomina,& verba, de quib. agere instituimus, aggrediendum.

Dilutio.

Vocalis oratio ex mentali vim habet.

De solis vocalib. nominibus & verbis agẽdum

Ca.8.9.

Cap.10.11.

Ca. 12. &c.

De signis formalibus & instrumentalibus.
Cap. VIII.

Significare qd.

Atque vt altè,& à capite significãdi modos,repetam,Significare nihil aliud est, quàm potentiæ

tiæ cognoſcenti, aliquid repræſentare. Cum autem omne, quod aliquid repræſentat, ſit ſignum rei, quæ repræſentatur, efficitur, vt quicquid rem aliquam ſignificat, ſit ſignum eius. Quare cum is, qui loquitur, aut ſcribit, dicitur ſignificare ſententiam, aut voluntatem ſuam, non aliter id accipiendum eſt, quàm quo pacto is, qui lignis ignem admouet, vrere ligna dicitur, Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat, quod vrit, ſic is, qui loquitur, aut ſcribit, dr ſignificare ſententiam, voluntatemue ſuam, quia exhibet ſigna, quæ quid ipſe ſentiat, aut velit ſignificant, qualia ſunt verba, ſcripta, nutus, & alia huiuſcemodi.

Duæ ſignorum diuiſiones. Porrò ſigna duabus diuiſionibus diſpartiuntur: altera in ſigna formalia, & inſtrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in naturalia, & ex inſtituto. *Signa formalia.* Signa formalia ſunt ſimilitudines, ſeu ſpecies quædam rerum ſignificatarum in potentijs cognoſcentibus conſignatæ, quibus res ſignificatæ percipiuntur. Huius generis eſt ſimilitudo, quam mons obiectus imprimit in oculis: item ea, quam amicus abſens in memoria amici reliquit: item ea, quam quis de re, quam nunquam vidit, effingit. Dicuntur autem formalia ſigna, quia formant, & quaſi figurãt potentiam cognoſcẽtem. *Signa inſtrum.* Signa inſtrumentalia ſunt ea, quæ potentijs cognoſcentib. obiecta, in alterius rei cognitionem ducũt. Huius generis eſt veſtigium animalis in puluere impreſſum, fumus, ſtatua, & alia huiuſmodi. Nam veſtigiũ eſt ſignum animalis, à quo impreſſum eſt: fumus verò, ignis latentis: ſtatua denique Cæſaris, aut alicuius alterius. Hæc dicuntur ſigna inſtrumentalia, vel quia his quaſi inſtrumentis, cõceptus noſtros alijs ſignificamus: vel quia quemadmodum artifex, vt inſtrumento moueat materiam; neceſſe eſt, vt moueat inſtrumentum, ſic potentiæ ad cognoſcendum aptæ, vt hoc ſignorum genere rem aliquam cognoſcant, neceſſe eſt, vt hæc ſigna percipiant. Hinc colliges apertiſſimum

Discrimē inter signa formalia et instrumental. Alterū discrimen.

discrimen inter hęc signa, & superiora: illa siquidē non sunt à nobis necessariò percipienda, vt ipsorum perceptione in rei significatę cognitionē veniamus: hæc autem nisi percipiantur, nemini alicuius rei cognitionem adducent. Differunt etiam hac ratione, quòd priora illa, nec admodum vsitatè nominātur signa. nec satis propriè dicuntur repræsentare: hæc verò posteriora, maxime. Vnde D. Augustinᵘˢ quasi cōplexus omnia, quæ populari sermone signa dicerentur, hoc modo signum definiuit: Signum est, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit.

De signis naturalibus, & ex instituto. Cap. IX.

Signa naturalia. Signa ex instituto. Ex impositione. Ex consuetudine. Significatio propria, Impropria. Ferè oēs tropi impropriā significationē continent.

Signa naturalia sunt, quæ apud omnes idem significant: seu potius, quæ suapte natura aliquid significandi vim habent. Quomodo gemitus est signum doloris: & risus, lętitię. Signa verò ex instituto sunt, quæ ex hominum voluntate, & quadam quasi cōpositione significāt. Quorū rursus duo sūt genera. Nam quædam significāt ex impositione, vtpotè voces, quibus homines colloquūtur, & scripta, quibus absentes inter se cōmunicant: alia ex consuetudine, & communi vsurpatione: quo pacto ea, quę pro foribus appenduntur, significant res venales. Eorum porro, quæ ex impositione significāt, duplex est significatio, propria, & impropria. Propria est, quā vbi signa ex propria impositione vendicant, qualis ea est, qua vox Homo significat veros homines, & Leo veros Leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam terū affinitatem signa traducūtur: cuiusmodi est illa, qua homo significat homines depictos, & Leo viros, robustos. Fere autem verba ad aliquem modū (τρόπον Græci vocant) traducta, & immutata, impropriā habent significationem: vt quæ per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam immutantur. Dixi autē fere, quia saltem, quæ per Onomatopæiā significant non videntur impropriè vsurpari. Quis enim

enim dicat hanc dictionẽ. Clangor imitatione rei ficta, improprie significare sonum tubæ, & Latratus vocem canis domestici? De syneconche, & Antonomasia alij iudicẽt. Sed hæc, quæ de propria, & impropria significatione breuiter attigimus, à Grãmaticis petenda sunt. Eorum rursus, quæ proprie significãt: quædam dicuntur Categoremata, quædam Syncategoremata. Categoremata, teste Cicerone, appellanẽ ea, quæ de quodam, aut quibusdam dicuntur, vt Cræsus. Diues, & similia. Hæc enim dictio Cræsus, de vno quodam homine dr̃, Diuerse de multis. Nec refert quòd Cicero nomine categorematis res significatas intelligat, nos verò ipsa signa rebus significandis imposita. Vtraq; enim aptè appellantur Categoremata, quasi Dicibilia, quia de vno, aut pluribus dicunẽ. Syncategoremata verò (quasi dicas, categorematib. conducentia) vocantur ea, quæ non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed tamen categorematib. vt certum orationis sensum efficiant, adiumentum afferũt: vt Cræsi, Diuitis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, cum, Aut, Ab. &c. huiusmodi. Hæc de varijs signorum, & significationum generibus videntur satis. Proximum est, vt quo pacto conceptus, voces, & scripta significent, dicamus.

Categoremata 4. Tuscul. quast. Tum res tum signa rerũ dicũtur categoremata. Syncategoremata.

Quo pacto conceptus, voces, & scripta significent. Cap. X.

PRimum conceptus sunt signa formalia: voces autẽ, & scripta numerantur in instrumentalibus, vt recentiores notant. Nam cõceptus sunt similitudines quædam rerum significatarũ in intellectu consignatæ, quas non necesse est cognoscere, vt ipsarum interuentu res significatæ cognoscantur: voces aũt, & scripta, sũt signa externa, quæ, nisi potẽrijs cognoscentibus objiciatur, in cognitionem rerũ significatarum neminem inducent. Deinde cõceptus sunt signa naturalia earum rerũ, quas significãnt: voces au-

Primũ discrimẽ significationis cõceptuũ à significatione vocum & script. Secundũ discrimen.

tem, quibus colloquimur, & scripta, quibus cum absentibus cõmunicamus, sunt signa ex instituto. Conceptus enim, vt ait Aristoteles, sunt idem apud omnes, hoc est, idem suapte natura apud omnes significant: voces verò, scripta, non item, vt satis apertum est. Denique conceptus significant res immediate, id est, nullo alio interiecto signo: voces autem interuenientibus rerum cõceptibus, quorum sunt proxima signa, & nota, vt ait Aristoteles: scripta verò non solum interuenientibus rerum conceptibus, sed etiam medijs vocibus. Id enim, quod scripta proximè obijciunt menti, sunt voces. Multi siquidem legendo exprimunt voces, quas scripta significant, nullum interim formantes conceptum rerum significatarum, vt patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verùm non est necesse, vt cùm ego audio vocem significatiuam alicuius rei, duo in me gignantur conceptus, alter ipsius conceptus rei, alter rei significatæ. Nec item cum lego verbum aliquod apud Aristotelem, opus est, vt tria concipiam, vocem, quæ rem significat, quæque vocabulo respondet, conceptum rei, & rem significatam. Mens enim celeritate sua statim præuolat ad rem, prætermissis sępe medijs signis interiectis inter primum signum, & rem significatam.

Tertiũ discrimen.

Nota.

Mens sæpe prætergreditur signa media.

De conceptu Medio, & Vltimo. Cap. XI.

Duo semper gignuntur cõceptus cũ proponitur vox, aut scriptura significãs ex instituto.

ILlud tamen est omnino necessarium, vt cum audimus voces, aut legimus scripta significatiua ex instituto, duo semper in nobis conceptus gignantur, alter ipsius vocis, aut scripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis gigni potest, alter rei significatæ, qui nõ gignitur, nisi in eo, qui tenet significationem vocabuli. Voces namque & scripta sunt signa instrumẽtalia, vt dictũ est, quæ necessario sunt percipienda, si ipsorum interuentu res significatæ cognoscendæ sunt.

Ac Prior ille conceptus dici solet. Nō vltimatus: posterior Vltimatus. Aptius tamen ille diceretur Medius, hic Vltimus, Inter quos conceptus hoc discrimen perspice, quòd Medius significat naturaliter ipsam vocem, aut scripturam, quæ proponitur, cum sit naturalis imago vocis, aut scripturæ. Vltimus verò ab ipsa eadem voce, aut scriptura ex impositione significatur. Nam cum homines imponunt voces, aut scripta rebus significandis, simul etiam imponunt eadem significandis conceptibus rerum; id, quod Aristoteles, quod ad voces attinet, plane significat, cum ait, voces esse notas, seu signa conceptum, non ita tamen, vt idem apud omnes significent. Addunt recentiores, conceptum medium significare ex impositione, & conceptum vltimum, & rem, quam vltimus naturaliter significat. Verbi causa, conceptum medium huius vocis homo, significare ex impositione, & conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est naturalis conceptus hominis, & hominem ipsum, nam cùm voces, aut scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, videntur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententiæ, cùm vera videatur non repugnabo. Sed missis iam hoc loco conceptibus, & scriptis, ad tractanda deinceps nomina, & verba vocalia aggrediamur.

Nō vltimatus, Vltimatus.

Discrimen inter conceptum medium & vltimum.

Cōcept⁹ medius significat ex impo. & conceptū vlt. & rē significatū.

De Nomine. Cap. X II.

NOmen est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tēpore, cuius nulla pars significat separatim, quæq; adiuncto Est, aut Nō est, efficit orationem, quæ verum, aut falsum significet: vt Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi voces. In hac definitione, Vox reijcit conceptus, & scripta. Significans, reijcit eas voces, quæ nihil significant, vt Blictri, & alias huiuscemodi. Ex instituto, reijcit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias pmultas interiectiones. Definite, reijcit nomina, & verba infinita, vt Nō

 homo,

Nomina, & verba infinita. homo, Non valet, quæ Aristoteles, non simpliciter nomina, aut uerba, sed nomina infinita, & verba infinita appellanda esse cẽset, eò quod nullum certum entis veri aut ficti conceptum intellectui subijciũt, cùm & de ijs, quæ sunt, & de ijs, quæ non sunt, dicãtur. Sine tempore, reijcit verba finita, & participia, quæ quidem omnia tempus adsignificant. Nam & si pleraque nomina significant tempus, vt Dies, Hora, Annus, nulla tamen certam differentiam temporis, præsentis scilicet, pteriti, aut futuri suæ significationi adiungit, quod quidem est adsignificare tempus, seu significare cũ tempore. Illud verò, Cuius nulla pars significat separatim, reijcit orationes. Omnis nãq; orationis pars aliqua separatim, ac p se in ipsa orationis structura significat: vt in his duabus orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet: in nullo autem nomine, etiam si compositæ figuræ sit, qualia sunt Respublica, & Senatusc õsultũ, pars vlla quicquam declarat separatim. Illud déniq;, Quæq; adiuncto Est, & cætera, reijcit casus nominum, vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt cõiunctiones, & præpositiones, immo etiã, vt quidam volũt, adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus quoniam appositio hisce verbo est, siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio, quæ verũ, aut falsum significet: quod perspicuum erit, si dicas, Platonis est, Platonis, non est, & ita in cæteris.

Quid significare cum tempore.

Adiectiua adiectiuè accepta.

Quare pronomina reijciãtur à definitione nominis. Quod si quis obijciat, multa esse pronomina, quę adiuncto verbo Est, efficiant orationem, quę verum, aut falsum significet, quales hæ sunt, Ego sum, Tu es, Ille est. quare pronomina esse nominã, quod videtur absurdum: occurres, pronomina non ratione sui id efficere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur: hanc autem extremam nominum conditionem sic esse intelligendam, vt nomen ratione sui id efficere dicatur.

Qua

Quæ nam partes significent per se in ipsa totius vocis structura. Cap. XIII.

VErum quia non facilè est internoscere,quę partes significent separatim, ac per se in ipsa totius vocis compositione,quæ verò minimè,duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehendere possimus.Alterum est,Ea pars vocis, quæ, vt est in tota voce, peculiarem ingenerat in mente notionem significat per se in eiusmodi voce. Hinc colligimus,nec Do,nec Minus significare per se in hac dictione Dominus. Nam cùm tota dictio auditur,in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorum alter respondeat parti Do,alter parti Minus.At verò quia audita hac oratione, Vir sapiens, duæ in nobis producuntur notiones duabus his partibus, Vir & Sapiens, respondentes, intelligimus easdem partes per se in ipsa totius vocis structura significare. Alterum documentum est, Ea pars totius vocis, cuius significationem qui tolleret, efficeret, ne tota vox significaret id, quod antea significabat, significat per se in ipsa totius vocis compositione Hinc colligimus partes harum dictionum Dominus, Respublica,& aliarum huiusmodi, siue simplicis, siue compositæ figuræ, quæ significant extra ipsam totius compositionem, non significare quicquam in totis vocibus. Nam etiam si quis huiusmodi partium significationem tolleret,nō iccirco tamen efficeret, vt totæ ipsæ,ac integre dictiones, suas amitterent significetiones, quod contra omnino dicendum esset in hac oratione Homo sapiens,& in cæteris vocibus huius generis. Causa est,quia voces prioris generis totæ,ac integræ imponūtur ad significādum,quæ autem in posteriori genere numerātur, nō nisi per partes.Hinc enim primum fit,vt cuiq; illarum vnus tantum respondeat conceptus, harum autem singulis, plures.Deinde hoc sequitur, vt illæ non desinant significare,

Primum documētum.

Secundū documētum.

Causa vtriusque documēti.

gnificare, etiam si à singulis partibus suis aliàs significantibus tollatur significatio, hæ vero desinant. Veruntamen multæ sunt voces, quæ, etsi simpliciter orationes sint, multasq. notiones, in mente gignant, tamen inopia. vocabulorum pro nominibus vsurpantur, quibus, proinde auditis simplices formamus conceptus, quales sunt, Summus Pont. Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiusmodi.

Multa orationes inopia vocabulorum pro nominib. vsurpantur.

De Verbo. Cap. XIIII.

Verbum est vox significans ex instituto, definitè, ac cum tempore præsenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur est nota, vt Valet, Disputat. Omnes particulæ huius definitionis perspicuæ sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus. Et semper cũ in enunciatione ponitur, est signum eius, quod in ea prædicatur, seu, vt planius dicam. Et semper cum in enunciatione ponitur prædicatur vice sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione Socrates disputat, hoc verbum Discedent prædicatur de Socrate loco rei, quam significat, & sit cætera. Enunciatio verò, vt obiter dicum, est oratio, quæ verum, vel falsum significat, prædicari autem est affirmari, aut negari de aliquo, siue id verè fiat, siue falsò. Vnde prædicatum dicitur id, quòd de aliquo affirmatur, aut negatur. Subiectum verò id, de quo affirmatur, aut negatur prædicatum. Sed de hisce inferius. Hæc igitur extrema definitionis particula reijciuntur verba præsentis temporis, quæ non sunt indicatiui modi, vt Disputa, Disputare, & participia eiusdem temporis, vt Disputans, quæ quidem superioribus particulis reijci non possunt. Reijciuntur ergo, quia quædam eorum reperias, quę nunquam prædicentur, vt Disputa. alia verò, quæ etsi nonnunquam prædicentur, aliquando tamen non prædicantur, vt Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas

Enũciatio. *Prædicari.* *Prædicatum.* *Subiectum.* *Verba in definiti cõprehẽsa ṽ.*

Disputare

Disputare est de quæstione proposita cum altero contendere, Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita præsentis temporis, indicatiui modi comprehenduntur in hac definitione vt Disputo, Disputas, Deambulo, Deambulas. Quod si quis obijciat, in hac enunciatione. Deambulo est verbum, illud deambulo non prędicari, ergo non esse verum id, quod docuimus, Nullum, inquam verbum in enunciatione aliqua poni, quin in eadem prędicetur. occurrendum est, id, quod docuimus verum esse, cùm verba ponuntur, & accipiuntur in enunciatione pro rebus, quas significant: verbum autem Deambulo in proposita enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neque enim sensus enunciationis est, quòd res, quam significat vox Deambulo, sit verbum, sed quod ipsa vox Deambulo sit verbum. Eodem ferè modo occurres ei, qui opposuerit, verbum. est in hac enunciatione, Adamus est animal, non prędicari. dices, enim, non esse mirum, quia non accipitur pro suo significato, quod est existere, vt accipitur in hac enunciatione, Adamus est, sed exercet tãtum officium syncategorematis copulantis prędicatum cũ subiecto, quę ratione copulæ verbalis appellari solet. Itaq. sic est verborúm proprium, vt cùm in enunciatione pro suis significatis capiuntur, semper eorum vice de subiecto aliquo dicantur. Id, quod ex ipsa verborum natura nascitur. Verba enim quæ verba sunt, hoc peculiare habent, vt ipsa per se, ac sine vllo vinculo extrinsecus assumpto, prædicari possint. Exẽpli causa, vt verbũ Disputat de Socrate pdicetur, nõ est opus, vt quæratur externum aliquod vinculũ ad prædicationẽ perficiendã: quoniã ipsũ per sese nominis adiũctum enunciationem absoluet, vt si dicas, Socrates disputat. Quod tamẽ satis nõ erit, vt aliud, quod cũque categorema de subiecto ꝓposito dicatur. Nam si nomini Socrates solũ adiunxeris, exempli causa,

Obiectio *Dilutio.* *Dilutio alterius obiectionis.* *Verbum est dicitur copula verbalis.* *Proprietas verborum.* *Verborũ natura.*

nomen

nomen Philosophos, aut participium Disputans, dixerisq. Socrates Philosophus, aut Socrates Disputans non absolueris haud dubie enuntiationem, sed necesse erit, ut asciscas vinculum Est' cuius interpositum fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc est verborum propria natura, vt per se ipsa prædicari possint, nec egeant nisi subiecto, de quo dicantur, hinc est quod in enunciatione posita, & pro suis significatis accepta semper de altero prædicentur, quocunq. modo mutentur partes enunciationis. Veluti si d cas, Plato disputat, disputat Plato, Plato disputat in academia, Plato in Academia disputat, In Academ. Plato disputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

Non tollit verbi prædicationẽ partium enunciationis cõmutatio

De iis quæ ad nomen & verbum reuocantur. *Cap. XV.*

CVm autem præter nomen, & verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiantur, aduertendũ est, earum quasdam apud Dialecticum non esse partes orationis, sed partium vincula· quasdã verò partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes etsi simplices partes esse videantur, quasdam verò non esse orationes, sed simplices partes, Denique earum, quæ sunt simplices partes, aliàs directò reuocari ad nomen & verbum: alias oblique Voces, quæ apud Dialecticum non censentur partes orationis, sed vincula partium', sunt per multæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & fere præpositiones & coniunctiones, In his etiam numeratur aduerbium Non, & verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto: item signa vniuersalia, & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt, cõiunctionem subiecti cum prædicato, vt Omnis, Aliquis, de quibus infra dicendũ est: & alia huiuscemodi.

Voces q̃ sunt vincula dũtaxat partium ora.

di. Voces, quæ videntur esse simplices partes orationis, & tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non continent expressè multas distinctas dictiones, sed tamen ingenerant in mente aliquam orationem, vt Nemo, Nihil, idest, Nullus homo, Nulla res, Semper, nunquam, & alia quàm plurima aduerbia Pape. A page, & aliæ interiectiones. Hæ si quidem omnes voces, & aliæ huiusmodi simpliciter, & absolutè sunt orationes, vt infrà dicemus. Atq. hæc duo genera vocum, quæ hactenus numerauimus, ratio reducuntur ad nomen, & verbum. Simplices autem partes orationis, quæ directò ad nomen & verbum reuocantur, sunt cætera, categoremata, præter nomen, & verbum iam definita. Verum hoc est discrimen, quòd quæ tempus non adsignificant, reuocantur ad nomen, vt nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomina, quæ verò tempus adsignificant, rcuocantur ad verbum, vt verba infinita, tempora præteriti, & futuri indicatiui modi, tempora infinitiui modi, & participia. Voces denique simplices, quæ obliquè ad nomen, & verbam reuocautur, sunt ea omnia syacatagoremata, quæ sunt partes, & non vincula tantum partium orationis. Sic tamen distribuuntur, vt quæ tempus non adsignificant, reuocentur ad nomē: quæ adsignificant, ad Verbum. Quo fit, vt ad nomen, oblique reducantur tum casus nominum etiam infinitorum, & adiectiuè acceptorum, itemq. pronominum, tum etiam quædam aduerbia, quę more casuum ex nominibus deducuntur, vt Doctè, Sapienter: ad verbum autem omnes casus verborum, etiam infinitorum, qui non sunt categoremata, itemq. casus participiorum. Quæ autem voces sint categoremata, superius dictum est. Itaque omnes partes orationis, quę non sunt minores orationes, nec vincula duntaxat, nexusuè partium, aut sunt nomina, & verba, aut ad hæc modo aliquo reuocantur, directè videlicet, aut oblique.

Voces q̄ nō vidētur orationes, & tamē sunt.

Quæ directo ad nomē & verb. reuocētur.

Quæ oblique ad nomē & verbum reducantur.

Epilog.

Num

catiuis, cum pro rebus ſignificatis non accipiuntur, præponuntur aliæ particulæ, quibus illa inducentur, vt cum dicimus, Vox Bliẞtri nihil ſignificat. Verbum diſputo eſt primæ coniugationis: nec verò ſubticentur, niſi cùm ex conſuetudine intelliguntur, vt apud Grammaticos. Suffragatur huic ſententiæ commune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis conſtari ex ſignificationibus ſuarum partium: quo fit, vt voces non ſignificatiuæ, partes orationis cenſeri non debeant. Itaque uno modo occurrere poſſumus, has voces non eſſe partes orationis, ſed res ſignificatas, atque oſtenſas alijs dictionibus quæ ſunt orationis partes, quæque ferè præponuntur, etſi, cum facilè intelliguntur, prætermittantur. Aliter quoque poſſumus occurrere, huiuſmodi quidem voces & eſſe partes orationis, & non eſſe nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, vt obiectio ſumit: verùm id, quod nos dixeramus (omnes, inquam ſimplices partes orationis eſſe nomina, aut verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersè accipiendum eſſe, ſed ſolum cum partes orationis ſunt ſignificatiuæ. *poſterior ſolutio.*

Enumerantur varia nuncupationes nominum & verborum. Cap. XVII.

EXplicatis igitur nomine & verbo, ijsq́;, quæ ad nomen, & verbum reuocantur, iam nunc de varia nominum, & verborum nuncupatione agẽdum eſt. Verum cum multæ admodum ſint horum noncupationes, eas tantum nos, quę crebrius in ore verſantur, perſequemur. Nomina, & verba ferè dicuntur Æquiuoca, Vniuoca, Cõcreta, Abſtracta, Connotatiua, Abſoluta, Denominatiua, Denominantia, Communia, Singularia, Tranſcendentia, non tranſcendentia, Poſitiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primæ intentionis, & ſecundę. At verò ne in ſingulis

gulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis,& Verbi(hoc enim fastidiū simul, & confusionem pareret)comprehendēda prius sunt nomina,& verba vocabulo aliquo communi; vt de ipsis tanquam de vno tantum quodam genere loquamur.

De nomine qua ratione verba,& cætera omnia categoremata complectitur. Cap. XVIII.

POssent equidem nomina & verba generali quadam verbi appellatione comprehendi.Vsurpatū est enim apud Latinos,vt etiam nomina verba nomi-
Quint. li. 1 c. 9 nentur. Sed hæc appellatio latè admodum fundi-
tur,quippe cum ad omnes omnino dictiones exten-
Horat. 1 arte poe datur:quo in sensu ait quidam, Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.Possunt quoque appellari
1. peri. 5 Dictiones iuxta illud Aristotelis, Ac nomen quidem & verbum dictiones sunt tantummodo, &c.Verum æque fusa est hæc appellatio, atque superior.Sed ne-
Recētiores. que placet recentiorum consuetudo, qui iam hinc ab initio nomina,& verba sub termini vocabulo per-
Li. 6. c. 9 tractant.Terminus enim nihil est aliud, quam prædicatum, aut subiectum propositionis, vt postea dicemus:prædicata verò, & subiecta sæpissime sunt orationes,de quibus tamen hoc loco non agimus,Accedit eo,quod termini appellatio non conuenit nominibus, & verbis qua ratione sunt primæ partes, elementauè cuiusque modi differendi, Diuisionis, in
Vnde dictus termi. quam Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in præsentia tractantur, sed solum,vt in ea terminati potest resolutio syllogismi simplicis, ac proinde
1. peri. 1 cuiusque argumentationis. Hinc enim terminus di-
Nomen generaliter acceptum. ctus est.Neque verò Aristo.& si omnia ab initio Dialecticæ ad syllogysmi simplicis doctrinam contulit, vllam Termini mentionem, nisi post aliquot libros, fecit, vtpote, cum tandem ad syllogismi structuram
1 peri. 3 deuenit. Potius ergo comprehendenda sunt nomi-
na,

na,& uerba vocabulo : Nominis latè accepto, qua Nominis significatione sic ait Aristoteles: Verba ipsa per se dicta, nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, vt vno verbo rem exponam, Nomen idem est, quod categorema, sicque non modo nomina,& verba, vt supra definita sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quę directò ad nomen,& verbum, reuocentur. Et hac quidem vsurpatione nominis tam sæpe vtitur Aristoteles, vt ei, qui vel mediocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Quapropter Nominis vocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.

Nomen generaliter, idem & categoremata. Cap.12. & 14. V. peri hermen. 1. & 5. 1. per. 7 11. post. 10. 1. top. 13 2. top. 12 1. elen. 1 4. meta. 4.

De nominibus casu æquiuocis. Cap. XIX.

NOmen æquiuocum, seu multiplex est, quod diuersis rationibus sua significata significat. Nomine Rationis intellige mentalem rei significatæ definitionem; quam nomeu significat, iuxta illud Aristotelis, Ratio, quam nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. Hæc enim significatur nomine, etsi confusè. Quanquam Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius nomen est signum: optimè potest intelligi. Hac de causa nomen Canis dicitur æquiuocum, quia alia ratione significat canem domesticum, alia piscem, alia sidus. Nominnm porro æquiuocorum, quædam casu, fortuna ue sunt æquiuoca, quædam consilio, & ratione. Ea sunt casu æquiuoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis, vt nomen Gallus homini natione Gallo, & gallo aui: & vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni: & verbum Perdo ei, quod est amitto, Et ei, quod est destruo; & Inuestigabile ei, quod vestigari potest, eique, quod vestigari non potest. Atque huius quidem classis nullum æquiuocnm vocabulum, censetur vnum nomen, sed multa, quippe cum nullum

Elicitur ex præd. cap. 1.

4. meta. 7.

Casu æquiuocũ

Nomen æquiuocũ non.

nullũ sit, qđ multas, omninoq. diuersas significatio nes non habeat. Vnde vt enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non sit vna, sed plures, vt si dicas. Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est; Cræsus Halym ingressus perdet quam plurima regna. Viæ Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hæc nomine casu æquiuoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientiæve rerum significatarum. Atque hæc æqui uoca proprie æquiuoca censentur apud Aristotelem.

Cur dicantur casu æquiuoca

De nominibus consilio æquiuocis, seu Analogis. Cap. XX.

EA sunt consilio æquiuoca, quæ diuersis quidem rationibus, sed tamen ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniunt significatis, vt nomen homo, quod quidem eadem quodammodo ratione dicitur de homine vero, & de picto. Homo enim verus animal rationale, depictus autem est animalis rationalis imago. Hæc verò dicuntur consilio æquiuoca, quia non temere, & casu, sed consilio, & ratione rebus diuersis imponuntur, spectata nimirum cognatione aliqua earum inter sese. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quæ solum ob memoriam, aut spem consilio æquiuoca dicuntur, vt cùm quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli, aut sperans filium D. Paulo similem futurum, quoniam hoc simpliciter sunt casu æquiuoca, cùm non imponantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cogitationem. Et igitur, quæ ob affinitatem rerum significatarum con silio æquiuoca vocantur, aut relatione, aut comparatione relationum talia dicuntur. Relatione quidem, vno quatuor modis, vel ad vnum finem, quo pacto hoc nomen Sanum æquiuocum est habenti sanitatem efficienti, & conseruanti, vel ab vno efficiente,

Cur dicantur consilio æquiuoca.

Aequiuoca relatione.

ciente, quo pacto hæc vox Medicum æquiuoca est habenti artem medicinæ, & omnibus instrumentis, quibus medicus vtitur, vel ab vna forma, quo pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti formam animalis, & animali depicto, & fictili: vel ab vno subiecto, quo pacto hoc vocabulum. Ens æquiuocum est substãtiæ, quæ per se existit & accidẽtibus, quæ per substantiam, cui inhærent, existunt. Comparatione verò relationũ, quæ Græcè ἀναλογία Latinè proportio nominatur, æquiuocum est, exempli causa nomẽ Pes pedi animalis, & montis, & nomẽ Aspectus aspectui oculorum, & mentis: quia nimirum vt se habet pes animalis ad animal, sic pes montis ad montem: itemque vt aspectus oculorum ad corpus, sic aspectus mentis ad animum. Atq. hęc extrema æquiuoca apud Aristotelem, & ceteros eius interpretes Analoga dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt, vt iam nunc omnia cõsilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.

Aequiuoca proportio.

Analoga dicantur.

De nominibus vniuocis. Cap. XXI.

NOmen vniuocum est, quod eadam omnino ratione sua significata significat, vt vox Homo cõparatione omnium verorũ hominũ: omnes si quidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui, vt nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tãtum galinaceos, quos eadem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos analogum, diximus, enim comparatione verorum dũtaxat in exemplum vniuocum attulimus. Itaque nõ hæc distinximus, quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmo

Occurritur tacitæ obiectioni.

C dum

dum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur nulla pene vniuoca reperientur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam ferme vocabula tritus sermo analoga fecit.

Comparantur inter se casu æquiuoca, analoga, & vniuoca, Cap. XXII.

Analoga sunt media inter casu æquiuoca & vniuoca.

Porro casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi contraria inter sese: analoga verò sunt media inter vtraq. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationibus sua significata significãt, vniuoca eadem omnino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eadem. Vnde cum omne medium inter contraria modo aliquo vtrique extremo repugnet, & cum vtroq. modo aliquo conueniat, merito Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc ea reijciat ab æquiuocis, nũc ab vniuocis: & rursus, modo appellet æquiuoca, modo vniuoca. Sed cũ analoga diuersis simpliciter rationibus suis conueniant significatis, non item simpliciter eadem, sed quodammodo eadem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quàm cum vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristot. initio categoriarum eadem definitione cũ æquiuocis à casu, sub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum vniuocis sub vniuocorum nomine.

Res æquiuoca & vniuoca.

Illud tamẽ aduerte, aliter nos hoc loco aliter Aristotelem de æquiuocis, & vniuocis disserere: ille si quidẽ de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quę vniuocis. Recẽtiores appellãt voces æquiuocas, & vniuocas, Aequiuoca ęquiuocantia, & Vniuoca vniuocantia: res autẽ, Aequiuoca ęquiuocata, & vni-

& vniuoca vniuocata. Verùm his vocabulis, cum res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis proprie res, quam voces, dici æquiuoca. Nam & *συνώνυμα*, quæ nos æquiuoca dicimus, & *ὁμώνυμα*, quæ appellamus vniuoca, ex ipsa vocabulorum ui dicuntur, quasi habentia idem commune nomen, quod haud dubie de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaque voces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significant, vniuocæ autem, quia significant res vniuocas.

Magis ꝓprie res quã voces dicũtur æquiuoca & vniuoca

De nomine Concreto, & Abstracto.
Cap. XXIII.

NOmen concretum est, quod compositum habet significandi modum: vt Candidum, Homo, Nã Candidum significat candorem, quasi adiacentẽ alicui rei subiectæ, sicq. rem etiam subiectam quodam modo significat: & homo significat habens humanitatẽ, in qua significatione modus etiam quidam cõpositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: vt candor, Humanitas. Nam Candor significat solum candorem quasi per se subsistentem extra subiectum: & Humanitas significat solam humanitatem quasi per se cohærentẽ extra hominem. Illa dicuntur cõcreta, quasi composita: hæc abstracta, quasi à compositione libera: vtrũque autem in modo significandi spectatur. Atq. abstracta dicuntur principalia, siue priuatiua, quod ab alijs non deducantur, sed ipsa sint quasi capita, & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certè rationali, & petita ex natura rerum. Concreta vero dicũtur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, siue proxime, vt Candidum à candoris nomine, siue remotè, vt Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

Cur dicantur concreta & abstracta.

De nomine Connotatiuo, & Absoluto. Cap. XXIIII.

NOmen connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: vt candidum, Vestitum, Cæcum, Non videns. Candidũ enim significat candorem qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem, quæ adiacet homini: Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad viuendum apto: & hæc vna dictio Non videns negationem aspectus, quę adiacet omnibus non videntibus siue sint, siue non sint. Accipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latissimè, vt non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar: idque intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formã, aut quasi formam accidentariam alicui, Rursus hæc eadem vocabula significant sua significata, nõ quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, vt ex modo suæ significationis de ijs, quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid, quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentẽ corpori (seu per modũ adiacentis, vt dici solet) quia ita significat candorem, vt ex modo suæ significationis de corpore, cui cãdor adiacet, dicatur. Atque ita cętera. Quo tamen pacto candoris nomen, nõ significat candorem, nec vestis vestem, nec cęcitas negationem aspectus, nec nõ visio negationẽ visionis absolutè. Neque enim dicũtur de ijs, quibus hæc adiacent. Ita fit, vt nomina connotatiua aliud significent, & de alio dicantur. Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ accidunt. Neque verò idem est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (vt probat Aristoteles:) si esset idem, idem quoque significarent, Musicum, & Candidum, & Homo (quæ de eodem homine

Quid sit significare aliqd adiacẽs alicui.

Quid sit significare aliqd quasi adiacens alicui.

Connotatiuũ, aliud significat eidem alio dicitur. Albũ solã qualitatẽ significat.

4. met. 4 tex. 11.

ne dicuntur) id , quod absurdissimum est asserere. Itaque aliud significant nomina Connonatiua,& de alio ex modo suæ significationis dicuntur. Reijciuntur ergo primum à definitione ea nomina , quæ non significant aliquid adiacens alicui,vt Plato,Alcibiades.Homo,Animal, & fere vocabula primarum, & secundarum substantiarum. Dico autem ferè , quia quædam eorum significant aliquid adiacens alicui, vt Aeneum & Ligneum , qua ratione de figuris dicuntur. Hæc enim duo vocabula significant æs , & lignum tanquam formas accidentarias figurarum : id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reijciuntur deinde illa , quæ significant aliquid adiacens alicui , non tamen ,vt adiacens , seu per modum adiacentis , vt Candor , Vestis , Cæcitas , Nonuisio.

Nomen absolutum.

2 Nomen absolutum est , quod significat aliquid non quasi adiacens alicui,sed quasi per se subsistens, seu(vt Dialectici loquuntur) per modum per se stantis:qualia sunt omnia,quæ à definitione cōnotatiuorum reiecimus. Ex eo autem dictum videtur nomen connotatiuum,quia præter id,quod significat,aliud etiam,de quo dicitur,notat. Absolutum verò,quia præter id,quod significat, nihil aliud notat , de quo dicatur. Illud tamen hoc loco prætermittendum nō est,latius patere Concreti nominis nuncupationem, quàm Connotatiui:& Cōnotatiui,quàm, eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur. Quanquam enim omne adiectiuum est connotatiuum , & omne connotatiuum concretum, (id quod animaduertēti facilè patebit)non tamen omne concretum est connotatiuum , nec omne connotatiuum adiectiuum. Hæc enim vocabula Socrates , Homo , Animal , & alia pene infinita primarum, & secundarum substantiarum,testibus etiam Theologis,concreta sunt,neç tamen connotatiua dici possunt Hæc item verba:Pater,Dominus.Præceptor connotatiua sunt , nec tamē adiectiua,sed substātiua.Quo fit,vt perperā hæc

Cur dicatur nomen cōnotatiuū Cur absolutum.

Latius patet cōcreti nominis nūcupatio, quā connotat et cōnotat. q̄ adiecti.

nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscuè vsurpentur.

De nomine Denominatiuo, & Denominante. Cap. XXV.

NOmen denominatiuum est connotatiuũ, quod à priori aliquo vocabulo, voce ac significatione deducitur: vt Candidum, Iustùm. Vtrunq; enim cõnotatiuum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitiæ vocabulo, voce, ac significatione deriuat. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iustitiæ nomen ex genitiuo Iusti deducitur) sed rationalẽ, & ex natura rerum petitam, de qua suprà locuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina absoluta. Posteriori reijciuntur ea cõnotatiua, quę aut voce, aut significatione, a nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit, vt hoc nomen Studiosus pro virtutẽ prædito acceptum, non sit denominatiuum, quia nõ deducitur voce, ac significatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine studium, sola autem significatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, vt hæc nomina Cursor, Pugil, & cætera huiusmodi, qua ratione significant vires quasdam naturales non sint denominatiua. A nullo enim priori simplicioriq; vocabulo voce, ac significatione deducuntur. Nam etsi voce tenus ex nominibus actuum trahuntur. vt Cursor ex cursu, & Pugil ex pugillatu, significatione tamẽ à nullo deriuantur, quia à virib. naturalibus, quas significant, non sunt ad huc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit, latius patere nominis cõnotatiui nuncupationẽ, quàm denominatiui, qnandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua esse connotatiua, nec tamen omnia connotatiua esse denominatiua.

Latius patet cõnotatiũ quã denominatiuum.

D nominans.

Nomen denominans est, à quo denominatiuum voce, ac significatione deducitur. Ad hoc gen⁹ pertinere possunt non solum abstracta vocabula, vt Candor,

dor, Iustitia, sed etiam cōcreta, vt Candidum, Ignis. Nam à candido tum voce, tum significatione deducitur Candidatum, & ab igne ignitum. Illa vocari possunt primaria denominantia, hæc secūdaria. Ex quo fit vt idem nomen possit esse denominatiuum, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim si cum candoris vocabulo comparatur, denominatiuū est, si cum nomine Candidatum, denominans. Verū, vt quæ dixi, melius intelligas, aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, à qua voce, ac significatione deducitur, alterum rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est cōnotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante, denominatiuum propter posteriorem autem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur, vt quemadmodum omne denominatiuū est denominatiuum à certo quodam & designato vocabulo, sic etiam sit denominatiuum certę cuiusdam rei, aut definitarum quemadmodū, quod ideo collegerim, vt mirari desinas, si demus nomina denominatiua non de omnibus, de quibus dicūtur denominatiuè prædicari. Re enim vera Color tum prædicatur denominatiuè de corpore, cuius est cōnotatiuū: de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiuè prędicari non potest. Hæc item nomina Bonus, Sapiens, Iustus, prędicantur denominatiuè de hominibus, quibus Bonitas, Sapientia, & Iustitia accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima essentia huiusmodi perfectiones continentur, non denominatiuè, sed essentialiter dicūtur. Aeneum quoque, ligneum, & huiusmodi, dicuntur denominatiuè de figuris, vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura, & materia compositis, vt de triangulo, æneo, & ligneo circulo. Rationale denique dicitur denominatiuè de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.

Etiā concreta denominātia esse possunt.

Denominatiua non de omnibus dicūtur denominatiuè.

Nullum genus pdicatur denominatiuè de sua specie.

C 4 De

De nomine Communi, & Singulari. Cap. XXVI.

NOmen commune, seu vniuersale est, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: vt Homo Singulare autem, seu Discretum, seu in diuiduum, est quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco pressius, quã suprà intelligendum est, vtpote, pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari, aut, negari, siue verè, siue falsò vt suprà exposuimus, nomina singularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorẽ significat, prædicatur de pluribus Platonibus tum vere, ac negatiuè, tum falsò & affirmatiuè Cùm verò in definitione audis, De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune. non satis est si prædicetur de ijs, quæ dicantur plura secundum aliud nomen. Sic enim nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis siquidem nomen vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vtpote de hoc Aristonis filio de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricæ, vt de vrbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiùsve cogitari nõ potest, quo pacto Theologi Dei notionẽ describunt. Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incõmunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus & lignis imposuerunt. Ratio denique eadem significatione accipitur in definitione nominis, communis, quã in definitionibus æquiuocorum, & vniuocorum. Cùm ergo in ea definitione dicitur. Quod prædicatur de plu-

Prædicari pressius quã supra.

De Pluribus.

D. Th. 1 p. qu. 2. & alij. 1. d. 3. Sap. 14. Cap. 19 &c.

pluribus, excluduntur omnia nomina singularia, quia nullum eorum prædicatur de ijs, quæ secundũ ipsum plura dici possint, hoc est, quia nomen Platonis quatenus singulare est, nõ prędicatur de ijs, quæ plures Platones appellari possint, nec Conimbrica de ijs, quæ plures Conimbricæ dici queãt, nec Deus de personis, quæ dicantur plures Dij. Cum verò additur, Eadem ratione, excluduntur omnia nomina æquiuoca, nisi quod analoga quodam modo comprehenduntur, quatenus eadem quodammodo ratio ne pluribus conueniunt. Id quod in causa est, vt apud Aristotelem pleraque analoga tum cõmunia, tum vniuersalia dicantur.

Analoga sunt quodãmodo cõmunia. Vt 1. de partib. anima. in fine & 3. meta. 3. & 10. meta. 4.

Duo tamen hic aduerte. Alterum, nomina quidem communia vocari apud Grammaticos Appellatiua, singularia verò, Propria. Alterum, locum nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potissimum genera periphraseos vsurpari. Vnum est cum nomini communi addimus pronomen demonstratiuum, vt si dicam, Hic homo, Hic equus, quę orationes Indiuidua ex demõstratione dicuntur. Aliud est, cum oratio communis, ob aliquam hypothesin vni tantum rei accommodatur, vt si dicam filius Sophronisci, Filius Ioãnis principis. Posito enim quòd Sophronisco non fuerit alius filius, quàm Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Lusitaniæ regis filio alius, quam Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regem significabo. Sed huiusmodi oratione, quia re vera cõmunes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hic orationes ex nominibus communibus, & signis particularibus constructas, ut quidam homo, quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur (quia non de uno tantum, sed de pluribus dicantur.

Appellatiua & propria. Duobus modis potissimum indiuidua periphrasi significari. Indiuidua ex demonstratione. Ex Porph. de specie. Indiuidua ex hypot. Indiuidua vaga.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis communis. Cap. XXVII.

Obiec.1. Sed contra definitionem nominis communis sic licet argumentari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristot. le, qui res æquiuocas definiens, sic ait. *Prad.1.* Æquiuoca sunt quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles. Ratio verò substantiæ diuersa, id quod etiã ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia. *Obiec.2.* Licebit etiam sic argumentari. Hæc nomina Mũdus, Sol, Luna, Mercurius. & cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui disserunt de mundo, Sole, & cęteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus communibus, cùm singularia omnium Philosophorum consensu à disciplinis reijciantur) his autẽ nominibus non congruit definitio nominis cõmunis, quia non prædicantur de pluribus (neq; enim verè dicimus plures esse mũdos, aut Soles, aut Lunas, aut Mercurios) igitur definitio nominis cõuenit omnibus nominibus communibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurres. Altero è duobus modis nomina dici posse communia, aut sola voce, aut voce, ac significatione simul, atq; æquiuoca quidem nomina voce sola esse communia, nos ea tantũ definiuisse, quæ & voce & significatione sunt communia, quare non mirum esse si definitio nominis cõmunis nomina communia prioris generis non comprehendat. Posteriori respondebis. Nomina illa & esse verè communia, vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam cùm hoc nomen Mundus non significet primo hunc designatum mundum, sed mundum absolutè, ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo disserunt, dubiũ nõ est, quin ex modo suæ significationis ꝓdicari possit de pluribus mũdis.

Singularia eÿciuntur à disciplì. Arist.2. eth.2. et 1. het. a. d. Theo. 2. & 3. met. extremis verbis. Et alÿ alibi. Solut. prioris obiectio. Cõmunia voce sola. Communia voce & sig. Solut. post.

qui

qui sub mundo absolutè, ac simpliciter concepto, apprehendi, & cogitari possunt Itaque si mente apprehendas tres designatos mundus, iam de singulis verè enunciabis hoc nomen Mundos, & si plures in rerum natura non sint.Id quod de cæteris huiusmodi nominibus dicendum est.

At dum ita respondeo, videor planè retexere id, quòd suprà dixi, Hoc nomen Deus esse singulare, nō commune. Vt enim hoc nomen mundus non significat primo huc mundum, sed mundum absolute, sub quo concipi possunt plures mundi, sic nomen Deus non videtur primū significare hunc Deum, sed Deū absolutè., sub quo proinde concipi possunt plures Dei: quare si nomen Mundus, quia significat mūdum absolute, commune est, pari ratione nomen Deus commune erit. Verum si recte attendis, nil retracto. Nam longè aliter sentiendum est de nomine Deus, atq. de nomine mūdus, deq. cæteris huiusmodi. Hęc namq. significāt res finitæ perfectionis, quæ quidem commnni conceptu concipi possunt, additionéque singularis perfectionis recipere, illud autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non potest concipi, nisi vt designata, & singularis. Quod si quis adhuc vrgeat, dicatq. Metaphysicum disserere de Deo, ergo si singularia, vt dictum est, reijciuntur à disciplinis, nomen Dei non esse singulare, sed commune: occurres. Meritò ab hac regula excipiendā esse rem eam, quæ propter suam perfectionem communi vniuersaliue conceptu apprehendi nō potest. Nos negauerim tamen hoc nomen Deus tum voce, tum etiam quodammodo significatione commune esse Deo, & ijs hominibus, qui in sacris literis ob iudicandi munus, aut gratiam qua Deo sunt similes, vocantur dij. Sed hæc communio analogica est, nec dissimilis ab ea, qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis eloquentibus, & Iobi patientibus.

Emergit obiectio.

Solutio.

Deus nō pōt mēte cōcipi nisi vt singularer.

Obiectio

De nomine Trascendente, & non trascendente. Cap. XXVIII.

Sex trāscendentia. NOmen transcendens, etsi non eadem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorem vsurpationem sic definiri potest, Nomen transcendens est, quod de omnibus, ac suis veris rebus dicitur. Sex porrò transcendentia esse dicuntur, Ens, Vnum, Verum, Bonum; Aliquid, & Res: de quo rum significatione alibi disputandum est. Reliqua iu xta hanc sententiam sunt non transcendentia, in qui bus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur su *Super transcēdentia.* per transcendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quæ sunt alia, quæ non tantum de om nibus rebus veris, sed etiam de fictis verè affirmantur.

De nomine Positiuo, & Negatiuo. Cap. XXIX.

Duplex nomen negatiuum. NOmen negatiuum est, quod significat negationem alicuius. Quod duplex est, aut.n. significat negationem alicuius in subiecto natura apto, vt Cæcum, Tenebrosum, Imprudens, aut nullo importato eiusmodi subiecto vt Non videns, Non collustratūm Non prudens, Nam Cęcum significat negationē aspectus in oculis. Non videns autem negationem aspectus in quacunque re subiecta, siue vera, siue ficta. Vnde fit, vt falsò quis dixerit lapidem esse cæcū, & hircoceruū, verè autem lapidem esse non vidētē, & hircoceruum nō videntem: quod idem discrimen in cæteris facilè perspicitur. Ac priora illa quidē no *Priuatiua.* mina dicūtur Priuatiua, seu priuantia, posteriora verò retento communi nomine, Negatiua tantummo- *Negatiua.* do, seu negantia vocantur. Atque huius generis fere omnia dicuntur ab Arist. Infinita, eo quòd tam de *Infinita* ijs, quæ sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, id est, tam de

de rebus veris, quàm de ijs, quæ veræ res nõ sunt, vere affirmãtur: vt Non Homo, Non Chimæra. Illud. n. dicitur de omnibus tum fictis, tum veris reb⁹ preter quam de homine. hoc autem de omnibus similiter præterquam de Chimæra. Quæ verò ex hoc genere, aut cum solis veris rebus, aut cum ijs, quæ veræ res non sunt, reciprocantur, vt Nonnihil, & Non ens, ea quia non tam latè patent, non dicuntur ab Aristote le infinita: *Negatiua non infinita.*

Nomina positiua sunt, quæ non significant negationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Videns, Prudens, Indutus, & similia. *Positiua*

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis negatiui. Cap. XXX.

SEd contra ista, Hoc nomen Negatio significat negationem alicuius (significat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomẽ negatiuum, cum nec sit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut cum nõ entibus reciprocatur) ergo de finitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est. *Obiectio 1.* Præterea hæc vox Non homo significat negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cũ ea audita duo in nobis gignantur cõceptus vltimi, alter particulę Non, alter particulæ Homo, igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam est incommodum. *Obiectio 2.* Idem apertius ostenditur in voce Nonnihil, quam inter negatiua nomina recensuimus. Componitur enim ex voce Nihil, quam suprà orationem esse affirmauimus. *Obiectio 3.* Prima tamen obiectio facilè diluetur, si dicas, hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, ut probatum est, nec significare negationem alicuius. Quã quam enim omnis negatio specialis, ut negatio aspe- *Solutio 1.*

ctus,

De nominibus Repugnantibus & non repugnantibus. Cap. XXXI.

NOmina repugnantia sunt, quæ de eadem re vere affirmari non possunt: vt Album, & Nigrum: Ambulat, ac Non ambulat: Doctus, & indoctus: Lapis, & Lignum. Cum audis, Quæ effirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tempore, & eodem modo. Cum additur, De eadem re intellige de eadem re singulari, secundum eandem partem, & respectu eiusdem. Nam alioquin nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re vere affirmari nequeant, vt animaduertenti facile patebit. Nomina non repugnantia sunt, quæ eadẽ de re vere affirmari possunt: vt Doctus, & Modestus: simplex, & Prudens: Diues, & miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in superiori intelligendas esse diximus. *repugnãtia. Non repugnantia.*

Porrò nominum repugnantium duo sunt genera. Alia nanq; sunt opposita, alia non opposita, seu disparata. Opposita sunt, aut Contradicentia, seu contradictoria, vt Iustus, & Non iustus: aut priuatiuè opposita, Vt videns, & Cęcus: aut contrariè, vt Album, & Nigrum: aut relatiue, vt Præceptor, & Discipulus: quæ quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum ab Aristotele traditis, de quibus postea breuiter agemus. Reliqua nomina repugnantia, sunt non opposita, seu disparata, vt lapis, & lignum: Caro, & Spiritus. *Duo genera repugn. Opposita. Disparata.*

De nominibus Primæ ac Secundæ intentionis, quæ & primæ, ac secundæ impositionis dicuntur. Cap. XXXII.

DVplici significatione vsurpatur hæc nũcupatio nominum primæ, ac secundæ intentionis. Quidam ita loquuntur, vt nomina rerum dicant primæ *Prior vsurpatio ex Boet.*

in

intentionis, quasi primi propositi & instituti eorum qui nomina imposuerunt: nomina verò nominum appellant secundæ intentionis propositiuè. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus, alia Platanus, & aliæ alijs vocabulis: deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirũ aliud appellaretur Nomen, aliud Verbum, aliud Participium, & alia alijs nominibus, Iuxta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt secundæ intentionis: cætera omnia sunt primæ, etiamsi veras res non significent. Atque hoc significatu satis apertum est, cur nomina primæ intentionis primæ etiam impositionis dicantur: secundæ autem intentionis, secundæ impositionis.

posterior vsurpatio ex D. Tho. de natura generis 12. et 2. de vniuersalibus, & de potẽt.

Alij vocant nomina primæ intentionis ea, quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomina autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ conueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi res à nemine concipiantur, quod vocant conueuire à parte rei. Quo pacto conuenit Socrati, quòd sit homo, quòd disciplinæ capax: quòd Socrates, quòd Philosophus quòd fortasse cæcus, & non iustus. Nomine verò secundariũ intentionum intelligunt ea, quæ cõueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensioné, quod dicitur per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci Homo naturaliter spectatæ, quod sit nomen, & huic Disputo, quòd sit verbum, Nisi enim hæ voces apprehendantur vt signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo conuenit homini quod sit species, quòd definiatur & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadã cõmuni omnib. hominib. nec species erit, nec definietur, vt alibi ostẽdemus. Atq. illa quidem meritò dicũtur intẽtiones primæ, hæc secũdæ, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitãs prius in illa, quàm in hæc intendit.

Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur nomina primæ intentionis, horum aūt secundæ. Et quia ea in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac vsurpatione nominum, vt priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ.

Num figmentorū nomina sint primæ intētionis.

Quanquàm verò figmentorum nomina vt Sphinx Chimæra, & similia non sint primæ nec secundæ intentionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamen reductione quadam dici primæ intentionis, quia res fictæ, etsi res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id quod addiderim, ne aliquod nomen sit, quod vtroq; modo primæ aut secundæ intentionis non dicatur. Hæc de varia nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit satis. Quæ pars in-

Conclusio libri.

stituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, vbi ille de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de vniuersalibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER II.

Quid agendum sit in hoc libro, item quid sit vniuersale. Cap. I.

PRoximè sequitur, vt infinitam nominũ & verborum multitudinem in decem ordines, & quasi classes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines vocat Aristot. κατηγορίας hoc est, prædicamenta, quod in his categoremata, seu quæ prædicantur, in ordinem coacta, disposita sint. Vocat etiam συστοιχίας quasi elementorum series, quòd prima ad differendum elementa in his quasi classibus ordinata, & digesta sint. Sed quia prædicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi quid sit genus, quid species quid differentia, quid proprium, quid accidens intelligatur, necessariò hæc quinque ante explicanda sunt, quàm quid sit prædicamentum, quot, & quæ prædicaméta exponamus. Quoniam verò hæc quinque in eo conueniunt, quòd sint vniuersalia, prius quid sit vniuersale, vt est horum commune genus, breuiter dicendum est.

Vniuersale est id, quod prædicatur de pluribus, subaudi eadem omnino ratione, ac secundum naturam: vt homo, animal. Superiori libro nomen vniuersale definiuimus: nũc rem vniuersalem describimus. Hic tamen pressius rem, quàm ibi nomen. Quid sit prædicari de pluribus eadem omnino ratione, libro eodem exposuimus. Quid autem sit prædicari secun-

Prædicatio naturalis seu directa.

dum

dum naturam, sic accipe. Ea prædicantur secundum naturam, siue directe (vt dici solet) quæ sunt veluti formæ eorum, de quibus prædicantur, quo pacto superiora prædicantur de inferioribus, & connotatiua de absolutis, vt animal de homine, & album de cygno. Huic contraria est quædam prædicatio, quæ contra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet, contra fit vt si homo prædicetur de animali, aut cygnus de albo. Inter has media est alia, quæ & præter naturam, & per accidens appellatur, in qua nec id, quod prædicatur, est voluti forma eius, quod subijcitur, nec id, quod subijcitur, est veluti forma eius, quod prædicatur, sed ambo vnius cuiusdam alterius vt si dicas. Album est dulce, vel dulce est album, Neutrum si quidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ lactis, aut sacchari. Vniuersale igitur, quod generi, speciei, differentiæ. proprio, & accidenti commune est, & in hæc quinque membra adæquata diuisione diuiditur, ita prædicatur de rebus, quarum respectu dicitur vniuersale, vt de eisdē prædicetur eadem omnino ratione, seu (quod idem est) vniuocè, non tamen contra naturam, aut præter naturam (quas prædicationes Aristoteles nomine prædicationis per aecidens complectitur) sed secundum naturam, siue directe.

Prædicatio cōtra naturā, seu indirecta.

Prædicatio præter naturam seu per accidens.

Vniuersalia multis modis prædicari. Cap. II.

PORrò vniuersalia aut prædicantur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: & iterum, aut essētialiter aut accidētaliter, & rursus, aut necessario, aut nō necessariò, seu cōtingēter: Ea prædicantur in quæstionem Quid est, quæ aptè redduntur, cū quid nā aliquid sit queritur. Hoc modo prędicatur virtus de iustitia, & homo de Socrate, quia si quis quærat, quid sit iustitia, quid Socrates, apte respōdebit, qui dixerit, iustitiam esse virtutem, & Socratē esse hominem. Ea prædicantur in quæstione quale est,

Prædicatio. q̄d.

Prædicatio in Quale.

quæ aptè redduntur, cùm quale nã aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicatur rationis particeps, rectũ & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget quale nam animal sit Socrates, aptè respondebit, qui dixerit, esse rationis particeps, rectũ, & huiusmodi. Ea prædicantur essentialiter, quę pertinẽt ad essentiam subiecti, Hoc modo prędicatur de homine tũ animal tũ rationis particeps. Et prædicãtur accidentaliter, quę nõ pertinẽt ad esséția subiecti. Quo pacto rectũ prædicatur de homine, & cãdidũ de cygno. Ea prędicãtur necessariò (vt hoc loco necessaria prędicatio accipitur) quę affirmantur de subiecto, vt de eodem negari nõ possint absque subiecti euersione. Quo pacto disciplinæ capax prædicatur de homine. Si quis enim negauerit, hominem esse disciplinæ capacẽ, cõsequens est, vt neget eundem esse hominem. Hæc iccircò tam firma prædicatione de subiecto dicuntur, quia vel pertinẽt ad essentiã subiecti, vel ex intimis essentiæ principijs nascuntur. Ea denique prædicantur nõ necessariò, seu cõtingẽter, q̃ ita de subiecto affirmantur, vt de eodẽ negari possint absq. subiecti euersione. Quo pacto candidum prædicatur non modo de homine, sed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem esse hominem, qui eum qui candidum esse inficiatur, sic non negat cygnum esse cygnum, qui candidus est, qui negat esse cãdidum. Quãquam enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non sequitur vt cygnus dicatur non cygnus, quippe cùm candor cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principijs profluat. Sed hæc diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

Prædicatio essentialis.

Prædica tio accidental.

Prædicatio necessaria.

Prædicatio cõtingens.

De genere. Cap. III.

Genus itaq. est vniuersale, quiddam, sub quo species collocãtur, vt animal. Sub hoc enim collocatur homo, qui in speciebus animalis numeratur. Definitur etiã hoc modo. Genus est id, quod de pluribus

ribus

ribus specie differentibus in quæstione. Quid est, prędicatur. Dicimus namque animal esse genus hominis & equi, quoniam est vniuersale, quod aptè redditur, cùm quid sit homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicũtur differre specie, quæ aut sũt diuersę species, vt homo, & equus: aut sub diuersis speciebus cõtinẽtur vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam verò genus duplex est: aliud summum, aliud subalternum, vt vocant. Ea res dicitur genus summũ, quæ supra se nullum genus habet: &, Quæ, cùm sit genus, non est etiam species, vt substantia, qualitas, & alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur genus subalternum, supra quod aliud genus assignatur, & quæ, cùm sit genus, est etiam species, vt corpus. Hoc enim comparatione substantiæ est species, comparatione corporis animati est genus. Latini tamen sæpe numero nomen generis pro quacunque re vniuersali, (latè etiã accepto nomine vniuersalis) vsurpãt: vt cùm dicunt, multa esse animaliũ genera, Hominem, Equum, Leonẽ, & cætera: item Medicinæ duo esse genera subiectã, Sanũ, & Aegrũm. Quo loquẽdi charactere, quoniã vsurpatissimus est, sæpissime vtimur.

Quæ differãt specie.

Genus summũ.

Genus subalternum.

Nomen generis q̃ latè vsurpetur apud Latinos.

De Specie. *Cap. IV.*

SPecies est id, quod proxime sub aliquo genere, collocatur: vt homo. Proximè siquidem sub animali, quod genus, est continetur. Est autem duplex species, altera infima, altera subalterna. Ea res dicitur species subalterna, sub quã est alia species: seu quæ cũ species sit, est etiam genus. vt animal, corpus animatũ, corpus. Nam horũ quodque habet sub se species, quarum comparatione est genus, & supra se genus aliquod, cuius respectu est species. Et verè res dicitur species infima, sub qua non collocatur, alia species: sed, Quæ cùm sit species, non est etiã genus: vt homo. Siquidem homo nullã sub se habet speciẽ, sed sola indiuidua, quorum nequaquam genus est.

Species subalterna.

Species infima.

Species vniuersale qdam est. Quò fit, vt aliam respectu horum sortiatur speciei appellationem, qua sic species definitur. Species est, quæ tantum de ijs pluribus, quæ solo differunt numero, in quæstione. Quid est prædicatur: vt homo de in diuiduis tantum hominibus, qui solo differunt nume *Indiuiduum:* ro. Indiuiduum est id, quod de vna tantum re prædicatur, seu, cuius omnes simul proprietates multis rebus conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem esse indiuiduum, tum quia de se solo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates simul acceptæ in alia etiam re inueniri non possent. Ea di *Quæ differunt numer.* cuntur differre numero, quæ in numerando differũt, vt Socrates, & Plato, itemque, vt homo, & equus, nõ vt homo, & animal. Qui enim dicit hominem, simul etiam dicit animal, quandoquidẽ homo, quà homo, est animal. Ea verò differunt solo numero, quæ & in- *Quæ differãt solo numero.* diuidua sũt, & sub genere suo nullo vniuersali discrimine dissident. Hoc modo differunt Socrates, & Plato, quia & indiuidui homines sunt, & sub genere suo quod est animal, nullo vniuersali discrimine distinguuntur, sed tantũ quòd Socrates sit hic, Plato ille, quanquam sub alio genere vniuersali aliquo discrimine distingui possint: vt si Socrates sit albus, Plato verò niger. Non hoc modò differunt Alexander, & Bucephalus, quia sub animali, alio etiam discrimine quod vniuersale est, multisq; indiuiduis cõmune, distinguũtur: vt quòd Alexãder sit rationis particeps, Bucephalus rationis expers. Cicero de nomine speciei ita inquit. Formæ sunt, quas Græci ἰδέας vocant: *Quà nos species, Cicero in Topicis commodius formas dicendas putat.* nostri si qui hæc fortè tractant, species appellant: nõ pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, & sæpe his casibus vtendum est: at formis, & formarum velim. Cùm autem vtroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Hæc Cicero. Verum Dialectici non tanta verborum religione obstringuntur.

Di

De Differentia. *Cap.* *V.*

DIfferentia dici poteſt ea forma,qua res aut à ſe in alio & alio tempore, aut ab alia re differt. Ea verò triplex eſt, communis, propria, & maximè propria. Communis differentia eſt ea,quæ nec pertinet ad eſſentiam rei,nec inſeparabilis ab ea eſt,vt ſedere,ſtare,& huiuſmodi alia. Propria eſt, quæ inſeparabilis quidem eſt,ſed tamẽ ad eſſentiam nõ pertinet,vt habere cicatricem,quæ iam callũ obduxerit: habere oculos cęſios:eſſe diſciplinę capax,& ſimilia Maximè verò propria,quę & ſpecifica dicitur,eſt ea quæ,& inſeparabilis eſt,& ad eſſentiam rei pertinet, vt corporeum eſſe,animatum,ſenſitiuum,rationale, & cætera huiuſmodi.Inter hæc differentiarũ genera eſt late patens diſcrimen.Communibus enim ac proprijs differentijs,accidenlaliter tantũ res diſcrepãt: maxime autem proprijs,eſſentialiter.Item communibus, & proprijs, nec diuiduntur genera in ſpecies, nec definitiones ſpecierum aſſignantur ijs verò,quę maximè propriæ dicuntur, maximè.Ac illę quidem priores,vel proprietates ſunt, vel accidentia,de quibus adhuc dicendum eſt:hæ verò à cæteris omnibus vniuerſalibus diſtinguuntur. *Communis.* *Propria.* *Maximè propria.* *Primum diſcrimẽ* *Secundũ* *Tertiũ.*

Harũ igitur,quæ huius loci ſunt,duo numerantur officia,alterum quòd diuidant genera, alterũ quòd conſtituant ſpecies.Nam quemadmodum æs,cum ſit vnum qui, diuerſis tamen figuris ac formis diſtrahitur,vt ex ipſo , & acceſſione diuerſarum formarum fiant diuerſæ res artificioſæ, vt ſtatua,& ſphæra: ſic animal,quod eſt genus hominis,& beluæ,cum vnius naturæ,ſit tamen rationalis,& irrationalis, vt pote, diuerſis differentijs , diuiditur , vt ipſarũ acceſſione homo & belua,quæ ſunt diuerſæ ſpecies,efficiantur. Hinc fit,vt diffrẽtia aptè definiatur hoc modo.Differẽtia eſt id, quo ſpecies ſuũ genus excedit. Cõſtat enim ſpecies genere,ac differentia generi adiuncta, *Duo differentiarum officia.* *1. Prima definitio differentiæ.*

Secunda qua tamen non cõſtat genus. Item hoc modo. Differentia eſt, id quod ita ſeparat ſpecies ſub eodum genere, vt ad earum eſſentiam pertineat. Item hoc modo. Differentia eſt id, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quæſtione Quale eſt, neceſſa-
Tertia. riò, & eſſentialiter. Verùm hæc definitio nō complectitur eas differentias, quæ proximè ſpecies infimas conſtituunt, vt rationale. Omnes tamen complectetur, ſi expunxeris illud Differentibus ſpecie. Si enim quis te rogauerit, quali à nam animalia ſint Socrates & Plato ſecundum differentiam neceſſariò vtrique conuenientem, & ad vtriuſq. eſſentiam pertinentē, apte reſpondebis, eſſe rationalia. Atq; ita in cæteris.

Eſt autem duplex differentia: altera generalis, alte-
Generalis differentia. ra ſpecialis. Generalis conſtituit rem, quæ non tantū eſt ſpecies, ſed etiam genus: qualis eſt corporeū, quę conſtituit corpus, & animatū, quæ conſtituit corpus animatum, & ſenſitiuum, quæ conſtituit animal. Spe-
Specialis 1. cialis proximè conſtituit rem, quæ ſolum eſt ſpecies vt rationale, quæ hominem efficit. Præter has eſt alia
Differentia indiuiduãs. quædam, quæ proximè conſtituit indiuiduum, quæ indiuiduans differentia nuncupatur. Exempli cauſa, differentia, quæ homini communi adiuncta efficit Socratem dicitur differentia indiuiduans Socratis: quæ verò efficit Platonem, dicitur differentia indiuiduãs Platonis: & ita reliquæ.

De Proprio. Cap. VI.

PRoprium apud Ariſtotelem duplex eſt, complexum, & ſimplex. Complexum, cùm ſit oratio, in definitionemq; ,ac deſcriptionē diuidatur, aliò pertinet. Simplicis verò nomen quadrifariam accipitur. Nam & id, quod ſoli alicui ſpeciei conuenit, non tamē toti, proprium eidem eſſe dicitur, vt homini grã-
1 maticum eſſe: & id etiam quod toti, non tamen ſoli,
2 vt homini eſſe bipedem, & id quoq;, quod ſoli ac to-
3 ti, non tamen ſemper, vt homini caneſcere: & id de-
4 mum, quod ſoli ac toti, ac ſemper vt homini eſſe aptum vt rideat. Harum acceptionū extrema præcipua

eſt,

eſt. Nam id maximè dicitur proprium rei, quod cum ea reciprocatur, quicquid autem dicitur proprium quarto modo, id omne: reciprocatur cum re cuius eſt proprium, vt ſi dicas, quicquid eſt homo, eſt riſus capax, & viciſſim, quicquid eſt riſus capax, eſt homo, atque ita in alijs huius generis: quod tamen in tribus ſuperioribus nunquam verè dixeris, vt ſatis apertũ eſt. Ac ſuperiora illa ad accidens, quod mox explicabimus, tranſmittenda ſunt, quòd non prædicentur neceſſariò de ſpecie, ſed contingẽter, exceptis quibuſdam ſecundi generis, quale eſt ſenſitiuũ eſſe, pro facultate, ſeu potentia ad ſentiendum, & alia huiuſmodi. Hæc enim neceſſariò prædicantur, & ex ipſa rei eſſentia naſcuntur, quæ conditiones accidenti non conueniunt, vt dicemus. Horum tamen nullũ eſt proprium quarti generis apud Porphyriũ, quia nullũ reciprocatur cũ ſpecie infima, quàm ille, cũ de ꝓprio loquitur, nomine ſpeciei ſolã intelligit.

Quarta proprij acceptio præcipua eſt.

Primus, ſecũdus, & tertius mod⁹ ad accidens pertinẽt quibuſdam exceptis.

Dialectici ergo vt complectantur omnia propria, quæ ad quartum vniuerſale, de quo nũc agimus, ſpectant, ſic proprium definiũt. Proprium eſt, quod prędicatur de pluribus in quæſtione. Quale eſt, accidentaliter, ac neceſſariò, vt aptum eſſe ad ſentiendum, ad capeſcendas diſciplinas, & huiuſmodi. Si quis .n. abs te quærat, qualis nam ſit homo ſecundum id, quod ipſi conuenit accidentaliter, ac neceſſariò, apte reſpondebis, eſſe aptũ ad ſentiendum, ad capeſſendas diſciplinas, & alia huiuſmodi. Eſt autem duplex proprium, alterum generale, quod reciprocatur cũ re, quæ eſt genus, alterum ſpeciale, quod reciprocatur cum ſpecie infima. Vtriuſque exemplum modo attullimus. Nam aptũ eſſe ad ſentiẽdũ reciprocatur cũ animali, aptũ verò eſſe ad capeſſendas diſciplinas reciprocatur cũ homine. Lucullus Ciceronianus, ait Dilucide doceri à Politioribus Phyſicis, ſingularum etiam rerũ, id eſt, indiuiduarũ, ſingulas eſſe proprietates. Quod mihi non placet, niſi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem, aut totam col-

Propriũ quid ſit.

Propriũ generale

Quo pacto verũ videatur, ſingularum rerũ ſingulas eſſe proprietates.

collectionem communium accidentium, quæ in vna re tantum reperiatur.

De Accidente. Cab. VII.

NOmine accidentis interdum intelligimus quicquid de re accidētaliter prædicatur, qua signi ficatione dubium nō est, quin proprium etiam accidentis vocabulo comprehendatur. Interdū verò id solum intelligimus, quod non tantum accidētaliter prædicatur, sed etiam contingenter, quo sane modo accidens à proprio distinguitur. Accidēs igitur hac significatione acceptu, definitur esse id, quod adest, & abest sine subiecti corruptione. Item quod contingit eidem inesse, & non inesse. Et rursus. Quod non est genus, nec species, nec differentia, nec proprium inest autem rei. Quarum omnium definitionū idē est sensus. Sed planius definitur hoc modo. Accidēs est, quod prædicatur de pluribus ĩ quęstione. Quale est, *Quid accidens.* accidētaliter, & contingēter, vt album, nigrum, & similia. Si quis enim roget, qualis nam sit Socrates sm̄ *Duplex accidēs. Porphy. ibid.* id, qđ ei accidētaliter ac cōtingēter inest, aptè respōdebit, q dixerit, esse albū, atq; ita in cæteris: Accidētium verò quædā re ipsa separari possunt, vt sedere, aut album esse à Socrate, quædā re ipsa separari nō *Oĩa accidētia separātur cogitatione.* pōssūt, vt album esse à cygno, & nigrū esse à coruo. Omnia tñ cogitatione seiūgi pōssunt, hoc est negari absque abolitione essentiæ subiecti, cum de ipso dicantur contingenter; suprà enim definiuimus id pdicari contingēter, quod ita affirmatur de subiectò, ut de eodē negari possit absq; ipsi⁹ subiecti euersione.

Nō esse plura vniuersalia, quā quinque habemus explicata. Sed quæret aliquis, qua ratione colligi possit, vniuersalia nō esse plura, quā ea quinq; quę à nobis explicata sunt. Cui q̄stioni hęc ratio reddi potest vniuersalia aut prędicātur in quæstione Quid est aut in puæstione Qualē est. Si in q̄one Quid est, aut continent in se totam naturam communem indiuiduorum, aut partem, si totam, sūt genera: si partem, sunt spe-

species. Si verò prædicantur in quæstione Quale est, aut prædicantur essentialiter; aut accidentaliter: si essentialiter, sunt differentiæ: si accidentaliter, aut prædicantur necessariò, aut contingenter: si necessariò, sunt propria: si contingenter, sunt accidentia. Hac igitur ratione patet non esse plura vniuersalia, quàm ea quinq; quæ à nobis sunt exposita. His ergò vtcunque explicatis ad prædicamenta ingrediamur.

Quid sit Prædicamentum. Cap. VIII.

PRædicamentum est alicuius generis summi, realis, & eorum quæ sub ipso sunt naturalis dispositio: vt tota series substantiarum, quæ constat ex ipsa substantia in commune, & ex omnibus minus communibus substantijs ordine quodã naturali dispositis vsq; ad singulares, quę nullas vlterius sub se continent. Nam sub substantia in commune proximè collocari debent substãtia corporea, & incorporea: sub corporea, corruptibilis, & incorruptibilis: sub corruptibili, aïata & inanimata: sub animata, aïal & planta: sub animali, homo, & brutũ animal: sub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines idiuidui: sub quibus non sunt aliæ inferiores substantię, quemadmodum nec sub alijs indiuiduis, ad quæ diuisione aliarũ specierum quas reliquimus, naturali quodam descẽsu deuenire necesse est. Genus summum quid sit, iam suprà explicatũ est. Reale verò id vocari solet, cuius esse ab operatione intellectus minimè pendet, vt lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo existunt. Dixi ergò Generis realis, quia res, quæ per se ponuntur in prædicamentis, debẽt esse reales, vt Philosophis placet. Vnde fit, vt entia rationis, quia nisi ab operatione intellectus nullum esse habent, non ponantur per sese in prædicamentis, sed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi causa, hoc ipsum, quod est esse genus summum prædicamenti substantiæ, esse prædicatum aut subiectum

Ens rationis nõ ponitur per se in prædicamentis.

ctum in eodem prædicamento, & alia huiusmodi, non ponuntur per seipsa in prædicamento substantiæ, quia sunt entia rationis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quod res, quibus tribuuntur, vt substantia in commune, & cętera, quę diximus, in eo collocantur. Ea verò intelligo sub genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet ordine quodam genus summum, vt de parte subiecta, essētialiter prędicatur, seu (vt Aristotelis verbis vtar) vt de subiecto. Et quoniam hęc non sunt alia, quàm species, & indiuidua rei illius maximè cōmunis, quę genus summum dicitur, fit, vt solum genus summum cum suis speciebus, ac indiuiduis ponantur per se in prædicamento.

Quæ ponantur sub genere summo.

Quapropter nec differentię generales, nec speciales, nec verò illę, quibus species infimę ad indiuidua trahuntur, (indiuiduātes, dico) nec denique alię partes, siue specierum, siue indiuiduorum, de quibus genus summum non prædicatur, vt de subiectis, per se ponuntur in prædicamento, sed per ea tota, quę cōstituunt. Propria tamen, & accidentia eorum generum, specierum, & indiuiduorum, quę per se in prædicamentis ponuntur, poterunt, si fuerint entia realia, pertinere per seipsa ad aliquod prędicamentum. Nam esse aptum ad ridendum, quod est proprium hominis, & album esse, quod est accidens Socratis, sunt quędam species prædicamenti qualitatis: item esse in infimo loco, quod est proprium terræ, & calefieri, quod est accidens aquę; sunt species aliorum prædicamentorum, hoc Passionis, illud existentię in loco: &, vt in summa dicam, omnia, quæ per se ponuntur in cæteris prædicamētis, sunt propria, vel accidentia substantiarum, cum omnia in substantijs vt in subiectis inhęreant.

Differentia non ponūtur per se in prædica. Nec alia quadam partes. Propria & accidētia poni possūt

Nota.

Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum optimum Maximum modo aliquo pertineant. Cap. IX.

NVmerantur verò à Philosophis decem prædicamenta. Primum, substantiæ: alterum, quātitatis: tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existentiæ in loco: octauum, situs: nonum, existentiæ in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod habendi prædicamentum appellatur. Ad quæ pertinent res oēs: quæ quomodocunq; sunt, aut esse fingi possunt. Itaque quædam pertinent per se, vt animal, & homo: quædam per sua tota, vt differentiæ, materia, & forma: quædam per suas partes, vt homo albus, per hominem, & albedinem, & quodammodo chimęra partes earum rerum, ex quibus composita fingitur: quædam per ea, quibus tribuūtur, vt esse genus, esse speciem, prædicatum, subiectū, & cętera entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera, species, aut ab aliò ente rationis cognominantur: alia alijs modis. Omnia igitur ad has rerum classes modo aliquo reuocātur, præter Deum optimum Maximum, ad quem potius, vt ad infinitum pelagus totius esse, hæc ipsa prędicamenta quasi flumina recurrunt.

Quo pacto ad prædicamēta pertineant oīa præter Deū.

Vt priuatio per habitū et cōtradictoria negatiuum per positiuū de quibus.

Et quoniam nomina vice rerum habētur, dubium non est, quin eadem prędicamēta ex nominibus etiā ipsarum quasi constituta intelligi possint, ex alijs quidem per se, ex alijs reducticiè, vt de reb. diximus. Atque hoc modo Dialecticus prædicamenta potissimum considerat, vt in his quasi locis communibus parata habeat nomina, & verba ad structurā orationis. Verum enimuerò, quia ex dispositione rerū nullo negocio dispositio vocabulorū intelligitur, satis erit prædicamētales series in rebus explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Minerua faciendum est, ne instituti nostri obliti videamur.

Ex vocibus etiā cōstituūtur quodammodo prædicamenta.

Quo pacto dialecticus p̄dicamenta consideret.

De Substantia. Cap. X.

Svbstantia, quæ in primo prædicamento per se po nitur, est ens reale per se subsistens; vt angelus, homo, lapis. Dixi Reale (quod verbum deinceps in omnibus definitionibus intelligendum est) quia cæterorum entium nullũ per se pertinet ad aliquod prædicamentum, vt paulo superius diximus. Addidi Per se subsistens, hoc est, non existens in alio vt in subiecto inhæsionis, quia hoc differt substãtia ab accidẽtibus, quæ pertinent ad alia prædicamenta, quòd accidẽtia, nisi in subiecto inhęsionis sint, naturaliter existere non possunt, ipsa verò substantia naturaliter per seipsam cohęret, ac existit.

Per se subsistẽs

In alio existẽs.

Substantiarum autem quædam sunt primæ, quædam secundæ. Primæ substantiæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sũt, nec de subiecto dicũtur, hoc est, quæ nec cohærent in aliquo subiecto inhęsionis, neč de vllo, vt de parte subiecta, essentialiter prædicãtur vt Socrates & Plato. Priori particula excludũtur accidẽtia: posteriori excludũtur genera & species substantiarum. Itaque solas ac omnes indiuiduas substãtias complectitur hæc definitio. Secundæ substantiæ sunt genera, & species, sub quibus collocantur primę: vt animal, & homo, sub quibus continentur Socrates & Plato. Ordo specierum substautię ex supra dictis vtcunque patet.

Prima substantia.

Secunda substantia.

Iam ad proprietates substantiarũ per se pertinentium ad hoc prædicamentum veniamus: quarũ quatuor insigniores traduntur. Prima est. Non esse in subiecto: quæ patet ex definitione substantię. Secunda est, Non habere cõtrarium. Nam cùm omnia contraria sint in subiecto inhęsionis, vt virtus, & vitiũ, candor & nigror: nulla aũt substãtia sit in subiecto, vt dictũ est, efficit, vt nihil substantiæ sit contrariũ. Tertia est, Non suscipere magis, & minus, hoc est, quod nõ dicatur magis, aut minus talis. Non enim dicimus So

Prima proprietatis.

Secũda.

Tertia.

cratem

cratē esse magis, aut minus hominem, quàm sit ipsa in alio tempore, aut quàm sit aliquis alius. Id quod in cæteris substantijs cernere est. Sed hæ proprietates seu effectiones alijs etiam plerisque conueniunt. Quarta igitur proprietas, quam maximè substantiæ conuenire affirmat Aristoteles, hæc est, Vt cùm vna eademq; numero fuerit, possit in se contraria recipere, vt hic lapis calorem, & frigus. *Quarta.*

De quantitate. *Cap.* XI.

QVantitas est ens per se extensum: vt superficies tabulæ, & binarius hominum. Tabula enim nō per seipsam, sed per superficiem, quam habet extensa est. Socrates item, & Plato, non per seipsos, sed p binarium, qui in ipsis cernitur, extensionem habent numeralem. Ipsa verò superficies, & ipse binarius per se ipsa sunt extensa. *Quantitas qd.*

Quantitatem in duas proximas species diuidit Aristoteles, in continuam, & discretam. Quantitas continua est, cuius partes communi aliquo termino copulātur, vt partes lineæ puncto: partes superficiei linea: partes corporis, superficie: partes tēporis, puncto temporis, seu instantis. Hæ verò traduntur species quātitatis cōtinuę, lineę, superficies, corpus, tēpus, & insuper locus. Verùm Aristoteles, quod ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententia suo tempore vulgata, quā ipse alibi non pbat. Accipit enim locū pro spacio, qđ à quouis corpore occupatur, aut occupari potest, quod ueteres rem quandam diuersam ab omni corpore esse dicebant, cùm tamen nulla sit. Cum autem continuitas motus sit alia quædam species quantitatis cōtinuæ, alio loco discutiemus. Quantitas discreta est; cuius partes nullo communi termino copulanī; vt quaternarius. Nihil enim reperias, quo duo binarij, ex qbus ille cōstat, copulentur & quasi compugantur. Huius quantitatis duę feruntur species, numerus, & oratio: quas alibi, num *Quantitas continua. Species quantitatis cōtinua. De loco quo pacto loquatur Aristot. De motu alibi. Quantitas discreta. Species quantitatis discreta.*

verè

verè sint species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentes, examinabimus.

Prima affectio q̃titatis. Quantitatis porrò tres traduntur affectiones. Prima est, Nil habere sibi contrarium. Contraria namq; maximè distant sub eodem genere: nullæ autem duæ quantitates reperiri possunt, quæ sub genere quantitatis maximè distent. *Secũda.* Secunda est, Non suscipere magis, & minus. Neq; enim dixeris magis, aut minus bicubitum, aut tricubitũ aliquid esse: quod in plerisq; alijs quantitatibus apertè cernes. *Tertia.* Tertia est secundũ quantitatem res dici æquales & inæquales. Nam æqualia sunt, quorum quantitas est una: inæqualia, quorum diuersa. Atque hæc affectio dicitur maximè propria quantitatis, quia soli quantitati, omni, ac perpetuò conuenit.

De qualitate. Cap. XII.

QValitas est, qua res dicuntur quales: nempe in peculiari, ac propria quæstione qualitatis accidentalis, vt Iustitia, Scientia, Candor, & huiusmodi Nam si quis te roget qualis nam, sit Socrates secundum accidens, quod propri. qualitas dicatur, aptissimè respondebis, esse iustum, Scientem, Candidum, aut aliquid huiusmodi.

Habitus Qualitatis quatuor sunt proximæ species: ad quarum primam pertinent habitus, & dispositio. *Dispositio.* Habitus est firma quædam, & cõstans qualitas, qua rei natura benè, aut malè afficitur, vt virtus, & uitium. Dispositio est qualitas bene, aut malè afficiens subiectũ, quę facilè abijci potest, ut sanitas, & ęgritudo. Ad secundam speciem pertinent naturalis potentia, & impotentia. *Naturalis potentia.* Naturalis potentia, seu naturalis uis, est qualitas quædam, qua facilè quæque res agit, aut resistit, vt uis naturalis ad currendum, & ad perferẽdos labores. *Naturalis impotentia.* Naturalis impotentia, seu imbecillitas, est qualitas, qua ægre quæque res agit, aut resistit, vt infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad

ter-

tertiā, speciē pertinent, patibilis qualitas, & passio. Patibilis qualitas, est diu pmanens qualitas, quę aut sensu mouet, aut ex motu aliquo nascitur, vt color diuturnus in corpore, & amentia in animo. Passio est fluxa quædam, & breui transiens qualitas, quæ aut mouet sensum, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecūdia cōtractus, pallor ex metu, ira, gaudiū, & huiusmodi, Ad quartam speciem pertinent forma, & figura. Forma, vt hic accipitur, est modus quidā quantitatis in re aliqua naturali spectatę, ut ea forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis resultat. Figura est modus quantitatis simpliciter, ac in se spectatæ, vt figura trianguli, quadrati, & cæteræ. *Patibilis qualitas.* *Passio.* *Forma.* *Figura.*

Qualitatis tres sunt affectiones. Prima est, Habere aliquid sibi contrarium. Nam virtuti contrarium est uitium, & alijs plerisq; qualitatibus alia reperiūtur contraria. Secunda est, suscipere magis, & minus vt esse magis, aut minus iustum, magis, aut minus album. Tertia, quæ maximè propria qualitatis affectio dicitur, hæc est, Vt secundum eam res dicantur similes, ac dissimiles. Similia enim sunt ea, quorum qualitas est vna: dissimilia, quorum diuersa. *Prima affectio qualis.* *Secūda.* *Tertia.* *3. met. 15. tex. 20.*

De Relatione. Cap. XIII.

Relatio est, qua aliquid, hoc ipso, quod est, ad aliud se habet: vt ęqualitas, dominatus, seruitus. Nam ęquale, quatenus ęquale est, ęqualitate refertur ad sibi ęquale, & dominus, quà dominus est, dominatu refertur ad seruum, qui vicissim, qua seruus est, ad dominum refertur seruitute. Relata verò sunt quæcunque hoc ipso, quod sunt, ad aliud se habent: vt ęquale, dominus, seruus. *Ex 5. d. 7* *Ibidem.*

Relatorum autem quędam sunt ęqualis comparationis (recentiores vocant ęquiparantię) vt æquale, simile, inæquale, dissimile. Nam æquale ad æquale refertur, simile ad simile, inæquale ad inæquale, & dissimile, ad dissimile. Itaq; ea, ad quæ huiusmodi re- *Relata æqualis cōparationis.*

lata referũtur, sunt eiusdem appellationis, ac naturę cum illis. Quædam verò sunt inæqualis comparationis, seu diuersæ appellationis, quæ illi vocant disquiparantiæ: quorum duo sunt genera. Alia enim dicuntur maioris comparationis, quæ vocant superpositionis, vt pater, dominus, præceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora ijs, ad quæ referuntur: alia ex altera parte hisce respondent, quæ minoris comparationis dici possunt, vt filius, seruus, discipulus, & cætera minus digna ijs, cum quibus conferuntur: quæ vocari solent suppositionis.

Relata inæqualis comparationis. Maioris cõparationis. Minoris

Relatorum tres pręcipuè traduntur proprietates. Prima est, Omnia relata dici ad ea, quæ conuertuntur, hoc est ad ea, quæ vicissim ad ipsa dicũtur, vt pater ad filium, qui vicissim ad patrem dicitur. Vt enim Pater dicitur filij pater, sic vicissim Filius dicitur patris filius. Secunda est, Omne relatum esse simul natura, cum eo quod refertur. Ea verò dicũtur simul esse natura, quorum alterum secum ponit, ac tollit alterum, vt dominus seruum, & seruus dominũ. Si enim dominus nullus sit, nullus erit seruus, & vice versa, si nec seruus, nec dominus. Tertia proprietas est, Omne relatum eius esse naturæ, vt si illud noueris, etiam id, ad quod refertur, cognoscas, & è contra. Si quis enim nouerit Sophroniscum esse patrẽ Socratis, necesse est, vt etiam cognoscat Socratem esse filium Sophronisci, & è contra.

Prima proprietas. Secunda Præd. 12 Tertia.

Cæterum hæc quæ diximus, propriè sunt relata, & vocantur secundum esse, Alia sunt, quæ relatione aliqua explicantur, ipsa tamen ad hoc prædicamentum non pertinent. Atque hæc à Dialecticis relata quidem appellantur, verùm non simpliciter, ac propriè, sed cum adiectione, relata secundũm dies, quasi dicas, quo ad naturæ explicationem duntaxat, non quo ad ipsam naturam: qualia sunt, habitus, scientia, & alia huiusmodi: quod alio loco plenius docebimus.

Relata secundũ esse. Relata secundũ dici.

De

De actione & passione. Cap. XIV.

Actio est agentis, quatenus agens est, actus, seu perfectio. Passio verò est actus, perfectio ve patientis, vt patientis. Sũtq; actio & passio, vna eademque res, quæ tamen, vt est perfectio agentis, dicitur actio, vt verò patiẽtis, dicitur passio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus est id, quo ignis est, & dicitur agens, actio est, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua est, ac appellatur patiens, passio est, & passio nominatur. Actiones autem, & passiones partim sunt à corpore, vt calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia superiori causa, vt nutriri, augeri, cupiditatis aut iræ motu agitari, & huiusmodi alia. *3. Phy 3* *Duplex actio & passio.*

Actioni & passioni duæ affectiones tribuuntur. Prior est, Habere contrarium. Nam calefacere, & frigefacere, calefieri, frigefieri, voluptatis, motu affici, & doloris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere magis, & minus. Nam & id, quod calefacit, aut calefit, magis, aut minus calefacere, aut calefieri, dicitur: id etiam quod doloris, aut voluptatis agitatione mouetur, magis, aut minus dicitur voluptate, aut dolore affici. *Præd. 9.* *Prior affectio.* *Posterior*

Quid sit vbi, & suum esse. Cap. XV.

Vbi, seu esse alicubi, est loco contineri, vt in foro, in templo: Duobus autem modis corpus cõtinetur loco: aut cõmuni, vt Socrates in templo: aut proprio, vt aqua ĩ vase. Huius generis species dicũt, esse supra, infra, ante, retro, ad dextrã, & ad sinistrã. *4. Phy. 2*

Sitũ esse est, habere partes corporis certo quodã modo affectas ad partes loci, vt stare, sedere, cubare quæ quidem appellantur positiones: partimque sunt naturales, vt quæ dictæ sunt: partim nõ naturales, vt si quis conuersis ad cælũ vestigijs manibus nitatur. *Sitũ esse.* *Duplex positio.*

Quid sit quando, & habere. Cap. XVI.

Quando QVando, seu esse in tempore, est tempore contineri, vt fuisse anno superiori, esse in præsenti, fore in futuro, esse in mense, in die, in hora, & huiusmodi temporibus.

Habere. Habere (vt nunc vtimur hoc verbo) est indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum esse: vt togatum esse, lorica indutum, mytra redimitũ, & anulatum.

Conclusio. In his igitur decem classibus infinita rerum, & nominum multitudo ita distinctè, distributeq; continetur, vt facilè sit cernere, quæ ad quam categoriam pertineant, & in quacunque categoria, quæ quibus communiora sint, aut minus communia.

De appositis. Cap. XVII.

Præd. 10 *Relatiuè opposita.* SEd quoniam in hac categoriarum tractatione sæpe contrariorum meminimus, quæ nam sint contraria paucis dicamus: atq. adeò omnia oppositorũ genera (quoniam id perutile erit) persequamur. Oppositorũ igitur quatuor sunt genera, relatiuè opposita, contrariè, priuatiuè, & cõtradictoriè. Relatiuè opposita sunt, quæ quicquid sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: vt pater & filius, & duo similia. Nam pater dicitur filij pater: & filius, patris filius: hoc verò simile illi, dicitur illi simile: & illud huic.

Contraria. *Præd. 6. & 10.* Contrariè opposita sunt ipsa contraria. Cõtraria verò dicuntur ea, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidẽ subiecto vicissim insunt, nisi eorũ alterũ insit à natura: vt sciẽtia, & error: virtus, & vitiũ: calor, & frigus: cãdor & atror. Nã sub habitu, quod est genus quoddã qualitatis, maximè distant tũ sciẽtia & error, tũ etiam virtus, & vitiũ: sub patibili aũt qualitate tum calor & frigus, tum candor, & atror.

Hæc

Hæc item, vt patet, in eodem ſubiecto inhæſionis viciſſim inſunt, cùm mutuò ab eodem ſe expellãt. Additum eſt, Niſi eorum alterum a natura inſit, quia in locum eius, cui à natura determinatum, & quaſi præſcriptum eſt, vt inſit, non poteſt alterum ſuccedere: qua ratione nec ignis frigere poteſt, nec cygnus eſſe niger, nec coruus albus, nec ſaxum molle, quippe cùm hæc omnia alterum ex contrarijs naturæ præſcripto ſibi vendicent.

Iam verò cõtrariorũ quædã immediata ſunt, quædam mediata. Immediata dicuntur, quorum alterum neceſſe eſt ineſſe proprio ſubiecto, vt ſanitas, & morbus comparatione animalis. Mediata verò, quorum neutrum neceſſe eſt ineſſe proprio ſubiecto, niſi alterum natura inſit. Vt albus color, ac niger cõparatione corporis miſti: & virtus, ac vitium comparatione hominis. Dantur enim media inter huiuſmodi contraria, quib. affecta eſſe poſſunt propria cõtrariorũ ſubiecta, remoto vtroque contrario. Quæ quidem media partim nominata sũt, vt flauus color, & fuſcus inter candorem, & nigrorem: partim nomine carẽt, vt quod inter virtutem, & vitioſitatem interiectum eſt, quò affectos dicimus homines natura amentes. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari poſſunt: vt ſi dicas quod nec probitas nec vitioſitas eſt, mediũ eſſe inter virtutẽ, & vitium. *Contraria. Immediata Mediata. Media nominata. Media nomine carẽtia.*

Priuatiuè oppoſita ſunt habitus, ſeu forma, & priuatio formæ. Nomine habitus, ſiue formæ intellige quicquid modo aliquo rei adhæret, vt aſpectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumẽ aeri, pili capiti, veſtis corpori; priuatio verò eſt negatio eiuſmodi formæ in ſubiecto natura apto, & in tẽpore à natura conſtituto, vt forma inſit: cuiuſmodi ſunt cæcitas, ſurditas, mutum eſſe, tenebroſum, caluum, nudũ. Dixi in ſubiecto natura apto, quia negatio formæ in ſubiecto ſuapte natura minimè apto, nõ eſt priuatio. Vnde non dicimus lapides cæcos, ſurdos, aut mutos quia natura non ſunt apti, vt videãt, audiant, aut lo- *Priuatiuè oppoſita. Habitus Priuatio.*

quantur. Addidi, Et in tempore à natura constituto, vt forma insit, quia subiectum ante id tempus, quo à natura cõstitutum est, vt habeat formam, nequaquã ea priuatum dici poterit. Vt sit, vt catulus ante septimum diem, quo minimum à natura constitutum est, vt oculos aperiat, non sit appellandus cæcus: nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur, demens dicendus est, quia tum primum ferè prescriptũ est à natura, vt mente, ac ratione vtatur. Priuatio verò duplex est, altera à qua non potest fieri naturaliter ad habitũ regressus, vt cæcitas, caluitium: altera, à qua naturaliter fit regressus, vt tenebræ, nuditas, & huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduertenti perspicua sunt.

Pli. de nat. hist lib. 8. c. 40.

Duplex priuatio

Contradictoriè opposita dicuntur, inter quæ comparatione ei usque nullum datur medium, id est, quorum alterum de quouis siue ente, siue non ente dicatur necesse est. Quod quo pacto intelligendum sit alibi docebimus. Exempla tamen sunt homo, nõ homo lapis, non lapis: album, nõ album. Nam equus chimera, & quicquid aliud modo aliquo esse aut fingi potest, est homo, aut nõ homo, lapis, aut nõ lapis, albũ aut non album: & ita in cæteris: id, quod in superioribus oppositorum generibus nequamquam cernimus Equus enim, vt vno exemplo rem intelligas, nec est dominus, nec seruus, nec item virtute præditus aut vitiositate, nec rursus loqui potens, aut mutus.

Contradictoriè oposita.

Ad cap. 10. prædicam.

Hæc de coactione, ac dispositione nominum, & verborum in decem categorias. Esset autem proxime agendum de vsu nominum, quem Iuniores suppositionem terminorum, appellant, nisi commodus videretur hanc, & quasdam alias nominum affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis sophistarum captionibus disserẽdum est. Quapropter institutum ab initio ordinem tenentes iam de oratione dicamus.

Ad lib. 8.

IN-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER III.

Quid sit Oratio. *Caput I.*

ORatio est vox ex instituto significans, cuius aliqua pars significat separatim: vt Socrates est Philosophus, Socrates sapiens, Omnis homo, Liber Aristotelis, & cæteræ huiusmodi voces aliquo nexu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla constructione grammatica coniunctæ, vt Cœlum, Terra, Lapis, Lignum, vt nullomodo sunt vna vox, sic nullo modo fuit oratio. Posteriori definitionis parte reijciuntur nomen, & verbum, & aliæ simplices voces significantes ex instituto, quia nulla pars eiusmodi vocum significat separatim in ipsa totius vocis structura: at in compositione orationis semper aliqua significat. Quod non sic intelligas, quasi vna sola orationis pars debeat separatim significare, aut quod vna saltem. Omnes enim dictiones, quæ assumuntur ad orationem construendam, significantes esse debent, si verum est, quod Dialectici asserunt, Significationem totius orationis conflari ex significationibus partium, hoc est, dictionum, ex quibus oratio constituitur. Sed iccirco id Aristotelem dixisse intellige, vt orationem à nomine, & verbo distingueret: ad quod sanè discrimen constituendum satis est, si vna tantum orationis pars per se significare concedatur, *Significatio totius orationis cõflatur ex significationibus partium*

 quando

quando nulla nominis, aut verbi pars separatim significat. Itaq; licebit dicere, orationē esse multaiū̄ dictionum ex instituto significantiū cōprehensionē.

Duplex cōpositio orationis.

Aduerte tamen, duobus modis orationem componi posse ex dictionibus per se significātibus in ipsa, altero explicitè, siue expressè, vt si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè, seu virtute, vt si dicas, Nemo, Nihil, Vbique, Semper. Nam etsi hæ posteriores voces expressè non constant eisdem partibus quibus superiores, tamen, quia idem omnino, atque illæ significant, totidemq. quot illæ conceptus in animo imprimunt, virtute eisdem partibus constare dicuntur. Quanquam igitur voces non sint orationes, significatione tamē orationes cēsēdę sunt, ac proinde simpliciter orationes. Causa huius rei est, quia apud Dialecticos significationis potius, quàm vocis ratio habenda est. Hinc enim fit, vt oratio, quæ multos habet sensus, qualis est illa, Aio te Aeacida Romanos vincere posse, simpliciter non fit oratio, sed orationes, quemadmodū nomen, quod multa significat, vt Gallus, non est simpliciter nomen, sed nomina, vt suprà diximus. Itaq; omnia hæc propterea afferimus, quia iudicamus in oratione, & partibus eius, significationē magis, quā vocem esse spectandam.

Apud Dialecticos significationis potius, q̄ vocis rō habetur

Oratio multos habens sēsus nō est simpliciter oratio, sed orationes.

De perfectis, & imperfectis orationibus. Cap. II.

ORationum porrò quædam perfectæ sunt, quædam imperfectæ. Perfecta oratio est, quæ integrā sententiam declarat: vt, Deus est summum bonū Imperfecta, quæ non declarat integrā sententiā: quę duplex videtur esse. Quædam enim imperfectam, & quasi mutilam sententiā significat, vt Sic vos non vobis. Deū timere. Si timuerimus Deū, & aliæ huiusmodi, quibus auditis aliquid vltra expectamus. Quędā verò nullā sentētiā significat, etiā imperfectā, & trūcatam, vt Animal rationale, Quantitas continua, Liber

Oratio perfecta Imperfecta Duplex imperfecta

ber Aristotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cùm aliquis profert, nõ videtur eo sermonis genere significare se vlterius velle progredi. Significant enim huiusmodi orationes more nominum & verborum, quæ vt ait Aristoteles, eam intelligentiam imprimunt in animo, vt qui audit quiescat. Priores constant verbis, aut coniunctionibus, alijsuè particulis, quarum vis non finitur in ea tantũ oratione, quæ ꝓfertur: posteriores ferè nomine substãtiuo, & adiectiuo, aut casu recto, & obliquo. Quia enim adiectiuum in suo substantiuo finitur, ac terminatur, & sæpe vis obliqui in suo recto, non suspendunt huiusmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per se, aut verbum, vt Aristoteles ait. *1. peri. 3*

Perfectarum autem aliæ sunt optatiuæ, vt O mihi præteritos referat si Iuppiter annos, Aliæ interrogatiuæ, vt, Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris? quòue tenetis iter? Aliæ deprecatiuę. vt Parcite Dardanidæ de tot, precor hostibus vni. Aliæ imperatiuæ, vt, Disce puer virtutem ex me verumq; laborem, fortunam ex alijs Aliæ enunciatiuæ, vt, Vulgus amicitias vtilitate probat. At verò ex perfectis orationibus, enunciatiuas duntaxat (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, sæpe etiam propositiones dicuntur) cæteris omissis, quoniam ad Oratores, & Poetas pertinent, per tractat Dialecticus. Nam quòd interrogatiuas non omnino reijcit, id propterea facit, vt à respondente enunciationes, quibus argumentetur, obtineat. *Optatiuæ. Interrogatiuæ. Deprecat. Imperatiu. Enunci. Ex perfectis orationibus solas enunciatiuas tractas, Dialecticus. 1. peri. 4 Vt 2. post. 9. et 1. top. 8. & toto ferè 8. libr. top.*

De enunciatione, & diuisione eius in simplices, & coniunctas, simplicium in absolutas, & modales, Cap. III.

Enunciatio igitur est oratio perfecta, quæ verũ aut falsum significat, vt Deus est summum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia frueris; *1. peri. 4*

ris: quæ propositiones sunt veræ. Item id, quod, honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, verè felix eris: quæ sunt falsæ.

Vera enunciatio. *4. meta. 7. tex. 27.* Ea dicitur enunciatio vera, quæ significat id quod est, esse, aut, quod non est, non esse: *Falsa.* Falsa verò est, quæ significat id, quod est, non esse: aut, id quod non est, esse.

Diuisio enunciationis. *Ex 1. peri. 4.* Porro enunciationum quædam sunt simplices, quædam coniunctæ: *Simplicis diuisio.* *1. prio. 2* Simplicium, aliæ sunt absolutæ, quæ vocantur de inesse, aliæ modales. Enunciatio simplex est, quæ vnum de vno enunciat, siue illud vnum sit simplex, siue ex multis compositum, vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex & prudens. *Enũciatio coniuncta seu hypothetica quæ sit.* *1. peri. 4* Enunciatio coniuncta, quam Aristoteles coniunctione vnam, alij hypotheticam vocant, est quæ ex simplicibus coniunctione aliqua nectitur: vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex orationibus, quæ facilè ad simplices reuocari possunt: vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctæ enunciationes, si non actu, certe potestate, ac virtute ex simplicibus componuntur.

Enunciatio absoluta seu de inesse. Enunciatio absoluta est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: vt Homo est animal, Homo non est lapis. *Modalis.* Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronunciat: vt, Homo necessariò est animal; Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessariò non est lapis. Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primum de absolutis, deinde de modalibus, ad extremum de coniunctis enunciationibus dicamus.

De

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum. Cap. IIII.

TRia potissimũ spectanda sunt in absolutis enun ciationibus, qualitas, qnãtitas, & materia. Qualitas earum duplex est; essentialis, & accidentalis. Qualitas essentialis est coniunctio prædicati cum subiecto. Accidentalis verò est veritas, falsitas, & cætera coniunctionis accidentia. *Qualitas essētialis. Qualitas accidentalis*

Quantitas est extensio, aut vnitas numeralis earũ rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sępe enim accipitur pro multis, idque pluribus modis, vt si dicas, Omnis homo est disciplinę capax, Aliquis homo est iustus. Sępe etiam pro vna re tantum, vt si dicas, Hic homo est iustus. *Quantitas.*

Materia huiusmodi enunciationum est habitudo, seu affectio prædicati ad subiectum, quę in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in alijs verò contingens, aut impossibilis, vt mox patebit, cum de enunciationibus ex materia necessaria, contingenti, & impossibili dicemus. *Materia. D. Tho. 1. peri. lect. 13. Cap. 5.*

Varia genera absolutarum enunciationum. Cap. V.

ENunciationes igitur absolutę multis diuisionibus apud Aristotelem dispartiuntur. Primum in affirmationes, & negationes: deinde in vniuersales, & particulares, & indefinitas, & singulares: postea in necessaria, contingentes, & impossibiles: rursus in finitas: & infinitas: ad extremum in eas, quę constant vtroque, aut altero, coniuncto.

Absoluta, igitur affirmatio, ẽ absoluta alicuius de aliquo enunciatio. id ẽ, oratio, qua aliquid alicui absolutè tribuitur, vt Homo est animal, Homo est lapis. Negatio verò ẽ alicuius ab aliquo absoluta enũ *Affirmatio. Negatio*

ciatio,

ciatio id est, oratio, qua aliquid ab aliquo absolute re mouetur, vt si dicas, Homo non est lapis, Homo non est animal. Hæc diuisio dicitur secundum qualitatem essentialem, quia fit ratione copulæ, coniunctioneve prædicati cum subiecto, quæ quidem est essentialis forma enunciationis.

Ibidem. *Vniuersal.* *Ex 1. peri. 5. & 1. pri. 1.*

Enunciatio vniuersalis est, cuius subiectum notatur signo vniuersali, vt Omnis homo est animal. Signa vniuersalia aut sunt vniuersalia omnino, vt Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum vsq; numerum, vt Vterque, Neuter, & si quæ sunt alia huiusmodi.

Signa vniuersalia.

Enunciatio particularis est, cuius subiectum notatur signo particulari, vt Aliquis homo est Grammaticus. Signa particularia, aut sunt absolutè particularia, vt Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt alter.

Particula. Ex eodē loco. Signa particularia.

Aduerte tamen signa absolutè vniuersalia, præposita negatione fieri particularia, & absolutè particularia eadem præfixa fieri vniuersalia. Nam Non omnis, & Non nullus sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis sunt vniuersalia, vt ex æquipollentia enunciationum intelliges.

Negatio præposita signo mutat eius quātitatem.

Enunciatio indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptū nullo notatur signo, vt Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tantum re singulari, vt Socrates est philosophus, Hic homo est philosophus, Filius Sophronisci ē philosophus. Ad hoc genus reuocātur enunciationes illæ, quarū subiecta accipiuntur pro rebus communibus præcisè, vt Homo est species. Nam cùm earum subiecta non accipiantur pro multis, fieri non potest, vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc diuisio enunciationis dicitur secundum quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta enunciationum.

Cap. 7. Indefinita. Ibidem. Singularis. Ex 1. peri. 5. Eūciatio ex subiecto cōmuni pcise accepto.

Enun-

Enunciatio neceſſaria eſt, quæ ita eſt vera, vt falſa eſſe non poſſit, vt Homo eſt animal, Cygnus eſt candidus. In hoc genere poni ſolēt omnes affirmatiuæ ex materia neceſſaria, ſeu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impoſſibili, ſeu remota, de quibus mox dicemus. Hoc autem quoad enũciationes ex materia neceſſaria, tum verum eſt, cùm prædicatum non minus latè patet, quàm ſubiectum. Nam ſi prædicatum fuerit anguſtius, fieri poterit, vt affirmatiua ſit falſa, vt ſi dicas, Omne animal eſt homo. Omne animal eſt diſciplinæ capax, quæ quidem ſunt ex materia neceſſaria, vt ſtatim patebit. *Necessaria. Ex 1. met. 1. tex. 6. Quæ nã ad neceſſariarũ genus ptineant.*

Enunciatio contingens eſt, quæ cũ neceſſaria non ſit, poteſt tamen vera eſſe, ſeu, Quæ & vera, & falſa eſſe poteſt, vt homo eſt grammaticus, Homo non eſt grammaticus. Huiuſmodi ſunt omnes enunciationes ex materia contingenti, quas ſtatim explicabimus. Enunciatio impoſſibilis eſt, quæ ita eſt falſa, vt vera eſſe non poſſit, vt Homo eſt lapis, Cygnus non eſt albus. Huiuſmodi eſſe dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impoſſibili, & omnes negatiuæ ex materia neceſſaria. Id quod in ijs, quæ conſtat materia neceſſaria tunc verum eſſe intellige, cùm prædicatum non eſt anguſtius, quàm ſubiectum. Si enim minus latè pateat, poterunt eſſe neceſſariæ, vt ſi dicas, Quoddam animal non eſt homo. Quoddam animal non eſt diſciplinæ capax. Hæc diuiſio fit ſecundum aptitudinem enunciationis ad veritatē, & falſitatē, &, Sed quia hæc aptitudo naſcitur, ex materia enunciationis, explicandæ ſunt hæc loco enunciationes conſtantes ex materia neceſſaria, contingenti, & impoſſibili. *Contingens. Ex 1. pri. 12. Impoſſibil. Quæ ad genus impoſſibiliũ pertinere dicantur. Ex materia neceſſaria. Preſsius D. Tho. 1. peri. lect. 3. Preſsius ẽt accepta eſt prædicatio neceſſaria li. 2. ca. 2.*

Enunciatio ex materia neceſſaria, ſeu naturali eſt, cuius prędicatum non poteſt non conuenire ſubiecto, vt Homo ē animal, homo nō eſt animal, omnes omnino, in quibus ſuperiora de inferioribꝰ ſiue affirmantur, ſiue negantur: aut differentiæ de rebus, quas componunt, aut proprietates de ijs ſubiectis, quorũ

naturas

naturas consequuntur, vel de superioribus subiectis aut accidentia inseparabilia de rebus, à quibus separari nequeunt, aut contrà, hoc est inferiora de superioribus, & cætera ordine conuerso. Omnes huiusmodi prædicationes siue affirment, siue negēt, fiunt in materia necessaria, & naturali, quanquam non omnes sunt naturales, seu directæ, vt patet ex supradictis.

Lib. 2. c. 1.

Ex materia cõtingēti. *Latius D. Tho.*

Enunciatio ex materia contingenti est cuius prædicatum & conuenire, & non conuenire, subiecto potest, vt Homo est grammaticus. Homo non est grammaticus, & omnes, in quibus accidens inseparabile de re, cuius est accidens siue affirmatiuè, siue negatiuè prædicatur.

Latius ēt prædicatio cõtingens li. 2. c. 2.

Ex mater. impossibili. *Pressius D. Tho.*

Enunciatio ex materia impossibili, seu remota, est cuius prædicatum nō potest conuenire subiecto, vt homo est lapis. Cygnus est niger. Dicitur autem hæc diuisio secundum materiam, quia fit secundū habitudinem prædicati ad subiectum, quam diximus materiam enunciationis.

Indefinita qua ratione idē valeant q̃ particulares

Num indefinita ex materia necessaria & impossibili, idem valeant atq; vniuersales.

Illud autem prætermittendum non est, enunciationes indefinitas tum ex modo significandi suo, tum etiam ratione materiæ contingentis, cùm ea constāt idem valere atque particulares. Vtraque de causa hæc enūciātio, homo est iustus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam homo est iustus, & ita reliquæ. Verū quod addi solę, indefinitas ex materia necessaria, & impossibili idem valere ratione materię, atque vniuersales, & si quoad eas, quę cōstant materia impossibili verum esse videatur, in reliquis tamen mihi nō probatur. Hę si quidem sunt ex materia necessaria, Animal est homo, Animal nō est homo, Animal est disciplinę capax, Animal nō est disciplinę capax, & alię similes, vt diximus, quę tamen non iudicātur idem valere, atque vniuersales Conceduntur enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt, non existimant eas esse ex materia necessaria, quia prędicata minus late patent, quàm subiecta, quod tamen

men nihil refert, vt alibi docebimus, etsi aliquando re minus diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Enunciatio finitæ est, cuius nomina omnia siue categoremata sunt finita, vt homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum, vt homo est non iustus, Socrates est homo non iustus. Quòd si dixeris Socrates est seruus non iusti, non erit enunciatio infinita, quia illud Non iusti non est categorema. *Finita. Ex 2. peri. 1. Infinita Ex eod. lo.*

Enunciatio ex cõiuncto extremo est, cuius aut subiectum, aut prædcatum, aut vtrumq; per se est vnũ quid ex multis categoremati coniunctum, vt Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex, & prudẽs. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo, quia categoremata quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur, vt non efficiant enunciationem vnam simplicem, sed plures. *Ex coniuncto ex tremo. Elicitur ex 2. peri. 2.*

Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subiectum, nec prædicatum ex multis iungitur categorematibus, vt Socrates est sapiens, Socrates philosophatur. Hæc de varijs generib. absolutarum enunciationum, nunc de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus. *Ex simplici extremo.*

De oppositione absolutarum enunciationum. Cap. VI.

Oppositio absolutarũ.

Oppositio, vt in absolutis enunciationibus cernitur, est duarum absolutarum enunciationum eodem subiecto, prædicatoq; constantium, repugnãtia secundum affirmationem, & negationem, vt si dicas, Hic homo est iustus, Hic homo non est iustus. Porrò enunciationes oppositæ si fuerint vniuersales erunt contrariæ, vt Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus. Harum hæc est conditio, vt simul veræ esse non possint, quanquam possint esse simul fal- *Ex 1. peri. 5. & 6. Contrariæ. Cõditio contrariarum.*

sę,siue in materia cõtingenti, vt patet in tradito exẽplo,siue in necessaria,vt si dicas,Omne animal est disciplinæ capax,Nullum animal est disciplinæ capax. Si autẽ fuerint particulares, dicentur subcontrarię, vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus. Harum conditio est, vt falsæ simul esse non possint, quanquã possint esse simul veræ, siue in materia contingenti, vt in hoc exemplo cernis, siue in materia necessaria, vt si dicas, Quoddam animal est capax disciplinæ,Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoque dices de indefinitis spectata earũ significandi figura.Si uerò altera fuerit vniuersalis,altera particularis,vel utraque singularis, erũt contradicentes,siue cõtradictoriæ,vt Omnis homo est iustus, Quidam homo non est iustus, Nullus homo est iustus,Quidam homo est iustus, Socrates est iustus,Socrates non est instus Harũ hęc est conditio vt nec simul verę, nec simul falsæ vnquã esse possint: Idem dices de ijs, quarũ subiectum accipitur pro eadem re communi præcise,vt si dicas, Homo est species,Homo non est species.

Subcõt. Cõditio sub contrariar. *Opposi-tio in definitarũ* *Contradicentes* *Cõditio contradicentium* *Opposi-tio enunciationũ ex subiecto cõi præcise sumpto.*

Si quis autem quærat,num in quauis contradictione altera ex cõtradicentibus sit vera,altera falsa,occurrendum est,ita rem habere,præterquam in cõtradictionibus futuri contingentis, vt si dicas, Hic homo morietur cras,Hic homo non morietur cras. Natura enim ex his duabus enunciationibus determinatè accepta,vera est, aut falsa: id quod de cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium locum desiderat ampliorem.

Nam cu iusuis cõtradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

Addunt multi quartum oppositionis genus, quod vocant subalternarum:duarum inquam enunciationum affirmantium, aut negantium idem de eodem, ita tamen,vt quod altera affirmat in totum,altera affirmet in parte:quæ propterea dicuntur subalternæ, quod altera sub altera collocetur,cuiusmodi sũt hæ duæ enunciationes,Omnis homo est iustus, Quidam homo est iustus:item hæ, Nullus homo est iustus,

Subalterna.

Qui-

Quidam homo non est iustus. Verùm huiusmodi enunciationes non rectè dicuntur oppositę, quiæ nō repugnāt inter se secundum affirmationem, & negationem. Accedit eò, quòd nec etiam secundum veritatem, aut falsitatem. Nam ex veritate vniuersalis, quæ vocatur subalternans, concluditur ueritas suæ particularis: & ex falsitate particularis, quę dicitur subalternatā concluditur falsitas suæ vniuersalis, quòd in eisdem exemplis facile est cernere. Cum igitur absurde uideatur dici, eas enunciationes esse oppositas, quæ nec secundum veritatem, nec secundū falsitatem repugnant, immò vero altera alteram secum trahit, efficitur, vt hac quoque ratione subalternæ non sit in oppositis numerandæ.

Subalterna nō sunt opposita.

Cōditio subalternarum.

Quin etiam subcontrariæ, si propriæ de oppositione, eiusq; conditionibus loquendum sit, non sunt in appositarum numero ponendæ, tum quia altera non vere negat, quod affirmatur altera, tum etiam quia non est propria oppositionis conditio repugnantia, secundum falsitatem, sed secundum veritatem. Quo fit vt Aristoteles secundo libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias enunciationes non esse reuera oppositas, sed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura.

Cap. 15.

Subalternan. Subalternans.

Omnis homo est iustus. Contrariæ, Nullus homo est iustus:

Subalternæ. Contra. Subalternæ.

Contra dicentes.

dicentes.

Quidam homo est iustus. Subcontrariæ Quidam homo non est iustus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates est iustus. Contradic. Socrat. non est iustus,

De æquipollentia enunciationum de inesse.
Cap. VII.

Aequipollētes quæ sint

AEquipollentes, & æquiualentes dicuntur hoc loco enunciationes absolutæ, constantes eodem subiecto, eodemque prædicato, quæ vna quidē aut altera negatione differunt, sed tamen idem valent, seseque mutuo inferunt, vt hæ duæ, Omnis homo est iustus, Non quidam homo non est iustus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponendas obscuriores enunciationes, notandę sunt hæ regulæ. Prima. Negatio præposita subiecto cuiusque enunciationis, & signo, si signum habet, efficit eam æquipollentem contradictoriæ. Hac regula iudicabis has enunciationes idem valere. Non omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, quia, nisi præposuisses negationem subiecto prioris, essent proculdubio contradicentes. Eadem quoque arte iudicabis has esse æquipollentes. Omnis homo est iustus. Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus, & sic cæteras huiusmodi. Secunda. Negatio postposita subiecto enūciationis vniuersalis efficit eam æquipollentem contrariæ. Hac regula iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus, & has, Omnis homo est iustus, Nullus homo non est iustus Eadem ratio est in subcontrarijs, vt patebit experiēti. Tertia. Negatio præposita, & postposita subiecto enunciationis vniuersalis, aut particularis, reddit eā æquiualentem subalternę. Hoc documento intelligimus has enunciationes idē valere, Nō omnis homo non est iustus, Quidā homo est iustus, & has Nullus homo est iustus, Non aliquis

Prima regula.

Secūda.

Tertia.

homo

homo est iustus. Quanquam enim in hac posteriori complicatione non videas subiectum secundæ enunciationis habere negationem postpositam, sed solũ præpositum, tamen quia enunciatio subalterna superioris ita habebat, Aliquis homo nõ est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies negationem positam auferendo, atq. non positam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Has omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu. *Nota.*

Prę contradic. post. contra, præ, postque subalter

Cuius hic est sensus, Præposita negatio efficit, vt contradictoriæ idem valeant: postposita verò, vt cõtrariæ, præposita deniq., ac postposita, vt subalternę.
Quarta vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: vt hæc, Omnis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, & ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus, huic, Hic homo nõ est iustus, & hic homo non est iustus, & ita cæteri. Quinta Particularis enunciatio æquipollet disiunctioni omnium suarum singulariũ: vt hæc Aliquis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, aut hic homo est iustus, & sic cæteri. & hæc, Aliquis homo non est iustus, huic, Hic homo non est iustus, aut hic homo nõ est iustus, & ita cæteri disiunctiue. *Quarta* *Quinta.*

De conuersione absolutarum enunciationum. Cap. VIII.

Conuersio seu reciprocatio, vt hoc loco sumitur est commutatio extremorum enunciationis seruata qualitate, & veritate, vt si dicas, Scientia non est virtus, igitur virtus non est scientia. *Conuersio quid.*

Enunciatio, cuius extrema cõmutãtur, dicitur cõuersa, quæ autem fit ex cõmutatis extremis, dicitur conuertens. Seruare qualitatem, est efficere conuer- *Conuersa.* *Conuertens.*

tentem affirmatiuam ex conuersa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem est efficere ex conuersa vera veram conuertentem.

Triplex versio. 1. prio. 2 et 2. top. 3. Est autem triplex conuersio, simplex, per accidens & per contrapositionem. *Conuersio simplex.* Conuersio simplex, quę et in terminis appellatur, est cōuersio, in qua seruatur eadem quantitas, nullaque alia particula adijcitur, quo pacto cōuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, vt si dicas, Nullus homo est lapis ergo Nullus lapis est homo, Quidā homo est albus, ergo quoddam album est homo, Hoc genere cōuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua cōuertūtur, quia si has enunciationes hoc cō uersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo. Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal, *Conuersio per accidens. Cur non cōuertatur particularis in vniuersalē.* Conuersio per accidens, quę alia nomine dicitur in parte, est cōuersio, in qua mutatur quātitas vniuersalis in particularem, hoc est, in qua ex conuersa vniuersalis efficitur conuertens particularis, quo pacto cōuertūtur enunciationes vniuersales tum affirmatiuæ, tum negatiuę, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo, Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non traditur autem alia cōuersio huic respō dens, in qua videlicet mutetur quātitas particularis in vniuersalem, quia sæpissime in hoc progressu non seruatur veritas, vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo, Quidam homo non est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo.

Conuersio per cōtra positionē. Ex 2. top. 3. vbi Arist. tradit cōsequētiā e conuerso elicitur hic reciprocationis modus. Conuersio per cōtrapositionem est conuersio, in qua & seruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis simplicibus fiūt infinita, quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne non animal est nō homo; Quod

dam

dam animal non est belua, igitur quædam non belua non est animal.

Mandantur hæc memoriæ hoc vno disticho.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci.

Ast O per contra sit fit conuersio tota.

In quo quidem quatuor ille voces Feci, Eua, Ast, & O, continent quatuor vocales, quarum A, significant vniuersalem affirmatiuam. E, vniuersalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam. O, particularẽ negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Hæc de enunciationibus, quæ absolute in esse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat, nunc ad eas, quę modales vocantur veniamus.

Quot sint genera, ac formulæ modalium enunciationum. Cap. IX.

Cap. 3. 2. peri. & et 1. pri. 3 & 2.

Modalis enunciatio, vt supra diximus, est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronunciat. Huius quattuor sunt genera, ex necessario, ex contingenti, ex possibili, & ex impossibili Modales ex necessario sunt, quæ enunciant aliquid esse necessarium, aut non necessariũ, Modales ex cõtingenti sunt, quæ enunciant aliquid esse contingẽs, aut non contingens. Ex possibili verò, quæ enunciãt possibile esse, aut non possibile. Ex impossibili denique, quæ impossibile, aut non impossibile. Necessarium est, quod non potest non esse, vt hominem esse animal. Contingens est, quod potest esse, & non esse, vt Socratem esse grammaticum. Possibile, quod necessario & contingenti cõmune habetur, est quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossibile denique est, quod esse non potest, vt hominem esse lapidem.

Ex necessario. Ex contingenti Ex possibili. Ex impos. Necessariũ Contingens. Possibile. Impossile.

Singula porro genera modalium duabus tantum formulis efferri possunt, altera si modus: id est dictio qua significamus modũ, quo aliquid alicui inest, aut nõ inest, sit aduerbium, vt si dicas, Homo necessariò est animal, Socrates cõtingẽter est grammaticus, &

Duæ formulæ modalium Modus.

ita in cæteris, altera si modus sit nomen, quod enuncietur de oratione ex verbo infinitiuo cōposita, quę dictum appellatur, vt si dicas, Hominem esse animal est necessarium, Socratem esse grammaticum est contingens, & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus dūtaxat pronunciare possumus in actu exercito, vt vocant, quo modo aliquid alieni insit, aut non insit, quo pacto pronunciandi verbum in descriptione modalium intelligendum est. Nam si in actu signato, vt Dialectici loquuntur, pronunciaueris, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, vtpote enunciando modum de aliqua voce, quæ dictū aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret, nō efficies sane modalē enunciationē, sed verè absolutā. Hæ nāq; sunt absolutæ, Hoc dictū, Hominē esse animal est necessariū. Hæc enunciatio, Socrates est grāmaticus, est contingens, id quod alio loco docebimus. Itaque modales enunciationes duabus tantum formulis, vt dictum est, efferuntur.

Dictum *Explicatur. descriptio modaliū* *Nota.*

Differunt autem duæ illæ formulæ tribus potissimum rationibus. Primum, quia in priori, modus est aduerbium, in posteriori nomen. Deinde, qa in priori modus non prædicatur, sed efficit copulam enunciationis, aut in posteriori prędicatur. Demum, quia in priori formula vnum tātum est subiectum, & vnū prædicatū, vt patet, at in posteriori duo subiecta, & duo prædicata reperiuntur. Nam dictum, seu, vt verius loquar, verbum dicti, quatenus aliquid enūciat, est principale subiectum, modus principale prædicatum, in ipso autem dicto alterum subiectū, & alterū prædicatum continetur, quæ minus principalia censēda sunt. Sed nos priori formula omissa, quia minus vsurpata est, saltem in modalibus ex possibili & impossibili posteriorem cum Aristotele tractabimus, ac primum de quātitate, qualitate, & materia modaliū dicemus, postea tres earum affectiones, oppositionē æquippollentiam, conuersionem quanta poterimus breuitate, ac perspicuitate exponemus.

Primū discrimen. *Secundū* *Tertiū.* *Verbum dicti verius dicitur subiectum modalis quā dictum.* *Modus est principale pdicatū.*

De

De qualitate quantitate, & materia modalium. Cap. X.

CVm igitur in modalibus huius formulæ duo sint subiecta, & duo prædicata, necessariò efficitur vt duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione, & negatione modi: altera in affirmatione, & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est. Hinc nata est diuisio illa modalium in eas, quæ vtrunque prædicatum affirmant, vt hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ vtrunque negant, vt Hominem non esse animal non est contingens: in eas, quę modum affirmant, & prædicatum dicti negant, vt Hominem non esse grammaticum est possibile: & in eas quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant, vt Hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia tamen præcipuæ qualitatis maior est habēda ratio, enunciationes, quę modum affirmauerint, affirmatiuæ, quæ eundem negauerint negatiuæ simpliciter appellandæ sunt, siue dictum affirmatiuum sit, siue negatiuum. De qualitate autem accidētali, hoc est, de veritate, & falsitate modaliū, hoc dicendum est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quę veri, aut falsi significatione definitur) cæterum eas, quæ verę sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nūquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut Impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariæ Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingens, Hominem mori esse possibile, Hominem esse lapidem esse impossibile, quia ita sunt veræ, vt falsæ nunquam esse possint. Hæ verò, Hominem esse animal non est necesse. Hominem esse grāmaticum non est contingens, Hominem mori nō est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile

Duplex qualitas essentialis modalium.

Diuisio modaliū ratione qualitatis.

Quæ nā modales simpliciter dicēda sint affirmatiua ac negatiua.

Qualitas accidentalis modaliū

Oēs modales aut sūt necessaria aut impossibil.

bile, quia ita sunt falsæ, vt veræ nunquã esse valeãt. Cum igitur omnes modales, quæ efferri possũt, aut illo modo sint veræ, aut hoc modo falsæ, dubiũ non est, quin omnes sint necessariæ, aut impossibiles.

Quod verò attinet ad quantitatem, altera cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidẽ in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absolutarum enunciationum, vniuersalis, particularis, indefinita, & singularis. Itaque hac ex parte modales dici solẽt: aut vniuersales, vt omnẽ hominem esse animal est necesse, aut particulares, vt aliquem hominem esse grammaticum est cõtingens, aut indifinitę, vt Hominem mori, est impossibile, aut singulares, vt Socratẽ esse lapidem, est impossibile. In subiecto autem principali, quod est verbum dicti, reperitur ea quantitas, quæ verborum propria, est nimirum quantitas temporis quæ quidẽ duplex est vniuersalis, aut perticularis. Vniuersalis distribuit verbum in omne tempus, particularis in aliquod tempus Atq. vniuersalis, significatur modis, Necessarium & Impossibile: particularis duobus reliquis. Nam necessarium perpetuò rem ponit. Impossibile, perpetuò tollit. Cõtingens modò ponit, modò tollit. Possibile denique ita rem ponit, vt quantum in ipso est, permittat rem aliquãdo non esse. Itaque Necessarium, Impossibile, Contingens, & Possibile perinde se habent in modalibus, atq; signa illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam in absolutis: nisi quod signa designant quantitatem numeralem, modi autem quantitatem temporis. Vnde fit, vt quemadmodum præposita negatione signa vniuersalia fiunt particularia, & particularia vniuersalia vt supra dictũ est, sic modi vniuersales fiunt particulares, & particulares vniuersales. Itaq. Nõ necessarium, & Non impossibile sunt modi particulares: Non contingens autem, & Nõ possibile vniuersales quemadmodum non omnis, & Nonnullus particularia, Non quidam autem, & Non aliquis vniuersalia signa

Quantitas verborum propria. *Modi vniuersales.* *Modi particulares.* *Modi in modalibus sunt veluti signa in absolutis.* *Quo pacto modi vniuersales fiãt particulares & particulares vniuersales.*

signa esse diximus. Nec mireris, quòd dixerim, quãtitatem hanc temporis cerni in verbo dicti, & tamen designari per modum, qui de verbo dicti prędicatur. Nam modus vtrunque habet, & quòd sit prædicatũ, & quòd fungatur officio syncategorematis designatis quantitaté tẽporis, quemadmodũ signa absolutarum enunciationum designant quantitatem multitudinis. Qua igitur hæc quantitas præcipua est in modalibus, non immeritò Aristoteles cõsueuit collocare modos initio huiusmodi enunciationũ, vt statim quantitas earum ex ipso principio cognosci possit, quemadmodum in absolutis ex signis præpositis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Aristot. modales enunciationes, Necesse est hominem esse animal, Contingens est, Socratem esse grammaticum, Non possibile est, Socratem esse lapidem, & ita cæteras: nõ quidem vt efficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed vt quantitas earũ propria, vt diximus, atque adeo præcipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Quantitas temporis cernitur in verbo dicti, & tamẽ designatur per modum. Modus fũgitur officio syncategorematis. Cur modales inchoantur à modis.

Quod deniq; attinet ad materiam, altera cernitur inter modum, & dictum: altera inter prædicatum dicti, & subiectum dicti, Et hæc quidem posterior triplex est, necessaria, contingens, & impossibilis, quę admodũ in absolutis enunciationibus. Illa verò, quę propria est modalium, est duplex. Etenim cum omnis modus, qui semel conuenit alicui dicto, non possit eidem non conuenire, & omnis qui aliquãdo nõ conuenit, non possit vnquã eidem congruere, efficitur, vt omnis habitudo modi ad dictum sit vel necessarij prædicari, vel impossibilis, sicq; vt materia modalium præcipue aut sit necessaria, aut impossibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice nascitur id, quod paulo superius diximus, Omnem modalem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.

Duplex materia modaliũ. Materia pcipua modaliũ est necessaria uel impossibil.

Hactenus de qualitate, quantitate, & materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc

hoc est, de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus. Sed prius Aristotelis consilio missas faciamus modales ex contingenti, ne earum inconstantia interturbet sequentem disputationẽ. Est enim earum natura, & conditio tam varia, vt vix vllam cum alijs modalibus seruent oppositionis, aut æquipollentiæ legem. Itaque nisi ad finem, nihil de hoc genere dicemus.

Relinquũtur hoc loco modales ex contingẽti.

De oppositione modalium. Cap. XI.

MOdales oppositæ aut constant modo eiusdem appellationis, vt necesse est Socratem sedere, Non necesse est, Socratem sedere: aut diuersæ, vt necesse est, Socratem sedere, Possibile est, Socratem nõ sedere. Nos igitur de oppositione tantum earum, quæ modo eiusdem appellationis cõstant, dicemus, quoniam hac explicata, facilè ex æquipollentia omnium inter se, quam trademus, intelliges oppositiones earum, quæ constant modis diuersarum appellationum. Dicemus autem simul de subalternis, quia etsi oppositæ non sunt, tamen earum tractatio coniuncta est cum tractatione oppositorum, nec parum ad earum explicationem conducit. At verò cum oppositæ modales, aut sint ex dicto singulari, quarum oppositio perfacilè cognoscitur, aut communi, quarum difficilior est tractatio, prioris ego generis duntaxat tyronibus explicabo oppositionem.

Duo genera oppositarũ modaliũ

De oppositione modaliũ ex dicto singulari.

Contrariæ igitur ex dicto singulari sunt, quæ constant modo eodem vniuersali, & dictis contradicentibus: vt, Necesse est, Socratem sedere. Necesse est, Socratem non sedere: item Non possibile, est, Socratem sedere, Non possibile est, Socratem non sedere: item impossibile est Socratem sedere, Impossibile est, Socratem non sedere Subcontrariæ sunt, quæ cõstant modo eodem particulari, & dictis contradicentibus: vt Possibile est, Socratem sedere, Possibile est Socratem non Sedere, item Non necesse est, Socratem

Contraria.

Subcontrar.

cratem non sedere: Non impossibile, & cætera. Contradicentes sunt, quæ constant eodē dicto, & modis contradicentibus, vt Necesse est, Socratem sedere, Non necesse est, Socratem sedere: Possibile est, Socratem non sedere, Non possibile est, Socratem non sedere, & sic in cæteris. Subalternæ sunt, quæ constant & modis, & dictis contradicētibus: vt Necesse est, Socratem esse hominem, Non necesse est, Socratem non esse hominem. Non possibile est, Socratem sedere, Possibile est, Socratem non sedere. Impossibile est, Socratem esse hominem, Non impossibile, Socratem non esse hominem. Ex his autem subalternis ea, quæ modo constat vniuersali, dicitur subalternans, quæ particulari subalternata. Iam verò conditiones huiusmodi oppositarum modalium, atque adeò reliquarum, quas prætermisimus, eadem sunt, quæ absolutarum. Nam contrariæ simul veræ esse non possunt, sed tamen nonnullæ sunt simul falsæ: contrà verò subcontrariæ simul falsæ nunquam sunt, quanquam nonnullæ sunt simul veræ: Contradicentes nec simul veræ, nec simul falsæ esse queunt. Denique si subalternans vera est, subalternata etiam est vera, non autem si illa falsa, hæc falsa è contrario autem, si subalternata est falsa, subalternans etiam falsa est, non si illa vera, hæc vera. Quæ omnia patent in propositis exemplis. Sed vt hæc melius teneas, hanc aspice figuram enunciationum ex necessario: quæ ex modalibus etiam reliquarum generum confici potest.

Contradicentes

Subalternæ.

Subalternãs.

Subalternata.

Conditiones oppositarũ

Subal-

Subalternans. Necesse est, Socratem sedere. — Contrariæ, — Subalternans. Necesse est, Socratem non sedere.

Subalternæ. — Contra dicentes — Contra dicentes — Subalternæ.

Non necesse est, Socratem non sedere. Subalternata. — Subcontrariæ. — Nõ necesse est, Socratem sedere. Subalternata.

Hæc tyronibus satis sint. Quod si in manus veterani Dialectici liber iste fortasse venerit, his equidem duobus breuissimis documentis poterit ille oppositionum non modo harum enunciationum, sed etiam earum, quarum dicta sunt communia, in memoriam reuocare. Alterum. Contrariæ constare debent modo eodem vniuersali: subcontrariæ, eodem particulari: contradicentes & subalternæ, modis contradicentibus Alterum. Contrariæ, subcontrariæ, & subalternæ, si ex necessario fuerint, constare debebunt dictis contradicentibus, aut contrarijs: si verò ex possibili, aut impossibili, opus est, vt constent dictis contradicentibus, aut subcontrarijs: cõtradicentes denique idem om-

Primum documẽtum qđ admodos spectat.

Secundũ documẽtum qđ spectat addicta.

omnino dictum habeant, necesse est; Alioquin si diligenter attendat Dialecticus, sumptis vel hisce tantum duobus verbis Animal. Homo, inueniet contrarias simul veras, subcontrarias simul falsas, contradicentes simul veras, & simul falsas, denique subalternantem veram, & subalternantem falsam. Quæ omnia pugnant cum conditionibus oppositarum enunciationum.

Exempla oppositarum ex necessario.

1 Necesse est omnem hominem esse animal.	Contar.	2 Necesse est aliquem hominem non esse animal.
Subalternæ	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalternæ
3 Non necesse est, aliquem hominem nō esse animal.	Subcont.	4 Nō necesse est, omnem hom. esse animal.

Item,

Item.

1	2
Necesse est omnem hominem esse animal.	Necesse est, nullum hominem esse animal.
3	4
Non necesse est, nullum hominem esse animal.	Non necesse est, omnem hominem esse animal.

Exempla oppositarum ex possibili.

1	2
Non possibile est, omnem ho. esse animal.	Non possibile est aliquẽ hom. non esse ani.
3	4
Possibile est, aliquẽ ho. non esse animal.	Possibile est omnem ho. esse animal.

Item.

1	2
Non possibile est aliquẽ hominem esse animal.	Non possib. est aliquem ho. non esse ani.
3	4
Possibile est, aliquem hominem non esse ani.	Possibile est, aliquem hominem esse anim.

Hæc duo posteriora exempla inseruient modalibus ex impossibili, dummodo illud obserues, vt loco modi Non possibile ponas Impossibile, & loco modi Possibile ponas Non impossibile. Hæc obiter prouectis dixerim. Qua propter cum de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quæ constant modo eiusdem appellationis satis superque dictum sit, iam ad æquipollentiam omnium inter se veniamus

De

De æquipollentia modalium enunciationum. Cap. XII.

VT modales fiant æquipollentes, duo documenta sunt satis. Alterum, vt modi omnium sint eiusdem quātitatis hoc est, vt omnes sint vniuersales aut omnes particulares. Alterum, vt dicta enunciationum ex possibili sint eadem inter se, contradicāt autem dict s enunciationum ex necessario. Hæc si obseruaueris. Nullo negocio inuenies æquipollētes cuiusque modalis. Exempla perspice in subiectis descriptionibus. *Primū documētum. Secūdū.*

Aequipollentes ex dicto singulari.

Prima tabella.

Ma- Necesse est Socratem esse hominem.
nu- Non possibile est Socratem non esse homin.
re. Impossibile est, Soc. non esse hominem.

Secunda.

De Necesse est, Socratem non esse hominem.
cli Non possibile est, Socratem esse hominem.
na. Impossibile est, Socratem esse hominem.

Tertia.

Iur- Non necesse est, Socrat. non esse hominem.
gan- Possibile est, Socratem esse hominem.
tis Non impossibile est Socratem esse hominem.

Quarta.

Im- Non necesse est, Socratem esse hominem.
pe- Possibile est, Socratem non esse hominem.
tum. Non impossibile est, Socratem non esse hom.

Om-

Omnes enunciationes, quas cernes in eadem tabella, sunt æquipollentes, ut duobus traditis documentis continetur.

Aequipollentes ex dicto communi.

Prima.

Ma	Necesse est, omnem hominem esse animal.
tu-	Non possibile est, aliquem hom. non esse anim.
re.	Impossibile est, aliquem hom. non esse animal.

Secunda.

De-	Necesse est, nullum hominem esse animal.
cli	Non impossibile est, aliquem hom. esse anim.
na.	Impossibile est, aliquem hom. esse animal.

Tertia.

Iur-	Non necesse est, nullum hominem esse animal.
gan-	Possibile est, aliquem hominem esse animal.
tis.	Non impossibile est, aliquē hom. esse animal.

Quarta.

Im-	Non necesse est omnem hominem esse anim.
pe-	Possi bile est, aliquem hominē non esse anim.
tum.	Non impossibile est, aliquem hom. nō esse ani.

Omnes itidem, quæ in vnaquaque tabella huius descriptionis continentur, æquipollentes sunt, vt eadem documenta docent.

Quibus ita constitutis, si tenes ea, quæ de oppositione, & vt ita loquar, de subalternatione modaliū eiusdē generis dicta sunt, facile intelliges oppositionē, & subalternationem earum, quæ sunt diuersorum generum. Nam cum ex supradictis pateat, enunc

cia-

ciationes ex necessario, quæ primum locū obtinent in qualibet tabella, ita esse affectas inter sese, ut prima, & tertia sint contrarię, secunda, & quarta subcontrariæ, prima vero contradicat quartæ, & secunda tertiæ, ac denique prima sit subalternans tertiæ, & secunda quartæ, nunc autem docuerimus omnes, quę in eadem tabella sunt, esse ęquipollentes necessario efficitur, vt omnes, quæ sunt contrariæ omnibus, quæ sunt in secunda, & omnes, quæ sunt in tertia, sunt, subcontrariæ omnibus, quæ sunt in quarta, itemquæ vt tota prima tabella cōtradicat toti quartæ, ac tota secunda toti tertiæ, denique ut tota prima sit subalternans totius tertiæ, & tota secunda totius quartæ.

Quo comperto, si quis abs te petierit enunciationem antiquam coutrariam illi primæ. Necesse est, Socratem esse hominem, facile poteris tres contrarias assignare, hanc nimirum eiusdē generis, Necesse est, Socratę non esse hominem, & alias duas reliquorū generum huic æquipollentes, vtpote, Non possibile est, Socratem esse hominem, impossibile est, Socratem esse hominem, id quod haud magno labore facies in reliquis.

Sed forte aliquis succensebit nobis, quod non videamus in hac re Aristotelem sectari. Ille enim non ex tribus tantum ennnciationibus, sed ex quatuor singulas tabellas confecit, additis nimirum modalibus ex cōtingenti eadem significantione accepto, qua possibile a nobis hactenus explicatum, & acceptum est Atq; insuper aliū ordinem in descriptione tenuit. Nam præterquam quòd modales ex necessario extremo loco in omnib⁹ tabellis describēdis posuit, priores etiam duas tabellas ex enunciationibus modorum particularium coegit, posteriores exijs, quæ constant modis vniuersalibus, quod totum nos contra fecimus. Verum si animaduertas, non pugnamus hac in re cū Arist. Fecimus enim potius ternarios, quam quaternarios, quia cum enunciationes *Obiectio* *2. peri. 3* *Solutio.*

ex contingenti, quas Arist. adiunxit, non differant ab enunciationibus ex possibili, vt eo loco sumitur contingens, accõmodatior ad nouitios Dialecticos, qui omnem multiplicitatem deuitant, erit doctrina. si confectis ternaris genus illud enunciationum prętermittatur. Cur autem ordinem enunciationum, & tabellarum commutauerimus, Aristot. ipse, in causa fuit. Nam cum ille descriptiones æquipollentiũ modalium eo ordine, quem obijciendo commemoraui mus, fecisset, tandem ad finem tractationis sic eas, vt nos digessimus, corrigendas esse admonuit. Nec sane immerito, quippe cum hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerũ congruat, & descriptioni absolutarũ enunciationum optime respondeat. Et quidem vt descriptio Aristotelica, memoriæ mãdaretur, excogitauerunt recentiores has quattuor dictiones. Amabimus, Edẽtuli, Iliace, Purpurea, quæ quatuor tabellis nondum emendatis ab Aristotele responderent. Cæterum nos qui alium numerum & ordinem modaliũ afferimus, cogimur illas proauitas ommittere dictiones, aliasque nostræ descriptioni congruentes afferre. Accipe igitur has.

Mature Declina Iurgantis Impetum.

Quæ enunciationibus nostræ descriptionis vocalium numero respondent Prima dictio inseruit primæ tabellæ. secunda secundæ, & reliquæ eodem ordine. Rursus prima vocalis cuiusq; dictionis significat primam enunciationem eius tabellæ, cui dictio tribuitur, vtpote modale est necessario: secunda secundam, quæ est ex possibili: tertia, tertiam, quæ ex impossibili. Tandem A significat eam enunciationẽ, cui congruit esse affirmatiuam modi, & dicti: E autem, esse affirmatiuã modi, & negatiuã dicti. I verò esse negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V denique, esse negatiuam vtriusque. Hæc si teneas, facilè admoneberis vtriusque qualitatis æquipollentium,

&

& modi ſcilicet, & dicti. Nam quod ad quantitatem attinet, ad duo ſupra poſita documenta eſt recurrendam.

De conuerſione modalium ennunciationum. Cap. XIII.

IAm verò conuerſio modalium, quæ ab Ariſtotele tractatur (hæc enim vna reſtat affectio, earũ, quas præpoſuimus) non eſt commutatio extremorũ principalium enũciationis, vt ſcilicet, modus qui prædicatur de dicto, fiat ſubiectum, & dictum prædicatũ, id enim efficere per facile eſt, nullaq. indiget arte, ſed eſt cõmutatio eorũ extremorũ, quæ in dicto cõtinentur, manente modo eodem loco, ſeruataq. qualitate dicti, & veritate totius modalis. Vt ſi dicas, Neceſſe eſt, Socratem eſſe hominem, igitur, Neceſſe eſt hominem eſſe Socratem, quæ quidẽ res non eſt minimæ difficultatis. Aduerte igitur modales ex neceſſario, & poſſibili affirmatis, quod attinet ad conuerſionem ſimplicem, & per accidens (eam enim quę fit per contrapoſitionem, vt parum vtilem omittimus) eodẽ modo conuerti, quo enunciationes abſolutæ reciprocantur, Nã vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur ſimpliciter, vt Neceſſe eſt, nullũ hominẽ eſſe lapidem, ergo Neceſſe nullum lapidem eſſe, hominem; Neceſſe eſt aliquod animal eſſe albũ, ergo neceſſe eſt aliquod albũ eſſe animal. Ambæ autem vniuerſales cõuertuntur per accidens, vt ſi dicas. Neceſſe eſt, omnem hominẽ eſſe animal, ergo, neceſſe eſt, aliqđ animal eſſe hominẽ. Neceſſe eſt, nullum hominẽ eſſe lapidem; ergo, neceſſe eſt, aliquem lapidem nõ eſſe hominem, Particularis deniq; non cõuertitur, quia datur cõuerſa vera, & conuertẽs falſa, vt ſi dicas, Neceſſe eſt aliquod aĩal non eſſe hominẽ, ergo, neceſſe eſt, aliquẽ hoĩem nõ eſſe aĩal. Idẽ perſpicies ſi loco modi Neceſſe, poſueris poſſibile. Nec verò opus eſt tradere cõuerſiones aliarum modalium, vtpote ex neceſſario, & poſſibili ne-

1. peri. 2

Conuerſio modaliũ quæ ſit.

Cõuerſio modaliũ ex neceſſario.

Cur aliarũ modalium.

negatis, & ex impossibilis siue affirmatis siue negatis, quia cum in omnibus tebellis æquipollentiũ quarum descriptiones paulo ante tradidimus, reperiatur aliqua enunciatio ex necessario, aut possibili affirmato, qui harum reciprocationem tenuerit; nullo negotio intelligit in quas reliquæ conuertantur.

Conuersiones nõ tradantur.

Enunciationes autem ex contingenti, quas superius reliquimus: si affirmatiuæ quidem sunt, eodem modo, quo absolutę, conuertuntur vt si dicas, Contingans est, omnem hominem, vel aliquem hominẽ vigilare, ergo contingens est aliquod vigilans esse hominẽ, si vero sunt negatiuæ, non itẽ. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autẽ minimæ. Hæc enim conuersio bona est, Cõtingens est aliquem hominem non esse album, ergo cõtingens est aliquod album non esse hominem; nunquam enim in hac formula datur cõuersa vera & cõuertens falsa: hæc aũt vitiosa, Contingens est nullum hominẽ esse album, ergo contingens est nullũ album esse hominem, conuersa si quidẽ vera est, quia quilibet homo potest esse albus, & non esse albus, cõuertens autem est falsa, quia non quodlibet albũ potest esse, & non esse homo, quippe cum necesse sit aliquod album, vt niuem, aut cygnum non esse hominem. Sed multæ sunt difficultates hac in re, quæ postulant tũ maiorem auditorum intelligentiam, tum etiam longiorem tractatum, quam introductioni conueniat. Restat ergo, vt, quoniam enunciationes simplices vtcunque explicauimus, de coniunctis deinceps, quod satis videatur, dicamus.

Conuersio cõtingentium ex. 1. prio. 4 a in fine Cap. 2.

1. prio. 16.

Quot sint genera coniunctarum enunciationum. Cap. XIIII.

Cap. 3.

QVid sit enunciatio coniuncta. quam posteriores Dialectici hypotheticam sepè vocant, iam supra à nobis dictum est. Quot vero ei sint subiecta genera, quæque sint singulorum generum affectiones

ctiores nũc docebim⁹. Coniunctio, q̃ forma est enũciationis coniunctæ, tribus modis comparari potest cum simplicibus enunciationibus, quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consecutionis vnius ex altera id facit, vt, videlicet posterior ex priori efficiatur, aut non habitat ratione eiusmodi ordinis. Si ordine consecutionis iungit sententias, vocatur cōditionalis, vt si sol lucet dies est: Si absq; huiusmodi ordine, dicitur copulatiua, vt Socrates fuit philosophus, & fuit vir bonus: Si denique diuidit sententias, disiunctiua nuncupatur, vt aut dies est, aut nox est. Tria igitur sunt genera coniunctarum enunciationũ, Conditionalis, Copulatiua, & Disiunctiua, quas Cicero connexum, Coniunctionem, & disiunctionem nominat. Ac prima quidem iure, optimo dicitur hypothecaria, quasi conditionalis, cùm Hypothesis conditionem significet. Tertia quoque non immeritò à Boethio in numerum hypotheticarum refertur. Nam ex apta & propria disiunctiua licet facere conditionalem, vt si ex illa, Aut dies est, aut nox est, hanc efficias, si dies est, nox non est, aut hanc, si nox est, dies non est. Cæterum cur secunda dicatur hypothetica ego plane non video, cùm nec conditionalis sit, nec ex ea nulla conditionalis fieri possit. Neque enim quia vere dixisti, Socrates fuit philosophus, & vir etiam bonus vere quoque dixeris, Si Socrates philosophus fuit, vir bonus fuit, aut, si non fuit philosophus non fuit vir bonus, aut, si fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut si non fuit philosophus, fuit vir bonus. Nō est igitur cur hypothetica dicatur, nisi fortè, quia alteri enunciationi simplici iam positæ alteram adiungit. Hæc enim quasi suppositio Hypothesis nomine modo aliquo significari potest.

Triplex coniunctio.

Tria genera cōiunctarũ enunciationũ

Hypothesis.

Num copulatiua rectè dicatur hypothetica.

Qualitas essentialis enunciationum, quam affirmationem, & negationem dicimus, his etiam omnibus communiter conuenit, verum aliter, quam simplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiuæ, & ne-

Qualitas coniunctarũ enunciationum.

tur. Quæ constat duabus simplicibus, nam reliquum genus, quia infinite augeri potest, ommittimus, aut constat vtraque affirmatiua, aut vtraque negatiua, aut antecedente affirmatiua, & consequenter negatiua. aut contra, vt, Si sol lucet, dies est. Si sol non lucet, non est dies: si dies est, non est nox: si dies non est, nox est. Quæ complicationes ex simplicibus affirmatiuis, & negatiuis, in copulatiuis etiam, & disiunctiuis spectari possunt. *Nota & copulatiuis, & disiunctiuis*

Quomodo cunque autem conditionales ex simplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, & si omnes simplices, ex quibus constant, sint falsæ, vt si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quod proprium, ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo est, quod eius veritas in sola consequutione consistit, quo fit vt si consecutio sit bona & apta, enunciatio ipsa sit vera, quocunque modo quod ad veritatem, & falsitatem attinet, partes se habeant. Hac de causa dicit solet, conditionalem nihil ponere, quia vt fit vera, nec antecedentis, nec consequentis veritatē requirit. Qua ex re illud etiā Dialectici colligunt, omnes conditionales veras esse necessarias, & omnes falsas, impossibiles. Nā omnis bona consequutio est necessaria, vt aiunt omnisque vitiosa, impossibilis. Quod mihi non videtur vsque quaq: verū. Etenim non modo multæ conditionales ex futuris cōtingentibus probabiles censentur, vt si diligenter operā nauaueris, doctus euades, sed etiā ex præsenti tempore, vt si dicas, si qua mater, est diligit filiū, quæ enuncitatio cū inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falsa esse non posse. Non tantū ergo necessaria & impossibllis enunciationes conditionales reperiuntur, sed contiugens etiā, Nec vero omnibus bona consecutio est necessaria, sed quædam etiam probabilis, vt post dicemus. *Cōditionalis est aliquando vera ex simplicibus falsis.* *Veritas conditionalis in sola consecutione consistit.* *Cōditionalis nihil ponit.* *Nō omnis conditionalis vera sit necessaria.*

Reuocantur autem ad conditionales primum Rationales, vt Sol lucet, ergo dies est. Omnis homo est

De enunciatione copulatiua. Cap. XVI.

Copulatiua enunciatio non habet certum numerum partium principaliũ aut conditionalis, sed potest quotquot volueris principalibus constare, vt si dicas, Socrates philosophus est, & bonus vir est, & Platonis magister, & cætera. Huius generis enunciatio vera esse non potest, nisi omnes simplices ex quibus constant sint veræ. Ex quo efficitur, vt data quacũque simplici falsa, ipsa tota falsa iudicetur. Est itẽ copulatiua tum necessaria, tum cõtingens: tum etiã impossibilis. Necessaria quidem si omnes eius partes sunt necessariæ, vt Deus est summum bonum, & peccatum est summum malum. Contingens autem, si omnes partes sunt contingentes, aut earũ aliqua, & nulla impossibilis, modo partes ipsæ inter se non pugnent, Vt Socrates est philosophus, & est vir bonus, Deus est summum bonum, & Socrates est iustus. Nã si aliqua sit impossibilis, aut ipsæ inter se partes repugnent, non contingens, sed impossibilis iudicãda erit, vt si dicas, Socrates est lapis, & Plato philosophatur. Socrates sedet, & item deambulat. Impossibilis verò est, si vel aliqua pars est impossibilis, vel ipsæ inter se partes sunt repugnantes, vt patet in proximis exemplis.

Copulatiua non habet certũ numerum partium principalium. Quid requiratur ad veritatẽ copulatiuæ. Necessaria quæ sit. Contingens. Impossibil.

Reuocantur etiam ad copulatiuas aliæ permultæ enunciationes, vt aduersatiuæ, & in quibus cõparationes fiũt, & aliæ id genus, veluti si dicas, Socrates fuit philosophus; sed veram sapientiã fortasse non est assecutus, Quales principes sunt, talis ferè est populus. Quin etiam rationales, ea ex parte ad copulatiuas reuocantur, quò absolute ac simul ponũt partem antecedentem & consequentem. Causales vero non tantũ hac ratione, sed etiã quatenus astruũt in antecedente contineri causã consequentis. Aliæ sunt etiam conditionales supra memoratæ, quæ aliqua ex parte ad copulatiua redigantur, vt temporales

Quæ reuocatur ad copulatiuas.

les,locales;& cæterę huiusmodi.

De disiunctiua enunciatione. Cap. XVII.

Etiā disiūctiua non habet certum numerum partiū principaliū.

DIsiunctiua quoque enunciatio nullum habet principalium partium certū numerum potest enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus constare vel si dicas, Hoc animal aut est album, aut est nigrum aut est cerulei coloris,aut lutei, &c.

Quid requiratur ad veritatē disiūctiuæ.

* Vt autem disiunctiua sit vera, iuxta veterum quidem sententiam vna tantum eius pars vera esse debet: quo fit, vt falsa dicatur, vel cum omnes sunt falsę, vel cum omnes verę. Exempli causa hęc est vera, Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia vna eius pars,atque adeò sola,est vera: hę autem ambę sunt falsę, Socrates aut est lapis, aut planta; Socrates aut est animal,aut est homo: prior quidem,quia vtraque pars est falsa, posterior,quia vtraque vera. Ratio huius rei est, quia cùm disiunctiua disiungat sententias,illud opus esse videtur, vt simplices enunciationes,ex quibus disiunctio constat,vt repugnantes,atq;ita vt plures vnà verè esse non possint. Quare aut omnes erunt falsę,aut si plures vnà fuerint verę,non respondebit res disiunctioni,quare vtroque modo disiunctio erit falsa. Itaq; si dixeris Socrates est homo,aut est rationis particeps, falsam protuleris enunciationē,quia ipsa disiunctio ex natura sua significat alterū duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire,quod asserere falsum est.

a Cicero in Top. Gellius libro 16. D.Tho. loco supracitato.

Recentiorum sententia.

Recentiores tamen dicunt disiunctiuam esse veram, si vel vna, vel plures vna, aut etiam omnes partes, sint verę: falsam verò nunquam, nisi omnes partes sint falsę. Atque hoc pacto dicunt has enunciationes esse veras: Aut Socrates est homo,aut est rationis particeps,aut deambulat,aut mouetur loco: aut Plato est ad risum aptus aut Bucephalus ad hinnitū: quas tñ veteres dicūt esse falsas. Mihi verò hoc modo videtur dirimēda cōtrouersia. Veteres quidē accomoda

Veteres accōmodatius

tius

tius ad naturam disiunctionis loquutos fuisse (disiunctio enim ex forma sua videtur significare, plus vna parte veram nõ esse) iuniores autem generalem loquendi vsum magis spectasse. Solent enim disiunctiones huiusmodi, Aut Demosthenes perfectus orator fuit, aut Cicero, aut certè nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo, solẽt namq; vt veræ concedi ab ijs, qui fatentur & Demosthenẽ peferctum Oratorem fuisse, & Ciceronem, itemque Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas parasse insidias Quoniam igitur communis loquendi vsus in oratione non est aspernandus recentiorum sentẽtia non videtur omni ex parte repudianda.

ad naturam disiunctionis locuti sunt. *Recẽtiores generalẽ loquendi vsũ magis spectarunt.*

Quòd si quis obijciat, eum qui ita loquitur, Aut Socrates ẽ homo, aut rationalis, hoc modo corrigi solere. Imo verò & est homo, & rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionem: occurrendum est, eum, qui sic loquitur, corrigi, non quòd falsam pronunciet disiunctionem, sed quod ineptam, & ridiculam. Ineptum est enim ac ridiculum, exstruere disiunctionem ex enunciationibus necessarijs, aut necessariò cõnexis. Id quod in hac disiunctionũ ratione, quã recentiores amplectũtur, diligenter cauendũ est Nec tamen iccirco fuerit necessarium, vt ex simplicib. repugnantibus inter se oĩs disiunctio constratur, quia cum dicimus, Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare, aut hoc tantum, aut illud tantum esse verum, sed sępe ita loquimur, vt saltẽ hoc verũ esse, aut saltẽ illud declaremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disiunctio ex partibus non repugnantibus, atque adeò simul veris, vera esse possit.

Recẽtiorum sententia nõ est omni ex parte repudiãda. *Obiectio* *Solutio.* *Occurritur alteri obiectioni.* *Explicatur sensus disiunctionis.*

In hoc enunciationum genere, quemadmodũ in superioribus, non solum necessariæ & impossibiles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes. Nam illæ necessariæ dicendæ sunt, quæ constant ex duabus, contradicentibus aut ex ijs quæ ad cõtradicẽtes reduci possunt: vt, Socrates loquitur, aut non

Necessaria disiũctione.

loqui-

loquitur: Socrates est grammaticus, aut nõ habet artem emendatè loquendi, & scribẽdi: Aĩal aut est hõ aut est bestia, Itemque illæ, quarum oẽs partes, aut vna, sunt necessariæ: vt Socrates est homo, aut non est lapis: Socrates est homo, aut non est grammaticus: Socrates est homo, aut est lapis. Quanquam illæ, quarum omnes partes sunt necessariæ, quia ridiculæ sunt, extrui non debẽt, vti diximus. *Contingens.* Contingens est, cuius omnes partes, aut aliquæ, sunt cõtingẽtes, non ita tamen vt sint contradicentes, aut ad cõtradicentes reuocari possint, aut aliqua earum sit necessaria, ne tota disiunctio sit necessaria, vt nunc diximus. Exẽpla contingentium hæc sunt: Aut hæc mulier huius pueri mater non est, aut ipsum diligit: Aut hic adolescens lapis est, aut doctus euadet. *Impossibil.* Impossibiles sunt, quarum omnes partes sunt impossibiles, vt Socrates aut est lapis aut est lignum.

De quibusdam enunciationibus expositione indigentibus. Cap. XVIII.

AC videri quidem posset iam ad finem perducta tota de oratione suscepta disputatio, nisi Dialectici post Aristotelem quædam huic tractationi addidissent, quæ prorsus ignorare non conuenit. Hæc sunt expositiones nonnullæ quarundam enunciationũ, quæ, quia ob quasdam particulas obscura sunt, & expositione indigent, exponibiles vulgo appellantur: Harũ igitur quo ad satis, videatur tradenda est hoc loco explicatio, ne si quis absq; præmeditata cognitione in eas differendo inciderit, non facile ab eis se possit expedire. *Exponibiles cur dicãtur.* Atque ex quamplurimus quas recentiorũ nimia fortasse diligẽtia, exposuit, exclusiuas tantũ, nos, exceptiuas & reduplicatiuas, vt vocant, quàm breuissime explicabimus, quoniam reliquæ aut parum exhibent negotij, aut, nisi in recõditissima philosophia, plana ac dilucidè intelligi non possunt, Fuerunt autem, huiusmodi enunciationum

num expositiones in hunc locum necessario differendę, quia sine cognitione coniunctarum enunciationum doceri nequeunt.

De exclusiuis enunciationibus. Cap. XIX.

Exclusiuę enunciationes dicuntur, quę constant signo aliquo exclusiuo, qualia sunt. Tantùm, Solùm, Duntaxat, & cętera si quæ sunt eiusdem significationis. Huiusmodi autem signa aliquando excludunt alia prædicata ab eodem subiecto. vt si dicas: Prædicamenta sunt tantùm decem, Homo est tantùm animal rationale: aliquando excludunt alia subiecta ab eodem prædicato, seu (vt aptius loquar) à participatione eiusdem prædicati, vt si dicas: Solùm animal est sensus capax, Homo duntaxat loqui potest. *Exclusiua quæ. Signa exclusiua quid efficiant.*

Hinc fit, ut duo sint exclusiuarum enunciationum genera, quorum prius vocari potest exclusi prædicati, posterius exclusi subiecti, quòd signum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in posteriori aliquod subiectum, vt patet in traditis exemplis. Exclusiuæ autem vtriusq; generis quatuor modis efferri possunt secundum immediatam affirmationem, & negationem signi & verbi. Aut enim vtrunque affirmatur, vt in traditis exemplis: vt solum signum affirmatur, vt si dicas, Prædicamenta nō sunt tantum quinque. Sola substantia nō est in subiecto: aut vtrū que negatur, vt si dicas, Prædicamenta non sunt tantum decem, Non solum animal non est sensus capax: aut solum signum negatur, vt si dicas, Prædicamenta sunt non tantum quinque, Non solum animal est viuens. His ita constitutis, aduerte vtrunque genus exclusiuarum exponi enunciatione vna coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simplicibus, quę exponentes dici solent. Harum prior cōstat eodem subiecto, eodemque prædicato (detracto tamen signo) quibus enunciatio exponenda constat *Duo genera exclusiuarum enunciationū. Exclusiua quatuor modis efferuntur. Generalis ratio exponendi exclusiuas. Prior exponens, seu prædicens.*

quę vocatur prejacens, Posterior cùm exponit exclusiuas prioris generis, constat eodem subiecto & excluso prędicato: cùm autẽ exponit exclusiuas posterioris, constat eodem prædicato & excluso subiecto. Atque hęc, cùm peculiari nomine careat, dicitur secũda exponens. Cæterùm ex priori exclusiuarum genere duę tantum formæ à nobis exponendæ sunt, ea nimirum, in qua & signum, & verbum affirmantur, vt Prędicamenta sunt tantum decem: & ea, in qua solum verbum immediatè negatur, ut Prædicamenta non sunt tantum quinque. Nam reliquæ duæ formę non sunt ferè in vsu. At ex posteriori genere, cum omnes vsurpentur, omnes sunt exponendæ.

posterior ex ponẽs

Exclusiuę igitur prioris generis, quas exclusi pdicati appellauimus, si vtraque ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendæ erunt copulatiuę, priori exponẽte affirmatiua, & posteriori negatiua hoc modo: Prędicamenta sunt tantum decem, id est, Prędicamenta sunt decem, & non sunt plura quam decem, Homo est tantum animal rationale, id est, Homo est animal rationale, & non est aliquid vltra quàm animal rationale. Si autẽ solum verbum immediatè negauerint, exponendæ erunt disiunctinè, priori exponente negatiua, & posteriori affirmatiua, hoc modo: Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, Prædicamenta nõ sunt quinq;, vel sunt plura quàm quinque, Homo non est tantũ animal, id est, Homo non est animal, vel est aliquid vltra quàm animal.

Expositio exclusiuarum exclusi prædicati.

1

2

Nec verò satis est ita exponere negatiuas, Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, prædicamẽta sunt plura quàm quinque, Homo non est tantum animal, id est homo est aliquid vltra quã animal, Sæpe enim expositio hęc falsa reperietur, vt si ita dicas Prædicamenta non sunt tantum viginti, id est, sunt plura quàm viginti: Lapis non est tantum animal, id est, lapis est aliqui vltra quàm animal, Nam enunciationes, quę exponuntur, sunt veræ, exponentes au-

Occurritur obiectioni.

autem falsæ. Sed de hoc genere exclusiuarum nihil amplius dicendum est.

Exclusiuæ autem posterioris generis, quas exclusi subiecti nominauimus si & signum, & verbum affirmauerint, exponendæ erunt copulatiuè, priori exponente indefinita, siue particulari affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua, hoc modo: Tantum animal sentire potest, id est, animal sentire potest, & nihil quod non sit animal, sentire potest. Si verò non solum signum affirmauerint, exponantur copulatiuè, priori indefinita, siue particulari negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua, hoc modo: Tantum substantia non est in subiecto, id est, substantia non est in subiecto, & omne quod non est substātia, est in subiecto. Si autem vtroque negauerint, exponantur disiunctiuè, priori vniuersali affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non solum animal non est sensus capax, id est, omne animal est sensus capax, vel aliquid quod non est animal, non est sensus capax. Si denique solum signum negauerint, exponantur disiunctiuè, priori vniuersali negatiua: & posteriori particulari affirmatiua, hoc modo: Non solum animal est viuens, id est, nullum animal est viuens, vel aliquid quod non est animal, est viuens.

Expositio exclusiuarum exclusi subiecti. 1 2 3 4

Itaque si rectè attendas, videbis enunciationes quæ signum affirmant, id est, primam, & secundam, exponi copulatiuè, prioriq; exponente indefinita, siue particulari (quæ idem valent hoc loco) & posteriori vniuersali: contrà verò quæ signum negāt, id est, tertiam, & quartam, exponi disiunctiuè, ac priori exponēte vniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quæ & signum, & verbum simul affirmant aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affitmatiua, & posteriori negatiua; contra verò eas quæ alternm affirmant, a terum negant, id est, secundum, & quartā, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Denique primam & quartam con-

Cōparātur inter se expositiones.

contradictorijs exponentibus exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam uerò, & tertiam subalternis, & eodem modo secundam, & quartam.

De oppositione exclusiuarum. Cap. X X.

Contraria. Subcontraria. Contradicẽtes. Subalterna Verba q̃ memoriam iuuare possint.

NOn inutile quoque fuerit, si harum enunciationum oppositionem intelligas. Aduerte igitur, primam & secundam esse contrarias: tertiam, & quartam subcontrarias: primam uerò quartæ, & secundam tertiæ contradicere: denique primam esse subalternam tertiæ, & secundam quartæ, quod facilè quiuis ex conditionibus oppositarum, & subalternarum, adhibita expositione cuiusque poterit colligere. Verùm ut hæc melius teneas, accipe has quatuor dictiones.

Igne Tonans Malos Perdit.

Cap. superiori.

Quæ quatuor prædictis enunciationibus eo ordine, quo à nobis propositæ sunt, responden. Deinde aduerte, in singulis esse duas uocales, quę significant qualitatem, & quantitatem exponentium, A vniuersalem affirmatiuam, E uniuersalem negatiuam. I particularem affirmatiuam, & O particularem negatiuam. Hæc si animaduerteris, simulque duo illa, quæ paulo superius diximus, in memoriam reuocaueris primam, scilicet & secundam enunciationem esse exponendas copulatiuè, reliquas disiunctiue, itemque priorem exponentem eodem prædicato, eodemque subiecto constare debere, posteriorem uerò eodem prædicato, sed excluso subiecto, facilè, ac expeditè harum enunciationum & expositionem, & oppositionem memoria retinebis. Id, quod totum in hac descriptione perspicitur.

Subal-

Subalternans.		Subalternans.
1		2
Tantum animal est ægrum.		Tantùm animal non est ægrum.
Id est.	Contrariæ.	Id est.
Ig- Anim.est ægrum & ne. Nihil, quod non sit animal, est ægrum.	To- nās.	Anim.nō est ęgrū & Omne qđ non est animal, est ægrum.
Subalternæ.	Contra dicentes. Contra dicentes.	Subalternæ.
3		4
Non tantum animal non est ægrnm.		Non tantum animal est ægrum.
	Subcontrariæ.	
Id est.		Id est.
Ma- los. Omne ani.est ægrū, vel aliquid, quod non est ani. non est ægrum.	Per- dit.	Nul.ani.est ægrū, vel Aliquid, quod non est animal est ægrum.
Subalternata.		Subalternata.

Duo tamen adhuc admonebo, quæ trito sermone in hac materia dicūtur. Alterum est, Dictionē exclusiuam non excludere cōcomitantia, hoc est, ea, quæ subiectum exclusiuæ necessariò consequūtur, Exempli causa, cum dico, Tantum homo loqui potest, nō excludo animal nec alia, quæ necessariò de homine prædicantur. Alterum est, Exclusiuam & signi, & ver- *Dictio exclusiua nō excludit cō comitantia. Conuersio omnino affirmatiua.*

verbi affirmati conuerti in vniuersalē affirmatiuā. Hæ si quidem sunt bonæ conuersiones, Tantum animal est ægrum, igitur omne ægrum est animal. Tantum homo loqui potest igitur omne, quod loqui potest est homo, & ita reliqua huius formæ.

De exceptiuis enunciationibus. Cap. XXI.

Exceptiua quæ. *Quid efficiat signum exceptiuū.* EXceptiuæ enunciationes dicuntur, quæ constāt signo aliquo exceptiuo, quale est præter, & si quod est aliud eiusdem significationis. Hoc verò, signum fere semper excipit aliquid subiectum à participatione, cōsortione prædicati, vt si dicas: Omne animal præter hominem, est rationis expers. Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegādæ hinc sunt illæ, in quibus, id, à quo fit exceptio nō verè dicitur de eo, quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo præter beluam est rationis particeps? Itaq; solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id, à quo exceptio fit verè affirmatur de re excepta. Quanquam verò id, à quo fit exceptio nonnunquam signo particulari notatur, vt si dicas, Aliquis rex præter Cræsum fuit diues, Aliqua regio præter Italiam est ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poscere videtur, vt id, à quo fit exceptio, notetur signo vniuersali. Excipere enim est a toto genere partē detrahere. Itaq. minus propria cēsenda est exceptio, cum id a quo fit exceptio, notatur signo particulari: quo fit, vt de ea in præsentia nobis loquendnm nō sit. In exceptiuis igitur enunciationibus, quēmadmodum in exclusiuis, vel signum & verbū affirmātur, vt si dicas: Omne mobile, præter cælum interire potest aut solū signum affirmatur: vt Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps, aut vtrunq; negatur, vt si dicas, Non omne mobile, præter cælum, nō potest interire: aut signum duntaxat negatur, vt si dicas, Non omne animal præter hominem, est bipes,

Id à quo fit exceptio verè dici debet de eo, quod excipitur.

Id à quo fit exceptio notari debet signo vniuersali.

Exceptiuarum quatuor eædē formulæ.

His

His etiam omnibus hoc commune est, vt exponatur vna quadam coniuncta enũciatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & prædicato (ita tamen, vt in subiecto negetur id, quod excipitur, de eo, à quo excipitur) posterior autem constet eodem prædicato, & eo tantũ subiecto, quod excipitur. Prima itaq; exceptiua exponatur copulatiue, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua, hoc modo: Omne mobile, præter cælũ, interire potest, id est, omne mobile, quod non est cçlum, interire, potest, & nullum cælum interire potest. Secunda, quæ est contraria primæ, etiam copulatiue expõnitur, sed prior exponẽte vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua, hoc modo: Omne animal præter hominem est rationis particeps, idest nullum animal quod non est homo, est rationis particeps, & omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quæ est subalternata primæ, & contradictoria secũdæ, exponitur disiunctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non omne mobile præter cælum nõ potest interire, id est, Aliquod mobile, quod non est cælum, potest interire, vel aliquod cælum nõ potest interire. Quarta deniq;, quæ cõtradicit primæ, subalternatur secundæ, est subcontaaria tertiæ, etiam disiunctiuè exponitur, priori tamen exponẽte particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo, non omne animal præter hominem, est bipes, id est, Aliquod animal, quod non est homo non est bipes, vel aliquis homo est bipes.

Commu nis ratio exponen di exce ptiua.

1

2

Atque ita patet, priores, quas exponi copulatiuè, itemq; exponentibus vniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponẽtibus particularibus. Præterea, exponentes contrariarum esse contrarias, subcontrariarum subcontrarias, contradicentiũ cõtradicentes, & subalternarum subalternas. Quæ omnia cernes in sequẽtis descriptione, notatis primum his

Cõparã tur inter se ex positio nes.

quatuor dictionibus.

Cautè Ced as Prisco Mori.

Quæ eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo superiores exclusiuarum. Prima enim significat exponentes primæ, & cæteræ quæ sequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subalternans.	Subalternans.
1	2
Omne mobile præter cælum interire potest.	Omne mobile prȩter cȩlum interire nõ potest.

Contrariæ.

	Id est.		Id est.
Cau-	Omne mobi. quod non est cœlum, interire potest, &	Ce-	Nullum mob. quod non est cȩlum interire potest, &
tè	Nullum cœlum interire potest.	das	Omne cœlum interire potest.

Contra dicentes

Subalternæ. Contra dicentes Subalternæ.

Contra dicentes

3	4
Non omne mobile præter cȩlũ nõ potest interire.	Non omne mob. præter cȩlum interire potest.

Id est,

Id est.		Id est.
	Subcontrariæ.	
Prif- co	Aliquod mobile, quod nõ est cælũ, interire põt. vel Aliquod cęlũ interire non potest. Subalternata.	Mo- ri	Aliquod mobile, quod non cęlum, nõ potest interire, vel Aliquod cœlum interire potest. Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus. Cap. XXII.

Ennunciationes reduplicatiuæ dicuntur, quæ cõstant dictione aliqua gemināte, seu reduplicante, vt vocant. Veluti si dicas, Homo quatenus est homo, est disciplinæ capax. Illa enim dictio, Quatenus, quia apta est ad aliquid geminandum, & iterandũ, reduplicans, & reduplicatiua dici solet, quemadmodum & cæteræ, omnes eiusdem significationis. Duobus autem modis accipiuntur hæ dictiones. Altero, vt notant in subiectis rationem aliquam, secundum quã ipsis conueniunt prædicata (quod specificatiuẽ accipi appellant) vt si dicas, Homo quà homo ẽ, est species, Homo quà est homo, est grammaticus. Nec enim sensus est, causam cur homo sit species, aut grãmaticus, esse, quia est homo (quandoquidem hoc pacto omnes homines essent species, atque grammatici (sed sensus est, quòd ratio conueniens homini, cũ qua simul reperitur vt sit species, grammaticus, est ratio hominis, non Socratis tantum, aut Platonis, quanquam etiam Socrates, & Plato, quà sunt hi homines grammatici dici possint. Altero modo accipiũtur, ut significant aliquid, quod subiecto conuenit, esse causam prædicati, (quod vocant reduplicatiue accipi (vt si dicas, homo qua homo est, vel, qua rationalis naturæ est disciplinæ capax.

Reduplicatiua q̃ dicātur.

Dictio reduplicãs siue geminans.

Duplex acceptio dictionis geminãtis. Specificatiuè.

Reduplicatiuè.

Omissa igitur priori acceptione, quæ minus propria est, quod ad posteriorem attinet hoc tantum dicendum videtur, multo facilius & familiarius enun-

ciationes,quæ hunc sensum continent, per singulas causales exponi,quã per quatuor, aut quinque exponentes,vt à plerisque exponuntur Itaque affirmatiua reduplicationis & verbi, perfacilè exponitur per causalẽ,omni ex parte affirmatiuã, hoc modo: Homo quà est rationalis,est disciplinæ capax,id est homo quia rationalis est,disciplinæ capax est Affirmatiua autem reduplicationis duntaxat, exponitur per causalem negatiuum solius consequentis, hoc modo: Homo,quà homo est,rationis expers non est hoc est, homo qa homo est, nõ est rationis expers. Negatiua verò,& reduplicationis,& verbi, exponitur per causalem negatiuam coniunctionis,& consequentis hoc modo. Homo non qua homo est, non est grammaticus,id est, homo non quia homo est, grammaticus non est.Negatiua denique solius reduplicationis exponitur per negatiuam solius coniunctionis hoc modo: Homo non quà homo est, grammaticus est,id est, homo non quia homo est grammaticus est.

Ratio exponẽdi reduplicatiuas enũciationes. Vt Ocham mus 2. parte. Logicæ cap. 16. 1 2 3 4

Nonnunquam tamen illud. Qua non in eo sensu vsurpatur, quo significat aliquid esse verè causam prædicati,sed conditionẽ quandam sine qua prædicatum non conuenit subiecto,vt si dicas,Ignis quia prope est,calefacit.Atque hoc pacto illud Quia,nõ proprie accipiendum est in expositione,sed tantum vt declarat conditionem sine qua non, vt vocari solet Veruntamen hic sensus non propriè reduplicatiuam efficit enunciationem,sed reductione quadam. Possent autem huiusmodi enunciationes eodem ordine,quo superiores, disponi sed quia res nihil habet difficultatis, simul etiam quia in hisce multus iam fortasse videor, huic tractationi de oratione finem impono.

Reduplicatio nõ nunq̃ declarat conditionẽ sine qua nõ.

IN-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER IIII.

De ordine, ac modo tradendi partis Dialecticæ: item quid sit diuisio. Caput I.

Explicatis ijs omnibus, quæ tribus differendi modis, Diuisioni, inquam, definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur, vt ad ea, quæ singulorum propria sunt, veniendum sit. Ac de diuisione quidem & definitione, qua ratione per se consideratur, & species differendi modi existunt. (sic enim a nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. At tamen si ex ijs, quæ ille argumentationis causa in Analyticis, & Topicis de hisce disseruit, ea, quæ ad hunc locum attinēt, desumpserimus, aliaque non nulla ex alijs libris, præsertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil præterea erit, quòd magnopere videatur requirendum. Nam etsi multa sunt, quæ de diuisione, & definitione quæri, ac disputari possunt, tamen difficillima quæque nō ad Dialecticum, sed ad Metadhysicum spectant.

Institutum librorū sequentiū.

Quo pacto i his duob. libris de diuisione ac definitione agendū sit.

Maiores difficultates de diuisione ac definitione ad Metaphysicū spectāt.

Diuisio igitur, quòd ad Dialecticum attinet, est oratio, qua totum in suas partes diuiditur, vt si dicas hominis altera pars est animus, altera corpus. Animaliū aliud homo est, aliud bestia. Totū quod diuiditur, & à quo incipit diuisio, Diuisū apud Dialecticos appellatur: partes vero in quas diuisio finitur ac terminatur, membra diuidentia, vel membra diuisionis dicuntur. Hinc intellige diuisionem esse quen-

Diuisio quid sit.

Diuisū.

Membra diuidētia.

dam sciendi modum. Nam cum totum in suas partes diuiditur, tunc distincte, qua totum est, declaratur.

De distinctione vocis multiplicis. Cap. 11.

Generalis diuisio diuisionis. *Distinctio qd.* DVplex vero diuisio traditur à philosophis: altera vocis multiplicis, quæ Distinctio nominatur: altera rei, quam in Partitionem, & in eam, quæ magis propriè diuisio appellatur, distribuunt. Distinctio est diuisio vocis multiplicis in sua significationes, aut sensus, vt si dicas. Huius vocis.

qua vox multiplex propriè non dicatur diuidi. *Id non proprie diuiditur, qd nullo modo est vnum.* *Oĩs diuisio vocis multiplicis, etiã impropria, propriè dicitur distinctio.* Acutum alia significatio est, qua significat acutã figuram, alia qua transfertur ad sonum acutum, alia qua ad saporem acutum, & huius orationis, Littus ars, alter sensus est, quòd littus aratro proscindas, alter quod operã perdas. Hóc dictum intellige de vocibus, quæ nec habent varias significationes, nec varios sensus ęquè principales, sed tales, vt in ipsis siue significationibus, siue sensibus, aliquã videre liceat vnitatem ordinis, aut proportionis: vt patet in traditis exemplis. Nam si vox multiplex habuerit plures significationes, aut sensus æquæ principales sine ordine vllo, aut proportione, quę aliquam faciat vnitatem significationis (vt hæc vox Gallus, quæ ex æquo significat hominẽ Gallum, & Gallum auem: & hæc oratio, Audiui Græcos vicisse Troianos, q̃ ex æquo significat, audiuisse me quod Græci vicerint Troianos, & quòd Troiani Græcos) non videbitur eius distinctio ad vllum genus diuisionis proprie reuocari: quia id nõ proprie Diuiditur, quod nullo modo est vnum. Totum enim vt docet Aristoteles vnum quid dam, qua totum est, esse debet: Siue igitur ita dicas, siue huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas potest enim earum multiplicitas quodammodo dici vnũ ratione vnius, vocis, in qua cernitur, omnis enumeratio significationum, aut sensuum vocis multipli

cis,

cis, seu verò diuisio sit, seu quodāmodo diuisio, nomine distinctionis proprie comprehenditur, de qua omni, vt de re in disserendo per necessaria multa pręcepta tradit Aristoteles. Hæc de primo diuisionis genera dicta sint.

Nunc ad alterum, quod partitio nominatur, veniendum est.

De partitione. Cap. III.

Partitio est diuisio totius quanti in partes, quibus integratur, partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo, aut multitudo extensa est. *1. Top. 13.* *Partitio quid.*

Hoc modo membra corporis humani sunt partes integrantes corpus humanum, & ordines Reipublicæ totam integrant Rempublicam. *Partes integrātes.*

Quoniam verò partes integrantes aut sunt ὁμογενῆς hoc est, eiusdem naturæ, ac appellationis cum toto, quas cognatas & similiares vocant, vt partes carnis, & partes aquæ, quælibet enim pars, quæ carnē integrat, caro est, & quælibet aquæ est aqua, aut ἑτερογενεῖς, id est diuersæ naturæ, ac appellationis, quas multigenas, & dissimiliares nominant, vt membra corporis humani, & partes domus, neque enim digitum dixeris esse corpus humanum, aut parietem domum, fit, vt duplex sit diuisio in partes integrātes altera in similiares, altera in dissimilares. *Partes similares.* *Arist. 1. de gener. 5. et 1. de hist. ani.*

Priori modo diuiduntur quantitates continuę, & alia pleraque vt aer, aqua, & cætera huiusmodi, posteriori diuiduntur quantitates discretæ, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum ab arte composita. *Duplex partitio.*

Ad hanc diuidendi formam reuocari potest diuisio totius potestate, seu virtute, in suas vires, seu potentias, quæ sæpe numero apud Aristotelem partes vocantur, vt si dicas, animi rationalis altera pars est qua intelligit, altera: qua cupit. Causa huius reuocationis *Diuisio totius potestate ad partitionem reuocatur.*

cationis est quia vt res extensa cōstat suis partibus integrantibus quo ad totam extensionē, sic res quæ multa potest constat suis viribus, potentijsve quo ad totam potestatem.

De diuisione physica totius essentialis. *Cap. IIII.*

DIuisio, vt à distinctione vocis multiplicis, & à partitione secernitur, duplex est, altera totius estētialis, altera totius vniuersalis. Nomine totius essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, siue re, siue consideratione: cuiusmodi sunt omnes species, quæ per se ponuntur prædicamentis: vt homo, angelus, color: hæ si quidem res respectu partium, ex quibus ipsarū essentia constituitur, dicū tur tota essentialia. Totum verò vniuersale accipio respectu partium sibi subiectarū, de quibus dicitur essentialiter, seu vt de subiectis, vt loquitur Aristoteles: quo pacto substantia, & corporeū dicuntur tota vniuersalia respectu hominis, aut animalis. Porro diuisio totius essentialis, vt iam significauimus, duplex est, altera realis, siue physica, altera rationis, siue metaphysica. Diuisio physica totius essentialis est, qua totū essentiale diuiditur in partes verè, ac re ipsa essentiam componentes. Partes verè componentes essentiam rei sunt materia, & forma. Materia (vt pingui minerua rem exponamus) est subiectum, quod formam in se recipit. Forma verò est perfectio, quædam, quæ recepta in materia essentiam rei absoluit Hoc modo corpus dicitur materia hominis, & animus forma. Ita diuisio, qua dicimus, hominis alterā partem esse animum, alteram corpus, est diuisio physica. Dici autem solet hæc diuisio realis, ac physica. quia fit in partes re diuersas, ex quibus id, quod diuiditur, naturaliter compositum est.

Ad hanc diuisionem reuocatur diuisio compositi accidentalis in subiectum, & accidēs, vt si dicas: Aeris

Totum vniuersale. Præd. 2. & 3. Duplex diuisio totius essētialis. Diuisio physica qua. Materia. Forma. Cur physica & realis diuisio dicatur. Quæ diuisiones ad physicam reuocētur.

ris figurati altera pars est æs, altera figura. Reuocatur etiam diuisio quantitatum continuarum in partes diuisibiles, & indiuisibiles, quoniam diuisibiles sunt similes materia, indiuisibiles autem formę quo, pacto linea duorum palmorum diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo palmi copulantur.

De diuisione metaphysica totius essentialis. Cap. V.

Diuisio metaphysica totius essentialis est ea, qua totum essentiale diuiditur in partes, sola ratione considerationeque essentiam componentes. Huiusmodi partes sunt genus, & differentia. Sola enim ratione species ex genere, & differentia constituitur, vt homo ex animali, & rationali. Ita fit vt oratio, qua dicimus, hominis alteram partē essentialem esse animal, alteram rationale, sit diuisio metaphysica.

Cur diuisio hæc dicatur rationis & metaphysica. Dicitur autem hæc diuisio rationis, & metaphysica, quia non fit in partes re diuersas, sed ratione sola, qui diuidendi modus Metaphysicorum est penè proprius, ac peculiaris. Nam, vt in eodē exemplo persistam, animal & rationale, quæ in homine cernuntur, eadem prorsus re sunt, ipse tamen homo secundum eam quidem rationem, qua conuenit cū brutis animātibus est, & dicitur animal, secundum eam verò, qua ab eisdem distinguitur, est, & dicitur rationalis.

Diuisio indiuidui in speciem, & differentiam indiuiduantē. Ad hanc diuisionem reuocatur diuisio indiuidui (quod sæpe Aristoteles à comparatione speciei vocat ipsum totum) in speciem & differentiam indiuiduantem, ex quibus non re ipsa, sed ratione, & cōsideratione componitur. Homo .n. & differentia indiuiduans, ex quibus Socrates cōstitui dicitur, eadē omnino res sunt, verum Socrates secundum eam rationem, qua tum cæteris homibus conuenit, est, ac dicitur homo, secundum eam verò, qua differt ab eis-

eisdem,est,& dicitur hic designatus homo, ac indiuiduus.Sed accuratior huius rei perscrutatio nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur satis.

Est .n. metaphysica.

De diuisione totius vniuersalis in partes subiectas. Cap. VI.

Triplex diuisio totius vniuersalis in partes subiectas. Præd. 5.

DIuisio totius vniuersalis in partes subiectas,seu de quibus dicitur,vt de subiectis,cōplectitur, vt placet Aristoteli, diuisionem generis in species, speciei in indiuidua, & differentiæ in species, aut indiuidua.Hæc enim omnia, ac sola prędicantur de suis partibus,vt de subiectis,seu essentialiter, vt ex prædicamētis apertū est;exempla sunt, Animalium aliud est homo,aliud bestia: Hominum alius est Socrates,alius Plato,alij vero cæteri. Animatorum, alia sunt animalia,alia plantæ: Rationaliū aliud Ioānes, alia vera alia nominis indiuidua. Princeps harum diuisionum,imo & omnium, est diuisio generis in species,quam vt nobilissimam: & in philosophia maxime necessariam magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc,& reliqua huius classis, facile intelligun tur ex ijs, quæ in explicandis quinque vniuersalibus diximus,quanquam nō ita facilè,reperiuntur, quia maxima ex parte ignotæ nobis in hac vita sunt rerum naturæ,& essentiæ.

Diuisio generis ī species princeps omnium.

Rerum essentiæ fere ignorantur.

Diuisiones.

Ad diuisiones generis in species, & specierum in indiuidua reuocanter diuisiones quorundam analogorum,vt cum dicimus,Principiorum aliud est principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis &c.item accidentium alia sunt quantitates,alia qualitates,alia relationes, alia extrinsecus adiacent. Nam etsi huiusmodi analoga non prædicantur,vt genera,aut species de membris diuidētibus,tamen proxime, ad generis aut speciei prædicationem accedunt.Loquor autem non de vocib analogis,

logis, harum si quidem diuisio in suas significationes ad distinctionem vocis multiplicis pertinet, sed de rebus significatis. Nec vero de omnibus analogis id, quod dixi, intelligendum esse volo, sed de ijs tantum, quorum nomina, pro omnibus membris diuidentibus accipi solent, cum simpliciter, atque absolute ponuntur. cuiusmodi sunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium est, ex quo aliquid pendet, pro omnibus principijs accipietur nomen principij, & sic nomen accidentis, quod in nouem accidentium suprema genera diuiditur aliorũque multorum analogorum, vt Motus, Causæ: & similium, cum eorum significata definiuntur. Quod si analogum fuerit huiusmodi, vt eius nomen absolute, & sine adiectione.

Positum non pro omnibus membris diuidentibus accipiatur, sed pro præcipuis duntaxat rebus significatis, vt homo analogicè communis ad veros, & depictos, cum enim hoc nomen Homo sine adiectione in enunciatione ponitur, semper accipitur pro solis veris hominibus, vt cum dicimus Homo est animal, Homo est ens, diuidi sane non poterit in membra analogica, si enim dicas, exempli causa, Hominum alius verus, alius depictus est, non feceris veram diuisionem, quia nomen diuisi pro solis veris hominibus accipitur. Id quòd facile est cernere in cæteris huiusmodi.

Colligitur numerus quinque supadictorum diuisionum per se, totidemque adduntur diuisiones per accidens. Cap. VII.

HÆc quinque diuisionum genera, hac ratione colligi possunt. Totum, quod diuiditur, aut est vox multiplex, habens nimirum multas significationes, sensusùe, aut res continens multas partes. Si vox habens multas significationes, aut sensus, primo diuisionis genere diuiditur. Si verò est res mul-

tas cõtinens partes, aut cõparatur cum partib. se integrantibus, aut eum partibus suam essentiam constituentibus, aut cum partibus sibi subiectis. Si cum integrantibus, diuiditur secunda diuisionis forma: si cum ijs, quæ suam essentiam vere, ac re ipsa componunt, diuiditur tertia: si verò cum ijs, quæ sola ratione, quarta, si denique cũ partibus subiectis, quinta. Cùm igitur alius diuidendi modus esse non videatur (nã si quis alius occurrit, facilè ad hos reuocabitur) efficitur, vt quinq; tantum sint diuidendi genera. Verumenimuerò, hæ omnes diuisiones, vt eas hactenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim, diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes, hoc est, in eas, quæ ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi enim simpliciter, & absolutè dicuntur rei partes. Atq; hæ quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatemue verè efficiunt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re, aut ratione constituunt aut illi subijciuntur, vt dictum est.

Hactenus sũt explicata diuisiones per se. Explicatur definitio diuisionis.

Cæterum cùm sæpe totum in alia quædam quasi in suas partes, diuidatur, vt nũc patebit, quot sunt diuisiones per se, tot fieri possunt diuisiones per accidens. Distinctio quidem vocis multiplicis, hoc modo: Huius vocis, acutum, alia significatio est, qua significat id, quod stimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id, quod ferit gustatum, & cætera, Partitio autẽ hoc modo: Huius anuli (ex auro, scilicet & smaragdo cõfecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuisio totius essẽtialis physica hoc modo: Hominis altera pars est, quæ mouet, altera, quæ mouetur. Metaphysica verò, siue rationis, hoc modo; Hominis altera pars est brutis animantibus communis, altera illi propria, & peculiaris. In his quatuor generibus cernis, membra diuidentia non esse per se partes diuisi, sed earum accidentia.

Diuisiones per accidẽs. Distinctio per accidẽs. Partitio per accidens. Diuisio physica per accidens. Metaphysica.

Iam diuisio totius vniuersalis tribus modis per accidens, fieri cernitur. Aut enim subiectum diuiditur in

in accidentia, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia. In qua distributione. Iuniores omnes Boethium (quem ex antiquis ferè vnum habemus, qui de diuisione ex instituto loquũtur) velut ducem sequuntur. Diuisio subiecti in accidentia tunc est, cùm membra diuidẽtia accidunt partibus subiecti diuisi, vt si dicas: Animalium aliud loqui potest, aliud loqui non potest: item aliud est rectum, aliud pronum: item aliud est aptum ad risum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad boatum, & cætera. Hec namque omnia membra diuidentia accidunt partib⁹ subiectis animalis, vtpotè, animalibus diuersis. Diuisio accidentis in subiecta est, cùm membris diuidentibus accidunt partes subiectæ diuisi, vt si dicas: Eorum, quæ mouentur, quædam sunt celi, quædam elementa, quædam mista, item, Bonorum quædam sunt in animo, quædam in corpore, quædam in rebus externis; item, Colorum alius est in cygno, alius in coruo, alij in alijs rebus. Hic è cõtrario cernas licet membris diuidentibus accidere partes subiectas diuisi. Nam quoddam moueri accidit cœlis, aliud elementis, aliud mistis. Reliqua exempla sunt perspicua. Diuisio accidentis in accidentia tunc est, cùm membra diuidentia accidũt partibus subiectis eius rei, cui accidit diuisum: vt si dicas: Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia. Hic denique cernis membra diuidentia accidere diuersis corporibus, ut marmori, adipi, & lacti, quæ sunt partes subiectæ corporis misti, cui accidit, ut sit album.

In li. de diuisione.

Diuisio subiecti in accidentia.

Diuisio accidentis in subiecta.

Diuisio accidentis in accidentia

Sed obijciat aliquis, Ergo hæc diuisio: Coloratorum aliud est album, aliud nigrum, aliud medio colore infectum, est diuisio per accidens (quandoquidem membra diuidentia accidunt partibus subiectis corporis misti, cui accidit coloratum, quod diuiditur) cùm tamen sit diuisio per se generis, videlicet, in species. Occurres tamen in his tribus diuisionibus, quem admodũ in superiorib⁹ quatuor generibus diuisio-

Obiectio

Solutio.

uisionum per accidens, semper ponẽdum esse, quòd membra diuidẽtia non sint per se partes diuisionis. In hoc enim, vt ex dictis perspicuum est, posita est ratio diuisionis per accidens, quæ in his omnibus diuisionum formis includitur. At album, nigrum, & medio aliquo colore infectum, non sunt partes per accidens colorati, sed per se illi subiecta, nimirum vt species generi. Quare non sequitur ex dictis, hanc, & alias huiuscemodi diuisiones esse diuisiones per accidens.

De diuisione generis, in differentias, & differentia in differentias. Cap. VIII.

Sed quæstio est, ad quodam genus diuisionis pertineat diuisio generis in differentias, & communioris differentiæ in minus communes: vt cum dicimus. Animalium aliud est rationales, aliud irrationale. Animatorum aliud sensus particeps, aliud sensus expers. Et quidem quod attinet ad diuisionem generis in differentias, negat Boethius talem diuisionem: Neque enim putat genus in differentias vnquam diuidi, nisi cùm speciebus nomina non sunt imposita, tunc siquidem cogimur, ut ait, nominibus differentiarum species significare. Fauet Boethio Porphyrius, qui cùm differit de officio, & natura differentiarum, semper ita loquitur, ut dicat genera diuidi per differentias in species, nunquam vero ita, vt fateatur diuidi in differentias, fauet & similitudo tum naturæ, tum artis, res siquidem naturalis non dicitur diuidi in formas, sed per formas in varia composita naturalia, cera item non diuiditur in figuram sphæræ, & tesseræ, sed per has figuras diuiditur in sphæram, & tesseram. Sed & ratio id videtur comprobare. Nam differentiæ nullo modo videntur partes generis, nisi ratione specierum, quæ sunt partes generi subiectæ, quo fit, vt in eas non videatur diuidi per se genus, sed per ac-

Num genus diuidatur in differentias.

Genus diuiditur per se per differentias.

accidẽs, vt in ea, ſcilicet, quæ accidunt, hoc eſt, cõ ueniunt partibus per ſe ſubiectis. Sic enim accidendi verbum accipi poteſt in explicatione diuiſionis per accidens, vt ſæpe accipitur apud Ariſtotelem. Quanquam hoc non eſt negandum diuidi per ſe genus per differentias, differentię ſiquidem contrahunt per ſe genus, quod proprietates, & accidentia contrahunt per accidens.

Vt 7. to. 3. & 1. elẽchor. 4.

Quod ſi hęc ſententia non placet, dicito hanc diuiſionem reuocari, ad diuiſionem per ſe totius vniuerſalis in partes ſubiectas, quia differentię, etſi non ſubijciuntur per ſe alicui vniuerſali (Neque enim vllum in ſuis eſſentijs includunt,) tamen conſtituũt per ſe ſpecies, quæ per ſubijciuntur generi: quòd vtique proprietates, & accidentia facere non poſſunt. Modo eodem vendicare poteris diuiſionem communioris differentię in minus communes à diuiſione per accidens accidentis in accidentia. Nam etſi minus communes differentię non ſunt per ſe ſubiectę magis communibus, tamen per ſe conſtituunt ſpecies, quę communioribus per ſe ſubijciuntur.

Nulla differentia includit ĩ ſua eſſentia aliquod vniuerſale vnĩ uocũ. ſ. Diuiſio communioris differentia in minus cõmunes.

Si cui tamen magis placuerit, vt dicat hanc diuiſionem eſſe per accidens, alius vero aſſerat Ariſtotelem ſeptimo lib. Metaphyſicorum apertè dicentẽ, differentias communiores diuidi per ſe in differentias minus communes, occurit ille, id intelligendum eſſe de accidentibus, quibus vtimur penuria verarũ differentiarum. Talia enim ſnnt verè genera quædam accidentium, vt eſſe pedatum, quod in exemplum affert Ariſt. Id, quod apertius intelliges, ſi perpendas id, quod ille ait. Differentiam communiorẽ ita includi in inferiori, vt ſi minus communis addatur cõmuniori, committatur nugatio, vt ſi dicas: Pedes habens bipes. Hoc enim de veris differentiis intelligi non poteſt. Dicimus enim hominem eſſe corpus animatum ſenſitiuum, rationalem, ſine vlla repetitione nugatoria. Id, ꝙ accidit propterea quòd mi-

Diluitur. Obiectio Cap. 12. tex. 43. Minus cões differentia non includunt eſſẽtialiter cõmuniores.

nus communes differentiæ non includunt essentialiter communiores. Id autē qui diximus de diuisione generis in differentias vniuersales, accommodandū est eadem ratione ad diuisionem speciei infimæ in differentias indiuiduantes, id etiam quod docuimus de diuisione communioris differentiæ in minus communes, adaptandum est ad diuisionem differentiæ vniuersalis in indiuiduantes.

Diuisio differentia vniuersalis in indiuiduantes.

Quam verò vtilis sit diuisio generis siue per differentias, siue in differentias, dici non potest, cum hæc vna sit recta via ad diuisionem generis in species, & ad definitiones essentiales. Sed quia rara admodum est apud nos, sæpissimè cōfugimus ad diuisiones per accidens, quibus genera in accidentia diuidūtur: vt cùm dicimus: Animalium aliud rectum est, aliud pronum, item, Aliud mansuetum natura, aliud ferum; rursum, aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare. Hęc de diuersis diuisionum generibus nunc qua verborum formula diuisiones sint conficiendę breuiter dicamus.

Vtilitas diuisionis generis per differentias.

Qua verborum formula diuisiones sint conficienda. Cap. IX.

quatuor priores diuisiones.

Diuisiones quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendæ. Initio diuisionis ponendum est nomen diuisi in gignendi casu singularis numeri, deinde ante nomen cuiusque membri diuidentis inserēda sunt hęc verba, altera pars, vel alia pars aut similia: vt cum dicimus, Huius vocis Gallus alia significatio est, qua hominem Gallum significat, alia qua gallum auem: Tēporis altera pars est transacta altera futura. Reipublicæ vna pars ordine sacrorū ministrorū cōtinetur, altera nobilium, tertia plebis; Hominis hæc pars est animus, illa corpus: Speciei alteras pars cōstituēs, est genus, altera differētia. Diuisiones autem, quinti generis, quæ sunt totius vniuersalis in partes subiectas, possunt quidē eodē modo con-

Quinta diuisio. Hoc modo fit diuisio in actu signato vt aiunt.

confici nominata natura partiũ, vt si dicas, animalis: altera pars subiecta, est homo, altera bestia. Verum seruata consuetudine diuidendi Philosophorũ, hoc modo conficiendæ sunt, Initio diuisionis ponendũ est diuisum in gignẽdi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra diuidentia sine nomine Pars: vt cum dicimus Substantiarũ alia est corporata, alia corporis expers: Corporum aliud simplex est, aliud mistum, animalium quædam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis vtroque in loco viuunt. Causa huius discriminis in diuidendo hæc est, quia totum in superioribus quatuor diuidendi formis, cum sit compositum ex suis partibus, potest esse vnum tantum indiuiduum, vt hæc vox, hoc tempus, hæc Respub. hic homo: totum autem in extremo diuisionis genere, cum non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat necessariò est vniuersale, vt substantia cõmunis, corpus cõmune, animal commune, alioqui nõ habebit partes subiectas. Hæc est igitur causa, cur in prioribus quatuor generibus nomen diuisi debeat esse singularis numeri, in extremo autem pluralis. Quanquam verò hæc interdum non seruentur, sunt tamen naturis diuisionum accommodatissima. Reliquum est vt præcepta bene diuidendi tradamus.

Sic fit diuisio in actu exercito, vt dici solet. Cã discriminis.

Primum præceptum bene diuidendi.
Cap. X.

Qvatuor potissimum præcepta in diuidendo obseruanda sunt. Primum est, vt singula membra diuidentia minus contineant, quam diuisum, omnia vero simul sumpta diuiso adæquentur. Hinc fit vt non sit bona hæc diuisio, animalium alia sunt sensu prædita, alia ratione, quia sensu præditum æque late patet, atque animal, nisi intelligatur cum particula Solo. Sic enim bona erit diuisio. Namque animalia aut solo sensu prædita sunt, aut rationem, & men

1. præc. 1

tem participant. Hinc etiam fit, vt hæ non sint bonæ diuisiones, animalium aliud est bipes, aliud quadrupes, aliud plures habens pedes, item, aliud est bestia, aliud homo, aliud angelus, prior, quia diuisum latius patet, quam membra diuidentia simul accepta: posterior, quia membra diuidentia simul sumpta latius patent, quam diuisum.

Obiectio

Sed est quod obijciat aliquis contra hoc præceptum. Huius enim bonæ diuisionis, Hominis altera pars ratione, consideratione que componens, est animal, altera rationale, animal, quod est membrum diuidens, non modò non minus continet, quam homo sed etiam latius patet, cùm de pluribus quam homo prædicetur: Item huius bonæ diuisionis, Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia, membra omnia simul accepta latius patent, quàm album: dicuntur siquidem de rebus etiam atris, vt de ebeno, de pice, & atramento. Priorem tamen facilè dilues, si dicas, animal, quod ad prædicationem attinet, latius patere, quàm hominem verùm quòd attinet ad essentiam, hominem plus aliquid continere, complectitur enim in essentia sua rationale, quod non complectitur animal. Posteriori autem obiectioni sic occurres, In omnibus diuisionibus siue per se, siue per accidens totius vniuersalis in partes subiectas, semper diuisum in singulis membris diuidentibus subaudiendum esse: durū autem, molle, & liquens, etsi latius patent, quàm albū, si nihil aliud addideris, tamen sic in vno quoque subaudias albū, iam albo adæquabuntur: Nam æquè latè patet albū per sese, atque totū hoc. Album durum, album, molle, & album liquens. Ad posteriorem partem huius præcepti pertinet illud, qđ aiunt Dialectici, Cuiusq. bonæ diuisionis membra omnia, vel copulatim, vel disiunctim simul accepta, reciprocari cum diuiso, vt scilicet, de quo dicitur diuisum, dicatur copulatum, aut disiunctum ex membris diuidentibus, & vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionum,

Altera obiectio. *Solut. prioris obiectionis.* *Solutio posterioris.* *Oīa mēbra diuidētia cō iunctim aut diuisim accepta reciprocantur cum diuiso.*

num, copulatum ex membris diuidentibus, cũ diuiso reciprocatur, in quieto autem, disiunctum. Exempli causa, si hominis altera pars est animus, altera corpus, homo autẽ de Socrate dicitur, totum etiam hoc copulatũ, Animus, & corpus dicetur de Socrate: & è contra, si copulatum ex corpore, & animo etiam homo. Quanquam Socrates non propriè dicitur animus, & corpus, sed concretũ quid ex animo, & corpore. Si verò animalium aliud est homo, aliud bestia, animal autem dicitur de Socrate, totum etiã hoc disiunctum, Homo, vel bestia dicetur de Socrate, & vice versa, si disiunctum ex homine & bestia, etiam animal.

Secundum praeceptum bene diuidendi. Cap. XI.

Secundum praeceptũ est, vt quantum fieri possit, diuisio fiat in proxima mẽbra diuidentia. Quod nõ faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, bestiam, arborem, fruticem, & herbam, transiliendo duo immediata general, animal, & plantam. Sunt enim illæ remotæ, ac distantes partes subiectæ corporis animati. Prius ergo diuidendum est animatum corpus in animal, & plantam, quæ immediatè subijciuntur animali, deinde verò distribuendũ animal in hominem, & bestiam, atque planta in arborem, fruticem, & herbam, Sæpe tamen diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis sunt proximæ, ac immediatæ.

2. post. 5. & 14. et Boe. de diuisione.

Cur totum sæpe diuidamus in partes remotas.

Tertium bona diuisionis praeceptum. Cap. XII.

Ex 6. top. 3. & 1. de par tib. animalium 3.

Tertium præceptũ est, vt in diuidendo non vna tanto pars totius nominetur, & altera, vel reliquæ si plures fuerint quàm duæ, negatione illius significentur, nec tam multæ nominentur, vt lon-

gior æquo fiat oratio. Nam si vnam duntaxat partem nominaueris, & alteram vel reliquas negatione illius significaueris, vt si dicas, Magnitudinum alij est linea, alia non linea, non videberis propriè explicare in partes id, quod diuiditur, quia negatio alterius partis non solum non est differentia, vt ait Aristot. sed nullo etiam alio modo proprie pars, siue componens totum, siue subiecta toti. Si autem multa admodum membre volueris enumerare, vt si dicas, animaliū aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud singulas nimirum species infimas percurrendo, orationē feceris, quam nec tu absoluere, nec alius complecti animo possit. Cauenda igitur sunt hæc duo vitia in diuidendo, quia diuisio inuenta est causa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras offundendi.

Loco citato.

Diuisio inuenta est causa dilucidandi non tenebras offundēdi

Prima cā cur interdū negatione diuidamus.

Tribus tamen de causis cogimur interdum diuidere rem in partem vnam, & in negationem eiusmodi partis. Prima est, vt faciamus diuisionem necessariam, & quam nemo negare possit. De quacunque enim re vera est affirmatio, aut negatio. altera est, qui sæpenumero reliqua pars, aut partes ex opposito illi respondentes, caret nominibus positiuis, quo fit vt ad negatiua sit confugiendum, vt cum diuidimus substantiam in corpoream, & incorpoream, Et animal in rationale & irrationale; quia ignoramus veras differentias, quæ angelum, & brutū animal cōstituunt, si forte brutum animal est vna quædam species animalis. Tertia est, si partes, in quas diuisio immediate facienda est, fuerint plures, quam perspicuitas diuisionis ferre possit. Tunc enim omnes præter vnam significande sunt nomine negatiuo, vt si dicas Bestiarum, quędam sunt pennatæ, aliæ implumes: nisi velis quasdam partes nominare, reliquas verò omnes paucis verbis complecti, vt si dicas. Figurarum recti linearum, quædam est trium laterū, quædā quatuor, aliæ verò plurium. Colorum quidā est candor,

Altera.

Tertia.

qui-

quidam nigor, cæteri verò sunt medij inter hos, Animalium aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.

Quod si quis contra hæc obijciat, has diuisiones esse bonas, & nulla rõne reprehendẽdas, Infinitorum aliud est infinitum diuisione, aliud infinitum additione, aliud infinitum essentia. Cæcorum quidam sunt cæci mente, alij sunt cæci oculis: & tamen membra omnia diuidentia esse negatiua occurres, cum diuisum est negatiuum, membra etiam diuidentia, in quæ, vt in partes per se subiectas diuiditur, negatiua esse oportere, nõ ita tamen, vt alterũ sit negatiuum alterius, nisi necessitas cõpulerit, hoc si quidẽ est, quod cauẽdum esse diximus. Harum aũt diuisionum membra negatiua quidem sunt, verum non ita, vt alterum neget alterum, sed vt quoduis neget in parte, quod suum diuisum negat in totum.

Obiectio

Solutio.

Quartum præceptum bene diuidendi. Cap. XIII.

QVartum præceptum est, vt membra diuidentia si non re, certæ ratione sint opposita, id est, inter se sic affecta, vt nullũ in alio includatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generibus diuisionum nomẽ oppositorum interpretor. Huius præcepti prætermissione vitiosa sunt hæ diuisiones, Corporis humani alia pars ẽ caput, alia thorax, aliæ manus, aliæ pedes aliæ oculi. Viuentium aliud est planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in capite, & homo in animali. Vt autem hoc præceptum peculiari ratione quinto generi diuisionis accõmodetur hoc ex probatissimis autoribus colliges, nomine oppositorum intelligenda esse repugnantia, hoc est, ea, quæ de eadem re simul affirmari non possunt. Hac enim de causa ait Aristot. non rectè diuidi animalia in natantia, & alba, nec rursus in

Vt hoc pceptum omnibus diuisionib. accommodetur.

Vt ex Arist. 1. de part. anim. 3. & ex Boe. de diuisione.

vrbana, & siluestria, quod eadem & natantia, & alba esse possint, nec non & vrbana, & siluestria. Et Boethius eadem ratione reprehendit diuisionem animalium in rationalia, & duos pedes habentia, & corporum in alba & dulcia, quod eadem corpora reperiantur, quæ alba sit, & dulcia; eademque animalia, quæ & duos habeant pedes, & sint rationalia. Nec immerito huiusmodi diuisiones reijciuntur, quóniam hoc pacto non recte dices enumerãdo mẽbra diuidentia, Aliud est hoc, aliud est illud, quæ tamen diuidendi formula quinto generi diuisionis propria est At dicat fortasse aliquis, Ergo hæ diuisiones
Obiectio a Philosophis approbatę vitio nõ carebunt, Bonorum quędam vtilia sunt, alia honesta, alia iucunda: Habentium magnitudinem, quædam sunt longa, alia lata, alia profunda: siquidem eadem actio esse potest & vtilis, & honesta, & iucunda: omneque corpus est longum, latum, & profundum, hoc est, habẽs longitudinem aliquam, latitudinem, & profunditatem.
Solutio. Huic obiectioni sic occurres: Membra diuidentia huiusmodi diuisionum esse repugnantia si prior formula diuidẽdi seruetur, vt si dicas, Boni alia pars subiecta est vtile, alia honestum, alia iucundũ. Continui permanentis, seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latum, alia profundũ: quandoquidem vna pars subiecta non est alia. Quòd si posterior diuidendi formula (qua maximè Philosophi vtuntur) seruanda est dices primum multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendę sunt quasi factę nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud Aristotelem. Quantũ partim cõtinuum est partim discretũ: discretũ, inquit, est vt numerus, & oratio: continuũ autẽ vt linea, superficies, tp̃s & locus Nam cum hęc non sint quanta, sed quãtitates, necessariò quantũ in hac diuisione pro quantitate accipiẽdum est. Atq; hoc quidem pacto nihil est difficultas in propositis diuisionibus. Si quidẽ mẽbra diuidẽtia abstractis nominibus accepta, verè pugnant

Sæpe concreta pro abstractis in diuidendo vsurpantur.
Præd.6.

gnant inter se. Nulla enim res dicitur simul vtilitas, & honestas, aut honestas, & iucunditas, aut iucũditas, & vtilitas. Nec verò vnquam verè dixeris, rem eandem esse longitudinem, & latitudinem, aut latitudinem & profunditatem, aut profunditatem, & longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium sæpe numero non in verbis, sed in sensu, quo diuisio vsurpatur, sitam esse, Vt in illa Pythagoræ diuisione, Eorum, qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij quæstum faciendi cupiditate, alij visendi studio ducebantur. Hic quod ad verba attinet, nulla est membrorum diuidentiũ repugnantia. Fieri enim potuit, multi & lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerẽtur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionẽ interpreteris: Eorum, qui ad Græciæ ludos vna præcipuè de causa confluebant, quidam spe victoriæ, & cætera. Hæc igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus cócretis vsurpatas, vt sensus prioris sit huiusmodi. Eorum, in quibus aliqua vna bonitatis, appetibilitatisue, vt ita dicã, ratio potissimum elucet, quædam vtilia tantũ, alia honesta solum, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autẽ, huiusmodi; Eorum, quæ aliqua vna dimentione excellunt, quædam longa solum, vt hasta, alia alta, vt discus, alia profunda tantũ, siue crassa, vt globus, appellantur. Quanquam hic sensus vulgo magis, quàm apud Philosophos posteriori diuisioni tribuitur. Has verò solutiones diligenter notabis, vt multas vsurpatas diuisiones a calumnia vendicare possis. Sed hæc de diuisione videntur satis.

Sæpe repugnantia membrorum in sensu cernitur nõ ĩ verbis.

Tusc. q̃stio. 4.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER V.

Quid sit definitio. *Cap. 1.*

Definitio quid. *Ex 2. post. 10.* *Quid definitum.*

DEFINITIO est ratio, quæ essentiam aliquam, naturam ve declarat: vt aĩal rationale. Declarat enim natura hominis. Vt autem diuisioni diuisum, sic definitioni respondet definitũ: qđ nihil est aliud, quam id, cuius quidditas, essentia ve explicatur. Sed nos de definito tum dicemus, cum definitionem, & genera omnia, in quæ diuiditur, methodũq; definiendi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ Finitio etiam apud Latinos appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. *Vnde dicta.* Nam vt agrorum fines agros definiunt, & claudũt, aliosque ab alijs secernunt, sic definitiones, quibus rerũ naturæ declarantur, essentias earũ circumscribũt, aliasque ab alijs distingunt.

Cur definitio sit oratio. Dicitur porrò definitio Oratio, quia vnum tantũ nomen non potest esse definito. Definitio enim distinctè subijcit intellectui, quod nomen definiti cõfusè proponit. *1. top. 4. & 6. top. 5. et metaph. 15. tex. 54.* Vnde cum de omni essentia, quæ definitione explicatur, duo conceptus formari possint, alter, quo essentia, quæ declaratur, conuenit cum alijs, alter, quo ab eisdem distinguitur, fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimum vocibus constare debeat, altera, quę gignat in mente conceptum conuenientiæ, altera, quæ distinctionis, differentiæve. Ita

ergo

ergo fit, vt omnis definitio sit oratio, quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem auctore Aristotele reuocatur, vt si quis dicat, Honestum est decens, Quod verò additur, Quæ essentiam aliquã, naturamue declarat, id diuersam reddit Definitionem à cæteris orationibus: nulli siquidem, prę terquam definitioni, hoc munus demandatum est. 1. top. 4.

Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim prædicatur (qualis est illa. Animal rationale, cõparatione hominis, vt diximus) vt cum ait, ipsam hoĩs rationem, definitionẽue nisi vel est, vel erat, vel erit, aut aliqd tale addatur, non esse enunciationem, quia vnum est, & non multa animal gressibile bipes. Et iterum, in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rursum, definitionẽ talem esse debere, vt ipsa proposita, statim, nulloq; negocio cognosci possit, cuius rei sit definitio: ac pinde esse vitiosas, quibus, vt intelligi possit, quarũ rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerum, quæ definiuntur: quemadmodum in obsoletis veterum picturis, nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere, cuius nam rei, quæque pictura esset. His enim locis, alijsque quàm plurimis: planè accipit nomen definitionis pro ea sola ratione, quæ de definito conuersim prædicatur. Aliquando uerò sumitur pro tota enunciatione, in qua insuper continetur definitum (quale est totum hoc, Homo est animal rationale) vt cum ait, Definitionem aut esse principium demonstrationis, aut conclusionem, aut totam ratiocinationem sola verborum collocatione à demonstratione differentem: & rursum, Omnem definitionem esse vniuersalem & affirmatiuam. His namq; verbis aperte comprehendit definitum nomine definitionis. Posteriorem acceptionem amplectitur Quintilianus cum ait, Finitionem esse rei proposito propriã, & dilucidam, & breuiter cõ-

Definitionis nomen sæpius accipitur pro solo prædicato.

1. peri. 4
2. post. 3
6. top. 2.

Vt 7. met. 12. tex. 42. &c.

Altera acceptio
1. post. 9 & 2. post. 10.
2. post. 3
Lib. 7. cap.

pre-

prehensam verbis enunciationem. Nos priorem, vt magis vsurpatam, libentius sequimur.

De definitione nominis. Cap. II.

Omnis definitio dici posset modo aliquo rei.

QVanquam verò omnis definitio modo aliquo dici posset definitio rei, quandoquidẽ omnis essentia, quę definitione explicatur, alicuius rei essentia est, tamen Philosophi in definitionem rei, & nominis definitionem deuidere consueuerunt, res significatas a nominibus significantibus distinguẽtes. Definitio itaque nominis, quam Aristoteles nominis interpretationem, vulgus Dialecticorum definitionem quid nominis appellat, est oratio, qua quidditas nominis, naturàue declarat: ut totũ, hoc, Vox quę hominem ex instituto significat. Hac enim oratione explicatur natura huius nominis Homo, quatenus quodam est nomen: Nomẽ non accipitur hoc loco presè, id est, ut a uerbo distinguitur, sed pro quocunque uocabulo, seu categoremate, Quidditas uerò, & natura nominis, ẽ ipsa eius significatio: quo fit, ut nihil aliud sit, nominis quidditatem, & naturã explicare, q̃ ei⁹ significationẽ patefacere. Id, qđ duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, qđ definitur, congruenti, qualis est ea, quam in exemplum attulimus, altero, ipsa definitione rei significatæ Sæpe enim qui ignorat significationem uocabuli, ea uerborum formula rogat, quid illud significet, ut qđ sit res significata rogare uideatur, cui planè satis facit, quis rei significatę definitionem reddit, ut si quis percontetur, quid sit Geographia, intelligere cupiens significationem nominis, alius uero responde-at, esse scientiam, quæ de magnitudinibus differit, definitione rei explicata censebitur significatio uocabuli. Itaque, quę uerè, ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis, hæc de definitione nominis deque modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis.

2. post. 7 & 10. et 7. meta. 4. 2. post. 20.

Quidditas & natura nominis est ipsa eius significatio.

Duobus modis explicatur nominis significatio.

Definitio rei põt alicui esse definitio nominis.

Est

Est autem hoc genus definitionis planè necessarium non modo, cùm aliquid demōstrandum est. vt Aristoteles quodam loco ait, sed omnino cuiusque disputationis initio, vt idem alibi fusius, &c. Philosophi docent.

Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quæ declarāt originē vocabuli, vt cum dicimus, Consul est qui Reipublicæ vtilitati consulit, Sol est, qui inter astra omnia solus lucet: Fides est, qua fit, quod dicitur: Abstemius est, qui abstinet à temeto, quas Græci vocaut ἐτυμολογίας hoc est, veriloquia, quasi explicationes vocum, quæ veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt ortæ. Cicero nouato vocabulo notationes appellat, quia verba sunt rerum notæ. Nam hoc idem inquit, appellat Aristoteles, σύμβολον, quod latinè est nota.

Quæ sit necessaria nominis interpretatio 1. post 1. 4 met. 7 & 8. te. 28. Cic. 2. de fin. ex Pla. in Phedro.

De descriptione. Cap. III.

Cic. in topicis. 1. peri. 1 Duplex definitio Vide Aristot. 1. peri. 4. & 2. poste. 10. & 1. to. 3. & 4. toto 5. cap. 6. top. & 7. meta. 4. & 5. Et 8. meta. Descriptio qd.

Definitio rei, quæ vocari solet definitio quid rei, est oratio, qua essentia rei, naturàue explicatur. Quæ rursus, vt diuisio rei, in duo genera tribuitur, in descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & orationem cōiunctione vnam vocat, atq; in definitionem essentialem, quam ille tum simpliciter, ac absolute definitionem, tum etiam terminū, tum orationem, quę vnum significat, appllat. Descriptio eodē auctore, est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei soli autem nest, & conuersim de re prædicatur, vt animal disciplinæ capax comparatione hominis.

Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est, necessario cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam.

Nam disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem, etsi pertinet, tamen non reciprocatur cum homine. Docet at-

tem Aristoteles in omni descriptione primū ponendum esse genus, deinde addendam esse vnam proprietatem, vt in adducto exemplo. Nec enim, vt ait, addendæ sunt plures, nisi is, qui definit significet, se multas descriptiones conglobatas tradere, ut si dicat, Homo est animal disciplinæ capax ad ridendum, & ad flendum natum, asserens se non vnam tantùm descriptionem afferre.

In descriptione primo ponendum est genus, deinde vna sola proprietas. 1. top. 2.

Reuocantur ad descriptionem, seu proprium complexum, definitiones illæ, quæ loco proprietatis constant collectione aliqua communium accidentium, quæ orationem recurrentem facit cum definito: qualis hæc est, Homo est animal bipes, implume.

Descriptiones ex collectione cōmunium accidentium.

Quanquam enim horum neutrum sit homini proprium, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.

Reuocantur etiam ad descriptionem definitiones illæ, quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuiduntur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentiæ diuidentes genus non pertinent ad eius essentiam. Reuocantur etiam, quanquam minus propriè, orationes illæ, quibus Oratores, aut Poetę longo sermone rem aliquam communem descr bunt, ac depingunt. Cicero gloriam quasi describens ait, gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quæ efficit, vt absētes adsint, mortui viuant, cuius denique gradibus etiam homines in cęlum videantur ascendere. Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit, Fama, inquit, malum, quo non aliud velocius vllum: mobilitate viget, viresque acquirit eundo: & quæ sequuntur. Dixi has orationes minus ꝓpriè reuocari ad descriptiones, quia sæpe non reciprocantur cum re quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitijs, a quibus Aristoteles, quia obscuriora sunt, cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singulariū, siue

Descriptiones generū ex differentijs quib. diuidūtur. Descriptiones oratoriæ ac poeticæ rerū communium. Cicero ꝓ Milone. 4. Aen. 2. post. 25. et 6. 10. 2.

ſiue breues, ut apud Philoſophos, & in communi ſermone, ſiue longiores, ut apud oratores, aut poetas, quibus in deſcribendis perſonis, regionibus, urbib. fluminibus, montibus, & lucis utuntur, ad hoc genus reuocari ſolent, Extremum locum obtinent adumbratę quędam, & metaphoricæ explicationes, ſi quando rem facilè ante oculos proponunt: qualis eſt illa apud Ouidium, Stulte, quid eſt ſomnus gelidę niſi mortis imago? & illa apud Horatium. Ira furor breuis eſt. Nam & hę orationes deſcriptiones appellantur. *Deſcriptiones rerũ ſingulariũ. Explicationes metaphoricæ. Ouid. Horat.*

Dicitur autem hoc genus definitionis deſcriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, ſed primis quaſi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum commune habet cum uera definitione, quod conuertatur cum re. Dicitur etiam oratio coniunctione una, quia non ſignificat unam duntaxat naturam, ut ea quę ſimpliciter definitio appellatur, ſed multas coniunctas in eadem re, ut ex dictis patet. *Cur deſcriptio dicta ſit. Cur deſcriptio dicatur propriũ. Cur oratio coniunctione una.*

De definitione cauſa lis. Cap. IIII.

INter deſcriptiones numeratur cauſalis definitio, quæ hoc modo definiri ſolet, definitio cauſalis ē oratio explicans quidditatē rei ex genere, & cauſa aliqua, cauſisue externis. Cauſæ externę sũt Efficiēs & Finis, adde ſi placet exemplar. Efficiens quid ſit ſatis apertum eſt. Finis eſt id, gratia cuius aliquid fit, quo pacto beatitudo cęleſtis ē finis rationalis creatur. Exēplar eſt forma externa, cuius imitatione res ſit, qualis eſt imago, quam pictor in tabula referre, atque exprimere enititur. Ex cauſa efficiēte ſic ferè definitur vox apud Ariſt. Vox eſt ſonus quidā editus ab anima ictu aeris reſpiratione attracti, cùm ipſum ad fauces allidit. Ex fine hoc modo definitur anima, Anima ē forma, qua primò viuimus, ſentimus, & intelligimus. Ex cauſa exemplari ſic poteſt homo definiri, *Cauſæ externæ. Finis. Exemplar. 2. de an. 8. 2. de an. 2.*

niri, Homo est animal factum ad imaginem & similitudiuem Dei. Interdum autem plura, aut etiam omnia genera causarum externarum in eadem definitione iunguntur, vt si dicas, Homo est animal à Deo ad similitudinem diuinæ mentis factum, vt æterna felicitate perfruatur. Faciliusque est ex omnibus simul causis, quam ex vna tantum rem definire, quia raro vna duntaxat, si nihil aliud addatur, contrahit genus ad speciem definiti.

Facilius est ex omnibus simul causis externis, quã ex vna tantum rem definire.

Quòd si quis obijciat, has definitiones non videri descriptiones, quandoquidem non dicuntur patefacere rei naturam ex proprietatibus, aut accidentibus, sed ex causis, occurrendum est hoc ipsum, quod est effici ab aliqua causa, aut ob aliquam causam, aut imitatione alicuius, esse proprium ut accidens rei, cum ad essentiam eius non pertineat.

Obiectio *Solutio.*

Nonnullæ sunt definitiones essentiales, quæ causales etiam dici possunt, quæ nimirum ex causis internis rem declarant, vtpote ex materia & forma rei, aut ex vtraque generi adiuncta, de quibus statim dicemus, sed quæ causis externis extruuntur ferè sunt, quæ causales dicuntur. Nam illas magis placuit essentiales rppellari.

Quasdã essentiales definitiones posse causales appellari.

De definitione essentiali. Cap. V.

1. top. 4.

DEfinitio essentialis, vt Aristoteles definit, est oratio quod quid erat esse significans. Hoc est oratio, quæ conuersim significat quidditatem, essentiamuè rei, quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitionis, saltem in substantijs. Sed afferri solet exemplum animal rationale. Cum autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut saltem ex genere, & differentia, illæ enim cõponuntur essentiã re ipsa, & physicę, hac ratione tãtum, considerationeq; vt suprà diximus, efficitur, vt ea oratio dicatur significare qđ quid erat esse rei, quæ constat nominibus propriæ materiæ, ac formæ

Rarissima sunt essẽtiales definitiones

rei, quæ definitur, aut generis & differentiè. Exempli causa, hæ orationes, animal cōstans ex corpore tali & animo rationis participe, & animal rationis particeps, sūt definitiones essēt tales hominis; prior, quia cōstat nominibus significantib9 propriam materiā, & formam hominis. posterior, quia constat nominibus proximi generis, proximæq; differentiæ eiusdē. Ita fit, vt duplex sit definitio essentialis, altera ex ꝓpria materia, & forma generi adiunctis, altera ex ꝓximo genere, & proxima differentia. Potest tamen loco proximi generis poni genus remotum cum omnibus differētijs interiectis, vt si dicas, Homo est substantia corporata, quæ interire potest, viuens, sentiens & rationis particeps.

Qua oratio dicatur significare quod qd erat esse rei. Duplex definitio essentialis. Loco proximi generis poni potest genus remotū cū differentijs omnibus interiectis

At Aristoteles sæpe docet vnius rei vnam tantum esse definitionem essentialem. Non rectè igitur asseruimus, duas eiusdem rei tradi posse essentiales definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex genere & differentia. Verum hęc nil obstant. Verbis enim nō modo duę, vt diximus, sed etiā plures esse possunt. Nam etiam illam, quę ex genere, & differentia rem declarat, duobus modis fieri posse docuimus, cæterum significatione vna tantum sit necesse est. Omnes enim, quæ allatæ fuerunt eandem omnino essentiam significabunt. Atque hoc pacto intelligendus est Aristoteles. Vrgebit fortasse aliquis, prometque hoc modo. Aristoteles docet multis in locis omnem definitionem essentialem constare ex genere, & differentia, nisi ergo ille fallitur, nulla cōstat ex materia, & forma rei, prætermissa differētia. Sed resistendum ē hoc modo, propriam materiam, & formā rei, seu potius constare ex ꝓpria materia, ac forma rei, quod in hac definitionis formula generi adijcitur, vice differentiæ haberi, idemque omnino valere. Eundem enim gradum humanæ naturæ significat hoc verbū Rationale, & hæc Cōstans tali corpore, recto, scilicet, aut quo alio modo id explicaueris, & aïo rationali, atque ita res habet,

Solutio. Quo pacto intelligendū vni9 rei vnā tantum esse definitionē essentiale. Dubitatio. Solutio.

in cæteris speciebus rerum, quæ materia, & forma constant.

Reuocantur ad hoc genus definitiones illæ, q̃ constant genere remoto, & differentia proxima prætermissis aut omnibus, aut quibusdam differentijs interiectis, vt si dicas, Homo est substantia corporata, rationis compos, vel, Homo est corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illæ, quæ loco differentiæ proximæ constant nomine materiæ propriæ, aut formæ duntaxat, vt si dicas, Homo est animal constans recto corpore, vel homo est animal constans animo rationis participe. Hæ namque omnes significant conuersim quidditatem rei et si aliquam eius partem, aut partes prætermittunt, reuocantur & illæ, quæ fiunt ex genere, & enumeratione partium integrantium pertinentium ad essentiam rei, vt si dicas, Domus est integumentum ex parietibus, & tecto, hoc modo constructum, Respublica est communio ex ordine sacrorũ ministrorum, nobilium, & plebis, & aliæ huiusmodi.

definitiones quæ præter mittunt mediam aliquã differentiam.

Quæ genere ac sola materia aut forma constant.

Definitiones ex enumeratione partium integrãtium.

Sed quæstio est num definitiones, quæ generi, & differentiæ proprietatem aliquam adiungunt, in essentialibus definitionibus debent numerari, vt si dicas, homo est animal ratione beatæ vitæ capax vel, Homo est animal rationale natura mansuetum & ad ciuilem communionem aptum. Reprehenduntur enim ab Aristotele, Cui quæstioni dicendum videtur, his definitiones esse quidem redundantes, cũ satis sit ea in definitione collocare, quæ ad essentiã rei pertinet, atque hac de causa ab Arist. non probari, cæterũ non esse ab essentialibus excludendas, cõstant enim partibus conuersim significantibus essentiã definiti, etsi alias adiungunt, quæ nullam essentiæ partẽ significent. Multo minus excludendæ erũt ab hoc genere, quæ constant nomine aliquo, quod non significat quidẽ essentiam definiti, sed est eius modi, vt sine ipse essentia definiti intelligi non possit, Vt si dicas, Pater est relatum quid, cuius respectus

Non definitiones.

Quæ generi & differentiæ proprietatẽ adiũgũt sint essentiales.

ctus ad filium terminatur. Nam etsi nomen filij non significat vllam partem essentiæ patris, tamen sine ipso essentia, & natura patris intelligi nullo modo potest.

Dicitur hoc genus definitionis definitio essentialis, quia essentiã rei exprimit Dicitur ab Aristotele simpliciter. Definitio, quia simpliciter, ac pfectę rē definit. Dicitur termin⁹, quia cognitio rei ab accidētibus externis profecta, nō potest vltra definitionē essentialem progredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehēsione terminatur, vt ipse autor huius nominis exponit. Dicitur denique oratio, qua vnū significat, quia ex materia, & forma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus definitio essentialis rem declarat, vna constat essentia, non item ex genere, & proprietate, aut ex genere, & accidentibus; ex quibus descriptio conficitur.

Cur definitio essentialis hoc nomine appelletur. *Cur simpliciter defin.* *Cur terminus.* *5. meta: 17.* *Cur oratio qua vnum significat.*

Non eodem modo res omnes definiri. *Cap. VI.*

PORRO non omnis res eodem modo definitur, Id, quo cernere, positis ante oculos prædicamētis, facile est. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, & indiuidua nō definiuntur essentialiter, sed describuntur, illa, quia nulla constant differentia, hæc quia non sunt uniuersalia, ac proinde non definiuntur, nisi remote, vt dicemus. Describi tamen modo aliquo consueuerunt indiuidua ex multorum accidentium collectione. Vt si Platonē definias, hominem quendam Aristonis ex Perictiona filium, veteris Academiæ principē, aut alia huiuscemodi oratione quis nam fuerit explices. Media verò interiecta inter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt definiri, cum omnes constent generibus & differentijs.

Ceterum in his definiendis varietatem multam inuenies. Sola enim substãtia corporea, & species,

Genera supma & indiuidua nō definiuntur essē tialiter *Indiuidua describi solent.* *Oēs species definiri possunt essentialiter substantia tantum corporata defi-*

quæ sub ipsa collocantur, definiri possunt ex materia, & forma, quoniam hæ tantum species ex materia, & forma composita sunt. Iam verò si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, solas substantias intelliges simpliciter definiri essentiali definitione, vt placet Aristoteli. Accidentia enim vt ait, non habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatemuè, sed quodammodo, quia non per sese, sed in sola substantia, quæ per se existit, cohærere possunt. Vnde fit, vt omnia modo aliquo per substantiam, in qua cohærent, definienda sint. Aliter tamen cum significantur nominibus abstractis, quæ sunt propria ipsorum, aliter cum significantur concretis. Nam cum abstractis significantur, ponenda est substantia, subiectumque in casu obliquo, vt si dicas, Simitatem esse curuitatem nasi. Cum autem concretis nominibus significantur more substantiarum, tum subiectum ponendum est in recto, vt si dicas, Simum est nasus curuus.

niuntur ex materia & forma sola, substantia simpliciter definitur essentiali definitione.

7.meta. 1.4. & 5.

Omnia accidentia modo aliquo per substantiã definiuntur aliter tamẽ abstracta aliter cõcreta.

Non modo autem accidentia omnia, siue proximè, siue remotè, per substantiam definienda sunt, sed etiam inter accidentia reperias plurima, quæ alijs præterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus operantes, potentiæ naturales, & relata omnia. Habitus enim huiusmodi, & potentiæ, per suos actus, aut per obiecta, quæ suos actus terminant, definiuntur, vt scientia, & virtutes. Sic Dialectica dicitur esse doctrina differendi. Sic philosophia naturalis dicitur scientia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic iustitia dicitur virtus, qua quisque alij tribuit, quod eius est. Sic aspectus definitur vis quædam naturalis, quæ in coloribus percipiendis versatur. Relata vero omnia per ea, ad quæ referuntur, definiuntur, vt pater per filium, dominus per seruũ, & vice versa. Alia quædam sunt in definiendis rebus obseruanda, quę instructiorem postulant lectorem, quam sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc super est vt definiendi methodum, hoc est

Habit⁹ operãtes & potẽtia oẽs per suos act⁹; aut obiecta definiuntur.

viam,

viam, & rationem inueſtigandæ definitionis tradamus.

De via, ac ratione inueſtigandi definitionem.
Cap. VII.

DVas methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio, & ſcientia contineretur, Diuiſã ſcilicet, & Collectiuam. Ariſtoteles verò (etſi nõ omnino hoc probat) docet tamẽ hiſce duobus modis inueſtigari poſſe definitionem, diuiſione, inquã, & collectione. Diuiſione quidem hoc modo. Sumatur, ait, primum id, quod communius eſt, latiusq; patet, quã res definiẽda, deinde illud ipſum diuidatur, mox differentia, quę rei conuenit, addatur primo attributo, rurſus, ſi nondum oratio reciprocabitur cum re propoſita, diuidatur id totum, quod aſſumptum eſt, tandemque eo vſque fiat progreſſio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quæ nullam in rem aliam transferri poſſit. Exempli cauſa, ſi hominẽ definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia ſubſtantiam, quæ omnium latiſſimè patet, dicesque Homo eſt ſubſtantia. Deinde, quia ſubſtantiarum quædam ſunt corporis expertes, vt intelligentię, quædam corporatę, qualis eſt homo, addes, Corporata. Sed quia corporatæ ſubſtantiæ partim interire non poſſunt, vt cœli, partim poſſunt, è quibus eſt homo, addes, Quæ interire poteſt. Rurſus, quia earum ſubſtantiarum, quæ intereunt, quædam non viuunt, vt lapides, aliæ ſunt viuentes, in quibus eſt homo, addes, Viuens. Verum ne id quidem ſatis eſt. Viuentium enim quædam nil ſentiunt, vt plantæ, quædam ſentiunt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum eſt, Sentiens. Sed commune adhuc. Nam eorum, quæ ſentiunt quædam ſunt expertia rationis, quædam rationẽ participiant, Vt Socrates & Plato. Addes igitur, Rationis particeps, quod ſatis erit. Nam totum hoc, ſubſtantia corporata, quæ interire

Plato in Sophiſta & Phædro.

2. poſt. 14. & 1. to. 14.

Quo pacto diuiſione inueſtiganda ſit definitio.

Ex 2. poſt. 14.

terire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existima ergo, te hac via, & ratione inuenisse hominis definitionem, quod eodem modo in cæteris rebus definiendis obseruabis. Quod autem Arist. eodem loco ait, singulas differẽtias hac methodo inuestigatas latius patere, quam id, quod definitur, non vniuerse accipiendum est, differentia si quidem, quæ proximè cõponit speciem, non latius patet, quam species, vt idem ipse alibi docet, sed solum cum non suppetunt essentiales differentiæ. Tunc enim sæpe cogimur diuidere ea, quæ accepimus in ea accidentia, quorum singula latius pateant, qua res, quæ definitur, omnia autem simul iuncta cum eadem recurrant. Vt si diuidas animal in bipes, & non bipes, deinde animal bipes in pennatum, & implume, tum definias hominem esse animal bipes implume.

Nũ differentia oẽs latius patere debeant q̃ res definienda.

4. top. 2. & 7. meta. 12.

Collectione vero seu similium consideratione, vt eam vocat Arist. hoc modo inuestiganda est definitio; primum si velis infimæ alicuius speciei definitione colligere, inspicies in indiuiduis illius rationẽ aliquam, ob quam nomine talis spẽi nominatur, eaq; erit definitio talis speciei. Vt quoniam animi magnitudines Alcibadis. Achillis, & Aiacis: sunt indiuidua vnius speciei infimæ magninimitatis, fuerunt enim quam simillimę, hi autem homines dicti sunt magnanimi, qui ęquo animo contumeliam pati non potuerunt, primus enim ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implacabili exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciuit: efficitur, vt definitio huius infimę speciei magnanimitatis sit, Aequo animo cõtumeliam illatam ferre non posse. Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis, quæ in Socrate, & Lysandro fuit hanc esse, Aequabiliter secundam, & aduersam fortunam ferre, quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt. Deinde si velis colligere definitionẽ alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum habentium idẽ com-

Quo pacto collectione inuestiganda sit definitio.

mune

mune nomen conueniat secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, nec ne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: sin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrique speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri, & Socratis, in hoc conueniat, quòd omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis, atque hæc ratio sit vna simpliciter, hæc sane erit definitio generis vtriusque magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd si non fuerit communis vtrique, aut certè non fuerit vna simpliciter, sed analogice duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtique definitio alicuius generis vtriusque magnanimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamen diuersis dicatur de vtraque. Et ita in cæteris.

Ac prior quidé methodus definiendi exactior est, & naturæ ordini, perfectęque disciplinæ conueniés: posterior autem, qua plurimũ vtitur Socrates apud Platonem, etsi minus perfecta est, tamen inuentionis ordini est accommodata. De qua quidem intelligendum est illud Aristotelis, facilius esse minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia ad magis vniuersalia defini re: atque iccirco à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia esse progrediendum.

Methodus inuestigandi definitionem per diuisionem exactiorem, alteram tamen inuentionis ordine est prior 2. post. 15.

De definitio *Cap. VIII.*

Diximus de definitione, deque via, & ratione definiédi, nũc de definito aliquid dicamus. Quinque autem sese offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: propinquum, & remotum. Definitum propinquum (quod & primum, & immediatum vocant) est illud, quod proximè explicatur definitione. Remotum verò (quod secundarium, & mediatum appellant)

Duplex definitũ. Propinquum.

pellant) est illud, quo remote, & quatenus in propinquo continetur, definitione declaratur. Exempli causa, cū dicimus, Equus est animal hinniens, equus est definitùm propinquum, Xantus autem Bucephalus, & cæteris ex singulis, sunt definita remota, quoniam equus in commune explicatur proximè definitione illa, singuli autem solum ex quadam consecutione, quatenus, videlicet, commune equi nomen, & naturam participant. Eadem ratione, cum dicimus, Animal est corpus animatum sentiens, animal est definitum propinquum, homo autem, & bestia, atque adeo singuli homines, & singulæ bestiæ, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotū nec omnino, nec conuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotum, ac proinde non esse simpliciter appellandum definitum.

Remotū

Definitū remotum non est simpliciter definitū

Omne definitum vnū qd per se debet esse. 7. meta. 12. text. 42.

Alterum est, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per se, hoc est, vnius essentiæ esse debere. Nam cùm definitio sit, velut quædam expressa imago alicuius essentiæ, quot fuerint essentiæ, quæ definitione explicātur, tot sint definitiones necesse est, Hinc fit, vt Arist. sētētia id, quod est vnū per accidens, vt est homo albus, quia non habet vnā duntaxat naturam, sed multas, nō definiatur, definitione, videlicet simpliciter vna, Pluribus enim definitionibus complicatis fatetur ille, hæc posse definiri: vt si dicas, Homo albus est animal rationale infectum colore dispartiente visum. Quia verò nomen æquiuocum non significat vnam tantum naturam essentiamve, sed multas, hoc etiam efficitur ex dictis, vt nullum æiquuocum definiatur, nisi prius distinguatur: quod per vulgatissimum est apud Dialecticos. Hoc verò etsi in omnibus æquiuocis communiter præcipitur, tamen in quibusdam analogis quodā modo non seruatur. Quædam enim definiuntur nulla prius facti ipsorum distinctione, vt apud Aristotelem Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quæ fit simpliciter, ac omni-

Id quod est vnū per accidens, nō definitur. 6. top. 5.

Nullum æquiuocum definitur, nisi prius distinguatur. 6. top. 2. & 5.

omnino vna, dubium non eſt, quin ſemper hoc commune proloquium ſeruetur. Nunquam enim definitio omnino vlla illi æquiuoco aſſignatur, niſi vocabulum æquiuocum pro vno tantum ſignificato accipiatur.

Oẽ quod definitur, eſt vniuerſale.

Tertium eſt, omne quod definitur, eſſe vniuerſale, vt Ariſtoteles ſæpe admonet. Vnde fit, vt verba illa, Quod quid erat eſſe, & alia ſimilia, quibus Ariſtoteles vtitur cum de definitione, aut de quidditate rei loquitur, ſemper accipiantur apud illum pro quidditate, eſſentiaue vniuerſali. Cauſa cur ſola vniuerſalia definiantur hæc eſt, quia ſingularia (Deum optimum maximam excipio) ſunt mutabilia: vniuerſalia verò nunquam mutantur, niſi ex accidenti, ratione, videlicet, ſingularium. Homo enim exempli gratia, propterea dicit naſci, interire, & omnino mutari quia Socrates, aut aliquis alius ex ſingulis, mutatur: id, quod modo eodem accidit in cæteris. Cùm ergo definitio debeat eſſe rei immutabilis (eſt ènim principium, & fundamentum ſcientiæ, ad quam non admittuntur, niſi res, quæ ex ſe mutabiles non ſint) efficitur, vt omne definitum debeat eſſe vniuerſale. Sic enim fiet, vt nulla in ipſum, ratione ſui cadat mutatio. Aliæ ſunt rationes, quibus id, quod aſſerimus, ſolam (inquã) vniuerſalia definiri, oſtẽdatur, ſed hęc vna ſufficiat hoc loco, Quod quidem planè intelligitur de definito propinquo. Nam remotè dubium non eſt, quin ſingularia definiantur. Verum hic diſſenſio eſt inter Dialecticos. Quidam enim non agnoſcentes vllam rem vniuerſalem, quæ ſit in ſingulis indiuiduis, quæque primo, ac proximè ſignificetur nomne vniuerſalis, dicũt definitum propinquũ nõ eſſe rem vniuerſalem ſignificatam nomine vniuerſali, ſed ipſum nomen vniuerſale: atque ita cùm dicimus. Equus eſt animal hinniens, hoc nomen Equus eſſe definitũ propinquum, ſingulos verò equos, qui (eorũ ſententia) equi nomine proxime ſignificatur, eſſe definita remota. Alij ponentes nomen vniuerſale

Vt 1. poſt 7. et 2. poſt 14. & 7. meta. 15.

Vt ferè to 7. meta.

Vniuerſalia nõ mutantur niſi ratione ſingularium.

Definitio eſt principium & fũdamẽ tũ ſcientia.

Nõ definitũ remotum ſit res vniuerſalis an nomẽ vniuerſales Nominales

Logica cap. 14. & 15. le, proximè significare rem vniuersalem, quę existat in singulis, remotè autē ipsa singula, indiuiduave, dicunt, definitum propinquum esse rem vniuersalem, quę proximè significatur nomine vniuersali (hęc est enim, quæ proximè explicatur definitione) definita vero remota esse illa eadem, quæ illi astruunt. Sed contra priorem sententiam aliquando dabitur disputandi locus: nos posteriorem probamus.

Qui reales dicantur, vt Alb. D. Th. Sco.

Omne, quod propriè definitur, est species. 7. met. 4 Quartū est, omne quod propriè definitur, aut describitur, esse speciem alicui generi subiectā, aut infimam, aut subalternā: quia in omni definitione, aut descriptione propriè dicta, ponendum est genus rei, quæ definitur, & eiº differētia, aut proprietas. Hinc intelliges, cur nec genera summa, nec differentiæ, propriè definiantur. Nullius enim generis sunt species: & si differentiæ respectu suorum indiuiduorum fortasse sint species, vt Rationale respectu huius rationalis, quod alio loco discutiemus. Describuntur tamen quodammodo differentiæ more proprietatum concretis nominibus significatarum. Nam ut dicimus, Disciplinabile est animal, quod doctrina imbui potest, sic dicere possumus. Rationale est animal, quod rationem participat.

Cur nec genera summa nec differentia definiantur propriè.

Porphy. de specie. Quintū est, figmenta, ut chimæram, hircoceruū, & alia huiusmodi nō definiri definitione rei, sed nominis tantum, vt placet Aristoteli. Itaque, ut ille vult, cū dicimus, Hircoceruus est animal ex hirco, & ceruo cogitatione confictum, sensus hic est, Nomen hircocerui significat animal confectū ex hirco & ceruo. Causa huius sententiæ est, quia figmenta non habent veram quidditatē, essentiam ve, quæ definitione rei explicetur, habent tamen verum nomen, qđ definitione nominis declaretur. Vnde illæ. Id, inquit, quod non est (hoc est, esse non potest) nemo scit vnquam quid est, sed quid oratio, aut nomen significat. Veluti quid significet Hircoceruū pcipi potest, quid verò hic ceruus sit intelligi nō potest. Id quod eodē libro pluribus verbis exequitur.

Quo pacto differētia describantur. Figmenta non definiuntur definitione rei, sed nominis

Si

Si cui tamē placuerit, poterit sine discrimine has figmentorū definitiones nomine definitionis rei quodammodo, etsi remotissime, comprehendere. Nam etsi figmenta non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant, quam ob causā res fictæ appellantur. Hoc verò mihi cum Arist. doctrina pugnare non videtur. Docet enim (idq; nō semel) etiam definitiones accidentium esse nominum interpretationes, quoniam accidentia non sunt simpliciter res, siue entia. Sæpe tamen concedit, hæc explicari definitione rei, quia etsi non sunt simpliciter entia, tamen quodammodo sunt entia, sicque a numero entium non penitus excluduntur. Hęc de definitione dixisse sufficiat: nunc ex pluribus præceptis, quæ ab Aristot. ad bene definiendum traduntur, ea nos tantum subijciamus, quæ plus vtilitatis afferre videantur.

Quodammodo definitur figmēta definitione rei. 2. post. 7 & 7. meta. 4. Vt 7. meta. 4, & 5. Potissimum 6. top.

Primum definiendi preceptum. Cap. IX.

PRimum præceptū est, ut quicquid definitur, definiatur ex notioribus. Quod quidem vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quàm id esse obscurum, ad quod quasi caput omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio.

Sēper definiendū ex notioribus. 6. to. 2. & 5.

Hoc pręceptum non seruant, qui translationibus præsertim remotis, & difficilibus, rem definiunt, ut hominem, arborem inuersam.

Non definiendū translationib.

Item, qui utuntur definiendo uerbis parùm vsitatis, vt si quis medicus imperet ægroto, vt sumat Terrigenam, herbigradum, domiportam, sanguine cassam, vt ægrotus cocleam intelligat.

Nec verbis inusitatis.

Itē qui ex verbis ambiguis definitiones extruūt, vt si quis hac oratione. Elementum primum, uelit literā, quasi eam describendo, significare, Hæc enim verba ambigua sunt, & in alijs etiam rebus possunt, intelligitur enim, literæ sunt primæ elementa sermonis, sic unitates, sunt prima elementa numeri, & ma-

Nec ex verbis ambiguis.

teria, ac forma prima elementa rei naturalis. Admittuntur, tamen ambigua uocabula in definitionibus, cum uel additur aliqua particula, quæ ambiguitatem verbi ad unam significationem trahatur (vt si quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) uel ex rebus, de quibus disseritur, apertè constat, qua significatione uocabula sumantur.

Quo pacto ambigua ad uitia ualeant in definitionibus

Item qui idem per id ipsum definiunt, Nihil.n.est notius seipso. Hoc autem apertè, ac uerbo eodē, ferè nunquam accidit, sed implicitè, alioq; uerbo, utpotè, cum in definitione ponitur aliquod nomen, quod definitur, & declaratur per ipsum definitum. ut si quis definiat solē astrum, quod dum dies est nostrum hemisphærium illustrat. Nam cùm dies definiatur motus solis super terram, efficitur, ut tandem sol definiatur per solem.

Non definiēdum idē, per idem. 6.top.3.

Item qui contrariū per suum contrarium definiūt, ut si quis definiat bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud, Virtus est uitium fugere: & illud, Prima sapientia stultitia caruisse. Causa est, quia contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verùm hic modus definiendi non est vsque adeo repudiandus.

Nec contrarium per contrarium 6.top.3. Horat.

Sed obijciat aliquis contra hoc primum præceptum, omne relatum per illud ipsum relatum, ad quod refertur, esse definiendum, ut docent Philosophi, relata uerò inter sese, cùm sint simul natura, esse æquè nota, aut æquè incognita, ergo non quicquid definitur esse ex notiorib. magisque perspicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatum (si propriè loquendū est) definiri per illud relatum, ad qđ refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac definit. Verbi causa, pater non definitur ꝑ filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoatur, & in filium definit. Ceterùm, quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit, vt respectꝰ patris intelligi non ualeat sine filio, sicque in definitione patris necessariò ponendus sit filius, pariq; ratione

Obiectio

Solutio. Num relatiuum per id ad quid refertur, definiatur. Albert. in præd. ad aliquid c.9

tione pater in definitione filij: & cętera relata in definitionibus eorum relatorum, quę ad se uicissim referuntur.

Quod igitur philosophi dicunt relata, quæ se se mutuo respiciunt, per se inuicem esse definienda, non propriè accipiendũ est, sed quasi dicant, necessariò alterum in definitione alterius esse ponẽdum, vt quorsum tendant sui respectus; per quos relata verè, ac proprie definiuntur, intelligatur. Nunc autem etsi relata ipsa sese vicissim respicientia sint æque cognita, aut incognita, tamen respectus ipsi sunt naturę ordine notiores, quàm relata. Itaque in relatis etiam definiendis hoc obseruatur, vt quod definitur, ex notioribus explicetur.

Secundum præceptum definiendi. *Cap.* X.

Alterum pręceptum est, vt definitio sit propria definiti, vt Aristoteles ait, hoc est, vt nec latius pateat, quàm definitum, nec minus late, sed cum eo reciprocetur. *Definitio debet conuerti cum definitio. 6. top. 1.*

Hoc præceptum non obseruant, qui extrunt definitiones alijs etiã rebus conuenientes, vt si quis terram definiat, corpus, qnod deorsum suapte natura fertur. Hoc enim ĩ alijs etiam rebus verè dicitur. Itẽ qui assignant definitiones, quæ non conueniunt omnibus cõprehensis sub definito: vt si quis definiat aquam corpus simplex frigore concretum. Nec. n. oĩs aqua frigore concreta est. Quòd si terra definiatur, corpus simplex, quod in infimum locum suapte natura fertur: aqua uerò corpus simplex, quod inter terram, & aerẽ suapte natura quiescit: hac ex parte rectè habebunt definitiones, quæ cum rebus, quæ definiuntur, recurrant, reciprocẽturque. Hinc colliges, multas circũ ferri nominum interpretationes, quæ non sunt bonæ defnitiones, vel quia latius patent, vt si dicas. Theologus est, qui de Deo loquitur, *Multa circumferũtur nominũ interpretationes quæ non sunt bonæ definitiones.*

Con-

Consul est qui patriæ consulit, vel quia minus latè, vt si dicas, Geometria est ratio metiendi terram, Sæpe igitur aliquid addendum est huiusmndi interpretationibus, ut bonæ definitiones habeantur. Quod plurimæ etiam descriptiones Oratorum, & Poetarum desiderant.

Tertium præceptum definiendi. *Caput XI.*

Nihil in definitione desiderare, aut superesse debet. 6. top. 5.

Tertium præceptũ est, vt nihil in definitione desit, aut supersit; Deest autem aliquid, cùm posito genere remoto non adhibentur omnes interiectæ differentiæ, ut si quis definiat hominem esse substantiam rationis participem.

Hac de causa docet Arist. aut definiẽdũ esse genere proximo, ut si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungendas esse generi omnes differentias, quæ a genere ad definitum usque inueniuntur, vt si dicas, Homo est substãtia corporea, interitus capax, uiuens, sẽtiẽs, & rationis particeps. Deest etiã aliquid cùm res, quæ definitur, cõstat materia, & forma, nec tamen loco differentiæ vtraque ponitur, sed altera tantum, vt si hominẽ definias animal constans animo rationis participe. Id autem dicitur superesse, siue redundare in definitione, quo sublato, ea quæ remanet oratio, satis aperte rem declarat.

Quid super sit sine redũdet in definitione 6. top. 2.

Exempli causa, si quis definiat hominem animal rationis particeps, bipes, illud Bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura verba ponantur in definitione, quam quæ satis esse uideantur, quoniam raro id censetur superuacaneum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rarius hoc vitio, quàm superiori, laborat definitio.

Sæpe graues auctores aliqd omittunt in definitionibus qđ facilè intelligatur.

Quanquam ne illud quidem semper pro uitio haben-

bendum est, quandoquidem graues auctores, ne minutissimè omnia persequantur, multas sæpe omittunt medias differentias, præsertim cum facilè intelligi possunt.

Definitio debet esse breuis.

Quartum præceptum definitionis. Cap. XIII.

Quartum præceptum est, ut definitio sit breuis, modo breuitas obscuritatem nō pariat. Nam definitio cuiusque rei sit caput totius disputationis, quæ de re habetur, vitio haud dubie nō carebit; quæ longior fuerit, quam ut facilè memoria teneatur, expediteque cùm opus fuerit in medium afferatur. Quantum ergo & natura rei, & perspicuitas, patientur, breuis esse debebit definitio, etsi nonnunquam aliquanto longiori egeat expositione.

Nō sunt in definitione tot particulæ cōgerēda, quot sūt argumēta ex definitione diluēda

Hoc præceptū prætermittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nam etsi definitio, ut auctor est Aristoteles, a talis esse debet, ut ex ea omnes dubitationes, quæ de re habent, dissoluantur, non tamen necesse est, ut singulis pene argumētis diluendis singula verba in definitione ponantur, quod multi faciunt, sed ut ita sit constituta, ut ex paucis facilè omnium obiectorum solutio colligi possit. Sæpe tamen sophistarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quam simpliciter definienda foret. Qua ratione Aristoteles fatetur se longiori elenchum definiuisse.

Sæpe sophistarū cā lōgiores sunt definitiones.

1. peri. 4

1. Elen. 4.

In inuestigatione definitionis per diuisionem q̄ seruanda.

Alia quædam præcepta quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt. Cap. XIIII.

Porro cum diuisionis methodo inuestigatur definitio, tria obseruāda esse docet Aristoteles. Primum, ut omnia prædicata, quæ sumuntur, prædicentur in ipso quid est, hoc est, essentialiter. Ferè tamen

2. post. 14.

cogi-

cogimur alia sumere attributa, quia ignotæ nobis sunt, maxima saltem ex parte, rerum essentiæ. Alterum, vt omnia naturæ ordine collocentur, ita, scilicet, vt communiora præponantur minus communibus quo ad intelligendi rationem. Nam quo ad sitũ partium orationis, sæpe differẽtia præponitur generi, vt cum dicimus, Dialectica est differendi scientia Verum cum plures differentię in definitione ponuntur, fere fit, vt situ etiam verborum cõmuniores antecedant minus communes. Neque enim dicimus. Aĩal esse corpus sentiens, aĩatum, sed corpus aĩatũ sentiens, & ita ferè in reliquis. Tertium, vt nulla differentia prætermittatur. Quod vtique fiet, si omnia quæ ante sumuntur, diuidantur adæquatè in proxima mẽbra diuidentia, quousque tota oratio cum definito recurrat. Quoniam vero in genere proximo rei, quæ definitur, continẽtur omnia, priora, tũ genera, tum differentię, docet Aristot. loco eorũ omniũ posse poni genus proximum. Id, quòd sæpe necessario faciendum erit, ne longior quã par sit, fiat definitio. Vnde Boethius, si omnes, inquit, species suis nominibus appellarẽtur, ex duobus solũ verbis omnis fieret definitio. Vt cum dico quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale, mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatũ. Cum autem collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vnũ precipit Arist. diligẽter caueri, ne dũ à minus cõmunibus ad cõmuniora progredimur, aliquã incurramus ęquiuocationẽ. Latet namq; magis in communioribꝰ ęquiuocatio Et enim, ꝙ animi magnitudo ea, quã in Alcibiade, Achille, & Aiace legimus, vniuocè illis conuenerit, nemo dubitat. Nullus etiã ambigit in Lysandro, & Socrate aliã quandam eiusdem oĩno rationis magnanimitatem fuisse, sed nũ magnanimitas, quę de vtraq; specie dicitur, sit vniuoca, nec ne id sane, quia de re communiori est quęstio, non ita facile perspicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorum vnam rationem, quę vniuocè

6. top. 3.

Boet. de diuisione.

In inuestiganda definitione per collectionẽ quid obseruãdum.

cè inferioribus conueniat, collegeris, ea erit definitio superioris. Sin autem ad vnam omnino rationem non accesseris, intellige vocabulum commune æquiuocum esse. Hæc præcepta definiendi sint satis.

Ceterum antequam ad argumentationem pergā, duo velim animaduertas, alterum est sæpissimè verba, quæ actum significant, vt Sentiens, ridens, & alia huiusmodi, pro ipsis facultatibus in definitione, accipi, vt sentiens, pro eo, quod potest sentire, ridens pro eo, quod ridere potest. Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt nomina imposita facultatibus, alterum est in his præceptis quædam esse quorum prætermissio efficit, ut oratio non sit omnino definitio, qualia sunt ex quatuor definiendi præceptis primum, & secundum, quędam verò esse, quorum reiectio non id prorsus efficit, ut oratio non sit definitio, sed hoc tantum, vt non sit bona, & apta definitio, qualia sunt tertium, & quartum: Atque hæ duæ animaduersiones in præceptis etiam diuidendi obseruandæ sunt.

Sæpissime, verba quæ actū significāt, pro ipsis facultatibus in definiendo accipiūtur. Nota hæc.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER VI.

De consequentia. Cap. I.

Latius patet cōsequentia quā argumētatio.

Consequentia quid.

Antecedens consequens, & conclusio.

Sæpe tota consequentia dicitur cōclusio, maximè apud Ciceronem

RESTAT ergo, vt, quia de diuisione, ac definitione iam diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operæ Dialecticus insumit, disseramus. Sed quoniam argumentatio est quædā consequentia, latius enim patet consequentia, quam argumentatio, prius de consequentia, quam de argumentatione, dicendum est. Consequentia igitur, siue consequutio, est oratio, in qua ex aliquo aliquid colligitur, vt omnis homo est animal, igitur aliquis homo est animal; id vero, ex quo aliquid colligitur, dicitur antecedens, quod autem colligitur vocatur tum consequens, tum conclusio, quanquam sæpe tota consequentia conclusio nominatur.

Primum genus cōsequentiarum

secundū

Tertiū.

Consequentiarum autem quatuor sunt genera. Primum est cum quælibet enunciatio ex seipsa, aut ex sua æquipollente colligitur. Alterum genus est, cū antecedens, & consequens eisdem præcisè verbis, eodemq; ordine collocatis constituta sunt, sed tamen non idem valent, vt omnis homo est animal. igitur quidam homo est animal.

Necesse est Socratem esse animal, igitur non necesse est Socratem non esse animal. Nomine enim verborum non complector hoc loco particulas ad quātitatem, aut qualitatem pertinentes. Tertium genus est, cum antecedens, & consequens eisdem præcisè

verbis constant, verum ordine conuerso, vt Nullus homo est lapis, quod igitur nullus lapis est homo, necesse est, omnem hominē esse animal, igitur necesse est, aliquod animal esse hominem. Atque ex cōsequētib. hactenus enumeratis nulla dicitur argumentatio sed consequentia duntaxat. Quartum genus est, cū antecedens, & cōsequens nō eisdem præcisè verbis constant, quia in antecedente continetur argumentum aliquod, vno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente. *Quartū*

Diuidi solet hoc genus in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum, quę ratione argumēti argumentationes appellantur, Syllogismus, est, vt si dicas, Omne vitium fugendū est, Omne mendaciū est vitium, igitur omne mendacium fugiendum est, si sol lucet, dies est, at sol lucet, igitur dies est, Enthymema, vt homo est animal igitur homo est sēsus particeps. Hic adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. Inductio vt, omnis homo est sēsus particeps, & oīa bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps. Romulus nō diu tulit fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit, nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat. Exemplum vt, Crœsus indiuitijs felicitatem inuenire non potuit ergo nec Crassus inueniet, Pisistratus impetratis à Republica custodibus salutis suæ, tyrannidem occupauit, ergo & Dionysius occupabit. Hæc videntur consequentiarū genera, quòd si alia fuerint facile ad hęc reuocabūtur. *Argumētationes* *Syllogismus.* *Inductio* *Exēplū.*

Quæ sit bona, ac vitiosa consequentia, & quomodo internosci possint. Cap. II.

DVplex quoque dici solet consequentia, bona, & vitiosa. Bona dicitur ea, in qua aliqd ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla sunt hactenus adductæ. *Bona cōsequentia.*

ductæ. Vitiosa est, in qua non vere aliquid concluditur, vt si dicas, Socrates est animal, ergo est philosophus. Hæc cum ita sint, eas tantum nos in definitione consequentiæ complexi sumus, quæ bonæ sunt, & aptæ. Eas enim, in quibus aliquid non verè colligitur, non arbitramur dicendas esse simpliciter consequentias, sed vitiosas, & ineptas consequentias, quē admodum Arist. syllogismum nil concludentem, nō simpliciter syllogismum, sed vitiosum syllogismum appellandnm esse censet. Duobus vero potissimum iudicijs inter nosci solent bona, & vitiosa consequētia. Alterum est, Si ex veritate antecedentis saltem & hypotesi data, consequens verum esse deprehenditur, bona, & apta est consequentia, sin minus, vitiosa & inepta. Exempli causa, quia ex veritate huius enūciationis, Socrates est homo, deprehendimus hāc esse veram, Socrates est animal, dicimus hanc esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal: Pariq; ratione fatemur, has esse aptas Socrates est lapis, ergo & sensus expers, si Socrates esset auis, volare haud dubiè posset, quasi etsi neutrū antecedens verum sit, tamen ex veritate vtriusque fictaᵉ. & data, vtrūque consequens verum esse deprehenditur. Has vero dicimus esse vitiosa, Socrates est homo, ergo est philosophus. Socrates est homo, ergo equus est animal, quia in priori datur antecedēs verū, & cōsequens, falsum posterioris autem consequens, etsi semper verum est cum antecedente, tamē non ex eo, quod antecēdens verum est, deprehenditur esse verum, quippe cum antecedente existēte vero, posset consequens, si nihil aliud prohiberet, esse falsum. Ex hoc documento efficitur, vt ad bonam cō sequentiam non modo non sufficiat veritas antecedentis, & consequentis, sed ne requiratur quidem. Nam, vt ex dictis perspicuum est, ex vtroque verò constare potest consequentia vitiosa, ex vtroque autem falso bona & apta. Alterum iudicium huiusmodi est. Si id, quod contradicit consequenti, repugnat

an-

Vitiosa.

Vitiosa cōsequētia non sane simpliciter consequētia.

1. top. 1. & 1. Elē ch. 1.

Primum documētum.

Vt bona sit consequentia, non modo nō est satis veritas antecedētis & consequentis, sed ne requiritur quidem.

antecedenti, bona est consequentia: sin minus, vitiosa. Repugnantium autem nomine hic intelligo ea, quæ simul vere esse non possunt. Hoc documento intelligimus, illam esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia hæc enunciatio Socrates non est animal, quæ contradicit consequenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognoscimus esse vitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est philosophus, quia hoc pronunciatũ Socrates non est philosophus, quod contradicit consequenti, non repugnat antecedenti. Neque enim Socrates, si non sit philosophus, non erit homo. Eadem regula iudicamus, illam esse ineptam consequutionem, nihil colligentem, Socrates est homo, ergo equus est animal, quia etsi verum esse ponamus, quod nullus equus sit animal, non tamen statim verum esse inficiabimur, Socratem esse hominem.

Secundũ documentum. Repugnantia quæ dicantur hoc loco.

De consequentia formali, & materiali. Cap. III.

IAm vero bona consequentia, aut est formalis, aut materialis, itemq. aut necessaria, aut probabilis. Cõsequẽtia formalis dicitur ea, quæ vi formę cõcludit. Ea verò dicitur ea, quæ vi formæ, cuius formã, modũmue colligendi si retinueris, in quacunq; alia materia, etiã impossibili, aptè cõcludes Exempli causa, dicimus hanc esse formalẽ cõsequentiam, Omnis virtus est laudabilis, tẽperãtia est virtus, igitur temperantia est laudabilis, quoniam vi formæ cõcludit Intelligimus autem eã concludere vi formę, quia seruata eadem forma, in quauis alia materia, et impossibili, bene cõcluditur, vt si dicas, Omnis leo est lapis equus est leo, igiť equus est lapis. Est.n. bona hæc cõsequutio, vt ex dictis apertũ est. Eadẽ rõne dicimus, hanc esse formalem cõsequentiam, Necesse est omnẽ hominem, esse animal, igitur necesse est, aliquod animal esse hominem, quoniam hac forma retenta semper aptè concluditur, vt si dicas, Necesse est, omnẽ

Consequentia formalis

Cap. superiori.

leonem esse lapidem, igitur necesse est aliquem lapidem esse leonem.

Vt autem retineatur eadem forma, seu modus colligendi, primum necesse est, vt seruetur eadē dispositio, seu ordo verborū, in quibus cernit̄ vis consequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè existimanda est consequutionis forma, vt patet in his duab. cōsequentijs, Oīs virtus ē qualitas. oīs iustitia ē virt⁹, igit̄ oīs iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, oīs equ⁹ est substātia, igitur omnis equus est laurus. Nā quia in priori consequentia subiectū primæ enūciationis est prædicatum secundæ, quod non sit in posteriori cōsequutione, alia certè forma est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est, vt seruetur eadē acceptio, idēq; acceptionis modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit, vt in his duabus consequentijs, Homo deambulat, igitur aliquis homo deambulat: Homo est species, igitur aliquis homo est species: non sit eadem forma, quia vox Homo in antecedēte prioris accipitur pro singulis hominibus disiunctiuè, in antecedente autem posterioris accipitur pro homine cōmuni præcisè. Hę verò non habent eandē formam, Homo surgit, ergo nō sedet: homo surgebat, ergo nō sedet quia acceptio vocabuli, Homo amplior est in posteriori antecedente, quàm in priori.

Nā vox Homo in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt iuxta differentiam tēporis verbi, Surgit: in posteriori autē, nō modo accipitur pro ijs, qui extiterunt, iuxta differētiā temporis verbi Surgebat, sed etiam extenditur ad eos, qui nunc existūt, vt placet Aristoteli. Rursus necesse est, vt seruetur eadem essentialis qualitas enūciationum principaliū. Quo, fit vt hæ consequētiæ nō sint eiusdem formæ, Homo est animal, ergo est sensus particeps.

1. Elēc. Seruanda eadē essentialis qualitas.

Homo non est animal, ergo est sensus particeps, quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi principalium, quia si mutetur

tur

tur qualitas essentialis enuunciationum quarundam minus principalium, quæ includantur in subiecto ali quo, aut prædicato; non necesse est, vt mutetur forma, veluti si dicas, Homo, qui est iustus: est prudens, ergo hic est prudens, Homo, qui non est probus, est imprudens, ergo ille est imprudens. Sunt enim eiusdem formæ.

Præterea necesse est, vt seruetur eadem quantitas enunciationum, Quam ob causam hæ consequentię non sunt eiusdē formæ, Omne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus particeps, Quoddam animal est rationis expers, igitur homo est rationis expers. Denique necesse est, vt seruentur eadem con iunctiones ad nexus principalium partium cōsequutionis. Quā de causa hæ consequentiæ nō sunt eiusdem formæ. Si dies est, sol lucet, Quia dies est, sol lucet. Hæc necessariò videntur seruanda (& si quæ sūt alia, quæ ad modum colligendi spectunt) si forma consequentiæ retinenda est.

Seruādā eadē q̄titas.

Seruāda eadē con iunctiones, ac nexus.

Consequentia materialis est ea, quæ vi solius materiæ cōcludit. Ea verò dicitur concludere vi solius materiæ, quæ vi quidem formæ nil colligit, sed tamē talis est, vt assumpta simili materia semper in eadem forma aptè concludatur. Exēpli causa, dicimus hāc esse materialem consequētiam, Homo est animal, ergo est sensus particeps, quia propter solam materiā, hoc est, propter solam rerum significatarū inter se affectionem recte concludit. Nam quia esse sensus particeps ita connexum est cū animali, vt omne animal necessariò sit sensus particeps, hac sola de causa apte cōcludit, quia ex eo quòd homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Si enim retenta eadem forma dissimilem materiam accipias, fieri potest, vt inepte concludas, veluti si dicas. Homo est animal, igitur est hinni tus particeps. Intelligimus autem superiorē cōcludere vi materiæ, quia simili materia assumpta, semper aptè in eadem forma concluditur. Vt si dicas, Laurus est plāta, ergo sē sus expers.

Cōsequētia materialis.

Nam vt esse sensus particeps necessariò, ac vniuersè connexum est cum animali, sic sensus expers cũ plã ta. Eadem ratione apte concludit ex vi materiæ, qui sic colligit, homo est animal, ergo non est sensus expers: Laurus est planta, ergo non est sensus particeps, & ita in alijs. Verùm materialis consequentia minus propriè dicitur bona, & apta.

Quæ sint formales consequẽtiæ, quæ materiales.

Ex primo igitur consequentiarum genere, vt pote cùm quælibet enunciatio ex seipsa, aut ex sua æquipollente colligitur, omnes sunt formales, vt si dicas, Homo est animal, igitur homo est animal: Omnis homo est animal, igitur nullus homo non est animal. Quanquam vero prior illa sit ridicula, tamen est consequentia formalis, atque adeo maximè omnium necessaria, quemadmodum hæc enũciatio, Homo est homo, est puerilis, tamen est enunciatio, atque inter enunciationes in primis necessaria. Nil enim verius aut enunciatur, aut colligitur, quam idẽ de seipso. Ex reliquis autem tribus generibus, quædam sunt formales, quædã materiales. Verbi causa, in secundo genere, cum ex subalternante colligitur subalternata, aut particularis ex indefinita, est formalis cõsequentia: aliquando autem econtrario est materialis, vt si dicas, Homo est animal, igitur omnis homo est animal: In tertio genere conuersiones quidem sunt formales consequentiæ, ex reliquis autem nonnullæ sunt materiales, vt reciprocationes, quæ fiũt ex subiecto, & ꝓprietate, aut ex definitio & definitione, veluti si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, igitur omne, quod est disciplinæ capax, est homo: Omnis homo est animal rationale, igitur omne animal rationale est homo. In quarto denique genere omnes syllogismi sunt consequentiæ formales: cæteræ autem tres argumẽtationum formæ sunt materiales, exceptis fortasse quibusdam inductionibus quas postea docebimus.

Dè consequentia necessaria, & probabili. Cap. IIII.

COnsequentia necessaria est ea, cuius consequẽs necessariò colligitur ex antecedente: vt illa, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Quicquid enim homo est, necessariò est animal. Consequentia probabilis est ea, cuius consequens colligitur quidem ex antecedente, nõ tamen necessariò, sed maxima ex parte: vt si dicas, Hæc mulier est mater, ergo diligit filium: Agricola mandat terræ multa semina, ergo magnam fructuum copiam percipiet, Hæc enim non necessariò sequuntur ex antecedentibus, sed ferè semper.

Cõsequẽtia necessaria.

Cõsequẽtia probabilis.

Cùm igitur omnis consequentia sit vel formalis, vel materialis: & iterum vel necessaria, vel probabilis: illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes formales esse necessarias: ex materialibus autẽ alias esse necessarias, alias probabiles. Quod.n. oẽs formales sint necessariæ, ex eo patet, quia in hoc genere consequentiarum posito antecedente perpetuò sequitur cõclusio Id quod facilè est exẽplis suprà positis illustrare. Sed & Aristoteles hoc ipsum de syllogismo apertè pronunciat, vt patet ex definitione syllogismi, quàm tradit. Quòd verò materiales consequẽtiæ partim sint necessariæ, partim probabiles, facilè intelliges, si genera singula percurras. Nã in ijs, quæ ordine eodem eadem præcisè verba continent in antecedente, & consequente, & tamẽ nec sunt eędem, nec æquipollentes, hæc est necessaria ex vi materiæ, Homo est animal, igitur omnis homo est aĩal, hæc verò probabilis ratione itidem materiæ, mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filiũ. In ijs aũt, quæ ordine inuerso colligũt, hæc est necessaria, Oĩs homo est rationalis, igitur omne rationale est homo hæc verò probabilis, Omnis qui diligenter dat operã literis, fit doctus, igitur oĩs, qui fit doctus, diligentor

Quæ consequẽtiæ sint necessariæ, quæ probabiles.

1. prio. 1

ter dat operam literis, atque ambæ causa materiæ, non formæ. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex suprà dictis intelliges. Quanquam hæc ex sequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ cõsequentiarum ex supradictis eruendę videntur, vt facilè quisque intelligat, quid ex quo apta consequutione (de hac enim semper loquor) concludi possit.

Regula generales consequentiarum.
Cap. V.

Prima regula. 2. prio. 2 et 1. post. 6.

PRima regula. Ex vero non nisi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falso colligitur. Prior pars ex ea probatur, quia si vlla consequentia ex vero falsum colligeret, iam non esset bona, & apta consequentia, vt patet ex priori documento bonæ consequentiæ. Posteriorem partem confirmant hæc exempla, Omnis virtus est laudanda, & temperantia est virtus, igitur temperantia est laudanda: Omnis vitiositas est laudanda, & temperantia est vitiositas, igitur temperantia est laudanda. Ambæ enim hæ formales consequentiæ id, quod verum est, colligunt, sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.

Secũda. 8 top. 4. & 5. & locis citatis.

Secunda regula. Ex falso & falsum & verum, falsum autem non nisi ex falso concluditur. Prior pars hisce exemplis comprobatur. Omne animal est candidum, & coruus est animal, igitur coruus est candidus. Omne animal est nigrum, & coruus est animal, igitur coruus est niger. Nam vtraque argumentatio ex falso antecedente concludit, sed prior falsum consequens, & posterior verum. Posterior autem pars huius regulæ ex eo vera esse cernitur, quia si falsum ex vero colligeretur, daretur haud dubiè in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod suprà negauimus.

Tertia

Tertia regula. Ex necessario non nisi necessarium non aût ex quolibet(vt aiunt)id est ex necessario,& ex contingenti, & ex impossibili colligitur. Prior pars hoc modo probatur. Necessariũ semper est verum,contingens autem potest esse falsum, & impossibile semper est falsum, igitur si ex necessario rectè colligeretur contingẽs,aut impossibile, dari posset in bona consequentia antecedens verum,& consequens falsum, quod diximus fieri non posse. Posterior pars hisce exemplis confirmatur. Omne animal per se subsistit,& homo est animal,igitur homo per se subsistit. Omnis philosophus mouetur loco, & deambulans est philosophus,igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per se subsistit,& homo est lapis,igitur homo per se subsistit. Omnes hæ consequentiæ colligunt necessariam conclusionem, sed prima ex necessario antecedente,secunda ex contingenti,& tertia ex impossibili,

Quarta regula. Ex contingenti nunquam colligitur impossibile,sed vel necessarium,vel contingens: contingens autem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel impossibili concluditur. Quod igitur ex contingenti non colligatur impossibile ex eo patet,quia cum contingens possit esse verum,impossibile autem semper sit falsum,si quis admitteret rectè colligi ex cõtingẽti impossibile, cogeretur sanè admittere,dari aliquando in bona consequentia antecedens verum,& consequens falsum, quod nequaquam admittendum est. Quòd autem ex contingenti colligatur necessarium, planum est ex regula superiori. Quod item ex contingenti colligatur contingens,in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus est dialecticus,& homo est grammaticus,igitur homo est dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex necessario,ex eo perspicuũ est, quia si colligeretur,dari posset in bona cõsequẽtia antecedens verum,& consequens falsum. Necessariũ enim non potest non esse verum, contingens autẽ potest

Quarta ex. 1. pri. 12 & 2. phy 5. & 9. meta. 4.

esse

esse falsum, vt diximus. Quòd deinde contingens ex cõtingenti colligatur, in hac ipsa regula ostẽdimus. Quod denique contingens ex impossibili concludatur in has argumentatione perspicies, Omnis lapis loquitur, & homo est lapis, igitur homo loquitur.

Quinta. Quinta regula. Ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tũ contingens, tum impossibile: impossibile autem non nisi ex impossibili colligitur. Quòd autem ex impossibili cõcludatur necessarium, & contingẽs, ex tertia, & quarta regula perspicuũ est. Quòd verò ex eo rectè colligatur impossibile, ex hac consequentia intelliges, Omnis lapis ẽ prçditus vidẽdi facultate, smaragdus est lapis, igitur smaragdus est præditus videndi facultate. Quod de-

1. de cal. 12. & 9. met. 4. nique impossibile non nisi ex impossibili, concludatur, ex eo apertum est, quia si ex necessario, aut contingenti colligeretur, dari posset in bona consecutione antecedens verum, & consequens falsum, vt ex dictis facilè intelliges.

Sexta. Sexta regula. Quicquid stat cum antecedente, stat cum consequente: nõ tamen quicquid stat cum consequente stat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici. Sẽsus verò est: Quicquid verum esse potest cũ antecedente, potest etiã verum esse cũ consequẽte, non tamen vice versa, Vt si hæc est bona consequentia, Hoc est homo, ergo est animal, est autem verum asserere aliquid esse hominem, & esse bipes, erit etiã verum asserere esse animal, & esse bipes: non tamen si verè dixeris aliquid esse animal, & quadrupes, cõtinuò verè affirmabis, quòd sit homo, & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regulç hæc est, quia si aliquando id, quod stat cum antecedente, non staret cum consequente, tunc sanè euerteret cõsequẽs nõ conuerso antecedẽte, quo fieret vt in bona cõsequentia daretur antecedens verũ, & consequens falsum. Posterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id, quod stat cum consequente, nõ stare cum antecedente:

dente:quod satis est ad confirmandum institutum, mõ ponas consequentiã illã esse bonã, vt re vera ẽ, materialis tñ nõ formalis, vt ex dictis facile ĩtelliges.

Septima regula. Quicquid repugnat consequenti, repugnat antecedenti:nõ tamen quicquid repugnat antecedenti repugnat cõsequenti: Prior pars ex eo patet, quia alioquin aliquid verum esset cum antecedente, quod verum nõ esset cum consequente, sicq; datetur in bona consequentia antecedens verum,& consequens falsum, quod fieri non potest. Ex hanc priori parte huius regulæ colli potest illud protritum Dialecticorum pronnnciatum, In bona consequentia, ex opposito contradictorio consequẽtis infertur cõtradictorium antecedentis: vt si hęc est bona consequentia, Socrates est lapis, ergo non est sẽsus particeps, licebit ita concludere, Socrates ẽ sensus particeps, ergo Socrates nõ est lapis. Item si hæc est bona consequentia, Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita concludere, aliquis homo non est albus, igitur aliquod animal non est album. Nam si ex contradictorio consequentis non concluderetur contradictoriũ antecedentis (& ita nec cõtrarium) posset vtique contradictoriũ cõsequentis stare cum antecedente:aliquid ergo repugnaret consequenti, quod nõ repugnaret antecedẽti:id qđ prior pars huius regulę nõ admittit. Posterior pars vel hoc vno exẽplo stabilitur, Hoc nõ esse hominem, quod repugnat antecedenti huius consequẽtię:Hoc est homo, ergo est animal, nõ repugnat consequenti, eiusdẽ cõsequentiæ (Bucephalus siquidem, qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti.

Octaua regula. Ex quocunq; sequitur antecedẽs, sequitur consequens:& quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedẽte. Exempli causa, si ex homine sequitur animal,& ex animali substãtia, ex homine sequitur, ac concludetur substantia. Item si substãtia sequitur ex animali,& animal ex homine,

Septima. Ex 1. prio. 28. Dialecti corũ pronunciatum. Ex 1. prio. 42. & 2. pri. 2. & 4. Non tamen ex contradictorio antecedentis infertur contradictoriũ consequentis, vt ait Aristot. Si non cõcluderetur contradictorium antecedẽtis ergo nec contrariũ quia ex quo infertur cõtrariũ infertur contradictorium.

sub-

ſubſtantia ſequetur ex homine: quod idem eſt ordine cõuerſo. Hęc regula ex eo probatur, quia cùm in hoc concludendi modo minimum ſint tres cõſequẽtię, ſi tertia non fuerit bona, nullum erit incommodum, ſi detur in ea antecedens verũ, & cõſequẽs falſum. Faciamus igitur aliquid eſſe hominem, quod tamen non ſit ſubſtantia. Aut ergo cùm ex homine cõcludit animal, aut cũ ex animali cõcluditur ſubſtãtia, datur antecedens verum, & conſequens falſum, quod eſt contra hypotheſim: ponimus ſiquidẽ priores duas conſequentias eſſe bonas. Poſſunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quam tres, iũgi conſequentiæ. Semper enim extremũ conſequẽs colligetur ex primo antecedẽte: vt ſi dicas, Si homo eſt, animal eſt: ſi animal, viuẽs: ſi viuẽs, corpus: ſi corpus, ſubſtantia: igitur ſi homo eſt, ſubſtantia eſt. Noſtri hanc gradationẽ vulgo appellant argumẽtationem de primo ad vltimũ, Greci σωρείτην, hoc eſt, acerualem, vt Cicero interpretatur. Quod verò idẽ ait, hoc gen⁹ argumẽtationis vitioſũ eſſe, ac captioſum, nõ ita intelligendum ẽ, quaſi non rectè concludat. Nã ſi oẽs priores cõſecutiones, ex qb⁹ extrema texit, fuerint aptę, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea aſſerit, qđ in hoc cõcitato progreſſu cõſequẽtiarũ, quarum alię alijs, quaſi grana granis minutatim adduntur, ſæpe ineptę cũ aptis permiſcẽtur quæ tẽporis breuitate nõ facilè ꝑnoſcontur: quo fit vt tota cõgeries ſępe hoiẽ ſecutũ capiat. Sic Stoici fallaciter cõcludebãt, oẽ, qđ mõ aliquo eſſet bonũ. eſſe honeſtũ. Si bonum igit̃ optabile: ſi optabile, expetẽdũ: ſi expetẽdũ, dignitatẽ habet: ſi dignitatẽ habet laudabile eſt: ſi laudabile, honeſtũ: igitur ſi bonũ eſt, honeſtũ eſt. Hic tertia cõſecutio ẽ uitioſa. Multa .n. sũt expetẽda, q̃ nõ habẽt dignitatẽ, ut nõnulla utilia, & alia quędã iucũda. Fit aũt Sorites interdum ex uniuerſalib. enunciationibus, ut ſi dicas, Omnis homo eſt animal, & omne animal eſt uiuens, & omne uiuens eſt ſubſtantia, igitur oĩs homo eſt ſubſtãtia.

Argumẽtatio à primo ad vltimũ seu aceruatio.

Cice. 2. diuinat. & Acad. li. 2. prima. edi.

Stoici.

Sed

Sed hæc de regulis generalibus consequentiarum vi dentur satis. Iam ad argumentationem, quæ tertius, dsserendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione. Cap. VI.

ARgumentatio ex argumēto, quod est eius quasi mens, nomē inuenit. Dicitur enim Cicerone auctore, argumenti explicatio. Planius tamen, & vis vocabuli, & natura rei hac definitione pspici pōt: Argumentatio est oratio, in qua ex argumēto explicato, altera pars quæstionis concluditur. Argumentum est inuētum quid ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque adducta enunciatio. Quæ quidem in vtranq; partem contradictionis cōplectitur, affirmationem, scilicet, & negationem, alteram expresse, alteram implicite: vt, Sit ne omnis virtus anteponenda opibus, an non. Est que omnis quæstio aut vniuersalis, vt quæ dicta est: aut particularis, vt si dicas, Vtrum aliquis pauper sit felix, nec ne: quæ duo genera dicūtur Theses: aut singularis, vt. Num Socrates sine nota criminis cicutā hauserit, quę dicitur Hypothesis. Tunc autē argumētum explicari dicitur, cùm sic oratione dilatatur, vt ad institutum confirmandum aptetur. Exempli causa, si ꝓposita prima illa quæstione, Sit ne omnis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, necesse est, vt primum exquiras medium ad id efficiendum. Quod si inueneris virtutis definitionem, hoc est, Esse habitū, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, iam habebis argumentum. Est enim mediū hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si vero argumentum repertum ita oratione dilataueris, ut dicas, Omnis habitus, qui bonum efficit habentem, & op⁹ eius bonū reddit, est opib⁹ anteponēdus, omnis autem uirtus ē huiusmodi habitus, igitur omnis virtus

Argumētum est mens argumentationis. In partitionibus Argumētatio qd Argumētum. Quæstio quid. Boet. 1. de diff. top. Thesis. Hypothesis. Quo pacto argumentum explicari dicatur. 2. ethi. 6

Cõseque̋tia carentes medio non sunt argumentationes. tus est opibus anteponenda, effeceris tandem argumentationem. Diximus namque argumentationem esse orationem, in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis concluditur.

Reijciuntur ergo ab hac definitione cõsequentię omnes carentes medio, vt cùm quælibet enunciatio ex seipsa colligitur, aut vna æquipollentium ex alia, aut ex vniuersali paticularis, aut ex cõuersa conuertens: quas supra diximus non esse argumẽtationes. Cùm enim huiusmodi consequentiæ medium nõ assumant ad aliquid concludendũ, argumento careãt recesse est: quo fit, vt argumentiones dici non possint. Reijciuntur etiam argumentationes ex apertè falsis, quæ, etsi modo aliquo argumentationes dici possint, eo quod ex medio assumpto aliquid concludunt, vt si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis, tamen cũ nihil suadeant, non sunt argumẽtationes, de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumentationũ participant. Reijciuntur ergo, quia mediũ, quod assumunt, non est argumentum, cùm nullam faciat cõsequentis fidem. Illæ igitur consequentiæ duntaxat hac definitione cõprehenduntur, quę & medio constant, & ex antecedente necessario, ut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcunq; fidem, assensionemue consequentis comparata sunt. Hoc genus, præsertim cum ex necessarijs, aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele nunc ἀπόδειξις, id est, demonstratio, letè accepto demonstrationis vocabulo, nunc πίστις, hoc est fides, seu probatio: nunc λογος, hoc est ratio. Sæpe etiam argumentum appellatur, eo quòd totum argumentationis robur in argumento positum est.

Argumẽtationes ex apertè falsis non tractantur à Dialectico nisi ratione formæ.

Quas cõsequentias comprahendat tradita definitio argumentationis.

Vt 1. Rhet. ad Theo. 1. Cice. etiam 2. Aca. primæ edit. Vt 1. to. 7. vt. 1. to. 10. & passim lib. 8.

De inuentione, & iudicio. Cap. VII.

CVm igitur argumentatio sit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis cõclu-

cluditur, vt diximus, perspicuum sane est, ad structuram argumentationis duo esse necessaria. Alterum est inuētio argumentorum: alterum accommodatio eorum ad institutum cōfirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem suppeditat materiam iudicium adhibet formam. Vnde cùm forma rei, quæ arte conficitur, sine materia esse non possit, plurimi sunt, a qui dicant necesse esse, vt prius de inuētione, quàm de iudicio disseratur. Quibus ego cum Aristotele non prorsus assentior. Nam etsi ad conficiēdam argumentationem prius exquirendum est argumentum, & inueniendum, quàm ad quæstionem aptetur, tamen vt argumentationum formæ intelligantur, non est necesse arte tenere, qua via & ratione inueniri possint argumenta ad quamcunque quæstionem tractandam. Satis enim erit, si in confectis iam argumentationib. eiusmodi formæ ostendātur. Quinetiā cùm formæ omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit, non differant à formis earum, quæ ex apertè falsis enunciationibus constant, nō dubiū est, quin sumptis quibuscūq; vocibus, ignorata prorsus vniuersa inueniendi ratione, formę earum, & tractari planè, & perfectè intelligi possint. Mitto quòd multa necesse est dicere in tradenda inuentione argumentorum, quæ, nisi argumentationum formas perspectas habeas, minimè assequaris, vt patebit in progressu; cum tamen, vt huiusmodi formæ intelligantur, nihil necesse sit ex inuentione mutuari. Non est igitur, cur prius inuentio argumentorum tradenda sit, quàm iudicandi ratio attingatur.

Argumētatio fa-cte dicitur argumētum. Inuentio suppeditat materiam, iudiciū adhibet formam. Nū prius de inuentione agēdum sit, quā de iudicio. a vt Cicer. in to. quē per multi sequuntur

Duplex iudiciū.

Sed animaduertendum est duplex iudiciū a Dialectico tradi oportere: alterum, quo quisq; sciat singulas cōstruere argumētationes: alterū, quo intelligat, qua methodo, & via argumēta oīa, q̄ ad aliquid tractandum assumuntur, inter se disponenda sint. Quanquam ergo prior iudicij pars ante inuentionem tradi debeat, ut diximus, posterior tamen, nisi post inuentionem, tradi non potest. Inuētione siquidem do-

cetur varietas argumentorum, quā qui ignorauerit, ordina in argumētis, cōstituere nō valebit. Nos igit cū Arist. siue in tractāda argumētatione in cōmune siue cū de demōstratione, ac syllogismo Dialectico differemus, prius eam iudicij partē, qua singula rū argumētationum constructio intelligitur, quam inuentionem argumentorum trademus. Quibus est actis, ad posteriorem, quæ tum ordo, tum collocatio, tum dispositio, & methodus appellatur, veniemus.

Si fecit Aristo. in li pri. post. & top. Ari. 8. to. 1. ordinē, Cicero in partitio. collocationem. Quint. li. 6. cap. 3. dispositionē

Diuisio argumentationis & definitio syllogismi simplicis. Cap. VIII.

ARgumentatio sæpe ab Arist. in quatuor genera diuiditur: in syllogismū, inductionē, enthymema, & exemplū. Alias in duo tantū priora, quod enthimema sit imperfectus syllogismus, & exemplū inductio imperfecta. Sed nos priorem diuisionem vt magis perspicuam, & vulgatam persequemur.

Lege Ari. 2. pri. 13 & 1. po. 1. & top. 10 & 1. Rhe. ad Theod. 2

Syllogismum ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut est simplex, siue categoricus, aut coniunctus siue hipotheticus. Simplex igitur, siue categoricus syllogismus, autore Aristotele, est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab ijs, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt. Cum audis: Quibusdam, intellige quam paucissimas enunciationes simplices, frustra namque plura adhibenda sunt, vbi pauciora sufficiunt. Satis autem sunt, duæ, vt paulo inferius ostendemus. Adiectum est positis, id est, concessis, quæ est grauissimorum auctorum interpretatio, imo etiam videtur Aristotelis primo ad Theodecten libro, quia Syllogismus cum sit argumentatio, atque adeo potissimum eius genus, fidem faciat necesse est, atque ita Ex concessis ad id quod nō cōceditur, progrediatur. Quod & ex generibus, in quæ diuiditur Syllogismus, Demonstrationē, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico, quæ omnia ad fidem ali-

Syllog. seu ratiocinatio Simplex syllog. siue cate. quid. 1. prio. 1. Quibusdā. Cap. 10. Positis.

quam

quam, seu assensionem ex concessis efficiendam cõparata sunt, planè colligitur. Concessa autem, & cõfessa sunt, quæ aut necessaria, aut probabilia videtur siue seuera talia sint, siue non sint, sed modo videantur. Cùm audis Aliud quiddam ab ijs, q̃ posita sunt, intellige conclusionem diuersam à qualibet pręmissarum, siue præcurrentium propositionem, atque ita diuersam, vt careat argumento, quo neutra illarum caret. Ex necessitate accidere idem est, quod necessario sequi, atque concludi Eo quòd hæc sunt, nihil aliud significat, quàm Ex vi formæ. Sic enim breuissimè complector horum verborũ vim. Hæc autem particula iccirco addita est, quia syllogismus simplex non concludit tantum ex necessitate materiæ, vt alię pleræque argumentationes, sed etiam ex necessitate formæ, seu modi colligendi.

Vt Alex. Aphrod. & Auerro. eodẽ loco, & Boe. lib. 2. de syl. cate. & & Tho. opus. 481. Ca. 2. top. 1. Concessa quæ. Aliud quidam. Ex necessitate accidit. Eo quòd hæc sũt. Alexãd.

Si ergo verbis huius definitionis vis ordine separare à syllogismo simplici cætera omnia, hunc ordinem tene. Cũ dicitur Oratio, reijce voces simplices. Cùm dicitur In qua aliud sequitur, reijce omnes orationes, quæ nõ sunt consequentiæ, imò & omnes cõsequentias, quæ non sunt argumentationes. Cùm dicit Positis reijce oẽs argumuntationes ex apertè falsis, quarum antecedẽtia à nemine ponuntur, siue cõceduntur. Cùm dicitur, Necessario, reijce omnes cõsequentias probabiles. Omnis enim syllogismus est consequentia necessaria, nõ quòd omnis necessariã colligat conclusionem (multi enim colligunt non necessariã, vt Syllogismus Dialecticus, Pseudographus & Sophisticus) sed quia omnis necessariò concludit, siue necessariam conclusionem, siue probabilẽ, siue quæ talis esse videatur. Cùm dicitur, Eo quòd hæc sunt, reijce omnes argumẽtationes necessarias ex vi materiæ duntaxat. Cũ dicitur Quibusdã, id est, quã paucissimis, seu duabus simplicibus enũciationibus, reijce syllogismos hypotheticos, qui quidem tres minimum simplices enunciationes ante conclusionem præmittunt, vt inferius docebimus. Reijce quoq. Syl-

Quæ reijciantur à deffinitione syllogismi. Omnis syllogismus necessario cõcludit nõ tamẽ omnis necessariã colligit cõclusionem.

Syllogismi conglobati. logismos simplices conglobatos, qualis hic est, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne aīal est viuens, igitur omne aīal est substantia: quia pluribus quàm duab⁹ sumptionibus cōstāt. Hi verò necessariò reijciendi sunt, quia nullus eorū est simpliciter vnus syllogism⁹, sed plures cōplicati.

Materia propinqua. Remota. propositio quid. 1. prio. 1. Terminus. Verbum est vt ne ēti prædicatū cum subiecto, non est termin⁹ Alex. & Auerro eodē loco, & Boet. de syllogis. cate. In quas partes dicātur resolui res artificiosa. 1. peri. 3.

De materia syllogismi. *Cap. IX.*

SYllogismus simplex aut est absolutus, aut modalis. Simplicis materia, duplex propinqua, & remota. Materia propinqua sunt propositiones, ex quibus proximè syllogismus extruitur: remota verò sunt termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Propositio est oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat: vt, Omnis virtus est laudanda. Nulla virtus est repudianda. Diciturq. propositio, quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur.

Terminus verò est, in quem resoluitur propositio. Huiusmodi est solum prædicatum, & subiectum propositionis, vt Laudāda, est virtus in priori ꝓpositione. Nā verbum Est, cùm sit forma propositionis, non est pars, in quā propositio resoluatur, nulla siquidē res artificiosa resoluitur in materiā, & formam, sed solum in partes materię, quæ quidem remanēt post resolutionem: vt domus non resoluitur in materiam, & figurā, sed solum in partes materiæ, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & tegulas, quæ permanēt dissoluta domo. Sic igitur cùm verbū Est, qua ratione copulat prædicatum cū subiecto, seu adsignificat eorū compositionem & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, vt ait Aristoteles, efficitur, vt non sit pars, in quam, propositio resoluatur, ac proinde sit terminus. Quanquā verò propositio, quatenus orō est, in plures partes, quàm in duas resolui possit (hæc enim. Homo sapiens est diues, resoluitur in tres, hæc verò, Cælum supremū est corpus maximū, resoluitur in quatuor, & alia in multo

multò plures,) tñ quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tãtum dissipatur, in eam, quæ affirmatur, aut negatur de altera, & in eam, de qua altera affirmatur, aut negatur, quæ sunt prædicatum, & subiectum.

Propositio qua propositio est, in duas tantum partes resolui tur.

Huc iam pertinent diuisiones illæ terminorũ, quas iuniores initio suarum summularum inculcant. Alij enim sunt simplices, siue incomplexi, vt nomina, & verba, alij coniuncti, siue complexi, vt definitiones, & aliæ pleræque orationes. Simplices verò dicuntur tum æquiuoci (analogos intellige) tum vniuoci: tum concreti, tum abstracti: tum communes, tum singulares, & identidem alijs, atque alijs nuncupationibus, quibus in initio diximus, nomina generali significatione accepta appellari. Dicũtur porro termini, hoc nomine, quia in ipsos terminatur, ac finitur resolutio syllogismi, vt initio dicimus: vel quia hisce propositio terminatur, ac finitur.

Diuisiones terminorũ.

Cur termini hoc nomine appellentur.

Alio modo materia syllogismi absoluti quadruplex dicitur: Necessaria, ꝓbabilis, & quę nec necessaria, nec probabilis sit, sed tamẽ aut necessaria, aut probabilis esse videatur. Sed cùm syllogismus absolutus in commune nullum ex his quatuor generibus materiæ sibi determinatè assumat, sed ex quomodocunque concessis componatur, nihil amplius hoc loco de hac materia dicemus. Priora verò duo genera quę totum genus syllogismorum, de quibus nũc agimus determinatè sibi vendicat, planius adhuc tractanda, & explicanda sunt.

Alia diuisio materia in quatuor genera.

Quot sint termini & enunciationes in syllogismo, & quomodo appellentur. Cap. X.

OMnis syllogismus absolutus tribus dũtaxat terminis, & duabus propositionibus, vnaque conclusione constet, necesse est. Nam conclusio, quæ antequã probetur, in dubitationem, ambiguitatemq. adducitur, duobus tãtum terminis perspicuè cõstat,

1. pri. 25 & 26.

suo (inquam) prædicato, & subiecto. Ad iudicandũ autem, num prædicatum conclusionis verè affirmetur, aut negetur de subiecto, vnum argumẽtum, siue medium satis est. Hoc autem medium semel iungendum est in antecedẽte cum prædicato conclusionis, semel cum subiecto, vt quomodo extrema cõclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affectu esse concludantur. Ex singulis verò coniunctionibus medij cum extremis singulæ struuntur propositiones. Igitur ad structuram syllogismi satis sunt tres termini, duæq; propositiones, ex quibus conclusio colligatur. Qua propter si in argumentatione aliqua, quæ primo aspectu vn⁹ syllogismus videatur, fuerint plures, quàm duæ propositiones, aut certè plures, quã tres termini, eiusmodi argumentatio nõ erit reuera vnus syllogismus, sed plures complicati, aut diuersa argumentationum genera permista: vt si dicas, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substãtia: & rursum. Omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia. Prior namque, argumẽtatio constat ex sumptionibus duorum syllogismorum, posterior autem ex sumptionib. vnius syllogismi, & ex antecedẽte vnius enthymematis, vt animaduertenti facilè patebit.

Vbi sunt plures, quã tres termini, plures quoque sunt argumentationes. Arist. ibid.

Ex tribus autem terminis, ex quibus vnus simpliciter syllogismus cõstituitur, vnius dicitur maius extremum: alter, minus extremũ: tertius, vocatur medius terminus. Maius extremum est, quod præstantiorẽ habent in syllogismo locum. Minus extremum, quod minus præstantẽ. Medius deniq. terminus est is, quis bis ponitur ĩ antecedẽte, semel iunctus maior extremo, semel minori. Exẽpli causa, si dicas, Oĩs virt⁹ est qualitas, oĩs iustitia est virtus, igĩt omnis iustitia est qualitas, hoc nomen Qualitas erit maius extremum: Iustitia, minus extremum: Virtus medius terminus:

Maius ext. Minus. ex'. Medius terminus. 1.pri.34

Ex tribus verò enunciationibus, ex quibus constat syllogismus, vna dicitur tum maior, propositio, tum

tùm simpliciter propositio: altera minor propositio & assumptio: tertia & cóclusio, & complexio nominatur. Maior propositio est, quæ ex maiore extremo & medio struitur: vt in proximo syllogismo, Omnis virtus est qualitas: Minor propositio est, quæ ex minore extremo, & medio cóficitur, vt Omnis iustitia est virtus. Atque dæ communiter sumptiones, & præmissæ appellantur. Conclusio verò est, quæ ex maiore, & minore extremo nectitur, vt, Omnis iustitia est qualitas: Sed iam ferè obtinuit disputationum abusus, vt dum structura ratiocinationum cótétionis ardore minus expenditur, quæcunque propositio primo loco posita fuerit, dicatur maior: quæ secúdo, minor, etsi reuera sit minor, hæc maior, vt cùm idé ille syllogism⁹ hoc modo struitur, Omnis iustitia est virtus, omnis virtus est qualitas, igitur omnis iustitia est qualitas. Non est tamen præposterè vtendum his vocabulis, sed potius, cùm res minus perpenditur, dicédum, Nego, aut Concedo priorem, aut posteriorem propositionem.

Maior propositio, seu propositio. Minor propositio seu assumptio. Cóclusio seu complexio. Ex Ale. 1. pri. 4. et ex Ci. 1. de inuentione. Sumptiones seu præmissæ. Abusus quidem in disputationibus.

De forma syllogismi. Cap. XI.

FOrma syllogismi absoluti ex figura, & modo constat, quemadmodú pulchritudo corporis humanis ex cóuenientia membrorum, & quadam coloris suauitate. Figura syllogistica est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta, si in altera sumptionum sit maius extremum, in altera minus, in conclusione auté vtrúque: medius verò terminus semel iungatur maiori extremo, semel minori, & nequaquam ingrediatur conclusionem, Quare si terminaliter disponátur, nó erit figura syllogistica: vt si dicas, Omnis virtus est qualitas, & omnis iustitia est iustitia, igitur omnis iustitia est qualitas: aut alio pacto, secus quam docuimus, verba hæc coniungas.

Forma syllogistica. Figura syl.

Modus syllogisticus.

Modus verò syllogisticus est sumptioná ad cóclu-

sionẽ colligendã apta secũdũ quãtitatẽ,& qualitatẽ cõplicatio.Neq; enim satis est ad concludendũ syllogisticè, si termini apta figura disponãtur, nisi certa quædam sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. Nam si ambæ sumptiones fuerint(exẽpli causa)particulares,aut vtraque negatiua,nihil efficietur:vt patet si dicas.Quoddam animal est equus,quidam homo est animal,igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis.Ergo preter figuram necessarius est modus cuius accessione forma syllogismi absoluatur.

1.prior. 22.

Prima figura. Secũda. Tertia. Ex 1. pri. 7. Directè cõcludere. Indirectè concludere. Maius extremum in 1. figura. Minus. Quo internoscãtur maius, & min⁹ extremum in 2. & 3. fig. Ex recẽtioribus Vt Ale. & Aduerr. 1.pri. 5.

De tribus figuris syllogismorum, deque generalibus concludendi modis. Cap. XII.

Figuræ syllogismorum tres sunt:Prima est,in qua medius terminus alteri extremo subijcitur,& de altero prædicatur.Secũda, ĩ qua prædicatur de vtroque.Tertia,in qua vtriq. subijcitur.Nec alia collocatio extremorum cum medio termino reperitur,quæ apta sit ad aliquid concludendum. Generales modi concludendi duo sunt,directè,ac indirectè: Modus directè,seu secundum naturam concludendi est, cũ maius extremum de minore concluditur. Indirectè autem,seu contra naturam concludendi modus est, cùm minus extremum de maiore colligitur.

Ac in prima quidem figura illud est maius extremum,quod prædicatur de medio termino: minus verò,quod medio subijcitur:præstantius si quidem est prædicari,quã subijci.In secunda verò,& tertia, cũ vtrunque extremum quo ad prędicationem,& subiectionem,partem habeat in sumptionibus dignitatẽ: sunt qui velint,id esse maius, qd situ partiũ orationis alterũ antecedit,id minus,quod sequitur: alijqui dicant id esse maius,quod in questione proposita p̄dicatur,id minus quod in eadẽ subijcitur: alij denique,qui afferant,id esse maius,quod in conclusione

præ-

prædicatur, id minus, quod in eadem subijcitur. Sed priores sentẽtiæ, quicquid ꝓbabilitatis habeãt omittẽdę à nobis sunt hoc loco, quia tertia multò est planior, ac facilior. Num aũt sit verior, alias videbimus

Hi refutuntur, & impugnantur ab Ale.

Quot modis in quaque figura directè, aut etiam indirectè concludatur. Cap. XIII.

IN prima ergo figura dubium non est, quin vterq; concludendi modus locum habere possit, directè nimirum, & indirectè. Si enim ita dicas,

In prima figura tum directè, tum indirectè concluditur.

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus.
Igitur omnis iustitia est qualitas.

directe sane concludes, vtpote maius extremum de minore. Si vero sic ratiocineris,

Omnis virtus est qualitas.
Omnis iustitia est virtus.
Igitur quædam qualitas est iustitia.

indirectè haud dubiè, & contra naturam colliges, s. minus extremum de maiore. At in secunda & tertia figura longe alia ratio est iuxta eam, quam hoc loco sequimur sententiam. Nam cum in vtraq; id perpetuo sit maius extremum, quod de altero concluditur, vt dictum est necessario efficitur, vt quandocũq. in his figuris ratiocinatio construitur directè cõcludatur. Qua ratione factũ est, vt Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerunt, enumeratis in prima figura quatuor directè, & quinque indirecte concludendi, quos vocauerunt.

In secunda, & tertia figura semper directe concluditur

Barbara, Cælarent, Darij, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Papesmo, Frisesomorum,

Nullum indirectè concludentem secunda, aut tertia figura nominauerint, sed hos tantum decem directè concludentes.

Cesare Camestres, Festino, Barocco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

Quorum quatuor primi ad secundam, sex reliqui ad ter-

tertiam figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittã) dictum est à me, planiorem esse in his duabus figuris tertiam de maiore, & minore, extremo sententiam, quia inquam nullos indirectè concludendi modos inuehit, quos tamen superiores opiniones facere coguntur. Sed hæc alias. De his ergo vnde uiginti modis enumeratis, quinam sint, & qua arte hisce nominibus significetur, nunc dicendũ est.

Modi apta ratiocinandi sunt 19.

De modis directè concludendi in prima figura. Cap. XIIII.

16. modi sunt in singulis figuris si computẽtur simul apti & inepti.

SI nomine modorũ intelligamus quascunq; cõplicationes sumptionũ secundũ quantitatẽ, & qualitatẽ, siue aptę sint ad conclusionẽ aliquã colligẽdam, siue ineptæ, sedecim necessariò dandi sunt, in vnaquaq; figura modi. Nã aut vtraq; sumptio est vniuersalis: aut vtraq; particularis: aut maior ꝓpositio vniuersalis, & minor particularis: aut maior particularis, & minor vniuersalis. Nec. n. hoc loco de singularib. enunciationib. loqui instituimus: indefinitæ verò ex forma suo pro particularib. habendæ sunt. In vna quaq; aũt dictarum quatuor complicationũ sm quantitatem quatuor itidem aliæ secundum qualitatem cernuntur. Aut. n. vtraque sumptio affirmat: aut vtraq; negat: aut ꝓpositio affirmat, assũptio negat: aut ꝓpositi negat, & assũptio affirmat. Itaq; latè accepto modorũ noĩe, sexdecim sũt modi in singulis figuris. verũ ex his, qđ ad primã figurã attinet: quatuor tãtũ ex vi forma directè cõcludũt videlicet.

Modi directè concludenter in 1. figura.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

quia in his nunquam omnino dari potest antecedens verum, quin consequens vi antecedentis verum esse deprehendatur. Quæ quidem ratio probandi, cæteris etiam quindecim modis apte concludentibus accommodanda est. Quanquam necessitas cõcludendi (quę omnibus conuenit) alia quoque ratione perspici potest, vt paulò inferius docebimus.

Cap. 21. & 23.

Harum

Harum autem quatuor vocum significationem, atq; adeò quindecim reliquarum facile intelliges, si aduerteris, primam vocalem, cuiusq; dictionis significare maiorem propositionem, secundam, minorem: tertiam conclusionem. Et rursus vocalem, A designare enunciationem vniuersalem affirmatiuã. E vniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuã, & O particularem negatiuam. Primus ergo primæ figuræ modus est, cum ex vtraque sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio vniuersalis; & affirmatiua colligitur. Quod totũ significat vox Barbara. Exemplũ.

Dictiones modorum qualitatem & quantitatem enunciationum significãt.

Bar- Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis virtus est bona.
ra. Igitur omnis virtus est expetenda.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur. Quod tum significat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est cum ex maiore vniuersale affirmatiua, & minore particulari affirmatiua conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij. Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum, est,
ri- Aliqua consuetudo est vitium,
i. Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

Quartus modus est cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur, vt significat vox Ferio. Exemplum.

Fe- Nullus timidus est fœlix,
ri- Quidam diues est timidus,
o. Igitur quidam diuis non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directè concludunt, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsem, vt experienti

facilè

facilè patebit. Verum quatuor iam dicti adeò latè funduntur, vt omnis proposita quæstio in aliquo eorum confirmari possit. Colligunt enim omnia genera conclusionum, vtpote vniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

Oĩs quæstio concluditur in 1. figura. 1. pri. 4.

De modis indirectè concludendi Cap. XV.

Hos modos collegit Theophrastus partim ex 2. pri. 1. partim 1. ex pri. 7. vt refert Alex 1. pri. 4.

Modi verò indirectę cõcludendi quinque sunt, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum. Et primi quidem tres nil differunt à tribus prioribus directè concludendi, nisi quod colligent conclusiones, in quas conclusiones illorum cõuertuntur. Reliqui autem duo apertius ab omnibus quatuor directè cõcludentibus dissentiunt. Exẽpla.

1

Ba- Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est animal,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

2

Ce- Nullum animal, est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

3

Da- Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus,
tis. Igitur quoddam expetendum est labor.

Quartus ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit ordine conuerso particularem negatiuam hoc pacto.

Fa- Omnis mens est substantia,
pes- Nullum corpus est mens.
mo. Igitur quædam substantia non est corpus.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuersali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam hoc pacto.

Quæ-

Fri- Quædam arbor eſt viuens,
ſeſo- Nullum animal eſt arbor;
mo, Igitur quoddam viuens non eſt animal.

De modis ſecundæ figuræ. Cap. XVI.

EX illis ſexdecim modis, quos in ſingulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti ſunt ad aliquid concludendum in ſecunda figura. Primus eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua, & maiore vniuerſali affirmatiua concluſio vniuerſalis negatiua colligitur. qui quidem vocatur Ceſare, vt,

Ceſ- Nullum opus à virtute profectum, eſt execrandum.
ſa- Omne mendacium eſt execrandum.
re. Igitur nullum mendacium eſt opus à virtute profectum.

Secundus modus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore vniuerſali negatiua concluſio vniuerſalis negatiua colligitur, qui dicitur Cameſtres, ut,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam ſuam.
meſ- Nullus iuſtus odit animam ſuam.
tres. Igitur nullus iuſtus diligit iniquitatem.

Tertius eſt, cum ex maiore vniuerſali negatiua & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis negatiua colligitur, qui nuncupatur Feſtino, vt,

Feſ- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quædam animi ſubmiſſio placet Deo,
no. Igitur quædam animi ſubmiſſio non eſt vitium.

Quartus eſt, cum ex maiore vniuerſali affirmatiua & minore particulari negatiua, concluſio particularis negatiua, efficitur, qui appellatur Barocco, vt,

Ba-

Ba- Omnis prudens prospicit futura,
roc Quidam diues non prospicit futura,
co. Quidam igitur diues non est prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formę, quia in singulis dari potest antecedens verũ, & consequens falsum. Hoc aũt proprium est huius figuræ, vt negantes duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim negantes conclusiones colligit, verum tam vniuersales, quam particulares.

Negantes duntaxat quæstiones confirmatur in 2. figura, verũ omnes.

De modis figuræ tertiæ. Cap. XVII.

1 pri. 5.
1. pri. 6.

SEx in hac figura inueniuntur modi ad concludendum apti, cęteri inutiles sunt, nihilq; ex vi formæ concludunt. Primus ergo modus huius figuræ, est cum ex vtraque sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur, qui dicitur Darapti, vt,

Da- Omne animal sentit,
rap- Omne animal est corpus animatum,
ti. Igitur quoddam corpus animatum sentit.

Secundus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui dicit Felaptõ, vt si dicas

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis est corpus.
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius est cum ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Disamis, vt,

Di Quoddam animal respirat,
sa- Omne animal est sentiens,
mis. Igitur quoddam sentiens respirat.

Quartus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datisi, vt,

Da-

Da- Omnis auarus est miser,
ti- Quidam auarus est diues.
si. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est cum ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur Hic dicitur Brocardo, vt,

Bo- Quoddam animal non habet sanguinem,
car- Omne animal est viuens,
do. Igitur aliquod viuens nō habet sanguine.

Sextus mod⁹ est cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur, qui nūcupatur Ferison, vt

Fe- Nullus sapiens est miser,
ris- Quidam sapiens est pauper,
on. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod vero cæteri decem modi nihil ex vi formæ concludant, ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antecedens verum, & consequens falsum, quod perfacile est experiri. Hoc vero proprium est huius figuræ, vt particulares duntaxat res quęstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares conclusiones colligit, verum tam affirmantes, quam negantes. *Particulares dūtaxat quæstione confirmantur in hac figura verum omnes.*

Regula generales omnibus figuris.
Cap XVII

EX dictis colligi possunt tum communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ singulis. Communes omnibus quatuor sunt.

Prima. Ex duabus particularibus nihil vi formæ concluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi constare possunt, vel enim vtraque sumptio affirmabit, vel vtraque negabit, vel propositio affirmabit, assumptio negabit, vel propositio negabit, assumptio affirmabit, quorum nullum in aliqua figura quasi aptè concludentem recensuimus. *1. pri, 6. Omnes hæ regula continetur. 1.*

Se-

Secūda. Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil vi formæ concluditur. Hæc ēt, perſpicua eſt ex dictis, quia ex duabus negatiuis quatuor itidē modi cōſtare poſſunt, aut. n. vtraq; vniuerſalis erit, aut vtraq; particularis, aut ꝓpoſitio vniuerſalis, aſsūptio particularis, aut ꝓpoſitio particularis, aſsūptio vniuerſalis, quorū nullū ī aliqua figura velut apte cōcludētē numerauimus. Atq; ita fit vt his duabus regulis cōprehendant̄ ſeptem inutiles modi a ſingulis figuris exploſi. Nam cōplicatio ex vtraq; particulari negatiua, quę ſecū da regula reijcitur, iam per primam reiecta eſt.

Tertia. Tertia regula. Si altera ſumptionū particularis, fuerit, cōcluſio ēt particularis ſit, neceſſe ē. Hæc itidē patet ex dictis, qa nullus modus ꝑſcriptus ē, qui vniuerſalē cōclōnē ex particularis sūptione colligat.

Quarta Quarta regula. Si altera ſumptionū negatiua fuerit, cōcluſio etiā negatiua ſit, neceſſe eſt; Hęc deniq; ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum & ſuperior. Ratio verò vtriuſq; eſt, quia cōſequens eſt effectus antecedens, effectus autem deteriorem partem ſuæ cauſæ imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ ſunt in ijs ſyllogiſmis, quorum omnes termini ſunt communes, ſeu vniuerſales, (horum enim hactenus doctrinā tradidimus) quia hi maximè vſurpantur in diſciplinis, item cum prædicata Enunciationum non notantur ſigno Omnis, quod efficit enunciationem a communi vſu remotam. Nam in ijs ſyllogiſmis, in quib. præter conſuetudinem aliquod prædicatum huiuſmodi ſigno notatur, & in expoſitorijs, qui conſtant medio termino ſingulari, alia ratio eſt, ut paulò poſt docebimus.

In quib. ſyllogiſmis intelligenda ſint duæ priores regula. Cap. 10. & 23.

Regula ſpeciales ſingulis figuris. Cp. XIX.

Prior regula 1. figuræ. EX ijs vero quæ in tractatione primæ figurę dicta ſunt, colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ.

Prior eſt, Ex maiore propoſitione particulari nihil

nihil vi formæ concludi. Posteriori, ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non seruantur, vtpotè in Fapesmo, & Frisesomorũ. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalib⁹ nõ sunt comprehensi, primus, cũ utraque affirmat, sed maior in parte, minor in totum, alter, cum maior negat ex parte, & minor vniuersæ affirmat, tertius, cũ maior affirmat ex parte, & minor vniuerse negat, quartus cũ utraque est vniuersa, sed maior affirmat, minor negat, quintus cũ maior affirmat, in totũ, & minor negat de parte. *Ex 1. pri. 4. Posterior.*

Ex ijs etiam, quæ in secunda figura tractanda diximus, totidẽ regulæ ipsi propriæ erunt. Prior; Ex maiore propositione particulari nihil ratione formæ colligi. Posterior. Ex vtraque sũptione affirmatiua nihil colligi His etiam duabus cõprehenduntur ceteri quinque modi nihil cõcludentes ex in secunda figura, primus, cum maior in parte affirmat, minor de toto negat, secundus, cũ maior in parte negat, & minor vniuerse affirmat, tertius, cũ vtraque affirmat, sed maior de parte, minor de toto, quartus, cũ vtraque vniuerse affirmat, quintus cùm, vtraque affirmat, sed maior de toto genere, minor de parte. *Prior regula secunda figuræ. Ex 1. pri. 5. posterior*

Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta sunt, hæc vna regula ipsi propria colligitur. Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehensi non sunt.

Hi vero tres sunt tantum primus, cum maior vniuersè affirmat minor vniuersè negat, alter, cũ maior vniuerse affirmat, minor ex parte negat, tertius, cũ maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia a recentioribus tradita. Cap. XX.

Primum documẽtum

Non sunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia documenta, quæ a recentiorib⁹ pro

ponuntur, ex quibus traditæ regulæ magna ex parte nascuntur, Alterum est, Medium terminum in altera saltem præmissarum completè distribui debere, id est, vniuerse accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Cõtrario vitio laborat hic ineptus Syllogismus.

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emendabitur autem si hanc feceris maiorem Omne animal est bipes, vel hanc minorem, Quidã equus est omne animal: Vtroque enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quanquam secũda correctio & emẽdatio perparum vsurpata est, quia prædicatũ raro notatur signo omnis: Hoc tamen inusitato enũciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid vi formæ concludere, vt si dicas,

Aliquãdo ex duabus particularibus aliquid efficitur.

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Hic verò fallax Syllogismus,

Omne animal fuit in arca Noè,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitnr quidem equus Alexandri fuit in Arca Noè.

non ideo vitiosus est quod medium nõ distribuatur, sed quod non distribuatur, cõplete, seu perfectè. Subiectum siquidem maioris accipi solet pro omnibus speciebus animaliũ exceptis ijs, quæ in aquis degũt, & alijs quibusdam, non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem vitio notatur hoc sophisma.

Omnis essentia diuina est pater,
Filius est essentia diuina,
Ergo filius est pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio cõceditur, non distribuitur complete, ac perfectè. Quanquam enim accipitur pro omni essentia diuina, quæ vna tantum, atque adeo maximè vna est, tamen

tamen non accipitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur, ac si apertius dictum esset, Omne quod est essentia diuina, est pater, à nemine propositio concederetur: quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Et enim quælibet persona diuina est verissimè essentia diuina, & tamen non quælibet est pater.

Obiectio

Quod si quis obijciat contra hoc documentum, quod medius terminus in secunda figura nunquã distribuatur, cum perpetuo sit prædicatũ, quod quidẽ signo distributiuo, seu vniuersalis, vt est Aristotelis sententia, minimè vocatur, occurres, Sẽper prædicatũ negatiuę enũciationis distribui à negatione, quæ negat copulã verbi, vt infra docebimus, nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantum asserere prædicatũ enunciationis vniuersalis non esse notandũ signo Omnis, quod est vniuersale affirmatiuũ, cũ ergo in secunda figura necessario altera sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessario in altera distribuatur, vt, exempli causa, huius propositionis, Lapis non est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllum aliud, & ita cæterarum.

Solutio. Secundũ documẽtum. Cur sæpe ex vtraque sumptione vniuersali non efficiatur vniuersalis conclusio.

Alterum documentum est, Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendũ esse in consequente. Contrario vitio laborat hic paralogismus.

Omne animal est sensus capax.
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuitur (,i.nõ accipit vniuersè) in assumptione, distribuit in cõclusione. Ex hoc documẽto efficit, vt merito, nec Darapti, nec Felaptõ, nec duo illi modi indirectę cõcludẽtes Baraliptõ, & fapesmo, colligãt vniuersalẽ cõclusionẽ et si cõstẽt vniuersalibus sũptionib9, quoniã si vniuersalem concludas, argumentaberis à termino non distributo ad distributũ, vt loquũtur recẽ

tiores, id quod animaduertenti facilè patebit. Itaq; non segniter notanda sunt hæc documenta.

De Syllogismo perfecto, & imperfecto. Cap. XXI.

Perfecti Syllogis.

POrro Syllogismorũ quidam perfecti sunt, quidã imperfecti. Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligẽdi necessitas sit euidens, hoc est, qui adeò ꝑspicuè ex necessitate colligit, vt nulla sit opus arte ad id ostẽdẽdum. Huius generis sunt omnes, ac soli directe cõcludentes in prima figura, qui propterea dicuntur per se noti, ac indemostrabiles, quod in his proxime exerceatur vis duorum quorundam principiorũ ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentium, è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacũque argumẽtatione cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat. Alterum est, quicquid vniuerse affirmatᷓ de subiecto aliquo, affirmatur, de quouis contentò sub eiusmodi subiecto, vt si substantia dicitur vniuerse de animali, omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicetur substãtia. Alterum vero est, Quicquid vniuerse negatur de subiecto aliquo, negatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto, vt si habere vitam vniuerse negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide, haud dubie de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exercetur in primo, & tertio modo primæ figuræ, hoc est, in Barbara, & Darij posteriori autem in secũdo, & quarto qui dicuntur Celarẽt, & Ferio. Quo fit, vt principia hæc merito dicantur regulatiua omnium syllogismorũ, quasi omniũ normæ, ac regulæ, siquidẽ, & cæteri omnes syllogismi, ad quatuor illos, in quibus primo eorum vis cernitur, reuocantur, vt stat im dicemus.

Principia, quæ dicũtur regulatiua, duo sunt. Primum Secũdũ.

In quib. Syllogismis proximè exerceatur vis horum principiorum.

Imperfectus Syllogism. Ibidem.

Syllogismus imperfectus est qui vna re, aut pluribus indiget, vt colligendi necessitas euidẽs fiat, cuiusmodi sunt reliqui omnes præter quatuor primos primæ figuræ. Neq;. n. adeo perspicuè cõcludunt, vt ne

cessitas

cessitas colligendi statim appareat, sed quisque eorũ eget conuersione aliqua, aut euidendi deductione ad id, quod fieri nequit, aut expositione, aut certè pluribus conuersionibus, quibus ipsa consequentię necessitas planè perspiciatur. Vt igitur quo pacto id fiat doceamus, necesse est, vt ante explicemus, *Lib. 3.*
quid sit euidens deductio ad id, quod impossibile est quid etiam expositio. Nam quid sit conuersio, & quot modis fiat, iam supra exposuimus.

De syllegismo deducente ad impossibile. Cap. XXII.

DVobus modis Syllogismo aliquid probamus, *Ex 1.*
directò, aut ex hipotesi, seu conditione cum *pri. 3. &*
altero posita. Exempli causa, si alicui probare volue *40. &*
ro, nulla opposita in eadem re simul reperiri posse, *ex 1. pri.*
vno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, *14.*
hoc idem concludendo, vt si dicam,

Nulla repugnãtia reperiri simul possũt in eadẽ re,
Omnia opposita sunt repugnantia,
Igitur nulla opposita simul in eadem re reperiri possunt.

Altero concludendo aliud pronunciatum, verbi causa, nulla contraria posse simul reperiri in eadẽ re facta tandem prius conuentione cum altero, vt si in contrarijs id confirmem, in omnibus oppositorum generibns confirmatum censeatur, veluti si dicam.

Nullæ formæ mutuo sese ab eodem subiecto ex *Syllog.*
pellentes, simul reperiri possunt in eadem Re. *ostensiu[us]*
Omnia cõtraria sunt formæ huiuscemodi, Igit̃ *syllog.*
nulla cõtraria reperiri simul possũt ĩ eadẽ re *ex hipo-*

Prior syllogismus directò probat institutum, & *thesi.*
ideo vocatur δεικτικὸς, quasi ostensiuus: posterior *Syllog.*
nõ confirmat propositũ, nisi ex pacto, & cõuẽtione *per im-*
cum altero, & ideo dicitur ἐξ ὑποθέσεως, quasi ex con *possibile*
ditione posita. *siue ad*

Itaque in sillogismis, qui ex hipotesi rem probãt *impossi-*
numerantur ij, qui dicuntur εἰς τὸ ἀδύνατον, impos- *bile,*

sibile καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου, hoc est. Ad impossibile,& Per impossibile,quia ex contradicente alicuius enunciationis veræ ab aduersario absurdè datã, & ex altera perspicuè vera, deducit hominē ad aliquid,qđ fieri nequeat, & per eiusmodi impossibile, qđ ille admittere omnino recusat,cogit eũ retractare id,qđ absurde ante dederat, & ita admittere enũciationem,quàm negauerat. Exempli causa, neget aliquis hãc verã enunciationē, Aliqnid ex quo voluptas capitī nō est bonũ:dicatq. absurdè,oẽ id,ex quo voluptas capitī,esse bonũ tũc ergo sic argumētabor.

Cur dicatur ad impossibile. Cur per impossibile.

Omne id, ex quo voluptas capitur, est bonum (vt ais)

Quædam verò mala sunt, ex quib. inuidus voluptatem capit,vt perspicuum est.

Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verò cũ viderit,me aliquid,qđ fieri nequeat, ex sua enũciatione,& alia perspicue vera collegisse, plane negabit id,quod absurde asseruit, sicq; admittet,quod negauerat,quia id verũ esse nō pōt,ex quo impossibile aliquid efficitur.Ita syllogismus hic,quē feci,non colligit directò institutum,vtpote,Nō omne id,ex quo voluptas capitur,esse bonum (id quod ego cōcludere contra hominem cupiebam)sed quiddã impossibile, quò concluso cogitur ille ex tacito quodam pacto, & conditione, quam omnes disputantes inter se statuunt,retractare id, quod dixerat. Conditio autem conuentio ve tacita disputantium, qua ille tenetur,est,vt si aliquid,qđ fieri nequeat, ex cuiusquam assertione cōcludi cōperiatur,talis assertio retractata censeatur.Impossibile namque non,nisi ex impossibili sequitur,vt supra dictum est.Sic igitur fit deductio ad impossibile,Quæ tũ erit euidens, cùm syllogismus deducens fuerit perfectus,hoc est, ex primis quatuor primæ figuræ: qualis est is, quem in exemplum attulimus. Verùm quo pacto hoc syllogismorum genere euidens fiat necessitas concludendi imperfectorum,paulò post docebimus.

Cōditio seu hypothesis vnde syllogismꝰ ad impossibile dicitur ex hypothesi; quæ sit. Quæ sit euidens deductio ad impossibile. Vt 1. pri. 2. & 6.

De

De syllogismo expositorio. Cap. XXIII.

EXpositio verò, qua sæpe vtitur Aristoteles, fit quodam syllogismorum genere, quod Expositorium appellatur. Is autem dicitur syllogismus expositorius, qui constat medio termino singulari. Exēpla mox tradentur. Quia verò naturale est singularibus terminis, vt subijciantur, is maximè, ac præcipue dicitur expositorius syllogismus, qui in tertia figura struitur Perpetuò enim medius terminus in ea figura subijcitur, vt patet ex dictis. *Syllogis. exp. qd. Exposit. syllog. pcipuè struitur in 3. figura.*

Ex ijs, quæ dicta sunt, efficitur, vt generaliter hoc differant expositorij syllogismi ab ijs, quo hactenus tractauimus, qđ illi constant medio termino communi, hi singulari. Si ergo expositorij syllogismi non solū cōstiterint medio termino singulari, sed etiā vtrāque sumptionū habuerint singularem, duobus tantū modis in prima figura colligent, totidem in tertia, & trib. in secūda. Prior modus primæ figuræ, ex vtraq; affirmante colligit singularē affirmatem hoc pacto *Quaratione differāt expositorij syllogismi a cæteris.*

Socrates est sapiens.
Hic homo est Socrates,
Igitur hic homo est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit singularē negantē hoc pacto.

Socrates non colit multos Deos,
Hic philosophus est Socrates.
Igitur hic philosophus non colit multos deos.

Primus secundæ ex vtraq; affirmante colligit singularem affirmantem, vt,

Marcus Tullius est Cicero,
Hic homo est Cicero.
Igitur hic homo est Marcus Tullius,

Secundus ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit singularem negantem.

Demosthens non est Cicero,
Hic orator est Cicero.

Igitur hic orator non eſt Demoſthenes.

Tertius ex propoſitione affirmante, & aſſumptione negante colligit ſingularem negantem.

Socrates eſt filius Sophroniſci,
Plato non eſt filius Sophroniſci.
Igitur Plato non eſt Socrates.

Prior tertiæ, ex vtraque affirmante colligit particularem affirmantem: hoc pacto.

Socrates eſt ſapiens,
Socrates eſt pauper.
Igitur quidam pauper eſt ſapiens.

Poſterior ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante colligit particularem negātē: hoc mō.

Cræſus non eſt ſapiens.
Cræſus eſt diues.
Igitur quidam diues non eſt ſapiens.

Si tamē in hac figura minus extremum fuerit ſingulare, licebit priori modo concludere ſingularē affirmantem, poſteriori autem ſingularem negantem, quod facilè eſt exemplis cernere. Si autem expoſitorij ſillogiſmi ſolum medium terminū habuerint ſingularē, in prima quidē figura totidē erūt modi, quot in ſillogiſmis ex medio communi, nec ab illis different, niſi quod neceſſariò habebunt maiores ſingulares ratione medij, quod in maiore ſubijcitur. Exempla facile occurrent.

Expoſit. ex ſolo medio ſingulari. Prima fig.

Secunda

In ſecunda verò præter quatuor vulgatos modos negatiuè cōcludentes, quorum exempla ſtatim ſeſe offerunt, alij quatuor ex vtraque affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur, quorū primus ex vtraque vniuerſalis colligit vniuerſalem, vt ſi dicas.

Omne aſtrum efficiens diem eſt hic ſol,
Oīs planeta, qui eſt in quarto cælo, eſt hic ſol,
Igitur omnis planeta, qui eſt in quarto cælo, eſt aſtrum efficiens diem.

Secundus ex propoſitione vniuerſalis, & aſſūptione particulari cōcludit particularē. Tertiꝰ ex ꝓpoſitione particulari, & aſſumptione vniuerſali, vniuerſalem.

ſalem.

salem. Quartus ex vtraque particulari, particularē. Quod non est difficilè exemplis illustrare.

At in tertia figura nūquam plures sunt, quàm duo modi, quos iam tradidimus. Illud tamē obiter admonuerimus, hoc syllogismorū genere ex vtraque sumptione particulari aliquid in secūda figura ex vi formæ concludi: itemque ex particulari colligi vniuersalem: id quod suprà animaduertendum diximus. *Tertia.*

Quatuor modo huiusmodi syllogismorū affirmatiue cōcludentes in secunda figura, possunt reuocari ad modos primæ solius maioris conuersione: primus quidem & tertius, ad primum: secundus verò & quartus, ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodū primus, & tertius, in Broccardo secundus & quartus, in Ferison. Nām ex cōtradictorio cōclusionis cuiusque modi assumpta minore colligitur immediatè contrarium, aut contradictorium maioris: modo ponas singularem negatiuam cōuerti in vniuersalē negatiuam, quod hac ratione colliges. Socrates non est albus, ergo nullum album est Socrates. Nam si aliquod albū est Socrates, Socrates quoque albus, quod cōtradicit primæ enūciationi. Hæc dicta sint prouectis, ne quis fortè minus attentè rem considerans hosce modo inficietur. Nam alioqui fortasse non indigent probatione, quia diligenter animaduertenti videntur per se noti, vt mox dicetur. Tantum abest, vt cùm expositorij sint, per Broccardo & Ferison, qui per expositorios confirmatur, probari debeant.

Quòd expositorij syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes. Cap. XXIIII.

Principia per nota, quorum vis proximè exercetur in expositorijs syllogis.

Videntur autem omnes syllogismi expositorij habere necessitatē colligendi per se notam, & perspicuam, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino, siue argumento singulari, qui est maximè vnus, & proximè exercent vim illorum principiorum

piorum per se euidentium. Quæcunque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se : Quæcunque ita sunt ad aliquid tertium affecta, vt alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: in quibus nomine tertij potissimum intelligitur aliquid singulare.

Cur expositorij syllog. hoc nomine appellētur

Meritò ergo huiusmodi syllogismi dicti sūt expositorij, quia sunt adeo perspicui, & euidētes, vt rem ipsam sensibus exponere videātur. Vnde etiā fit vt nō abs re demostrationes sensibiles appellari soleāt

Cur dicantur demonstrationes sensibiles.

Ab Arist. 1. pri. 2. & 6. & ab alijs.

Obiectio

Solutio.

Sed contra hęc sic liceat argumentari. Hæ sunt vitiosæ, ac fallaces argumētationes, Essētia diuina est pater, Essentia diuina est filius, ergo filius est pater: Pater non est filius pater est essentia diuina, ergo essentia diuina non est filius: & tamē hi modi, traditi sūt in tertia figura, cùm hi termini, Essētia diuina, & Pater in diuinis sint singulares, igitur perperam traditi videntur. Respondebis tamē nomine medij termini singularis, quo syllogismus expositorius propositū confirmat, intelligendum esse eum, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, quæ nec est plures res, nec est idem re cū ea, quæ est plures res, sic enim intellecto nomine tertijs perpicua sunt duo illa principia, quę attulimus: alioqui non parū habent ambiguitatis, at hunc terminum Essentia diuina accipi pro quadā re indiuidua, hoc est, pro ipsa Deitate ; quæ tamen est plures res, id est, plura supposita diuina: & hunc terminum Pater, in diuinis, accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro prima persona trinitatis, quæ tamen est idem re cum essentia diuina, quæ est plures res. Non cernuntur ergo modi supradicti in propositis argumentationibus : quanquam Aristoteles nullum terminum singularem negaret, posse esse mediū terminum syllogismi expositorij, quia lumine fidei minimè illustratus, nullam cogitabat rem singularem quę simul esse plures res: Vnde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine tertijs pro quacunque re singulari.

Aristotelis sententia.

De probatione ostensiua imperfectorum syllogismorum. Cap. XXV.

HIs ergo positis, facilè erit intelligere, quo pacto necessitas colligendi imperfectorũ syllogismorum per perfectos confirmetur. Quanquam enim satis ea probari possit ex eo, ꝙ eadem forma retenta in nulla materia reperiri potest antecedens verum, & cõsequens falsum, tamen compendiosior hæc via est, ac securior: siquidẽ nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit, vt nunquã animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per se euidentem cõprobet. Itaq; prima cõfirmatio fiet conuersionis interuentu, altera per euidentem deductionem ad id, qnod fieri nequit: tertia per expositionem.

Tria cõfirmatio num genera.

Confirmatio per conuersionem (quę ostẽsiua probatio, & ostensiua reductio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cùm ex sumptionibꝰ imperfecti syllegismi, aut sine vlla conuersione. aut conuersione vtriusq:, alteriusùe duntaxat, per syllogismum aliquem perfectum colligitur conclusio imperfecti, aut conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionem efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente, vt suprà diximus, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibns etiã imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Has ratione probantur omnes imperfecti syllogismi præterquam Barocco, & Brocardo, vt in progressu apertum erit.

Confirmatio per conuersionem, seu ostensiua.

Cur principio nitatur probatio ostensiua

Qui nã syllegismi ostensiuè confirmentur.

Baralipton igitur, qui est imperfectorum primus modus, sic probatur. Ex sumptionibus eins sine vlla conuersione colligitur in Barbara conclusio vniuersalis affirmatiua, ex qua tandem per conuersionem per accidens, efficitur conclusio indirectè collecta. Exercentur ista hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc syllogismum in Baralipton.

Omn

mo, nisi quòd maior conuertitur simpliciter.

Cesare probatur conuersione simplici maioris, & illatione suæ conclusionis in Celarent.

Camestres probatur conuersione simplici minoris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in Celarent, & huius simplici conuersione *1. peri. 5*

Festino probatur simplici conuersionem maioris, & illatione suæ conclusionis in Ferior.

Barocco non potest probari interuentu cōuersionis, quia minor, cum sit particularis negatiua, conuerti non potest: maior autem, cum sit affirmatiua, non conuertitur, nisi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

Darapti probatur conuersione per accidens minoris, & illatione suæ conclusionis in Darij. *1. peri. 6*

Felapton conuersione etiam per accidens minoris, sed illatione suæ conclusionis in Ferio.

Disamis cōuersione simplici maioris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in Darij, & huius simplici conuersione.

Datisi conuersione simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Darij.

Brocardo non probatur interueniente conuersione, quia maior non conuertitur: minor autem conuertitur in solam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Ferison denique probatur conuersione simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Ferio.

Meritò autem hæc ꝓbatio dicitur reductio ostensiua syllogismorū imperfectorum ad prefectos, qa semper hac arte ex sumptionib⁹ imperfecti syllogismi struitur perfectus colligens immediatè eandē cōclusionē, aut conuersam eius: quod vtique nō fit in probatione ꝑ deductionē ab impossibile, vt patebit *Cur hæc probatio dicatur reductio imperfectorū syl log. ad perfectos*

Detegitur artifitium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundem probationem. Cap. XXVI.

SVnt autem nomina horum modorum adeo artificiosè composita, vt quo pacto quisque probandus

dus sit, apposite, ac ingeniose significet. Nam literę, à quib⁹ vocabula incipiunt, vt poté. B, C, D, F, significant per quem modum perfectum quisque imperfectus probandus sit. B namque significat probandum esse per Barbara, C per Celarent, D per Darij, & E per Ferio. S verò significat enunciationem, quam designat vocalis perc dens, cõuertendam esse simpliciter, P autem per accidẽs. Verum aduerte, has duas literas: cùm designãt cõclusionem esse conuertendã, non significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogismi, sed pfecti, qui ex imperfecto struitur, vt patet ex dictis. Iam M significat mutationẽ maioris in minorem, & minoris in maiorem, quam præmissarum transpositionem vocãt. Fit autem hæc trãspositio in redigẽdis quatuor modis, Fapesmo, Frisemo Camestres, & Disamis, q̃a in prima figura, nec minor potest esse negatiua, vt in tribus prioribus, nec maior particularis, vt in quarto, Cæterũ huiusmodi commutatio non est intelligenda secundum situm partium orationis (hæc enim nõ est necessaria, cùm sæpe in prima figura maior propositio posteriorem locum, minor priorem obtineat) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius literæ prætermitti, quia sola cõuersio docet, quæ sumptio imperfecti syllogismi fiat maior in perfecto, quæ minor. Deniq; C post primã syllabã in dictione positũ; significat modum talem non ostensiuè, seu directò confirmari posse, sed deductione ad impossibile, sumpta, videlicet, contradicente conclusionis in syllogismo perfecto loco illius sumptionis, quę designatur per vocalem præcedentem, vt statim patebit. Atque iccirco in duobus tantum modis inuenitur, in Barocco nimirum, & Brocardo.

Hic variat aliquantũ significatio harũ literarũ

Poterat significatio prætermitti

De probationibus syllogismorum imperfectorum per deductionem ad impossibile. Cap XXVII.

Quo pacto fiat hæc probatio.

PRobatio autem imperfectorum syllogismorum per euidenm deductionem ad impossibile (quæ redu-

reductio per impossibile vocat, tunc fit, cùm ex sumptionibus syllogismi imperfecti & cõtradicente cõclusionis, colliguntur per syllogismum perfectũ, & aliam quandam vnam, aut alteram euidentem consequentia duæ contradicentes, aut contrariæ enunciationes. Cogit enim hæc probatio aduersariũ nũquã negare conclusionem imperfecti syllogismi admissis sumptionibus ac proinde nunquam inficiari necessitatem talis consecutionis; ne tantam absurditatẽ admittere cogatur. Exẽpli causa, dicat aliquis syllogismum in Baralipton non necessariò concludere, ac pro inde nullum sequi incommodum, si detur in eo antecedens verum, & consequens falsum. Me autem petente, vt det ita esse, annuat ille dicatque.

Omne animal est substantia,
omnis homo est animal,
& tamen non aliqua substantia est homo,
seu, quod idem valet, nulla substantia est homo.

Tum ego ex dâtis ab homine, colligam vno syllogismo perfecto, & duabus alijs euidẽtibus cõsequutionibus duas contrarias enunciationes: hoc modo,

Nulla substantia est homo, vt ais,
& omne animal est substantia, vt etiã dixisti,
Igitur nullum animal est homo.
Iam sic,
Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.
At
Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis homo est animal: Quæ quidem sunt contrariæ enunciationes.

Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio, vt vides, etsi nõ directò ostendit perperam illum negasse conclusionem admissis sumptionibus, tamẽ ex hy- *Principiũ cui hæc probatio nititur.*

pothesi

pothesi id probat, ex hoc nimirum communi princi pio, qđ oẽs disputãtes tacitè ponũt. Id possibile nõ esse, ex quo impossibile aliquid cõsequi deprehẽdit.

Omnes imperfecti syllogis. per deductionem ad impossibile probari possunt.

Tria igitur hic aduerte Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum syllogismum probari posse per aliquem perfectum. Alterum ex contradicente conclusionis cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens perfecti: ex conclusione autem perfecti aut eius conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruẽdũ esse antecedẽs extremæ consequentiæ Tertium, in probatione imperfectorum primæ, præterquam modi Celantes, cõtradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse maiorem perfecti, & maiorem imperfecti minorem: in probanda autem modo Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse minorem perfecti, & minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis secundæ figuræ, contradictorum conclusionis faciendum esse minorem relicta eadem maiore, & in probandis modis tertiæ, faciendum esse maiorem relicta eadem minore.

Ex quibus sumptionib extruendus sit. Syllogis. ad impossibile

Quanquam verò, his obseruatis, perfacilè sit intelligere, quo perfecto mõ imperfectus quisq; cõfirmetur, tamẽ vt multo etiã sit facilius, accipe hũc versũ

Phœbilenaxis obit terras, ęthranq; quotannis.

Dictiones quarum ad monitu facilius fiat huiusmodi probatio

Cuius primæ duæ dictiones inseruiunt prime figuræ: duæ sequentes, secundæ: duæ extremæ, tertiæ. In quib⁹ hæ quatuor vocales, A, E, I, O, sunt obseruandæ, quia hæ designant conclusiones quatuor modorum perfectorũ, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmandi sunt A, significat Barbara: E, Celarẽt: I, Darij: O, Ferio. Non est tamen habẽda ratio vocalium, à quibus diphtongi incipiunt. Prima igitur dictio significat, ex tribus primis imperfectis modis prime figuræ, primum probari per Celarent. Secundum per Darij, tertium rursus per Celarent. Secunda verò, significat ex duobus sequẽtibus, Fapesmo, scilicet, &

Frise-

Fr: sesomorum, priorem probari per Barbara, posteriorem per Darij. Ex quibus intelliges quid cæteræ dictiones significent. Hæc de ꝓbatione imperfectorum syllogismorum per euidentem deductionē ad impossibile, quę mihi non admodū propriè videtur dici reductio imperfectio ad perfectos, quoniam hac arte ex sumptionibus imperfecti nō struitur perfectus eandem conclusionem colligens, sed ex contradicente conclusionis cum altera sumptionum cō cludens contrariam, aut contradicentem alterius.

Non admodum propriè dicitur hac probatio reductio.

De probatione imperfectorum syllogismorum per expositionem. Cap. XXVIII.

PRobatio denique imperfectorum syllogismorū per expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatem concludendi syllogismorum tertiæ figuræ) duobus modis fieri potest, Vno quidem euidenter concludendo ex sumptionibus syllogismi imperfecti sumptiones syllogismi expositorij, ex quibus conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid s quitur ex consequente, sequitur ex antecedēte, conlusio, quæ ex sumptionibus syllogismi expositorij collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Exempli causa, quòd hic syllogismus in Darapti necessariò concludat,

Duobus modis fit probatio exexpos. syllogis.

Principium cui hac probatio nititur.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

hoc pacto confirmari potest expositorio syllog.

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic,

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,

O Igitur

Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Quare ex primo antecedente necessariò sequitur extremum consequens in Darapti, vt diximus. Eodẽ pacto probari potest necessitas colligendi in modo Felapton.

Alius modus probãdi per expositionem. Alio modo fieri potest expositoria probatio, non colligendo quidem ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptiones expositorij, sæpe enim colligi non possunt, vt in cæteris quatuor modis tertiæ figuræ, quia ex particulari propositione non colligitur singularis, sed sumendo sub medio termino aliquid singulare, ratione cuius vera sit particularis sũptio, & extruendo ex eiusmodi singulari medio, ac eisdẽ extremis similiter se habentibus secundum affirmationem, & negationem, syllogismum expositorium, qui eandem colligat conclusionem. Verbi causa, si quis negauerit hũc syllogismum in Disamis necessariò concludere.

Quidam homo est grammaticus,
Omnis homo est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum.

sic poterit necessitas cõsequutionis hoc probationis genere confirmari, Sumo hominem aliquem singularem, ratione cuius verè dictum sit, aliquem hominẽ esse grammaticum, vtpote Antonium. Tum conficio expositorium syllogismum hoc modo,

Antonius est grammaticus,
Antonius est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum,

Quia igitur quidam homo dicitur grãmaticus ratione Antonij, efficit, vt si ex eo quòd Antonius est grammaticus, & est animal, colligitur quoddam animal esse grammaticũ, eadem cõclusio colligatur ex eo, quòd quidam homo est grãmaticus, & omnis homo est animal. Hoc pacto probãtur per expositionẽ reliqui quatuor modi tertiæ figuræ: quod facilè est exemplis ostendere. De probatione igitur modorum tertiæ figuræ per expositionem, hæc satis sint.

Sed

Sed insurget quis contra ea quæ diximus, argumẽtabiturque hoc modo, Hic syllogismus, *Obiectio*

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,
Omnis oculus est pars capitis,
Igit aliqua pars capitis necessaria ē ad vidẽdũ;

hic syllogismus, inquiet, est in Disamis, & tamẽ non potest probari expositione, igitur non rectè dictum est, omnes syllogismos tertiæ figuræ hoc probationis genere posse probari, Confirmabit autem propositionẽ hac ratione, Quia sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut accipi aliquid singulare, ratione cuius maior propositio sit vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli causa) necessarius mihi est ad vidẽdum, cùm sinistro cernere possim, nec sinister, cum dextro possim aspicere. Dices tamen maiorem propositionem propositi syllogismi duplicem sensum habere posse, disiunctiuũ, & disiunctum. Disiunctiuus est huiusmodi, Hic oculus necessarius est ad vidẽdum, aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem pacto propositio est falsa, quia vtraque pars disiunctionis falsa est. Disiunctus sic habet, Hic oculus, aut hic necessarius est ad videndũ: qui sensus haud dubiè verus est, quãdo quidẽ indifferenter, ac indeterminatè altere oculus est ad videndũ necessarius. Si ergo maior propositio disiunctiuum habet sensũ, vt à recentioribus Dialecticis ex forma sua habere iudicatur, syllogismus est in Disamis, sed ipsa est falsa, quo fit vt non liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conueniat prædicatum. Si verò ei concludamus sensum disiunctum, vt populari sermone habere videtur, erit illa quidem vera, sed nõ efficiet syllogismum. Particularis enim propositio, quæ ad syllogismum assumitur, imò quæ prior, ac simpliciter particularis dicitur, disiunctiuum sensum habere debet. De sensu autem disiunctiuo, & disiuncto ad finẽ harum institutionum non nihil amplius dicemus.

Solutio.

Quẽ sensum habere debeat particularis propositio syllogisti. Lib. 8.

De modalibus syllogismis. Cap. XXIX.

DIxi hactenus de materia, & forma absolutorũ syllogismorum, nunc quæ sit materia & forma modalium quàm potero breuissimè docebo. Materia cuiusque, quemadmodum de absolutis diximus, duplex est: propinqua, & remota. Propinqua sũt duæ propositiones modales, aut altera modalis, altera absoluta, vt cernere licet in his syllogismis.

Materia ppinqua modaliũ syll.

Necesse est, omne animal esse substantiam,
Necesse est, omnem hominem esse animal,
Igitur necesse omnem hominẽ esse substãtiam.
Necesse est omnem virtutem esse qualitatem,
Omnis iustitia virtus,
Igitur necesse est oẽm iustitiam esse qualitatẽ.

Possuntq; ad structuram modalium syllogismorũ, nõ solum modales propositiones cum absolutis, sed etiam modales cũ modalibus multifariã permisceri. Remota verò materia sũt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaque vt modus in conuersione modalium non numeratur inter prędicata, & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis.

Materia remota modal. syllogis.

Deniq. forma modalium syllogismorum ex figura ẽt & modo constat, quemadmodum & absolutorũ. Estq; in vtroque genere triplex figura. At verò modi cõcludendi non ijdem sunt in omnibus. Quãquã.n. syllogismi, quorum vtraq. sumptio est ex necessariò, eisdẽ illis modis colligant cõclusiones ex necessario quibus absoluti colligũt absolutas, id quod nullo negocio experieris, in reliquis tamen tãta est varietas, vt meritò a nobis hoc loco sint prætermittendi.

Modi nõ ijdẽ sũt in omnibus syllog. modalibus atq; absolutis.

De syllogismis ex obliquis. Cap. XXX.

SEd antequam syllogismi simplicis facultates, seu potestates ab Aristotelę traditas referã, breuiter de

de ſyllogiſmis,qui ex terminis obliquis cõſtãt, quia non nihil exhibent negocij,dicendum arbitror.Quatuor itaque documenta video ferè obſeruari in examine huiuſmodi ſyllogiſmorum.

Primum eſt.In modis affirmatiuè concludentibus ſi altera tantum ſumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur cõcluſio ex obliquo,modò hæc duo obſerues alterum,vt extremum obliquum in antecedente, ſit obliquum in conſequente:alterum, vt cum medium fuerit obliquum in vna ſumptione, extremum alterius ſumptionis ſit obliquũ in concluſione. Exẽpla.

Omnis poteſtas eſt à Deo,
Regnum eſt poteſtas,
Igitur regnum eſt à Deo.
Omnis virtus eſt honeſtas.
In omni probo eſt virtus,
Igitur in omni probo eſt honeſtas.
Contrariorum eadem eſt ſcientia,
Sanitas & morbus ſunt contraria,
Igitur ſanitatis & morbi eadem eſt ſcientia.
Omne vitium eſt malum,
Quædam appetitio eſt vitij,
Igitur quædam appetitio eſt mali.

Secundum in modis negatiuè concludentibus, ſi affirmatiua tantum fuerit ex obliquo, nulla concluſio efficietur ſiue ex rectis,ſiue ex obliquo.Si vero ſola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur concluſio ex obliquo, obſeruatis duabus animaduerſionibus ſuperioris documenti. Verbi cauſa,ratiocinationes in hac oratione comprehenſæ nihil colligunt.

Nullus ſol eſt animal,Omnis equus eſt ſole.
Igitur Nullus equus eſt animal vel ab animali.

Hæ verò recte concludunt.

Nullum vitium eſt in Deo,
Omnis acceptio perſonarum eſt vitium,
Igitur nulla acceptio perſonarum eſt in Deo,
Omnis pax eſt tranquilla libertas,
Impio non eſt tranquilla libertas,

Igitur impio non est pax.
Nulli mortali est impunè peccare.
Omnis rex est mortalis.
Igitur nulli regi est impunè peccare.
Omnis pietas est virtus;
Nulla reprehensio est virtutis,
Igitur nulla reprehensio est pietatis.

Tertiũ. In modis affirmatiuè concludentibus, si ambę sũptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo nulla cõclusio efficietur siue ex rectis, siue ex obliquis. Hæ siquidẽ sunt ineptæ ratiocinationes. Cuiq; hoĩ inest intellectus, cuiq; hoĩ inest sensus, igit sensus est intellectus. Cuiusq; regis est distribuere magistratus, parasitus est regis, igit parasiti est distribuere magistratus; Omnis loquutio est à lingua, omnis loquutio est à gutture, igitur guttur est lingua, vel igitur guttur est à lingua.

Quartum. In modis negatiuè cõcludentibus, si ambæ fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex obliquo extremo, efficietur conclusio ex rectis, vt si dicas;

5 Nulla fides regni socijs. Cõfabulatio ẽ regni socijs
Igitur confabulatio non est fides.
Nullius iustitiæ est contemnere mortis pericula;
Cuiusdam virtutis est cõtemnere mortis pericula;
Igitur quædam virtus non est iustitia.

Hęc fere videtur obseruari partim ab Arist. dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamẽ putauerim, pceptũ illud Arist. quo iubet in resolutione, atque examine huiusmodi Syllogismorum reuocare propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc n. si fiat, facile iudicare quisq. poterit, an syllogismus ex obliquis aptè concludat, an non. Nã si propositiones ex rectis habentes eundẽ sensũ, effecerint conclusionẽ, quæ idẽ significet, atq; illa, quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè cõcludere diceã erit syllogismus ex obliquis, sin minus, vitiosa erit rõcinatio.

Hoc igit vt fiat aliquãdo loco casus obliq. ponen-

dus

dus est rectus eiusdē nominis mutata aliquantulū reliqua oratione, vt si sensum illius propositionis, contrariorum eadē est scientia hoc modo exprimas, Cōtraria sunt res, quarū eadē est sciētia, vel hoc modo Cōtraria cadūt sub eadē scientia. Aliquādo verò ex sensu enūciationis eliciēdus est rectus alterius nominis, cui adiūgatur idē obliquus, aut alius, qui eundē sensum efficiat, vt id, quod dictū est, oīs potestas est donum à Deo, dicas hoc modo, Omnis potestas est à Deo, vel donum Dei. His ergo & alijs modis reuocare poteris propositiones ex obliquis ad ꝓpositiones ex rectis, vt intelligas, sit ne apta, an vitiosa cōsequutio cuiusque propositi syllogismi ex obliquis. 2. li pri. 2. cap. 24 vsq. ad 18.

De quibusdam syllogismorum facultatibus.

Cap. XXXI.

Sex facultates, seu potestates syllogismorum simplicium tradit Aristoteles.

Prima est plura concludendi. Qui enim infert subalternantem, potest etiam inferre subalternatam, & qui colligit conuersam, potest colligere conuertentem. Amplius extenditur hæc potestas ab Aristotele. sed hæc dixisse satis sit hoc loco. *Prima potestas*

Secunda potestas est. Vera ex falsis colligendi. Nā eadem ratiocinationis forma, qua ex veris verū colligimus, possumus ex falsis verum idem concludere, id, quod ex supra dictis facile intelliges. *Secunda*

Tertia est, Circulariter, seu in orbem ratiocinādi. Quod tum fit, cum ex eadem conclusione, & conuertente alterius sumptionis, altera sumptio colligitur, Verbi causa, si dicas, Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igit omnis homo est fletus capax; ex conclusione quidem cū cōuertente maioris colliges minorem, ex eadem verò cōclusione cum conuertente minoris colliges maiorē. Dices enim Omnis homo est fletus capax, omne fletus capax est risus capax, igit omnis homo est risus capax. Et rursus, Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax *Tertia.*

Conuersio latè accepta. est flectus capax Hic cõuersio latè accipitur, vt, scilicet, cõplectitur reciprocationẽ simplicem ex vi materiæ, quæ quidem sit inter terminos, conuertibiles, hoc est, qui de se inuicem vniuersali affirmatione dicuntur, quales sunt ij, ex quibus nunc propositi syllogismi confecti sunt. Vnde fit, vt perfecta circulatio hoc est, qua vtraq. sumptio concluditur, in Barbara duntaxat fieri possit.

Quarta Quarta est, Conuersiuè ratiocinãdi. Quod tũc potissimũ fieri docet Arist. cum ex contradictorio conclusionis, cum altera sumptionum, colligitur cõtradictionũ alterius sũptionis. Hoc modo diximus suprà, *Li. 6. c. 27.* probari posse omnes imperfectos syllogismos.

Quinta. Quinta est, Ratiocinãdi ꝑ impossibile, quod quo pacto fiat superius diximꝰ, cũ de syllogismo ducẽte ad impossibile disseruimus. Differt aũt hæc potestas *Loco iã citato.* a superiori, quod illa requirit cõfectũ prius syllogismũ, vt sumat contradictoriũ cõclusionis cum altera sumptionum, hac solum ponit negatam esse aliquam veram propositionem, cuius contradicentem cum aliqua perspicue vera propositione accipit.

Sexta. Sexta est, Ratiocinandi ex oppositis, quod tũc fit, cum ex duabus cõtrarij, aut contradictorijs, concludimus enunciationem, in qua idẽ de seipso negetur, vt si dicas, Omnis homo est animal, & nullus homo est animal, igitur nullus homo est homo. Nullus lapis est sensus particeps: quidam lapis est sensus particeps, igitur quidã lapis non est lapis. Est aũt hoc ratiocinandi genus accommodatissimũ ad reuicendos eos, qui per proteruiam oppositas propositiones admittunt. Hæc de syllogismis simplicibus seu categoricis vidẽtur satis, nũc de cõiunctis aliquid dicamus.

De syllogismis coniunctis, siue hypotheticis. Cap. XXXII.

Ex Cic. in top et Boet. in lib. de Syllog.

Syllogismus coniunctus, seu hypotheticus, is esse definitur, qui ex vna principali propositione cõiuncta, & altera quadam, siue coniuncta, siue simplicis

cis minus principali conclusionem colligit, vt, Socrates si est virtute præditus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtutæ præditus, igitur si est iustus est laude dignus. Si sol lucet, dies est, sol autem lucet dies, igitur est. Si sol lucet, dies est, non est autem dies, igitur sol non lucet. Principalis propositio dicitur apud Boethium & maior, & propositio, & sumptum minus principalis, tum minor, tum assumptio. Quanquam vero minor & conclusio, tum categoricæ, tum hipotheticæ esse possint, nos tamen in præsentia de ijs tantum hipotheticis Syllogismis disseremus, qui ex minore ac conclusione categoricis conficiuntur. Sunt.n. simpliciores, qua de causa illos etiam omittemus, in quibus maior propositio constat pluribus, quam duabus categoricis. Triplex est igitur Syllogismus cõiunctus, conditionalis, copulatiuus, & disiũctiuus, ratione, videlicet, maioris ppositionis, quæ triplex esse potest, conditionalis, copulatiua, & disiunctiua, de quibus supra dictum est.

hipo. & D. Tho. opusc. 48. c. 16 et sequẽtibus & Auctr. 1. pri. ad cap. 32. Maior & Minor. De quibus syllog. hyp. agendũ. Triplex syllog. hyp. seu coniunctus.

Conditionalium duplex figura esse dicitur. Prior est, cũ ponitur antecedẽs propositionis, vt ponatr cõsequens. Posterior, cũ tollitur cõsequens, vt tollatur antecedens. Vtriusq. sunt paulo ante allata exẽpla. Modi singularũ sũt quatuor. Aut.n. tã antecedẽs, quã cõsequẽs affirmãt, vt, Si sol lucet dies est, at, sol lucet ergo est dies, aut vtrũq. negat, vt, Si sol nõ lucet, non est dies, at sol nõ lucet, igir nõ est dies, aut antecedẽs affirmat, cõsequẽs negat, vt, Si sol lucet, non est nox at sol lucet, ergo nõ est nox, aut antecedẽs negat, & consequẽs affirmat, vt, Si sol nõ lucet nox est, at sol nõ lucet, nox igitur est. Atq. hi sunt primę figuræ. Secundæ aũt sunt hmõi. Si sol lucet, dies est autem est dies, igitur sol non lucet. Si sol non lucet, non est dies, at ẽ dies, ergo sol lucet, Si sol lucet, nõ est nox at est nox, igir sol nõ lucet, nox est, nõ ẽ aũt nox, igitur sol lucet. De cõditionalibus, negatiuis, in quibus nimirum conditionalis particula negatur, nihil in præsentia dicemus, quia fere non sunt in vsu.

Copulatiui autẽ affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si.n.ita dicas Socrates est philosophus, & est bonus vir, igitur est philosophus, vel igitur est bonus vir, non feceris syllogismos, sed entimema quædã conditionalium Syllogismorum, in quibus videntur deesse hæ maiores propositiones, Si Socrates est philosophus, & est bonus vir, est philosophus, Si Socrates est philosphus & est bonus vir, est bonus vir.

Copulatiuorum negatiuorum una est figura. Vna sublata parte nõ statim ponitur altera. Tres modi copulat negat.

In negatiuis aũt vna tãtũ figura esse videt, in qua nimirũ altera pars propositionis ponit, vt altera tollatur. Exẽplũ. Nõ & dies est, & nox, est aũt dies, nox igitur non est, vel, est autem nox, non est igitur dies. Nam qui alteram tollit vt alteram ponat, non recte concludit, vt si dicas, Nõ & Socrates deambulat, & sedet, nõ deambulat aũt, igit sedet, vel nõ, sedet autẽ igitur deambulat. Potest.n.cubare. Huius generis tres sunt modi. Aut.n.vtraq. pars propositionis affirmat, vt, in proposito exemplo cernis: aut vtraque negat, vt si dicas, Non & Socrates nõ dormit, & nõ vigilat, non dormit autem ergo vigilat vel, nõ, vigilat aũt, ergo nõ dormit: aut altera pars affirmat, altera negat, vt si dicas Non & Socrates deambulat, & nõ mouetur, deambulat autem, ergo mouetur, vel non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit si prior pars propositionis neget, posterior affirmet, vt si diceres, Non & Socrates non mouetur, & deambulat, non mouetur autem, ergo non deambulat, vel deambulat autem, ergo mouetur. In his omnib⁹ vt dixi sublata vna parte statim ponitur altera.

Disiunctiuorũ syllog. duplex figu. apud veteres; & eiusque tres modi. Modi prima figura.

In disiunctiuis deniq; affirmatiuis, hoc est, in quibus disiunctiua particula non negat (reliquum etenim genus, vt minus vsurparũ omittimus) duplex est figura, si modò disiunctiò sit ex repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem, vt alteram tollat. Posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut enim vtraque pars propositionis affirmat,

vt

vt si dicas, Aut dies est, aut nox, est autem dies, ergo non est nox, vel; est autem nox, ergo nõ est dies: aut vtraque negat, vt si dicas, Aut dies non est, aut nox non est, nõ est autem dies, ergo nox est, vel, nõ est autẽ nox, ergo dies: aut altera pars affirmat, altera negat, vt Aut dies est, aut sol non lucet, dies autẽ est, ergo sol lucet &c. Atque hæc exempla ad priorem figuram pertinent. Posterioris hęc sunt. Aut dies est, aut nox est, non est autẽ dies, ergo nox est, vel, non est autem nox, ergo dies. Aut dies non est, aut nox non est, est autem dies, ergo non est nox vel est autem nox, ergo non est dies: & sic in ceteris. Cũ autem disiunctio non est ex repugnantibus, vt, Aut Miloni insidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola posterior figura apta est. Nam si disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loquimur) est vera, altera autẽ pars est falsa, dubium non est, quin altera sit vera: alioquin tota propositio esset falsa. Non tamen si altera pars veræ disiunctionis vera est, statim altera falsa erit, cùm vtraq; vera esse possit, vt ex ijs, quę supra diximus, perspicuum est. Hæc de syllogismis hypotheticis satis esse videntur. Reliqua enim ferè, quæ in hac re dici possunt, spinosa admodum sunt, & parum frugifera: quorum apud Boethium latissimus patet campus. Reliquum est igitur, vt quoniam de syllogismo iam diximus, cætera tria argumentationum genera persequamur.

Modi secundæ figuræ.

Lib. 3. cap. 17.

De Enthymemate. Cap. XXXIII.

Enthymema dicitur apud Aristotelem syllogismus imperfectus, non ea quidem significatione, qua omnes, qui non sunt per se noti, ac euidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis syllogismis superius loquuti sumus) sed alterius sumptionis prætermissione. Exempla:

2. pri. 27.

Hoc lib. 6. c. 21.

Virtus est, qua nemo malè vti potest.
Igitur virtus est simpliciter bona.

Item.

Item.

Id, quo nemo male vti potest, est simpliciter bonum.

Igitur virtus est simpliciter bona,

2. de dif. Top. In priori deest propositio, in posteriori assũptio. Vnde Boethius explicans quo pacto enthymema dicat imperfectus syllogismus, Enthymema, inquit, est Loco citato. oratio, in qua nõ omnibus antea propositionib. cõstitutis, infertur festinata conclusio. Quòd verò Aristoteles adiungit, enthymema esse ex verisimilib. aut signis, ita accipiendum est, quasi frequẽtius ita accidat. Quia enim sæpius oratores, quàm Dialectici & philosophi enthimematib. vtuntur, efficitur, vt ferè enthimemata ex verisimilib⁹, aut signis, quæ oratoribus sunt familiaris, concludantur. Quia verò omnis sententia, teste Cicerone, enthymema vocatur, dicã quo pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theodecten libro ait, sententiam esse enunciationem de re aliqua vniuersali, quæ amplectẽda sit, aut vitãda: atque hanc esse partem enthimematis, nunc quidem integrantem, veluti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nũc verò subiectã, quæ verè est enthimema, vt si dicas, Non est mortalib⁹ fanẽda ira immortalis. Quod.n. dicitur Mortalib. obiter inculcat antecedens. Itaq; sententiæ, in quibus ratio obiter inferitur, sũt enthymemata: cetera, vel cõclusiones, uel antecedentia tantum enthymematum dicendæ sunt. Sed ut Homerus propter excellentiã commune poetarum nomen effecit apud Græcos suum, sic, cũ omnis sentẽtia (in qua ratio inferitur) entihymema dicatur, quia uidetur ea, quę ex repugnãtibus conficitur, acutissima, sola hęc propriè nomen commune possidet, ut, Quem quis non accusat Lib. 5. c. 1. li. in Top. Ratio duplex. damnat: Verũm si ratio uocabuli habeat, non modò omnis sententia, sed etiam quæcunque mentis conceptio enthimema appellari potest. Dicitur enim enthimema, Quintiliano interprete, commentum, & commentatio: Boethio uerò, animi conceptio.

Quo

Quo nomine videtur hoc argumentationis genus appellatum, vt ab exemplo, quod est alterum genus popularis argumētationis, distingueretur. Exemplū enim ex re singulari sensui subiecta contēdit aliquid efficere; enthimema verò ex ratione communi, quā animus apud se ex cogitat. Id qđ Aristoteles docet Per exempla, inquit, & fabulas, facilius discitur. Sūt etenim, q̄ explorata habeantur, & particularia sint. enthimemata verò demonstrationes sūt ex vniuersalib⁹, quæ minus quàm particularia nouimus, & cętera. Quo minus mihi fit verisimile, ꝑpterea hanc argumentationis formulam enthymema fuisse nominatam, quod ἐνθυμῶ, hoc est, in animo, maneat illa sumptio, quæ prætermittitur, vt quidam volunt.

Cur hoc argumētationis genus dictum sit enthym. phi. ratio. In proble. sect 18. q. 3. Alia ratio min⁹ verisimilis.

De inductione. Cap. XXXIIII.

INductio est à singularib. ad vniuersalia ꝑgressio: vt, Omne animal nutritur, & oīs plāta nutritur, igitur omne viuens nutritur: item, nec Crœso aurū, nec vires Achilli nec Demostheni eloquētia, nec Alexandro gloria, fęlicitatē afferre potuerūt, & sic res habet in cęteris reb⁹ caducis nemo igitur est, q. in rebus cū tēpore labētib. fœlix esse vnquā possit. Fit itaq; inductio tum affirmando, tum negando. Fit etiam non modò cum ex singularibus ad vniuersalia progredimur; sed etiam cū ex quocunq; genere partium totum cōcludimus, vt exēplis facilè perspicies Verùm quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio, modo nomine singulariū non tantum intelligas ea, quæ verè singularia sunt; sed etiam quæ minus vniuersalis. Hoc inductionis genus ea de cā Socrati, vt primo auctori tribuit Aristot, quia Socrates primus quæsiuit, ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularib. inductione colligebat. Quam autem vim habeat inductio, alio loco dicemus: certè populari sensui ē valde accōmodata. In ea tamē diligenter curandum est; ne qua pars

Inductio quid. 1. top. 10

Inductio multiplex.

Qua sit præstantior inductio. 13. met. 4. 1. met. 6 1. pri. 1. 1. to. 10.

prae

Praeceptum dividendi. prætermittatur Aut igitur omnes numerandæ sunt, aut si tam multæ existant, vt vel numerari omnino, vel facilè, ac sine fastidio nō possint, paucis qbusd, recensitis addenda sūt hæc verba. Et ita in reliquis, *Quæ inductiones sint cōsequētia formales.* aut similia. Si verò huiusmodi verba addideris, antecedensq; & consequens eisdem præcisè terminis cōstiterint, tum demum inductio erit consequētia formalis, vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis, vrit, & ita reliqui ignes, igitur oīs ignis vrit. Hoc.n. pacto antecedēs, & cōsequēs erūt duæ enūciationes æquipollentes, vt patet ex supradictis, à quarū altera ad *Hoc. lib. cap. 3.* alterū est formalis cōsequētia, vt etiam ex dictis perspicuum est. Sed, vt verū fatear, huiusmodi inductio *Libr. 3. cap. 7. Cap. 1. & 6.* nes nō sunt argumētationes, vt ex hoc eodem libro colliges. Earū tamen inter argumentationes mentionē fecimus, quia propter similitudinem, quā habent cū ijs inductionibus, quæ argumētationes sūt, & definiri simul, & argumētationes vocari consueuerūt.

D Exemplo. Cap. XXXV.

Exēplū quid. Theo. 20 EXemplū est oratio, ī qua singulare aliqd ex vno aut perpaucis similib. cōfirmari contenditur. Hoc vero duplex est. Alterū rei gestæ auctoritate, al *Exēplū rei gestæ* terū fictæ, & vt gestæ commemoratione nititur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alternm dicitur Pa *Parabola, seu collatio.* rabola, id est collatio, alterum Apologus. Exempla primi generis. Darius capta Aegypto statim in Græciā traiecit, ergo rex psarū nisi arceat Aegypto in Græciā traijciet, ergo rex persarū nisi arceat Aegypto in Græciā traijciet, Florētini ciuili dissidio Reipublicæ administrationem amiserunt, itemq; Senenses, ac Pisani, ergo & Venetorū Respublica collabetur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secundi generis. Non sibi consulerent vectores, qui gubernatores sorte diligerent, ergo non sibi consu-*Apologus seu fabula.* let Respublica, quæ sorte creauerit magistratus.

Tertij generis exemplum. Equus olim pascua solus obtinebat, inuasit eam possessionem ceruus, vt

pa-

pasceret, depopulareturque. Incēsus dolore equus, cogitabat incommodum suum vlcisci, Adit hominem, vt consulat, eum implorat, vt secum rationem aliquam ineat iniuriæ uindicandæ. At homo, inueni inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum inscendam, ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbauit consilium equus, infrenatus est, equitem recepit in sedem. Ita loco supplicij de ceruo sumendi adactus est ipse in seruitutem. Ergo Imerei vereor ne dū conamini vestras iniurias vlcisci, idē vobis eueniat Ac frænum quidem iam iniecistis vobis creato imperatore Phalaride. Quod si custodes etiam salutis adhibendos ei censetis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi.

Ac primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex singularib. conficitur, itemque tertiū, quia ex ijs strusitur, quæ finguntur præterijsse, at secundum genus sæpe ex rebus vniuersalibus vniuersalia concludit. Itaque exempla primi generis proprie dicuntur exempla, reliqua improprie.

Comparantur inter se quatuor argumentationum genera. Cap XXXVI.

CVm igitur argumentationum quatuor sint genera, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplū, prima quidē duo ex toto confirmant partes, vt, quod omnis iustitia sit amplectenda, ex eo, quod omnis virtus est amplectenda. Tertium vero (hoc est, inductio) è contrario ex partibus confirmat totum, vt, quod omnis iustitia sit amplectēda, eo quod omnis virtus, qua æquabiliter res distribuuntur, omnisque ea, qua sine iniuria cuiusquam fiunt rerum cōmutationes, amplectendæ sunt. Quartum denique quod est exemplum, ex parte confirmat partem, vt, quod Catilina à Cicerone interfici debeat, cum Gracchus à Scipione interfectus sit. Atque prima duo

Hac ex Arist. 2. pri. 24. & 2. Rhet. ad

duo genera plus virium habent, suntq. apud eos, qui res diligẽtius, persequuntur, maiores ponderis. duo posteriora communi hominum sensui magis accommodantur. Praeterea vt enthymema est imperfectus syllogismus, sic exemplum est inductio imperfecta. Denique vt syllogismus, & inductio frequentius vsurpantur à dialecticis, sic enthimema & exemplum ab oratorib⁹. Vnde fit vt enthimemata oratorij syllogismi, exempla oratoriæ inductiones ab Aristotele dicantur. Nam etsi Aristoteles nomine enthimematum, quibus oratores vtuntur, non solum imperfectos, & multos syllogismos, sed etiam perfectos, siue integros intelligit, ut ex multis locis patet: tamen praecipue intelligit imperfectos, siue non integros, quia familiare sit oratorib⁹, ut eas sumptiones, quæ perspicuæ sint, prętermittant, vt ipse idem adiungit. Vnde factum videntur vt enthimema oratorium definitum sit apud illum. Syllogismus imperfectus ex verisimilibus, aut signis. Quanquam vero tria posteriora genera ex primo, hoc est: ex syllogismo vires accipiant, ad ipsumque vt ad caput, omnis probationis redigatur, nos tamẽ de eiusmodi reuocatione nihil hoc loco dicemus quando quidem nec de syllogismi cõiuncti ad simplicem reductione diximus, ne longior, quã instituimus, fieret hæc tractatio. Quoniam igitur iudicãdi normas, quibus argumentntionum formę præscribuntur hactenus pro ratione instituti nostri latè persequuti sumus; reliquum est, quod ad hanc partem attinet, ut generalem inueniendorum argumẽtorum viam aperiamus.

Theo. 2. & Ale. 1. pri. 4. 1. top. 10 2. pri. 27.

Non tamẽ eodẽ modo qa exemplũ non colligit conclusionẽ inductionis, & enthimema colligit conclusionẽ syllogismi.

1. Rhet. ad The. 2. Ibidem. & lib. 2 c. 22. Eisdem locis. 2. prior. 7. Boetius 2. de dif. To.

De generali via, & ratione medij argumentive inueniendi. Cap. XXXVII.

PRimùm igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus differẽdi prima elemẽta dispo sita sunt. Mox rerum, quæ sũt, in quæstione definitiones considerandæ. Tũ proprietates, quæ naturas earun-

rundem indissolubili societate comitantur, annotandæ. Denique, ut paucis multa complectar, Consequētia, & antecedentia eiusmodi rerum, & ea, quæ illis repugnant, spectanda. Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt consequentia vniuersè affirmantur, siue necessariò, vt virtus de iustitia, siue probabiliter, ut diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmantur res, quarum illa dicuntur antecedētia, siue id necessariò fiat, siue versimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu diligentium natos. Repugnantia denique dicimus hoc loco, q̄ de reb. quarū respectu dicuntur repugnantia, affirmari, aut nullo modo, aut rarò possunt: vt malum de iustitia, & odisse natos, de parētib. His positis, cùm quatuor sint genera qōnum, quæ ꝓponi possunt, vniuersè affirmantes, in parte affirmātes, vniuersè negantes, & in parte negātes, quatuor documētis cōplecti possumus generalē inueniēdi medij, argumentive rōnē.

Hac penè Arist. 1. pri. 28

Cōsequētia.

Antecedentia.

Repugnantia

Primum documentū. Vt qō vniuesalis affirmatiua confirmetur, quærendū est aliquid, quod idem sit antecedens prædicati, & cōsequens subiecti Exempli causa si proposita sit quæstio, Omnis ne iustitia sit laudanda, an non, cuius partem affirmatiuam velis probare, accipe virtutem, de qua vniuerse affirmatur laudandum, quæque vniuerse affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara, hoc modo, omnis virtus est laudanda, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est laudanda.

Hac ex Arist. 1. pri. 29

Vniuersalis affirmatiua, quo argumēto confirmari debeat.

Secundum, Vt quæstio particularis affirmatiua cōfirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens prædicati, & subiecti, aut cōsequens prædicati, & antecedens subiecti. Hac arte probabis, quādam substantiam esse viuentem, vel sumpto animali pro argumento, ut propositum cōcludas in tertia figura, veluti hoc modo, Omne animal est viuens, omne animal est substantia, ergo quēdam substantia est

Particula affirmatiua quo

viuens, vel sumpto corpore pro medio, vt cōcludas indirectè in prima figura, hoc modo, Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, igitur quæ-dam substantia est viuens.

Vniuersalis negatiua quo argumento conf. Tertium. Vt quæstio vniuersalis negatiua confirmetur, quærendum est medium, quod idem sit consequens subiecti, & repugnans prædicati, aut cōtra cōsequens prædicati, & repugnans subiecti, hoc documento probabis nullum hominem esse lapidem, vel sumpto animali pro argumento, vt concludas in Celarent, aut Cesare, hoc modo, Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis, Nullus lapis est animal, oīs homo est animal igitur nullus homo est lapis, vel sumpto sēsus expertee pro medio, vt concludas in Celantes, aut Camestres hoc modo, Nullum sensus expers est homo omnis lapis est sensus expers, igitur nullus homo est lapis, Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus homo non est lapis.

Particularis negatiua, quo argumēto confir. Quartum. Vt quæstio particularis negatiua cōfirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens subiecti, & repugnans prædicati. Hoc pacto probabis, quandam substantiam non esse viuentem sumpto lapide pro argumento, cōcludendoq. in prima figura, hoc modo, nullus lapis ē viuēs, quedā substantia est lapis, igitur quædam substantia nō est viuens, in secunda, hoc modo nullum viuens est lapis, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens, in tertia, hoc modo, Nullus lapis est viuens, omnis lapis est substantia, igitur quædam substantia non est viuens. Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione videntur satis.

IN-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER VII.

Diuisio syllogismi simplicis in quatuor genera, Caput I.

Sed missis iam hoc loco tribus posterioribus argumentationum formis, itemque syllogismo hypothetico Demonstratiuo, Dialectico, Pseudographo, & Sophistico (in quos syllogismus simplex ab Aristotele diuiditur) deinceps disseramus, Nascuntur hæc quatuor genera ex quadruplici materia syllogismi, de qua superiori libro mentionem fecimus. Aut enim sumptiones sunt necessariæ, vt omne totum est maius sua parte, Omnis homo est rationis particeps, aut probabiles, vt Male parta male dilabuntur, Obsequium amicos, Veritas odium parit: aut videntur necessariæ, sed non sunt, vt, Ex nihilo, nihil producitur, Quorum circunscriptiones sunt equales, ipsa sunt æqualia, aut videntur probabiles, nec sunt, vt, Quicquid non amisisti habes, Non est relinquendũ præsens bonum pro futuro. Ex primis itaque fit syllogismus demonstratiuus, siue Demonstratio, ex secundis, Syllogismus Dialecticus, ex tertijs pseudographus, qui veram mentitur Demonstrationem, ex quartis Sophisticus, qui Dialecticum Syllogismum fallaciter imitatur.

1. Top. 1

Cap. 9. Quadruplex materia syllog. simplicis.

Ac demonstrationis finis est efficere sciẽtiam Syllogismi Dialectici, gignere opinionem, pseudogra-

Finis Demõstrationis, syllogis. Dialect. Pseu. & Sophist.

phi, errorem, hoc est, falsam in modum scientiæ exi stimationem, sophistici, deceptionem. Vnde fit, vt priora duo genera explicanda sint, ut illis vtamur, posteriora, vt ea cum ipsi vitare, tum ab alijs propo sita refellere possimus.

De demonstratione. *Cap. II.*

Duplex demonstratio. DEmonstratio igitur duplex est, altera, qua osten ditur, ita esse duntaxat, vt conclusio enunciat, quę propterea dicitur demõstratio, qđ sit vulgo de monstratio. Quia, altera, qua ostenditur ꝑpter quid ita sit, quę vocatur, propter quid Demonstratio qđ sit assumit pro argumento effectum, aut causam remotam. Effectum quidem, vt si Demonstres lunam deficere, eo quod cum plena sit, nullumque inter nos & ipsam sit obstaculum, nullam facit vmbram; per causam uero remotam, vt si demonstres lunam deficere, quia sol opponitur illi per Diametrũ mundi, Demostratio propter quid assumit pro medio causam proximam, vt si illud ipsum (lunam inquam) deficere ostendas, quia terra interposita est inter ipsam, solem, & hominẽ esse disciplinæ capacem, quia est rationis particeps.

Demonstr. quod sit, siue quia. 2. post. 9. Demonstr. propter qd. 8. top. 4.

Prior definitio demonstr. propter quid. 1. post. 2

Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotele tum φιλοσόφημα (quasi dicas, Philosophorum propria ratio) tum etiam demonstratio simpliciter ac absolute dicitur, hoc modo eodem auctore definitur. Demonstratio est Syllogismus efficiens scientiam. Scire autem simpliciter, vt paucis, quæ ille pluribus dicit complectar, est effectum necessarium per causam proximam cognoscere, ut in exemplis nunc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio propter quid non solũ à Syllogismo Sophistico, qui efficit deceptionem, a Pseudographo, qui gignit errorem, à Dialectico qui opinionem, sed etiam à Demonstratione quod sit, quæ id modo efficit, vt aliquid cognoscamus ꝑ effectũ,

aut

aut causam remotam,ut dictum est. Definitur etiam hoc modo.Demonstratio est ratiocinatio,quæ constat ex omnino veris,necessarijsve,ex primis,seu im mediatis,ex prioribus,ac notioribus natura, & cõtinentibus causam conclusionis. *posterior definitio ex eadẽ loco.* Ex necessarijs quidẽ quia etsi, quod necessarium est, ex non necessarijs colligi potest,percipi tamen,ac cognosci,nisi ex necessarijs,nõ potest. *1. post. 6* Ex immediatis aũt,hoc est, indemõstrabilibus, quia sũptio aliqua fuerit demonstrabilis,necdũ tamẽ demonstrata,nõ erit vtiq; concessa, *1. post. 2* saltem firmissimo assensu,& planè euidenti, qualem requirunt sumptiones demonstrationis.Si tamẽ sumptiones fuerint demonstrabiles, sed iã simpliciter demonstratæ,erunt haud dubiè aptæ,ad demonstrationem propter quid. *1. Top. 1* Quod Arist.explicans ait, Demonstrationẽ esse cum ex veris,ac primis, Syllogismus conficitur,aut ex ijs,quæ per prima, & vera suæ cognitionis principium acceperunt. *1. post. 2* Ex priorib' verò,& notioribus natura, quia ex causis. Causæ siquidem priores sunt,ac notiores natura, quam effecta, quanquam nostra cognitione, quę ab externis rerum accidentibus ad intimas rerum naturas proficiscitur,priora,& notiora sint effecta, quã causæ. Denique ex cõtinentibus causam cõclusionis, quia scire simpliciter,ut dictũ ẽ,est ꝑ causam cognoscere

De principijs, & conclusione demonstrationis. Cap. III.

Ex dictis patet,sumptiones demonstrationis,quę principia demonstrationis dicuntur, aut indemonstrabiles esse debere,aut iam demõstratas:indemõstrabiles autẽ,ꝑ se notas esse oportere,alioquĩ essent ignotæ. *Propositiones per se nota.* Propositiones per se notæ dicuntur ab Arist.pronũciata necessaria,adeò ꝑspicuæ veritatis vt si terminorum modo significationẽ teneas, statim illis assentiaris,& alibi Quæ non per alia,sed per seipsa fidem habent. *1. top 3.* Harũ quędam dicuntur principia *Principia cõia.*

communia, vel omnibus scientijs, vt Impossibile est quicquam simul esse, & non esse: vel quibusdã, vt Si ab æqualibus æqualia demas, q̃ remanent sunt æqualia: quædam propria vni scientiæ, vt natura est principium motus, & quietis, Punctus est, cuius pars non est, habetque situm in magnitudine. Atque illa dicũtur ἀξιώματα, seu dignitates, ac positiones.

1. post. 8. principia propria. Dignitates positiones. Conclusio demõstrationis.

Cõclusio autẽ demonstrationis propter quid etsi debet esse necessaria, & per se, quemadmodum & sumptiones, non debet tamen esse per se nota. Hoc enim pacto esset indemostrabilis, cum tamen demonstrabilis esse debeat.

1. post. 6 & 7. Enunciatio per se duobus modis.

Duobus autem modis dicitur enunciatio aliqua p̃ se, vel quia prædicatum est ratio, definitio vel essẽtialis subiecti, aut ad eã pertinet, vt Homo est animal rationale, Homo est substãtia corporea: vel quia subiectum pertinet ad rationem prædicati, vt, Homo est disciplinæ capax, Animal rationale est disciplinę capax Hæc de Demonstratione, & principijs, ac cõclusione demonstrationis sint satis: nunc de quæstione demonstranda, deque inuentione medij, argumentiue ad eam ostendendam breuiter dicamus.

1. post. 4 Quot sunt quæstiones q̃ demonstrari possunt.

De quæstione demonstranda, & partibus eius. Cap. IIII.

Ex 2. post. 4. Quæstio. Quid res sit cur hic omittatur. Quo demonstrationis ge-

Quæstiones, quæ demonstrari possunt tres sunt. Prima est, An res sit, vt Sit ne cœlum nonum. Altera, Qualis sit, vt An cœlum octauum sit rotundum. Tertia, propter quid talis sit, vt Propter quid cœli omnes sint rotundi. Nam quæstio, Quid res sit, quam Aristoteles secundam facit, sola definitione propriè tractatur: Prima, & secunda possunt demonstrari demonstratione quod sit, vt cœlum nonum esse, ex motu quem in octauo efficere conspicitur, & octauum esse rotundum ex eo, quod omnia astra, quæ fixa appellantur, videtur æqualis Magnitudinis in quocunque meridiano. Tertia verò non po-

potest demõstrari, nisi demõstratione propter quid. Vt, omnes cælos esse rotundos, quò possint hoc pacto in orbem moueri, motibusque inter se discrepantibus, & quibusdam penè contrarijs. *nere qua que ostēdi posit*

Omnis autem quæstio duas habet partes integrantes. Altera est subiectum, quod & datum, & concessum iccirco appellatur, quia antequam fiat demonstratio prænosse debemus, quòd sit (vt ait Aristotel) hoc est, quōd non sit apertè res impossibilis. De rebus enim, quas planè compertū habemus, non posse cohærere in rerum natura, nemo aggreditur demonstrationem. Altera est prædicatum, quod potissimū est proprietas aliqua subiecti, qua de causa tū passio tum affectio vocatur. Dicitur etiam quæsitum, quòd quęramus, ob quam causam subiecto conueniat, aut non omnino conueniat. Proinde non est necesse, vt prænoscamus passionem, seu affectionem esse, sed tātum, quod vocabulū significet id, quod cōmune est omnibus simplicibus partibus demonstrationis. *Partes dua cuiusq; q̄stionis.* *1. post. 1 & 8.* *Subiectum.* *Passio.* *Locis cit.*

De inuentione medij argumentiue demostratiui. Cap. V.

QVia igitur nulla quęstio demõstrari potest, nisi prius queratur mediū, argumētùmue ad demōstrationem conficiendā, argumenta vero, nisi certis notatis locis, inueniri facile non possunt, dicendum est nunc, quid sit argumentum demonstratiuū, quotque sint loci vnde huiusmodi argumēta serui queāt. *De inuētione medij demōstratiui.*

Argumentum itaque demonstratiuū est necessariū inuentum ad faciendam fidem, hoc est, mediū, quod cum prædicato & subiecto quæstionis necessariam habet connexionem, eiusq; quod confirmandū proponitur perfectam efficit persuasionem. *Argumētum demonstratiuum.*

Loci verò quos demonstrator perscrutari debet, vt huiusmodi argumenta inueniat, tres sunt. Primus esset effectorum, qui quidem publicus pene est, proriusque eorum argumentorum, ex quibus demon- *Primus locus.*

stratio quod sit cóficitur. Alter locus est causarum, paucioribus quidem peruius, sed ex quo ad vtrũque genus demonstrationis argumenta depromi possint. Nam ex causis remotis fit demonstratio quod sit, ex proximis, propter quid, vt dictum est. Sumet autem vnusquisq; artifex ex hoc loco eas causas, quas in rebus, quas tractat, reperiri animaduerterit. Proinde Phisicus accipiet quęuis causarum genera, quoniam in rebus naturalibus, de quib9 disserit, omnes causæ cernuntur. Metaphisicus omittet, causam materialem, quia res supernaturales, quas cótéplatur, materiæ sunt expertes. Moralis philosophus potissimum vtetur fine, quia bonitas, & peruersitas actionum humanatum, de quibus ipse agit ex fine, quem sibi quisque proponit præcipue nascũtur. Sic ceteri artifices pro ratione rerum, quas pertractant, causas diligere curabunt. Tertius locus, quo maxime vtuntur mathematici, est locus definitionis. Ex quo vtrique etiam generi demonstrationis argumenta suppeditantur. Nam cum passiones, quæ eidem subiecto conueniũt, ordine quodam ab eius essentia profluant, vt grauiter, & doctè ostendũt Metaphisici, vt à natura intellectiua primum intellectus, deinde voluntas, & à natura sensitiua, proxime sensus deinceps appetitus, efficitur, vt principia essentię subiecti, quæ definitioné subiecti continentur, sint causæ proximæ primæ passionis, & hæc secundæ, & secũda tertiæ, sicq; vt per definitionem subiecti ostendatur prima passio demóstratione propter quid, secũda vero demóstratione quod sit, pariq. ratione, vt secunda demóstretur prima demonstratione, propter quid, tertia vero demóstratione quod sit, & cæteræ eodem ordine.

Secũdus

Vsus huius loci varius.

Finis est prĩcipiũ in actib.

Tertius

Passiones ordine profluũt ab essentia subiecti.

Sed quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulo inferius agendum est inde poterit quisque accipere, quæ hic fortasse desiderabit. Quanquam ea, quæ ad demóstrationem pertinent, maioris momenti sunt, quam vt nouitij ex hoc libello pleniorem intelligentiam debeant requirere.

Hi loci continẽtur inter Dial.

De

De syllogismo dialectico. *Cap. VI.*

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus cōcluditur. Sunt autem probabilia, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapiētibus: atque his, vel omnibus, vel plurimis, vel spectatissimis, modo nō sint Paradoxa, id est, præter omniū opinionem, Omnibus, vt. Parentes diligere natos suos; Obsequium amicos cōciliare. Plurimis, vt, Opes, magno studio esse conquirēdas: Par pari referendū: Omnibus sapiētibus, vt, Præstātiora bona esse, quæ in animo sunt, quam quæ in corpore, aut rebus externis: Melius esse ratione duci, quam fortuna: Plurimis autem, vt, Animos hominum esse immortales: Fœlicitatem nō esse in voluptate positam: Spectatissimis vt, Mundum cœpisse, quod dicit Plato, & omnia cōtinenter ruere, ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur ijs, qui sapientissimi sint contra omnium opinionem, non numerantur in probabilibus, quale est illud Parmenidis, & Melissi, omnia esse vnum, & illud Zenonis, Nil moueri posse. *Dialectici syllog. qd. 1. top. 1. Probabiliaque. Ibidem, & 8. c.*

Probabilia porro, aut sūt per se probabilia, aut p alia. Per se probabilia dicūtur, quæ non egent confirmatione, sed simul, atque proponuntur, approbare solent, vt, Melius regi Rempublicam à viris probis, quàm ab improbis. Per alia approbantur, vt, Melius gubernari Rempublicam vno principe, quam iudicio multitudinis. Cum ergo audis, Dialecticum syllogismum esse eum, qui ex probabilibus concluditur, intellige verba, Ex probabilibus in numero etiam singulari, quasi dictum sit, Ex vtraq. sumptione probabili, aut ex altera saltem. Potest enim altera esse necessaria, & altera pbabilis, vt si dicas, Qui vitia reprehendunt, odium sibi constant, qui autem furta, & homicidia insectantur, vitia reprehendunt, igitur qui furta & homicidia insectantur odium sibi constant, Hic maior propositio est probabilis, sed minor necessaria. Quinetiam hoc syllogismorum genere vtraque sumptio potest esse necessaria, si altera *Hæc Philosophis erāt probabilia à nobis tamen fide tenentur orthodoxa*

tera saltem non sumatur, vt necessaria, sed vt probabilis duntaxat.

8. top. 4. Animaduertendum est autem, Dialecticum syllogismum Epichrema etiam, quasi dicas Aggressionẽ, uocari ab Aristotele, eo quòd ad disputationem cũ altero ineundam est maximè promptus, & idoneus. Pressius tamen hoc nomen à quibusdam vsurpatur, pro breui, scilicet, & vehementi ratione probabili, vna præsertim propositione comprehensa, vt si dicas, Num mater filium occidisset.

De propositione, ac quæstione dialectica. Cap. VII.

Propositio dialectica qd 1. top. 8. PRopositio igitur dialectica est interrogatio probabilis, hoc est, q̃ apertè interrogat id, quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. Vt, Nonne diligunt parentes natos suos? &c. Dicitur interrogatio, quia cùm non sit necessaria, aut certè non videatur, cogitur is, qui disputationem cum altero transigit, petere ab eo, an veram propositionem existimet, ne, si ex non concessis argumentetur, frustra omnem ratiocinandi laborem suscipiat. 1. top. 3. Dicitur autem aperte interrogare, id, quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. quia vnam duntaxat interrogationis notam exprimit, eamq; solam contradictionis partem expressè proponit, quæ probabilis habetur, vt patet in tradito exemplo: quanquam tacitè alteram etiam tum rogandi notam, tum contradictionis partem continet. Verùm enimuero, etsi propositio dialectica quærenti sit interrogatio totius cõtradictionis, ratiocinanti tamen est sumptio eius partis, quę probabilis videtur, vt ait Arist. 2. peri. 1 et 1. pri. 1. Sic probare niteretur Epicurus, omnem voluptatem esse bonam: An non putas quicquid secundum naturam est esse bonum? Nonne oĩs voluptas est secundum naturã? Quæ si alius admisisset, tum ille sic concluderet, Quicquid secundũ naturam est, id bonum est, omnis autem voluptas secundam naturã est, igitur omnis uoluptas bona est.

Quæ

Quæstio verò dialectica, problemàue dialecticū, est theorema, de quo aut neutram in partem sentiūt homines, aut contra plериq; ac sapientes, aut sapientes cōtrà, ac plериq;, aut vtriq; ipsi secum discordāt. Dicitur theorema, quasi consideratione dignū, quia cum non sit exploratum, sed ambiguum, duplici interrogationis nota, vt vtraque ex parte expēdatur, efferri solet, hac nimirum formula, Vtrum fœlicitas posita sit in actione virtutis, nec ne ? aut alia simili. Quanquam, breuitatis causa sæpe in huiusmodi quæstionibus vna duntaxat interrogandi nota exprimitur, vt, Sitne mundus infinitus: quod etiam in ijs, quę vt demonstrentur, proponuntur, fere fieri cōsueuit. Quæstio de qua neutram in partem sentiunt homines, est huiusmodi, Sunt ne stellæ pares, an non. Quæstio, de qua contendunt sapientes cum plerisque, est veluti, si proponatur, vtrum sol sit multis partibus maior toto terraum orbe, an non. Quæstio, de qua plериq; inter se certant, huiusmodi esse potest, Sint ne honores anteponendi opibus, an contrà. Quęstio, de qua dissident sapientes inter se, est velut hæc, Sint ne cæli ex eadem materia compositi, ex qua elementa constent, an ex alia.

Quid quæstio Dialectica. 1. top. 9.

1. top. 8.

Diuisiones quædam communes propositionibus, & quæstionibus dialecticis. Cap. VIII.

Cvm autē omnis interrogatio categorica roget, num prædicatū aliquod alicui conueniat subiecto: omne autem prædicatum sit definitio, aut proprium, aut genus, aut accidēs eius subiecti, cui cōuenit, aut ad horū aliqđ reuocetur: efficitur, vt omnis propositio, omnisq; quæstio dialectica, aut sit definitionis, aut proprij, aut generis, aut accidētis, aut certè ad aliquod ex his quatuor generibus redigatur. Animaduertendū est tamen, has siue propositiones, siue quæstiones, duobus modis rogare posse, sitne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut acci-

quatuor genera propositionū & quæstionum, ex 1. topic 1.

accidẽs. Altero, si apertè id quæratur expresso nimirũ noĩe definitionis, aut proprij generis, aut accidentis ĩ hunc modũ. Estnè animal rationale definitio hominis? Estnè propriũ hominis esse disciplinæ capax? Sitne animal genus hipocentauri, an non? Vtrum intelligere sit accidens Deo, nec ne? Altero, si nõ apertę id quæratur, sed tamen ex ipso quærendi modo facilè intelligatur: vt si dicas. Est ne animus idipsum quod numerus se ipsum mouens? Solus ne homo est memoria prẹditus? Nonne homo est quoddam animal? Vtrum is, qui cęsus est, possit aliquando respicere, nec ne. Idem namque videtur esse quærere, Num animus sit idipsum, quod numerus seipsum mouens, & cętera, atque expressè rogare, Num animi definitio sit numerus seipsum mouens: Num memoria prędıtum esse sit proprium hominis: Num animal sit genus hominis: Num cęcum esse sit accidens hominis. Quod si interrogationes nec priori, nec posteriori modo rogẽt, sitnè aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens, sed simpliciter quærant, nũ aliquid alicui conueniat, vt, Num apes sint prudentes, Num crocodili plorare possint, Num zoophyta sint animalia, Num angeli sint animalia rationalia (quæ interrogationes ob ipsam simplicem quærendi formam, simplicis inhęrentiæ vocari solent) si hoc, inquam, pacto proponantur, in propositionib' & quęstionibus accidentis numerandæ erunt: Nõ tamen qua ratione accidens è cęter s tribus prædicatorum generibus distinguitur, sed quà funditur ad omnia, quæ quoquo modo alicui accidunt, id est, conueniunt: quo pacto accidentis vocabulum sæpissimè accipitur. Itaq; accidentis interrogatio duo genera propositionum, & quæstionum complectitur: alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod genus interrogationum latissimè omnium patet.

Quæstio simplicis inhærentiæ est q̃stio accidentis. ex 1. to. 5. & 2. top. 2. & 4. top. 1. & 7. to. 3.

1. top. 3. Ad propositionem, quæstionemq; generis reuocat Aristoteles interrogationem differẽtiæ generalis de

specie

specie minus late patente, vt, Sit ne sensus capax differentia communis homini cum alia re: Numeretur ne homo in sensus capacibus, Eodem reuocanda est interrogatio speciei de indiuiduo, vt, Sitne homo species comparatione Antichristi: Sitne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus, an non. Eodē quoq; reuocatur interrogatio analogi de quouis membro. Sed de hac diuisione satis.

Alia diuisione tribuuntur propositiones, quæstionesq; dialecticæ i tria genera: in morales, naturales, & logicas Morales sunt, vt, Estne parentibus potius parendum, quàm legibus, si discrepent? Naturales, vt Sunt ne decem cœli, an non? Logicæ, vt Nū tres tantum, an quatuor sint syllogismorum figuræ. Ad hæc tria genera, quę materiam attingunt, pertinent, aut reuocatur omnes tum propositiones dialecticę, tum quæstiones. Sed quoniam de propositione, ac quæstione dialectica iam diximus, sequitur, vt ad inuentionem argumentorum, quæ nobis propositionum copiam ad omnia quæstionum genera tractāda suppeditabunt, ingrediamur. Prius tamen quid sit argumētum dialecticum, quiq; loci percurrendi sint Dialectico, vt facilè reperiat argumenta, exponamus. *alia tria genera ꝑpositionum & quæstionū dial. Ex 1. top. 12. & 9.*

De argumento dialectico & loco. Cap. IX.

Argumentum dialecticum, est probabile inuentum ad faciendā fidem, hoc est, mediū, quod cum prędicato, & subiecto quæstionis, aut cū eorū altero probabiliter, hoc est, verisimiliter cōnectitur vt eius, quod confirmandum est, assensum quondam non oīno necessarium efficiat, Sic ego interpretor, Probabile inuentum ad faciendum fidem, accommodate, scilicet, ad Aristotelis doctrinā, quicqd Cicero cuius hæc verba sūt, & alij nonnulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentū dialecticum à demonstratiuo: cuius naturam in eo positam esse diximus, vt cum prædicato, & subiecto quæ- *Cice. in par.* *1. post. 26.*

stionis

Argumenta demonstratiua possunt esse dialectica.

stionis necessaria connexione iungatur, ad perfectã propositi persuasiouem. Sed quia id, quod est necessariũ, potest iudicio multorum esse probabile duntaxat, dubium non est, quin argumenta oĩa demonstratiua possint esse dialectica, si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantùm coniungi existimentur. Ex quo fit, vt hac in parte non solùm tradẽda sit methodus exquirendi argumenta probabilia, sed etiã necessaria. Quod planè Aristoteles se fecisse in topicis significauit. Nam cùm locos oẽs dialecticos tradidisset, statim subiecit eum locorum campum communẽ esse Dialectico, & Philosopho, hoc est probabiliter suadenti, & cogenti demonstratione. Et cum de inuentione medij demonstratiui in libris de posteriori resolutione scripsit, ad eam, quam tradidit in topicis locis dialecticis tractationem, lectorem misit. Patet igitur, argumentum dialecticum (vt a demonstratiuo distinguitur) esse probabile medium iudicio eius, cui proponitur, & si re uera sæpe numero sit necessarium, ac demonstratiuum. Non solum autem ipsum medium dicitur argumentũm, sed etiam quęlibet sumptio, præsertim maior, tutumque antecedens. Qua significatione sæpe Dialectici argumenti nomine vtuntur.

Locus quid.

Locus verò perspicua trãslatione definitur a Cicerone Argumenti sedes. Vt enim earum, inquit, rerũ, quæ abscõditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis est inuentio: sic cùm peruestigare argumentum volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristoteles sunt hę quasi sedes, è quibus argumẽta proponuntur. Itaq; licet definire locũ, Argumẽti sedem. Vocat etiam locum Aristoteles, Elementum. Idem, inquit, elementum dico, & locum Causa est, quia cum simplex fit, multorum tamen est origo, & initium argumentorum. Vnde mox locum definiẽs, Elementum, inquit, ac locus est, in quem multa incidunt enthymemata; Et Boethius, Locus est id, vnde ad pstositã quæstionẽ conueniẽs trahit argumẽtũ.

De duobus locorum generibus. Cap. X.

Porrò locus duplex dicitur; Maxima, & differentia maximæ. Locus maxima, est propositio per se nota fidem alijs subministratus. Nomen propositionis per se notæ latius hic, quam superius, accipitur. Quæcunq; enim cognitis terminis statim sine vlla confirmatione approbentur ꝑ se nota hoc loco dicitur, siue necessaria sit, vt, Cui non conuenit definitio non conuenit definitum: siue probabilis, vt, Quod maxima pars eorũ, qui in quauis arte versantur, dicũt, & verum est. Subministrare alijs fidem, est continere in se vim probationis aliarum. Exempli causa, propositio prior, quã nunc in exemplum attulimus, dicitur, subministrare fidem huic, Sapiens nõ est inuidus, quia continet totam eius probationem ex definitione prædicati desumptam, hoc modo, Inuidus est, qui bonis affligitur alienis, sapiens verò bonis alienis non affligitur, sapiens igitur inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit sapienti, iccirco nec nomen conuenire concluditur. Posterior verò dicitur subministrare fidẽ assentionemue huic propositioni, Prædicamenta sunt decem, quia continẽt totam eius probationem ex authoritate desumptam, hoc modo. Ferè omnes philosophi dicunt decem esse prędicamenta, sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propositiones Maximæ, quia quælibet cõtinet plurimas, vt prior illa, has omnes, Cui non conuenit definitio inuidi, nec nomen conuenit: Cui non conuenti definitio iusti, nec nomen, &c. Posterior verò has, Quod dicunt maxima pars Iurisperitorum esse iustum, aut iniustum, id iustum, aut iniustum est; Quòd ferè omnes Medici dicunt esse salubre, id salubre est, &c. *Loc⁹ maxima.*

Locus differentia maximæ est receptaculum plurium maximarum: Vt locus definitionis, locus autoritatis. Siquidem ex loco definitionis, qui primus est *Loc⁹ differentia maxima*

huius

huius generis, non solum eruimus illam maximam. Cui non conuenit definitio non conuenit definitũ, sed etiam hanc, Cui conuenit definitio, cõuenit definitum, & plures alias, vt inferius apertũ erit, Et ex loco authoritatis, quem extremum numerabimus, non modo desumitur illa, Quod maxima pars eorũ, qui in quauis arte versantur, dicũt, id verum est, sed etiam hæc, In vsu loquendi sequẽda est vulgi cõsuetudo. Eodemq; modo singulis è locis, quos inter hos recẽsebimus, plures maximę ducũtur, vt progrediẽtibus perspicuum fiet. Non dicuntur autẽ huiusmodi loci differentiæ maximarum, quod ipsas maximas singulatim distinguant (quippe cum vnusquisq; multas complexu suo iungat, vt diximus (sed quòd diuersis maximarum classibus diuersam tribuant appellationem. Quæ enim maximæ in loco definitionis habitant, dicuntur à definitione: quæ in loco authoritatis, ab authoritate: & sic cæteræ a suis quasi domibus, alijs atque alijs nominibus appellantur.

Cap. sequenti.

Cur hi loci dicãtur differentiæ maximarum.

Quæstio de natura locorum huius generis.

Non esse hoc loco curiosiꝰ tractandã hanc quæstionem.

Si quis aũt in hoc loco curiosiꝰ exquirat, quidnã sit hoc ipsum receptaculum maximarum, & argumẽtorum, quidue hoc nomine translato significetur, verbi causa, Num receptaculum definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo maximę primi loci vim habent, & sic in cæteris: id ego diligẽtius velle intelligere, inutile in hac locorũ tractatione existimo. Hærent enim in his, quasi latebris adolescentium ingenia, nec vtuntur Dialecticã libertate in ea re, in qua maximè expedita esse debeat. Dabitur tamen alias accuratius hæc explicandi occasio.

Locorũ primus autor Arist.

Hoc Cic. pref. top. fatetur & reliqui oẽs.

Ac priores quidem locos Aristoteles primus inuenit, luculentissimeq; tradidit. Posteriorũ verò sic autor extitit: vt adijciendi aliquid, minuẽdi, ac mutãdi locũ posteris reliquerit. Quo factum est, vt alij post eũ Philosphi hac veluti aperta ianua aptius certè, & artificiosius, vt facile est, inuẽtis aliquid adijcere, hoc locorum genus tradiderint. Cum autẽ de prioribus

ribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, &c. quasi propositio ab ipsa definitionis habitudine, vel à respectu auctoritatis vim habēti. At cum de posterioribus sermo est, aptius loqueris hoc modo, Locus definitionis Locus auctoritatis, quam si dicas, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, & sic in cæteris. Nam cum dicimus, Locus definitionis, significamus reperiri in eo definitionem, & sic in cæteris locis argumenta reliqua: quod non declarat, qui ita loquitur, Locus à definitione, Locus ab auctoritate, &c.

1. Ele. 9 Quo pacto loquendū de vtroque genere locorum.

De locorum numero.
Cap. XI.

HViusmodi ergo locorum, qui priores natura, pauciores, & communiores meritò habentur, duo sunt genera. Alij continent argumenta ἔντεχνα hoc est, artificiosa, alij ἄτεχνα, id est, artis expertia. Argumenta artificiosa sunt, quæ Dialectici arte, & diligentia ex ipsa quæstione eliciunt (Cicero insita vocat) vt definitio eius rei, quæ in quæstione prædicatur, aut subijcitur. Artis verò expertia, quæ à Cicerone dicuntur assumpta, & remota, sunt ea, quæ non eruuntur ex ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur, vt auctoritas sacrarum literarum, aut alicuius probati Philosophi.

Ex Arist. 1. Rhet. ad Theodor. 2. Artificiosa siue insita Cice. in par. Artis expertia, siue assūpta.

Loci prioris generis sunt viginti, posterioris duo, Hoc enim colliges ex generibus argumentorum, quorum loci sunt receptacula, & sedes. Nam argumenta artificiosa, aut significant idipsum, ex quo desumuntur; aut ea, quæ modo aliquo ad id affecta sunt, hoc est, quæ id certa aliquā ratione respiciūt. Quæ idipsum significant, sunt definitiones, descriptiones, notationes, seu vocabulorum interpretationes. Quæ autem ad id affecta sunt, aut sunt illi

Loci omnes duo & vig. Argumētorū diuisio.

coniuncta, aut ab eo disiuncta. Coniuncta verò, aut sunt connexa, aut circunstantia. Connexa cum aliquo dico ea, quæ ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis necessariò pendeat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent coniugata inter se; vt iustus, & iustitia, & partes cum toto, & totum cum partibus, & causæ cum effectis, & effecta cum causis, & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. Circunstantium nomine intelligo ea, quæ ita cum re coniuncta sunt, vt non necessariò cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel præcurrentia, vel comitantia, vel subsequentia. Disiuncta verò, aut sunt consentanea, vt similia, maiora, minora, paria: aut dissentanea, vt dissimilia, opposita, & alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia sunt auctoritas diuina, & humana. Ita patet duos & viginti esse huiusmodi locos, Definitionis scilicet, Descriptionis, Notationis, Coniugatorum, Partium. Totius, Causarum Effectorum, Antecedentium, Consequentium, Præcurrentium, Comitantium, Subsequentium, Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium, Oppositorum, Repugnantium, Auctoritatis diuinæ, & humanæ. Nullum porrò feci locum earum rerum, quæ ita disiunctæ sunt ab aliquo, vt nec consentaneæ illi sint, nec dissentaneæ, quo pacto se habent paupertas ad superbiam, & diuitiæ ad literas, quia nulla certa ratione ad id affectæ sunt, siue vt cognatæ, aut amicæ, siue vt inimicæ, atque aduersæ: quo fit, vt non sint aptæ ad aliquid probandum, siue concludere velis affirmatiuè, siue negatiuè.

Cur nullus sit alius designatus locus rerum disiunctarum. 2. de differ. top.

Si qui verò alij loci succurrerint facilè ad hos reuocabuntur. Scio Boethium tum ex Themistio, tum ex Cicerone alium numerum, & ordinem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisiones: sed mihi perfacilis, & perexpedita visa est

hæc distinctio, & enumeratio, ac naturæ rerum satis accommodata. Maximæ verò, siue communia pronunciata, quæ ad singulos locos huius generis pertinent, in explicatione singulorum tradentur. Sed vt hæc melius teneas memoria, subijciam argumentorum diuisionem, ex qua numerum locorum collegi.

- Argumenta.
  - Artificiosa
    - Quæ significãt idipsum ex quo desumentur.
      - Definitiones.
      - Descriptiones.
      - Notationes.
    - Quæ significãt affecta mõ aliquo ad id ex quo desumuntur.
      - Coniũcta
        - Coniugata.
        - Connexa.
          - Partes.
          - Tota.
          - Causæ.
          - Effecta.
          - Antecedẽtia.
          - Cõsequẽtia.
        - circũstãtia
          - Præcurrentia.
          - Comitantia.
          - Subsequentia.
      - Disiũcta.
        - Cõsẽtanea.
          - Similia.
          - Maiora.
          - Minora.
          - Paria.
          - Dissimilia.
        - Dissẽtanea
          - Opposita.
          - Repugnantia.
  - Artis expertia.
    - Autoritas diuina.
    - Humana.

Hinc

Hinc breuiorem descriptionem locorum collige re poteris.

- Locus
  - Artificiosus.
    - Ipsius rei ex qua de sumitur ar gumentũ.
      - Definitionis.
      - Descriptionis.
      - Notationis.
    - Eorũ quæ illi cõiun cta sunt.
      - Coniugatorum.
      - Partium.
      - Totius.
      - Causarum.
      - Effectorum.
      - Antecedentium.
      - Cõsequentium.
      - Præcurrentium.
      - Comitantium.
      - Subsequentium.
    - Eorũ quæ ab ea disiũ cta sunt.
      - Similium.
      - Maiorum.
      - Minorum.
      - Parium.
      - Dissimilium.
      - Oppositorum.
      - Repugnantium.
  - Artis expers.
    - Auctoritas diui na.
    - Humana.

De locis communibus ac proprijs & de quibus agat Dialecticus. Cap. XII.

VErùm vt intelligas quo pacto de his locis agat Dialecticus, quamque vtilitatem re ex ipsis per ceptùrum sperare debeas: aduerte diligenter, omnes locos quos tradidimus, duobus modis spectari posse: vt communes, & vt proprios, Vt communes quidē tunc considerantur, cùm qua ratione ad omnes artes, & scientias accommodari possunt, intelliguntur. Vt proprij autem, cùm ad propriam & peculiarem materiam alicuius artis contrahuntur. Sed hoc, quod paulo obscurius dictum videtur, dicā planius. Loci communes siue differentiæ maximarum sint, siue maximæ ipsæ, tunc communes habentur, cùm ad nullum certum genus rerū astringuntur, sed hoc tantū sunt, quod hisce vocibus significatur, Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit definitio, conuenit definitum, Cui non conuenit descriptio, nec id quod describit, & ita in cæteris. Tūc verò habētur proprij, cum ad certū aliquod genus adiguntur: vt si hoc modo efferant, Locus definitionis virtutis, Locus definitionis naturæ, Locus descriptionis generis. Quicunq; habitus efficit bonum eū homines in quo est, virtus est, Quicquid est principium motus & quietis, est natura. Quicquid nō prædicatur de pluribus specie differentibus in quæstione quid est, non est genus, & cætera.

Communes loci.

Proprij.

Propositiones tamē quæ loci proprij dicuntur. Maximæ vocari nō debent.

Atque ex communibus quidem locis, vt ait Aristoteles, non maior opportunitas habetur ad syllogismum, vel enthymema de moribus, quàm de natura, aut alia ulla re, quæ sit aliarum artium propria: at proprij peculiaresq; loci certis & suis cuiusque Generis propositionibus continētur. Exempli causa, de natura propriæ quædam propositiones habentur, ex quibus nō potest enthymema, aut syllogismus vllus desumi de moribus: contra verò aliæ pertinent ad

1. Rhet. ad Herem. 2.

mores,

mores, ex quibus nihil possit de natura monstrari; Similem rationem in reliquis disciplinis inuenies. Hæc Arist. Sed quamuis cõmunes loci ipsi per se in nullo rerum genere faciant hominem peritum, vt ille statim subijcit; sunt tamen multa cura & diligentia pernoscendi, quia nemo proprios via & ratione tenere potest, qui non teneat ante communes. Nam etsi proprij materiam suppeditant, communium tamen tractatio vsum proprium tradit.

Loci communes neminẽ peritum faciũt in aliquo genere rerum.

Cum igitur Dialectica sit ars disserendi, hoc est quæ communiter omnibus artibus disserendi modos exhibet, necesse est vt loci communes ad Dialecticã pertineant. Ex proprijs autem ijs tantum ad hanc artem spectant, qui propriam Dialecticæ materiam cõtinent, cuiusmodi sunt locus definitionis, generis, descriptionis, proprij, notationis, definitionis & alij huiusmodi rerum ad Dialecticam pertinentium. Ac communes quidem explicat Aristoteles cum docet quo pacto tractanda sit quæstio simplicis inhærentiæ, proprios autem huius artis, cum methodum tradit ad tractandas reliquas quæstiones accidẽtis, propriæ videlicet accepti, generis, proprij, & definitionis. Et nos igitur Aristotelem sequentes communes primum explicabimus, postea, vt proprij huius artis ex ijs quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis essentialis quam potissimum quærere ad aliquid probandum debemus, quæque, simpliciter definitio appellatur, dicendum est.

Quorũ locorum tractatio ad dialecticam pertineat.

De loco definitionis. Cap. XIII.

TRibus modis definitione probare possumus, vt Aristotel. docet, definitione subiecti, aut prædicati aut vtriusque. Exempli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem, hoc modo poterit ex definitione subiecti concludere institutum. Differendi ratio est vtilis, Dialectica est disserendi

ratio, est igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autem prædicati hoc modo, id quod ad bonū aliquod comparandū refertur, vtile est: Dialectica ad bonum aliquod cōparandū refertur, est igitur vtilis Dialectica. Definitiones demū vtriusq; hoc mō, Dialectica est disserēdi rō, disserēdi aūt ratio, ad bonū aliquid refertur, at quo ad bonum cōparandum refertur, est vtile, igitur Dialectica est vtilis. Verū hoc tertio cōcludendi modo, cū quatuor sumuntur termini, semper fiunt plures complicatæ argumentationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponēdis, alijs argumentationū formis, quam simplicium syllogismorum vtamur. Nam etsi hæc locorum tractatio simplicibus potissimū syllogismis debeatur, omnibus tamen argumētationum generibus inseruiet: Atq; vt ad propositū reuertar, tot modi concludens Sophysticen (quæ definitur, Ars decipiendi) non esse vtilem quot Dialecticam vtilem esse colligemus.

Huius loci sex sunt maximæ, seu communia pronunciata.

Pronunciata q̄ vsum huius loci cōtinēt.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.
Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.
Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.
Cui non tribuitur definitio, nec definitum.
Si definitio definitioni cōuenit, ēt definitū definito.
Si non conuenit definitio definitioni, nec definitum definito conuenit.

Omnes hæ maximæ nascuntur ex respectu, quem habet definitio ad definitum. Ac primis duabus vtimur cum argumētamur ex definitione subiecti, duabus sequentibus, cum ex definitione prędicati, extremis duabus, cum ex definitione vtriusque.

Loc^a differētia.

Ad hunc locum reuocatur locus differentiæ comparatione speciei, quam proximè constituit, quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei, & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est, Homo est rationis particeps, ergo & disciplinæ capax.

Non

Non tradimus autem (sequuti veteres) locum definiti, quemadmodum definitionis (vt, videlicet, quæramus definitum ad confirmandum definitionem, quemadmodum quærimus definitionem ad confirmationem definiti) quia rarò ex definito probamus definitionẽ. Eadẽ tamẽ pronũtiata de definito tradi possunt, quæ tradita sunt de definitione, mutato nomine definitionis in nomen definiti, vt si dicas, Quicqd cõuenit definito, cõuenit definitioni, & cætera. *Cur non tradatur hic locus definiti.*

De loco descriptionis. Cap. XIIII.

Sequitur locus descriptionis, qui tum adeundus est cum ad locum definitionis aditus non patuerit. Est autem huius lòci eadem tractatio atque superioris, eadẽq; cõmunia pronũciata mutato nomine definitionis in nomen descriptionis, & rei quę definitur, in rei, quæ describitur. Hinc probabis Dialecticam esse perdiscendam, quod sit ars, quæ ad cæteras omnes scientias uiam munit, quod sit instrumentum veri, ac falsi indagandi, quod homini, quà rationis particeps est, maxime conueniat. Et hoc loco implorat Iob diuinam misericordiam his verbis. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & cõteritur, & fugit, velut vmbra, & nunquam in eodẽ statu permanet. Hactenus hominis descriptio, quæ tamẽ si ad philosophorũ normã exigatur, descriptio propriè non sit. Deinde sequitur conclusio, Et dignũ ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecũ in iudicium? Porro autẽ nemo miretur, si in hac locorũ tractatione nõnulla ex diuinis scripturis attulero exempla. Id enim propterea faciam, quod multa sint in sacris literis argumenta omnibus obuia, & simul etiam expeditissima, in quibus proinde locorum vsus a quibusuis facile intelligi potest. *6. top. 3.* *Boet. 2. de diff. top.* *Iob. 13.* *Cur hic afferantur nonnulla ex diuinis scripturis exẽpla.*

Ad hunc locum reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia, probare poteris iustitiã esse vir- *Locus proprietatis*

virtutem, quia est per se laudabilis, quod quidem proprium est virtutis. Ratio per veteres non tradiderunt ꝑ locũ rei, quæ describitur, ad confirmandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa, cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi loco vti velis, eadẽ pronũciata, quæ loco definiti assignari possũt, mutatis tãtũ vocabulis tibi deseruiẽt.

Cur non tradatur hic locus rei quæ describitur.

De loco notationis. Cap. XV.

LOcus notationis proximus est superiorib⁹, quia notatio cũ explicet vim vocabuli, quodãmodo cõtinet rẽ, cuius est vocabulũ, quid sit notatio, quẽadmodum quid sit definitio, & descriptio, nõ est modo dicendum, cum superius late explicatum sit.

Vsus notationis an firmus.

Vsus notationis in argumentando non est vsquequaque firmus, nisi notatio verbi conueniat rei, atq; ita conueniat vt cum ea recurrat, qualis est notatio Dialecticæ, vt ex initio harum institutionum patet. Cum autem notatio ita habeat eadem pronunciata, quę in superioribus locis seruantur. Ex hoc loco est illud Adami, Hæc vocabitur Virago, quia de viro sũpta est, Et illa Esau de fratre conquæstio, Iuste vocatum est nomen eius Iacob. Supplantauit enim me en altera vice, primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionẽ meam. Et illud Angeli ad Ioseph, Vocabis nomen eius IESVM (hoc est Saluatorem) ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Plus viriũ habet hic locus ex nominibus communib⁹, quã propriis.

Cæterum ex notatione nominum singulariũ, propriorumuẽ per pauca, eaq; infirma ducũtur argumẽta, nisi cum vocabula diuinitus imponũtur. Sępe etiã nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confessione veritatis, aut Simonem Magũ ex obedientia collaudet, quod Iudæ nomen ex cõfessione, Simonis autẽ ex obedientia deducatur, vides plane quantum hallucinabitur. Itaque plus viriũ habet hic locus ex notatione nominũ communium, quam

pro-

propriorū, eo quod plurima vocabula cōmunia ex aliqua ꝓprietate, peculiariùe cōditione rerū, quas significant, ducuntur, vt consul à consulendo, Rex à regendo, Dux à ducatu, Patronus à patrocinio, Philosophus à Sapientiæ studio, Monacus à solitudine, Christianus à Christo, & sic alia propemodum infinita, quod non ita frequenter accidit in proprijs.

Ad hunc locum reuocantur locus transumptionis ad euidentius nomen, ex quo eruimus apertiora vocabula, vt exponamus ea, quæ minus perspicua sunt, vt si ciliumbram (quo vocabulo vsus est Plato) interpreteris oculum, & putrimordacen, araneum, & ossigenam, medullam, aut certe, quoniam vocabula hæc sint inusitata, si tellurem, aut aridam, terram exponas, aut philosophum, sapientem. *Locus trāsumptionis.*

De loco coniugatorum. Cap. XVI.

Coniugata, q̄ Grecè tum σύζυγα, tū σύστοιχα dicuntur, primaria quidē significatione sunt nomina, & verba ita affecta inter se vt alterum ab altero denominatiue deducatur. Sic sapiēs, & sapere sūt coniugata sapientiæ, à quo denominatiue oriuntur. Hæ ergo idcirco primum in connexis numeraui, quod ita alterum ab altero pēdeat, vt vtraq; eandē formā significent, soloq; significandi modo differāt, Cæterū secūdaria significatione, ipsa etiam denominatiua eiusdem denominantis cōparata inter se, vt philosophus, & philosophari, dicuntur coniugata. *Cur inter cōnexa hæc primum numerata sint.*

Reuocantur etiam ad coniugata voces illæ, quæ casus ab Aristotele nominātur, hoc est, aduerbia deducta ab aliquo denominante, vt sapienter à sapientia. Sed quanquam Aristoteles hoc primum distinguit, latius tamen accepto nomine coniugatorum omnia inter sese coniugata dici posse concludit, Atque hanc communiorem coniugatorum acceptionem amplectitur Cicero, Coniugata, inquit, dicuntur, quæ sūt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem *Casus. Eod. loco*

autem

autem generis verba sunt, quæ orta ab vno varie cō mutātur, vt Sapiens, Sapiēter, Sapiētia: Itaq; omnia hæc meritò dicuntur coniugata, quia ipsa vocis, ac significationis cōmunione sub vnū quasi iugū deuincta sunt. Sed quoniam in cōiugatis potior est significationis, quam vocis coniunctio, non sunt ea omnino à cōiugatorum numero excludēda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdem significationis iugo coerceantur: cuiusmodi sunt. Virtus, Studiosus, Studiosè. Nec verò necesse est, vt coniugata sint voces simplices: siquidem orationes eandem vim habere possunt, atq; simplicia vocabula, vt si dicas, Virtus, Virtute præditus, Cum virtute agere, & similia.

Oratore. *Cur dicūtur cōiugata.*

Huius loci eum esse vsum docet Aristoteles, vt quicquid vni coniugatorum conuenit, cæteris etiā suo cuiq; modo conuenire, aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est laudabilis, etiam iustus est laudabilis, & iustè agere est laudabiliter agere: Si verò iustitia non esset laudabilis, nec iustus laudabilis esset, nec iuste agere, esset laudabiliter agere.

Vsus loci. *Alex. loco citato*

Duo itaque sunt huius loci communia pronunciata ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta, alterū ad confirmādum, alterum ad refellendū.

Cum quo cohæret vnum coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.

Quanquam verò nō admodum sint vsitata huius loci argumenta, propterea quòd coniugata ita cōiūcta sūt inter sese, vt fere apud omnes ęquè nota, aut ęquè ignota habeantur, nonnūnquam tamē satis habent acuminis, vt illud Comici, Homo sum, humani à me nihil alienū puto: Hinc poteris cōcludere hoc modo: Cùm charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tantopere cōtemnitur? Si ipsum peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicā tradis, cur non λογικῶς, id est, Logici more, sed μεταφυσικῶς, i. velut Metaphysicus de pdicamentis disseris? Hinc ēt est illud Pauli, Primus homo de terra

ter-

terrenus, secũdus hõ de cęlo cęlestis: & alia pleraq; *1.adCor. 15.*

Tria tamen potissimum animaduertenda sunt hoc loco, ne argumẽtandi ratio hinc desumpta ad Sophisticen declinet. Multæ etenim in hoc genere strui possunt cauillationes. Primò videndum est, ne propter vocis coniunctionem, quod coniungatum non est, pro cõiugato accipiatur, vt Officiosus pro cõiugato officij, & Somniculosus pro coniugato somni, cum officij coniugatum sit Studiosus, vel Industri us, non Officiosus, & somni Dormiens, vel Dormire, non Somniculosus. *Prima animaduersio.* Deinde cauenda est diligẽter ambiguitas vocabulorum, quæ hic sæpe numero latenter se insinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis, Cùm homines, inq̃t, sumus, humana tantùm curare debemus. *Secũda.* Fallaciter sanè cõcludit quia accipit verbũ Humana in cõsequente nõ pro ijs, quæ ad hominem spectant, quo pacto deducitur ex antecedẽte, sed pro caducis, & terrenis, qua significatione terrena à cęlestib. distinguere solemus. *10.Eth. 7. & 1.meta. 2.* Denique vigilanter attendendũ est, an attributa coniugatorum rectè assignentur. Sæpe enim hoc non animaduerso multa sophismata texuntur, vt si quis concludat hoc modo; Iustitia est virtus, igitur iusta agere, est studiosè agere: quod falsum est. *Tertia.* Fieri enim potest, vt quis agat iusta (quale est depositũ reddere) cùm interim nõ agat studiosè, ad defectum, scilicet, alicuius circunstãtiæ. Causa igitur cur argumẽtatio proposita vitiosè concludit, hæc est, quia non rectè cõiũcta sũt illa duo, Iusta agere, & Studiosè agere, vt singula prædicata singulis subiectis aptè respondeant: quippè cũ vel concludendũ esset, Iusta agere esse studiosa agere, vel, Iuste agere esse studiosè agere: quæ vtique vera sunt. Eadem de causa vitiosę sunt hę cõclusiũculę: Album est dulce, igitur albedo est dulcedo. Doctrina ẽ disciplina, igitur qui docet, discit: & alię sexcentæ huiuscemodi. Nã cùm sensus prioris antecedentis esset, Affectum albedine, est affectum dulcedine: posterioris autẽ, Eadem qualitas

est doctrina,& disciplina,cōcludendum potius erat hoc modo, Album est dulce, igitur in aliqua eadem re est albedo,& dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur quod affectū est doctrina, affectū est disciplina. Etenim cū de locis agitur, hoc est, de respectibus argumentorum ad conclusionē, spectandus proculdubio est sensus antecedentis,& accommodatè ad illū colligi debet conclusio. Siquidem consequutiones, in quibus connexio rerū spectatur, non sunt formales, sed materiales. Id, quod animaduertere non videntur ij, qui, vt apta sit consequutio in coniugatis, tot documenta congerunt hoc loco, vt inopiam potius argumentorum, quàm copiam comparare doceant. Sed iam de loco partium dicamus.

Nota hac.

De loco partium. *Cap.* XVII.

Lib. 4.

CVm de diuisione disseruimus, quinque genera totius esse diximus, vocem multiplicem, totum quātum, seu integrum, totū essentiale physicū, totū essentiale metaphysicum, & totum vniuersale, quibus totidem partium genera responderent, Nunc autem quia primum, & quartum genus totius, & partium, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi solent: de trium reliquorum inuentione, & vsu dicendū est. Atq; vt facilius hi duo loci explicētur, cōprehendenda sunt duo priora genera nomine totius integri,& partiū integrantium, quoniam ad argumentandum eadē est vis totius essentialis, & partium essentialium, atque totius integri,& partium integrantium, cùm vtrunque totum actu, ac re ipsa ex suis partibus compositum sit. Itaque hic locus erit partium, tum integrantium tum subiectarum: sequens verò totius, tum integri, tum vniuersalis.

Vsus partium integrantium.

Vsus partium integrantium in argumentando, his ferè pronunciatis continetur.

Positis omnibus partibus integrantibus ponitur totum.

Subla-

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

Hæc pronunciata tradit Aristoteles in partib. integrantib. multitudinis duntaxat: quarũ vsum hoc exẽplo docet. Si & eorum quæ mutuo referuntur, & cõtrariorũ, & priuatè oppositorũ, & contradicẽtiũ ea dem est disciplina; omnium omnino oppositorũ est eadem: quòd si vel ea, quæ mutuo referuntur, vel cõtraria, vel priuatè opposita, vel contradicentia, sub eadẽ disciplina nõ cadunt, perspicuũ est, nõ esse omnium oppositorum eandẽ scientiam, disciplinã vè. Sunt tñ uera ambo pronunciata in cæteris etiam generib. partiũ integrantiũ, siue ad concludendũ, aut refellendum, ipsum esse totius, siue ad colligendum, aut refutãdũ aliquod eius attributum, aut subiectũ. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatũ, igit est domus, ex ipsa partium existentia colliges existentiã totius. Quã refutabis hoc modo, Aut fundamenta nõ sunt iacta, aut parietes nõdum erecti, aut tectum minimè extructum, igitur nõdum est domus: Si verò sic argumẽteris, Animus hoïs iusti perfruetur æterna beatitudine, corpus itẽ pfruetur, igit totus homo æterna beatitudine perfruetur; colliges quoddã attributũ totius ex eo, quòd talẽ attributum cõuenit omnib. partibus. Quod tamẽ refutabis hoc modo, Si corpus viri iusti non est futurum particeps æternæ fœlicitatis, non igitur totus homo. Denique hoc pacto colliges subiectum totius ex subiecto omnium partium: Philosophus tenet, & diuidendi artem, & definiẽdi, & argumẽtãdi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis, Si Philosophus non callet vel diuidendi methodum, vel definiendi, vel argumentandi, non totam callet Dialecticam.

Hic tamen tria sunt animaduertenda. Primum est, necesse aliquando esse, vt partes integrantes, ex quibus totum colligendum est, intelligantur certo ordine dispositæ. Sępe enim, si hoc desit, non efficitur-

2. top. 2. Loco 20

Prima animaduersio.

tur conclusio, vt si dicas, Lapides sunt, calx est, igitur paries est, Milites sunt, dux est, ergo exercitus, aut acies. Alterum est id, quod diximus Sublata quacunq; parte integrante, tolli totũ, sic intelligendũ esse, vt nomen totius accipiatur pro toto integro, qua totum integrum est. Nam si accipiatur pro re, cui attribuitur integritas, non quà integra est, falsũ esse depræhendetur. Verbi causa, Si Socrati abscisus est digitus, licebit colligere, Socratem non esse integrum: non tamen rectè colliges, Socratẽ non esse, quia Socrates, & si integer sine digito nõ est, potest tamen sine digito in rerum natura cohærere. Quare si late volueris accipere nomẽ totius, hanc moderationẽ posteriori pronuntiato adhibeas, necesse erit, vt nomen partis integrantis accipias ꝓ parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pectus) nõ pro quacunq; sine discrimine. Quacunq. enim parte necessaria sublata, omnino tollitur res, cuius ipsa est pars. Hinc dissolues hanc cauillationem. Quædam pars hominis candidi non est candida (vtpotẽ pupilla) igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occurres, Rectè sequi, hominem candidum non esse totum candidum, cum aliqua eius particula sit non candida, non tamen rectè colligi, hominẽ candidũ nõ esse candidum, Hoc enim non efficietur nisi qui argumentatur, ostendat, non esse maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars necessario candida esse debet, vt ille sit candidus) omnino candidam. Tertium est, attributa, quæ de toto ex partibus cõcluduntur, aut refelluntur, talia esse debere, vt toto & partibus possint esse communia. Ná si fuerint propria partiũ, non poterunt de toto concludi, quia partibus conueniat, si propria totius nõ poterunt de toto inficiari, qđ de partibus negetur. Nec.n. recte concludes, hominem esse principiũ internũ rei naturalis, quia animus, & corpus sũt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc attributũ non potest esse homini commune cum animo, &

Secunda animaduersio.

Moderatio posterioris ꝓnunciatur.

Tertia animaduersio.

cor-

corpore. Nec item rectè colliges, hominem non esse animal, quia animus, aut corpus non est animal, aut quia nec animus, nec corpus est animal. Quandoquidem animal nō potest esse animo, & corpori commune cum homine. Ex priori pronunciato est illud Dauidicum, Quo ibo à spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? si ascēdero in cęlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades, si sumpsero penas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. *Ps. 138.* probat Regius Propheta, Deū esse vbique, quia est in cęlo, apud inferos, & in terra, quib. regionib. cōplecti solent scripturæ diuinæ totam rerum vniuersitatem. Hoc vero genus argumenti, quod ex enumeratione Partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quam aperte distinctéq; proponit, atque amplificat. Quod enim nomine totius obscurius, ac angustius significatur, id multo euidentius per omnes partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex posteriori pronuntiato est illud apud Ioannē. Quinquaginta annos nondū habes, & Abraham vidisti? *Ioan. 8.* Quibus verbis Iudæi ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc argumentandi ratio valde accommodata ad resistendum, seu instantiam ferendum, vt dici solet, cum quis vniuersè aliquid affirmat.

Vsus vero partium subiectarum his pronunciatis traditur. *Vsus partium subiectarū*

Posita quacunque parte subiecta[illegible], ponitur totum.

Sublatis omnibus partibus [illegible]ubiecti, tollitur totū. *Prad. 5. & 2. topic. 2.*

Exemplum Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut [illegible]accrescit, aut decrescit. m[illegible]uetur vtiq;, qđ si nec [illegible] loco mouetur, nec [illegible] alteratur, nec accrescit, nec [illegible] decrescit, non m[illegible]ouet sane. Moueri loco, alterar[illegible], accrescere [illegible], & decrescere sūt partes subiectæ, ex priori [illegible] pronunciato cōcluduntur duæ illæ argumentatio[illegible] *Iacob. 2.* [illegible]es apud Iacobum. Si tamen legem, inquit,

R per-

perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximum, sicut te ipsum benefacitis. Si autem personā & accipitis, peccatum operamini. Quo loco ex dilectione proximi, quæ est pars quædam subiecta bonę actionis, concluditur bona actio, & ex personarū acceptione, quæ est pars subiecta peccati, colligitꝰ peccatum. Est autē hoc argumentandi genus peraccommodatum ad instandum, resistendū ve ei, qui vniuerse aliquid negat, a posteriori pronūciato habet vim cōcludendi locus ille Pauli ad Romanos, Quis ergo inquit, nos separabit à charitate Christi, tribulatio an angustia, an fames, & q̄ sequunt. Quasi dicat, Nihil separabit nos a charitate Chr̄i, qđ ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hęc concludēdi ratio plus artis hēt in proponēda re ob oculos, & amplificanda, quam in probāda. Huc porro accersēdum est tertiū illud, quod pro intelligentia duorū superiorum pronunciatorū annotabamus, id, inquā quod de toto cōcluditur, tale esse debere, vt toto, & partibus possit esse cōmune. Iccirco enim non recte ita cōcludes, essentiale metaphysicum, & totum vniuersale, quibus totidem partiū genera responderēt, Nunc autem quia primum, & quartum genus totius, & partium, cum de inuentione argumētorū agitur, negligi solent, de trium reliquorum inuentione, & vsu dicendum est. Atq; vt facilius hi duo loci explicentur, comprehendēda sunt duo priora genera nomine speciebus quamadmodum animali conuenit.

Ad Ro. 8.

Nota hæc.

De loco totius. Cap. XVIII.

EX superiori loco patet, quomodo ex partibꝰ cōfirmetur, aut refutetur totū, nunc dicēdum est quo pacto ex toto probandæ sint, aut refellendę partes, Quod ergo attinet ad vsum argumentandi ex toto integro, spectanda sunt hæc duo pronunciata.

Vsus totius integri.

Posito toto integro, ponuntur omnes partes.
Sublato toto integro aliqua saltem pars tollitur.

Quod

Quod vero attinet ad vsum argumentorum ex toto vniuersali, totidem pronunciata præsto sunt in hunc modum.

Prad. 5. et 2. top. 2. loco 10. et 5.

Posito toto vniuersali, ponit aliqua pars subiecta. Sublato toto vniuersali, tollũtur oẽs parte subiectę.

Hic non est necesse afferre alia exempla, quã quæ superiori loco adducta sunt. Verbis enim commutatis huic loco deseruient.

Explicãtur quatuor q̃dam appellationes totius.

Cogor tamẽ hic explicare quatuor quasdã appellationes toti⁹ (inuectas primũ, vt suspicor à Boethio) quia nõ parum vsurpatæ sunt à Dialecticis in hac inuentionis disciplina, Hæ sunt, Totũ in quantitate totum in loco, Totum in tempore, & Totum in modo, quibus totidem appellationes partium ex altera parte respondent. Totum in quãtitate (quod planius dici posset, Totum in multitudine, seu totum multitudine) est vniuersale aliquod signo vniuersali notatũ vt si dicas, oĩa opposita, omne animal, & cætera huiusmodi. Pars vero, in quãtitate, siue in multitudine, est quicquid comprehẽditur in tota multitudine, vt contraria in oppositis, & homo in animalibus. Totũ in loco erit si dicas, Vbiq;, pars in loco si dicas, Hic, aut ibi. Totum in tempore, si dicas, Semper, pars, vt si dicas Hunc, vel Heri. Totum in modo, est vniuersale aliquod sine adiectione prolatum, vt homo, candidum & huiusmodi alia, pars autem in modo, est vniuersale quid, cum adiectione non minuente, nec tollente totum, vt si dicas, Homo sapiens, Magis candidum, Minus cãdidũ. Nomine adiectionis minuentis, aut tollentis totum intelligo adiectionem, quę cum additur nomine toti⁹ vniuersalis, efficit, vt huiusmodi totum non possit affirmari de tota aggregatione. Vt si dicas, homo potentia homo lapideus, Candidũ secundum quandam particulam, illud Potentia & illud Lapideus, & illud Secundum quandam, particulam erunt adiectiones minuentes, aut tollentes totũ quia nec homo de homine potẽtia (vt de embryone antequam animũ rationis participem accipiat) aut

Boet. 2. de dif. to sumpta occasione ex 2. to. Arist. loco 2. & vltim.

Totũ in quantitate.

Totũ in loco.

Totum in tempore.

Totũ in modo.

Adiectio minuẽs, aut tollens.

respectu hominis,& figura respectu statuæ. Accipio enim statuæ nomen pro tota compositione ex figura,& materia. Accidētaria, vt color, respectu corporis, figura statuæ respectu ligni, & scientia respectu animę. Extrema est, exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quanquam id etiam, cui materia iniicitur, aut infunditur, aut alio modo adaptatur, vt formā artificiosam accipiat, nomine formę externę appellari potest, cuiusmodi sunt vasa, in quibus opifices vel lutū ingerūt, vel liquida metalla fundunt, vt aliquam artis figuram in materia exprimant. Porro forma essentialis non solum dicitur causa formalis totius compositi, sed etiam materiæ, atq; adeo ꝓprietatū earū, quæ essētiā, quā ipsa cōstituit, consequuntur. Talis.n. est materia rei, qualem forma exigit: nec aliæ proprietates essentiam sequuntur, quam quas formæ perfectio sibi vendicat. Ex forma essentiali ducuntur hæc argumēta. Anima est id quo primo viuimus, sentimus, ac intelligimus, igitur corpus viuentis nō potest esse quoduis sine discrimine, sed certis quibusdā instrumentis distinctū. Anima rationalis immortalis est, & habet naturalē ad corpus in quo creata est propēsionē, ergo si absurdū est naturalē appetitū in oēm æternitatem impediri, ac frustrari, sanè aliquando corpus, animæ separatę, iūgetur ac copulabitur. Quāquā hęc cōclusio rationibus nō eget artificiosis ꝑsertim verisimilibus, cū sit Dei optimi Max. autoritate confirmata. Ex eadem animæ nostræ substantia cōcludit illa Dñi sententia, Nolite timere eos, qui occidūt corpꝰ, aīam aūt nō possūt occidere, sed potius timete eū, qui potest & animā & corpus perdere in gehennā, Quasi dicat, cū talē animū habeatis, vt eius vita sempiterna sit, nec à corporis vita dependeat, non tantopere debetis mortem corporis reformidare, vt eius vitandæ causa aliquid committatis, quod in æternum tempus luendum sit. Hinc probare poteris, nec ignem posse refrigerare, nec aquam ex natura sua calefacere, quia formam

Acciden taria. *Externa.* *3. de anima 2.* *D. Tho. 4. cōtra Gē. 79.* *Matth. 1.*

ignis

ignis non sequitur refrigerandi potestas, sed calefaciendi: è contrà verò cum forma aquæ nō cohæret calefaciēdi, vis naturalis sed frigore afficiēdi. Hinc licebit Dialectico reprehēdere artifices, q fines suos transiliunt, atque tractant, quæ sub artibus suis (quæ sunt ipsorū, qua ratione artifices sunt, essentiales formæ) nō cadunt, Hinc accusabitur Orator, qui omni ornatu præciso, ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philosophia depromptis orationem cōtexere voluerit: paribusq; vitijs coarguētur Mathematici ac Philosophi, qui non nisi more pratorio, hoc est, figurarum, ac modorum phaleris de rebus mathematicis, & philosophicis disseruerint, Latissime hic poterit expatiari Dialecticus. Cohibebit enim Grammaticum, ne Theologiæ sensus audeat attingere: Theologum submissè admonebit, ne ad quęstiones, quæ tanta professione indigna sunt, sese demittat: mediasq; scientias si quādo finibus suis excesserint, vt pedem referant, adhortabitur. Nec modò alias disciplinas commonebit, sed etiam in seipsum animaduertet, multa sophismata resecabit, inutilia, quę que in vsum non veniunt, contemnet; demum quæstiones metaphysicas suis auctoribus relinquet. Si quando autem propter affinitatem, quam habet cū Metaphysico, aliquid de rebus metaphysicis dicere, necesse habuerit, id quasi præteriens faciet, nec more metaphysico, sed dialectico, id est, suo eas discutiet. Hæc omnia argumenta ex forma essentiali ducuntur, quandoquidem omnis ars, omnis facultas, & officium (quæ sunt essentiales formæ artificum, & eorum qui munus aliquod gerunt) certam aliquam, & præscriptam materiam sibi vendicant.

Latissimus hic aperitur campus Dialectico.

1. Eth. 3.

Cur hæc argumēta ducātur ex forma essentiali.

Ex accidētaria forma hoīs; hoc est, ex ipsa corporis humani recta figura, admonet quidā, ne vitā mortis silētio trāsigam⁹ veluti muta pecora, q natura, in q̄t, prona atq; vētri obediētia finxit. Hic multi laudāt ex scia ex robore, ex dignitate corporis, & ex alijs infinitis accidētib. Hinc deniq; Isaias dixit, Christū Sal

Salustius

Isaia 35.

uatorem nostrum cruci affixum propter vultus, totiusq; corporis indignissimam deturpationẽ nõ fuisse agnitum. Quasi absconditus, inquit, vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. Ex forma
2. de anim. externa, quã exẽplar dic mus, Ostendit Aristoteles, cur omnia viuentia perfecta continuatione quadam sibi similia procreare studeât, Vt sint semper, inquit hoc pacto, conditionéque subeant, quod possunt, diuinã. Id enim ipsum appetunt vniuersa, gratia que ipsius omnia agũt, quęcunque secundũ naturã agunt. Quasi dicat, vt imitentur, quo possunt modo, æternitatẽ primę causę, Huc spectat cõfirmatio illius diui
Gen. 9. næ cõminationis, Quicunque effuderit humanũ sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginẽ quippe Dei, inquit factus est homo, Et illud Domini apud
Matt. 5 Matt. diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniãtibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui Solẽ suũ oriri facit sup bonos & malos, & pluit super iustos, & in iustos: hoc est, vt imitemini patrẽ vestrũ, q tãta in eos qui se odio prosequunt, cõferre solet beneficia. Hinc latissimè probare poterimus, verisimile esse, eos, quibus boni parentes, aut reges, aut prælati obtigerũt, bonos esse, quib⁹ malis, malos Maiores enim sunt quasi exemplaria, quæ sibi minores imitanda ferè proponunt.

Loci ab inesse ad de nominari. Ad hoc formarum locos reuocari posśũt duo Aristotelici, qui appellari solẽt ab inesse ad denominari & ab appositione. Ex priori loco huiusmodi ducuntur argumenta. Calor est in igne, ergo ignis est cali-
4. Top. 1 dus, Multis tamen conditionibus opus est, vt hic locus sit tutus, Nec enim quia cãdor in aliqua Aethiopisa particula reperitur, Aethiops candidus est: nec quia rubor ad breue temporis spacium est in eo qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: nec si ca-
Loci explicatio. lor nonnullus sit in aqua frigida, vere dixeris eã esse calidam: nec actio est in eo qui patitur: iccirco illud agẽs, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id, qd

inest,

inest,insit,simpliciter,non in minore parte (cum in maiore esse potest)nō breuissimo dūtaxat tempore, & quasi in transcursu,non admodum remissè,sed intensius,quàm cōtrariū, Quicquid igitur hoc modo inerit,id haud dubie denominabis rem,cui inest: nō tamen erit necesse,vt quocūque modo denominet, sed certo quodam;Itaque id,in quo est actio,nō est appellandum agens,sed actum,seu affectum actione, quod idem est,ac patiens.Contra verò id,in quo est locus,non est dicendum locatum,sed locans. Ex posteriori loco talia ducuntur argumenta,Paries est albus calce,igitur calx est alba:Cibus melle addito fit dulcis(vel dulcior, quam erat)igitur mel est dulce. In quo argumentandi genere nomine appositionis solet intelligi ea rei appositio,quæ sit capax eius denominationis, quæ de re cui apponitur,cōcluditur. Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt, cæterum nos iam ad argumenta quæ ex efficiente causa ducuntur,veniamus.

Locus quæ vocant ab appositione. 2.top.4. loco 34.

De argumentis ex causa efficiente. Cap. XXII.

Causa efficiens triplex itidem(vt superioris) dici potest:procreās,conseruans, & interimēs. Quarū singula genera in duo rursus genera diuiduntur,in principales,& famulātes.Principales, aut sūt simpliciter principales,qualis est solus Deus, aut in certo quodam genere,vt architectus inter omnes fabros,qui in naui conficienda operam ponunt.Famulantes sunt,quæ principalib⁹ seruiūt,vt cœlestes substantiæ Deo,& ij qui ligna succidunt aut præparant architecto. Reuocātur ad efficientes causas instrumenta omnia,vt securis,terebra,& huiusmodi alia. Itē ij,quorū consilio res gerit,vt regū cōsiliarij.Sed & causas meritorias ad efficiētes reuocāt Theologi.

Triplex causa efficiens. 2.phy.2 Principales causæ. Famulantes.

Ex causis procreantibus est illa reprehensio, qua Moyses ingratitudinem Israelitici populi ita concludit.Generatio praua,atq. peruersa,hęccine red-

Ro. 11. des Domino popule stulte,& insipiens? Nunquid nō ipse est pater tuus,qui possedit te,& fecit,& creauit te? Huc etiam spectat illud Pauli, si delibatio sancta est,& massa: Si radix sancta, & rami. Ex negatione *De resp. 1. & 6.* huius causa est illud Aristotelis,Pisces nō respirare, quia pulmonē non habent.Vnde quoque Dominus, Progenies viperarū quomodo potestis bona loqui, *Matth.* cum sitis mali? Et Paulus, Quomodo audient sine *Ro. 10.* prædicante Qui alio rursus loco sub quadam simili *2.ad Ti. 2.* tudine, ex negatione meriti concludit negationem premij,hoc mō,Nō coronabit,nisi qui legitimè certauerit.Infinita sūt argumēta ex hoc causarū genere

De longit. & breuitate vitæ 1. Ex causis cōseruantibus est id,quod docet Aristoteles,Homines diutius, quam alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior est proportio,& qualitas humidi,& calidi,quibus vita conseruatur.Et illud, diuturnius esse Regnum, quàm alias *5. poly. 10.* Respublicas,quoniam à causis externis minimè omnium deletur.Et illud,Conseruari Resp.non solum, quia procul absunt ab ijs, quę interitum afferunt, sed interdum etiam,quia prope sunt,quòd timor interiore cura Reipub.consulere cogat.

5.polyt. 8. Ex causis interimentibus est argumentum illud Aristotelis,Arbores lata folia habētes defrondescere,quia succus in ea parte contrahitur,vbi folia cū extremis ramulis copulantur,& illud,Maximè respublica dissoluitur, si ius in ipsa violetur Huc etiam pertinet illud Domini,Omne regnum in se ipsum diuisum,desolabitur: & Domus supra domum cadet: &c. Magna vis argumentorum ex hoc etiam causa*Luc.11.* rum genere desumitur.

Locus generationum & corruptionum 2.top.2. loco 31. Ad locum efficientium causarum reuocatur locus generationum,& corruptionum.Quia etiam Aristoteles hunc cum illo cōiungit. Argumenta ex hoc loco desumpta ad hunc modum tractantur,Si generatio bona est,bonū est, quod oritur:sin mala illa, malum etiam hoc,Si corruptio,seu interitus bonus est, res,quæ interit, mala est, sin malus ille, hæc bona.

Hinc

Hinc licet ostendere, quāto cum desiderio, & auiditate debuit doctrina Christi seruatoris nostri excipi cu ius natiuitatem tanta cum exultatione Angeli, Reges, Pastores, cęlum deniq; & terra celebrarūt cuius mortem indignissimam muta etiam, & sensus expertia elemēta deplorauerunt. Hinc etiam probare possumus, pessimum, & perniciosissimum fuisse Iudam, cū eius natiuitas adeo fuerit detestabilis, vt dixerit summa veritas, Melius erat ei, si natus non fuisset: mors adeo execranda, vt ipse desperatione actus se met laqueo suspenderit, & miseram animam in suū locum, id est, damnatorū, ruptis visceribus exturbauerit. Non negamus tamē, fieri posse, vt interitus rei bonæ, ratione aliqua sit malus, & mali bonus. Mors enim Christi ratione salutis, quā nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis perniciosa fuisset, ac lugenda, si indigna illa nobilium strages secuta esset, quā ille morti proximus optarat, & sorori quasi testamēto reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, interitum rei bonæ, qua rei bonæ interitus est, esse pniciosum, rei aūt malæ, qua malæ, esse bonum, & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda est.

Ioseph. lib. 17. antiqt. Iud.

De argumentis ex fine. Cap. XXII.

Finis est causa causarum omnium. Materia enim, nisi formam accipiat rudis, ē atq; informis. Forma vero si desit efficiens, nunquam in materiam inducetur. Efficiens deniq; nisi finis cupiditate commoueatur, nihil vnquam efficiet. Est igitur finis causarū omnium causa & principium. Nec causarum modò est causa finis, sed multò etiam magis mediorū, quę in finem destinantur. Exempli causa habitatio non solum est finis eius, qui domum sibi extruit, itemque formę domus atque materię, in quam forma domus inducitur, sed etiam (ac multo verius) ipsius ædificationis, qua & cōstruitur domus, & habitatio paratur. Quo fit, vt ex fine quē nobis proponimus, nō so-

Finis cā causarum

lum

lum probare possimus, quales cæteræ causæ esse debeant, sed etiam qualia media ad finem consequendum dirigenda sint, & præmittenda.

Triplex finis. Triplex igitur est finis. Alius est ea res, cui aliquid expetitur: quo pacto nō solum Deus est finis noster, sed etiam alij homines, atque adeo nos ipsi nobis sumus fines. Nam & Deo gloriam, & proximis nobisq; ipsis salutem optamus. Qua finis acceptione vtitur *Ps. 68.* propheta cum his verbis Deum alloquitur, Propter te sustinui opprobrium, &c. hoc est, ad tui gloriam & laudem hæc omnia perpessus sum: & Paulus cum *2. ad Ti. 2.* ait, Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutē consequantur: & Aristoteles cum dicit, Omnia (scili *2. phy. 2.* cet artificiosa) sunt gratia nostri, sumus enim & nos quodammodo finis. Alius finis est res, cuius fruitio (vt ita dicā), aut vsus expetitur: quo pacto etiā Deus est finis noster, quia omnes volumus, vt ipse seipso, & nos ipso fruamur: itemque vita, honores, diuitiæ, quibus tum alios vti, tum etiam nos ipsos cupimus. *1. Confes. 1.* Qua significatione D. Augustinus intelligit Deum esse finem nostrum, cum ait, Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrū donec requiescat in te. Eodemq; finis significatu, probat Aristoteles, nec *1. Ethi. 5.* honores, nec diuitias esse hominum vltimum finem, quo nimirum, vt summo bono frui debeant. Tertius est ipsa fruitio, seu adeptio, aut vsus rei, q̄ desideratur: qualis est aperta Dei optimi Maximi contemplatio in futura vita, & possessio virtutum, bonorū, aut diuitiarum in hac. Qua finis vsurpatione vtitur Aristoteles cum docet, contemplationem Dei, & substātiarum separatarum, vt in hac vita haberi pōt, esse *1. Eth. 8. et 10. Eth. 8.* vltimum finē hominis, etenim fidei lumine minimè edoctus non potuit progredi vlterius, vsum verò rerum aliarum, vt salutis, roboris, pecuniarū, & honorum non esse vltimum finē, sed aliquatenus requiri.

argumēto ex fine primi generis. Ex fine primi generis, hoc est, ex re, cui aliquid expetitur, cōcludere possumus, hoc modo, Deus efficit omnia propter se, igitur non est auctor peccati, quā-

doqui-

doquidem peccatum in Deum referri non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandus, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cui quam occasio ruinæ: Diligis te, ne te igitur malæ cupiditatis venenò perimas: Vis perfectus esse, vende omnia, & da pauperibus, & sequere Christum. Ex fine secundi generis, ex re videlicet, cuius fruitio aut vsus desideratur, sic licet argumētari. Optas magna cōtemne igitur parua. Vis abundè metere, ne parcè igitur semina: Vis turrim ædificare, priùs ergo computa sumptus: Vis bellum committere, vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione, vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum videre, esto igitur mundo corde: Vis esse particeps gloriæ Christi? patere igitur cum Christo. Ad locum finium reuocatur à quibusdam locus Ab vsibus, eò quòd vsus est finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus: verùm cùm nomen vsus magis sonet effectum quàm causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere. *Ex fine secundi generis.* *Ex fine tertij generis.*

De vsu loci causarum. *Cap.* XXIII.

VT tamen ad certam aliquam normam, tam variā ex hoc loco argumentādi rationē redigamus, aduertendum est tribus modis posse effectum ex causa concludi: primo quo ad potentiā, hoc est, quo ad posse esse: altero quo ad actum, siue imperfectum, quod est fieri, siue perfectū, quod est esse: tertio quo ad aliquam affectionem ipsius, vt quo ad esse bonum, vel malum. Primus probandi modus hoc pronunciato præscribitur ab Aristotele. *Tribus modis effect⁹ ex causa cō cluditur.* *Primus modus.*

Causa potens, & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt. *2. phy. 3*

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendum apta, dubium non est quin effectus esse possit, modò non desint aliæ causæ, quæ vt effectus producatur,

tur,con currere,ac cōuenire debēt,quòd si talis cau sa non extat,nec effectus esse poterit,saltem potētia propinqua,de qua loquor.Remota enim,ac distanti potentia,potestateue,dubium nō est,quin effectus, etiā dum causa nō extat,verè dicatur possibilis,modò causa possit in rerum natura existere.Hinc suadebis,posse Saracenos Mauritaniæ incolas ab Hispanis debellari:qa nō deest Hispanis materia,ex qua possint arma confi cere:nec duces periti,aut milites strenui,& exercitati,qui possint bellū inferre;nec ignorant optimam belli gerendi formam: nec causa, ob quam bellum inferendum sit,est iniusta. Hinc ètiam probare quis posset,Abel non potuisse interfici gladio,quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladium cudere: vel quia nondum erat materia propinqua gladij,ferrum, videlicet,ex priori materia conflatum. Secundus probandi modus hoc altero pronunciato significatur ab eodem auctore.

Secūdus modus.

2.Phi.3 Causa in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si causa iam edit effectum, iam effectus editur: si verò nulla edit effectum, nec effectus editur.Hæc plāna sunt,ac similiter intelligēda in præterito,& futuro tempore.Vt si causa edebat effectum, vtiq; effectus edebātur:si edidit, editus est:si illa edet, edetur hic:Si ederit, editus erit. Vtor autem edendi verbo,non autem efficiendi,ne de sola efficiente causa loqui videar: quanquam inter vtrunque verbum, quod ad vsum attinet,perparum interest.

Ex causa tamen actu edente effectum nō semper cōcluditur effectus in actu perfecto,hoc est,nō semper colligimus effectum editum esse.Quanquā enim ex materia & forma semper sic liceat argumentari, Materia,aut forma edit compositum, ergo compositum editum est:in efficientibus tamen,& finibus nō valet, nisi earum editio sit ità perfecta,vt edi & editum esse idem sint. Quo pacto sic licet concludere, **Deus creat nunc animam,ergo nunc anima perfectè**

est:

est:Sol lucet,ergo dies est:Deus apertè videtur a beatis, ergo amatur. Licet quoq; ex absoluta positione causæ concludere effectum esse in esse perfecto, aut imperfecto:verùm hoc non fit,nisi cùm argumentamur ex causis necessarijs,hoc est,necessariò edentibus effecta sua,vt ex materia omninò disposita, aut ex quacũq; forma caduca,& mortali,aut ex quibusdam efficientibus:vt si dicas,Materia est summo calore affecta,ergo ignis est: Anima leonis est in rerũ natura,ergo leo est.Sol est, ergo lumen productum est·Motus cęli est,ergo sub cęlo res gignuntur,& intereunt.Dixi,Ex quacunque forma caduca,& mortali,quia in immortalibus non valet. Si enim dicas, Anima Socratis est,ergo & Socrates,nil concludes. Differt hic modus argumentandi a superiori, quod ibi argumentabamur ex causa in actu, hoc est, ex causa edente effectum, hic autem ex causa tantùm absolute posita in rerum natura.

Nũ semper ex absoluta positione cãa concludatur effectus.

Tertium modum concludendi effectum ex causis expreßè aliquantulũ tradit Aristoteles, in causisque efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis.

Tertius modus. 2. Top. ca.3. loco. 31.

Quorum efficientia sunt bona,ipsa sunt bona.
Quorum efficientia sunt mala ipsa sunt mala.
Quorum interimentia sunt bona,ipsa sunt mala.
Quorum interimentia mala sunt,ipsa sunt bona.

Idem dici de generationibus,& corruptionibus, seu interẽptionibus,vt suprà retulimus, priora duo pronunciata cæteris etiã tribus generib⁹ causarũ,accommodari poßunt, latè tamen acceptis nominib⁹ boni,& mali,vt nimirũ nõ tantùm bona, & mala in moribus,hoc est,laudãda, & vituperãda comprehẽdant,sed etiam bona,& mala tũ naturæ,tũ artis.Exẽpla.Hic seruus habet firmã corporis constitutionẽ, ergo est vtilis:Hic est valetudinarius, ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam,proportionemque mẽbrorũ,igitur bonus:Hic ineptã,ergo parũ valet. Milites sunt vtiles Reipublicæ,ergo & bellum Vene-

fici sũt perniciosi,ergo & veneficia:Bona est vita cę lestis,ergo boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetiuntur:Nil prodest superba vita, & diuitiarũ iactantia nil cõfert,vana est igitur omnis cura,& sollicitudo conquirendi superbos honores,& arrogantes diuitias. Ex arte similia exempla peti possunt,vt, hic paries est ex lapidibus,& calce cõstructus, ergo bonus:Hic ex luto,ergo nil valet, &c.Exempla reliquorum duorum pronunciatorum hæc sunt,Reges, qui maleficos non patiuntur viuere,sunt,boni,ergo malefici mali:Tyranni, qui Christianos trũcidabãt, erant Christo detestabiles, ergo Christiani amabiles.

Explicatio pronunciatorum.

Cæterũ cùm audis, Quorũ causæ sũt bonæ,ipsa esse bona,subaudi,qua ratione à bonis causis proueniunt.Nam & si à bonis causis mala quædã nascuntur,vt à viris probis leuia peccata,non tamẽ ab illis proueniunt,quæ ex parte sunt bonæ.Sæpè etiam effectus,q ab vna causa non malus nasceretur,ab alia mala vitiatur,vt si quis restituat alienũ gladium, vt homicidium aliquod perpetretur. Quinetiam sæpenumero cũm causæ omnes sunt bonæ,mala vna circunstantia potest effectum reddere vitiosum.Itaque si causa est bona,effectusq. ab ipsa prouenit, qua ex parte bona est,tum demum erit bonus,si aliundè nõ vitietur.Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligenda.

Quã latè pateant pposita pnunciata.

Aduerte tamen hoc loco sub his quatuor pronunciatis generalibus, plurima specialia contineri,vt Quorùm causæ sunt honestę, ipsa quoque sunt honesta:Quorũ vtiles,& ipsa sunt vtilia:Quorum iucundæ, & ipsa iucunda : Quorum in precio habitæ,& ipsa in præcio habētur: Quorũ magni constant causæ,& ipsa magni constant,atque ita in cæteris pronunciatis.Quod vtique dixerim,ne existimes;quod nonnulli Aristoteli obijciunt;angustam valde, ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri.Aliæ quoq; enũciationes proponi possent alijs,atq; alijs effectorum cõditionibus colligendis; vt,Ad cuius artis materiam pertinent causæ;ad ean

dem

dem pertinent effecta: Quorum causas facilius asse quimur, ea facilius scientia tenere possumus, & aliæ quamplurimæ. Sed hę omnes in hoc generali pronunciato continentur, *Generale pronũciatum non segniter notãdũ.*

Cuius conditionis est causa, eiusdem suus quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, in alia atque alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quàm documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

De loco effectorum. Cap. XXIIII.

QVàm multa sint effectuum genera, ex ipsa causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cùm enim causa & effectus mutuò se respiciat, quàm multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomẽ effectus, necesse est. Quin & vsus loci idem est ac superioris, ordine duntaxat pronunciatorum cõuerso. Nam vt ex causis sic argũmentabamur, Dãtur causæ, quę ad effectum edẽdum aptæ sunt, ergo effectus esse potest, sic ex effectu possumus conclude re, Effectus esse potest, ergo dantur causæ, à quibus prouenire possit, atq. ita in cęteris pronũciatis, Nisi quòd hoc plus virium, habet argumentũ ex effectis, quòd cùm non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam, ex quouis tamẽ effectu colligim⁹ causam esse, vel fuisse, vt ex creatu ra, Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate, seu perfectione causæ efficientis non possimus colligere maiorem perfectionem effectus, nec necessariò æqualem, ex perfectione tamen effectus cõcludimus aut maiorem, aut certè æqualem perfectionẽ efficientis causæ. Itaque cùm vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit, si ex quatuor effectorum classibus nonnulla exempla subijciamus.) *Vsus loci ab effectis.* *Nota hac.*

Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc

res genita est, ergo ex alia praecedente, quae interij est genita. Interire potest, igitur materia constat. Est densa, igitur habet multum materię. Rara ergo par grāmatica distinguit à Rhetorica, igitur oratio em data, circa quā versat Grāmatica, distinguit ab oratione ornata q̄ sub Rhetoricae cōsideratione cadit.)

Ex effectibus formae hoc modo. Conchilia sentiūt habentque ex se quendam motū, ergo habēt animā. Alia est proprietas terrae, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Haec area est omnium, quae aequalē ambitum habent, capacissima, est igitur rotunda. Hi charateres sunt inaequalis magnitudinis, ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysi habuit aureum candelabrum, ergo & exemplar eius quod Moysi in monte monstratum est.

Ex effectibus efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo, habet igitur potestatē infinitā Ex quo effectorum genere sunt quamplurima exempla in sacris literis: vt est illud. Nō accipies personā, nec munera: quia munera excecant oculos sapiētū, & mutant verba iustorum. Et illud, Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, nō cōsiderat? Et illud, Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secūdū hominē ambulatis?)

Deu. 16
Psal. 63
1. Cor. 3

Ex effectibus finium, qui quidem propriè sunt media destinata in finem, sic licet argumentari. Hic rex parat arma, & cogit exercitum, igitur vult bellū inferre, aut propulsare. Hic amicus arripit quamcūq; occasionem expostulādi cum amico, ergo cupit ab amicitia eius discedere. Vnde illud, Occasiones quęrit, qui vult recedere ab amico. Hinc etiam licet cōcludere, Hic homo seruat diligenter mādata Dei, ergo proponit sibi cęlestem vitam. Hic Christi consilio persuasus distribuit omnia in pauperes, vult igitur sequi Christum:

Prou. 1.

Argumēta ex vsibus.

Huc spectant argumēta ex vsib. cuius hęc sūt capita,

Cuius vsus est bonus, id bonum est.
Cuius vsus est malus, id malum est.

Hinc

Hinc probamus Dialecticã esse vtilem, quia vsus eius vtilis est (tradit enim instrumẽta disquirẽdi omnibus in rebus veritatem) Sophysticẽ vero perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cùm decipiat homines, atq. deludat. Hic tamẽ nomine vsus intellige vsum rei, quã ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vendicat: alioqn ex malo vsu Iurispertię, aut Medicinę, aut eloquẽtiæ, quibus multi abutũtur ad aliorũ perniciẽ licebit cõcludere, has artes esse perniciosas, cõtraq; ex bono vsu illatarũ iiuriarũ, odij & inimicitiarũ, quas probi homines patiẽter sustinẽt, licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas, qđ absurdissimum est. Hoc cùm non animaduertant cæteri hæretici nostri tpis ex abusu sacerdotij, põtificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorũ exercitiorũ Ecclesiæ, quo non pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerũ vsu tollenda, omninò esse de medio hæc sacra ministeria, & pia exercitia. Quod quanta sit absurditatè, ac cęcitate plenum, dici nõ potest, quia vna excepta virtute (quã quidem nemo, qui ea præditus sit, male vti potest) nulla res adeò est bona, & excellens, vt ea praui homines abuti non valeant. Restant ex connexis antecedentia, & consequentia, de quibus iam dicendum est.

Error hæreticorũ nostri temporis.

Arist. 1. Rhet. ad Theo. 1.

De locis antecedentium, & consequentium. Cap. XXV.

Antecedentis, & consequentis vocabula, non accipiũtur hoc loco pro duabus pcipuis partibus argumentationis, quarum altera ex altera efficitur (sic enim omnia argumenta essent ab antecedentibus, ex quo fieret, vt omnes loci essent loci antecedentium) sed accipiuntur pro rebus, quæ necessario antecedunt, aut sequuntur aliquid in quæstione positũ. Vt si quæstio sit, vtrum aliqua virtus sit homini naturalis, nec ne, licebit partem affirmãtem sic

Quo pacto antecedentis & consequentis vocabula hic sũ mũtur.

suadere ex antecedente virtutis. Iustitia est homini naturalis (alioquin vita ciuilis, quę sine iustitia cōstare nō potest, non esset hominib. naturalis) oīs autem iustitia est virtus, igitur aliqua virt⁹ est naturalis homini. Ex cōsequente autem virtutis, hoc modo, Omne, quod est rationi cōsentaneū, est homini naturale (cùm homo sit animal rationis particeps) Oīs autē virtus est rationi consentanea, igitur oīs virt⁹ (nedū aliqua) est naturalis homini. Vt ergo intelligas, qualisnam sit vsus horum locorum, aduerte antecedētiū (vt hoc loco sumuntur) duo esse genera, totidemq; consequentium. Antecedens vno modo dicitur res, ex qua necessariò sequitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia est antecedēs virtutis, cùm virt⁹ necessariò de iustitia, ac vniuersè prędicetur: siue ordine tēporis, quo pacto vulnus in cordè est antecedēs mortis, quia necessariò mors breui cōsequitur. Alio verò modo antecedens dicit̄ res, quæ necessario danda est, si aliud dandum est, quo pacto adolescentia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt prius adolescat: Itemq; si ędes futuræ sunt, necessariò antè iacienda sunt fundamenta. Cōsequens quoq; duplex ē: vel id quod necessariò ex antecedēte priori generis consequit̄, vt virtus cōparatione iustitiæ, & mors respectu vulneris in corde: vel id qđ necessariò requirit antecedēs posterioris generis, vt iuuentus adolescentiā, & ędificium fundamēta. Antecedentia, & cōsequētia prioris generis vocari possunt antecedentia, & consequentia simpliciter: posterioris aut generis, antecedentia & cōsequētia ex hypothesi, seu cōditione.) Vsus antecedētium, & consequentiū simpliciter (quę magis proprie antecedentia, & cōsequentia dicuntur) his duobus pronūciatis traditur ab Aristotele secundo Topicorum libro.

Duo genera anteced et cōsequētium.

Quibus nominibus distingui possint. Vsus antecedentiū simpliciter. 2. Top. c. 2. loco. 43.

Posito antecedente, necesse est poni consequens.
Sublato cōsequēte, necesse ē, vt tollat̄ antecedēs.
Exempla. Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea;

nea: Iustitia nō est rationi cōsentanea, ergo nec virtus. Habet vulnus in corde, ergo breui morietur: Nō morietur breui, nō habet igitur in corde vuln⁹. Huc spectat argumentatio illa Pauli, Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, cōcludit consequentem. Et illa, Sapiētia carnis inimica est Deo: legi. n. Dei nō est subiecta, nec enim potest: In qua ex negatione rei consequentis, tollit antecedentem, quasi dicat, Non potest esse subiecta, non est igitur subiecta. Si tamen antecedens, & consequens æqualia fuerint hoc est, cōuertibilia, vt Dialecticus, & disserendi artifex, licebit sublata re, quę erat antecedens, tollere eam, quæ fuit consequens, & posita consequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis Domini apud Ioānem: Cùm enim dixisset, Qui ex Deo ē, verba Dei audit, statim subiecit, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis: quib⁹ verbis tollitur res, quæ fuit cōsequens, quia tollitur antecedens. Cùm autem dixisset, Qui habet mādata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me, paucis interpositis, ex re, quæ fuerat cōseques, posita, intulit antecedentem hoc modo: Si quis diligit me, sermonē meum seruabit. Licebit etiam ex cōsequente, quòd latius pateat, posito, ponere antecedens, si cōsequēs vniuersè accipiatur, vt cùm paulò ante dicebamus, Omne, quod est rationi cōsentaneum, est homini naturale, omnis autē virtus est rationi cōsentanea, omnis ergo virtus est homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorū, quasi dixerit, omnes nationes audierunt, ergo gens Iudæorum.)

Ad Ro. 8. *Ibidem.* *Nota.* *Ioan. 8.* *Ioan. 14.* *Nota.* *Ad Ro. 10.*

Vsus verò antecedentium, & consequentiū ex hypothesi, est omninò superiori oppositus. Quem ex secundo posterioris resolutionis libro his duobus pronunciatis licet colligere.

Vsus antecedentium, & cōsequētium ex hypotesi *Cap. 12*

Sublato antecedente, necesse est, collidi consequens.

Posito cōsequente, necesse est poni antecedēs.

Exempla, Hic infans non adolescet, ergo nec iuue nis erit: Iuuenis erit, ergo, & adolescens. Aedificāda est domus, ergo iacienda sunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur: Hic verè amisit bona sua, ergo possidebat: Nil possidebat, ergo nil amisit. Hoc spectat illa mendax excu satio Giezi, Non iuit seruus tuus quoquam. Rogauerit Helisęus. Vnde venis Giezi? Tum ille, quia redire aliunde non poterat, nisi ante iuisset, negauit antece dens, vt Helisæus negatum cõsequẽs intelligeret. Illud quoq. Pauli, Quomodo inuocabunt eum, in quẽ nõ crediderunt? eodẽ modo tractatur. Cùm.n. credere sit antecedens inuocationis, qui nõ credunt, inuocare non possunt. Illud verò Domini, Si vis ad vitam ingredi, serua mādata, ex consequente posito ponit antecedens. Quod si quis obiecerit hoc argumentũ duci ex loco finium, non igitur ex hoc: occurrendũ erit alia, & alia ratione, idem argumentum ex diuersis locis desumi posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locum finium pertinet: qua verò ex consequente, huius generis posito ponit antecedẽs, ad locum consequentium spectat. Sæpe etiā re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nam hæc argumentatio, Obijt, ergo vixerat, est ex consequente, nõ autem ex fine, quippe cùm mors non sit finis, hoc est, causa finalis, vitæ, quod rectè docuit Aristoteles irridens illud Poetæ. Extremum, ob quod natus erat, fatumq; petiuit, hoc est mortem. Modo eodem dissolues id, quod quis obijceret, argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo rationi cõsentanea, nõ pertinere ad hunc locum, quia pertinet ad locũ totius vniuersalis, & alias sententias huiusmodi cauillationes. Est autem perutile, quod idem argumentum in multis locis reperiatur, multique sint aditus & viæ vnius inueniendę rei, vt si vno in loco, vel scrutandi negligẽtia, vel quærendi festinatione quod optamus nõ inuenerimus, altera tamen via tertiave tentantes, offendamus.

4. Reg. 5 *Ad Ro. 10.* *Matth. 19.* *Obiectio* *Solutio* *animad uertēda* *2 Phy. 2*

De locis præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Cap. XXVI.

EXconiunctorum locis restat vnus, quem circunstantium nominauimus, atque vt amplam regionem in tres angustiores diuisimus, vt pote in locum præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Circunstantia, quæ Cicero adiuncta vocat, sunt ea, quę cum re quidem cohærent, sed tamen non necessario qua ratione distinguuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur quædã antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, consuetudo, prouocatio, & huiusmodi alia, quæ omnia pręcurrentia dicuntur: quædam comitãtur, vt locus, tẽpus, occasio, socij, dignitas, officiũ, apparatus, & cætera id genus, quæ nõ sine causa comitantia vocauimus. Alia subsequuntur, vt laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehensio, exhaustũ patrimoniũ, & huiusmodi alia, quæ appellauimus subsequẽtia. Hinc probat Orator hominem perpetrasse homicidiũ, quòd paulò ante colloquutus clàm fuerit cũ amicis, qđ de nocte domũ exierit, quòd auditus sit subinde pedũ strepitus, armorum strepitus, quòd posteà latebras quęsierit, quòd inuẽt⁹ expalluerit, aut rogatus titubauerit, &c. Quæ quidem argumenta, & si necessaria nõ sunt, sępe tamen probabilitatem afferũt, sępiùs suspicionem mouent. Proinde & si Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen sępius inuentis vtitur. Verùm enimuerò si multa ex his ad eandem conclusionẽ iungãtur, semper probabilitatẽ aliquam faciunt, vt meritò dicere possis, non modo eorũ doctrinam, sed vsum etiam à Dialectico non esse alienum. Pressiùs hæc alij ex Aristotele secũdo Rhetoricorũ libro accipiunt, cùm vocant communiter accidẽtia hoc est, quę maxima ex parte rem antecedũt, aut comitantur, aut subsequuntur:) Pronunciata, quæ huius loci vsum doceãt, nulla sunt certo numero comprehensa.

Circunstãtia q̃ In Top.

Præcurrentia.

Comitãtia.

Subsequentia.

Orator sæpiùs q̃ dialecticus vtitur hoc loco.

Cap. 23

Pronunciata huius loci.

hensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia pro
Psa. 17. uerbia, quale est illud Dauidicum, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cũ electo electus eris, cum peruerso peruerteris. Omnia tamen in hoc vno generali pronunciato intelligi vtcunque possunt.

Qualia sunt circunstantia, talem verisimile est esse rem, quam circunstant.

Exo. 23. Ex præcurrentibus est illud in Exodo, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Et il-
Galat. 5 lud Pauli. Quod si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumemini. Et illud Domi-
Mat. 16 ni apud Matthęum, Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicũdũ.n.est celũ. Et mane, hodie tempestas, rutilat.n.triste cęlũ. Faciem ergo cęli dijudicare nostis, signa autem temporis non potestis? hoc est, nũm prope sit mundi redemptio, & salus?)

Mat. 18 Ex comitantibus est illud; Videte ne contemnatis vnũ ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorũ
Act. 2. semper vidẽt faciẽ patris mei, qui in cęlis est. Et illud Petri in die Pentecostes, nõ enim sicut vos existimatis hi ebrij sunt, cũ sit hora diei tertia. Huc pertinẽt
Physiognomica signa Physiognomica, quibus naturale ingenium cuiusq. coniectãt Physici. Exempli causa, coniectat Ari-
Arist. in physiognom. stoteles eos, qui frõtem habent paruam, indisciplinabiles esse:, qui valde magnã, tardos, qui rotundam, insensatos: qui minus planã, sagaces: qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quamplurima.)

Eccl. 5. Ex subsequentibus hæc sunt. Nõ tardes cõuerti ad Dominũ, & ne differas de die in die: subitò.n.veniet
Ad Ro. 5 ira illius. Et illud Pauli, Quem ergo fructũ habuistis in illis, ĩ quibus nũc erubescitis? Nã finis illorũ mors est: & quæ sequũtur vsq; ad finẽ capitis. Illud quoq; Augustini ĩ Laudẽ B. Laurentij, Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorũ finis est optimus subsequutus: & martyres eos nõ solũ fuisse cũ passi sunt, sed ẽt martyres Christi fuisse cũ viuerent, &c. Latissime patent hi loci, qui eò etiam frequentius, quã cæ-

teria sunt in vsu, quò patētiores sunt, & facilius argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorum argumentorum ingrediamur, primumq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerunt similia.

De loco similium. Cap. XXVII.

Similia hoc loco non tantum dicuntur ea, quorum eadē est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid conuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν, proportionem ve aliquam inter se habēt. Verbi gratia duæ res candidæ, qua candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdē speciei dicuntur similia, quoniam eādem qualitatem, aut quantitatē, aut essentiam communē habent. Mens verò, & oculi: serenitas, & tranquillitas, numerantur in similibus, quoniam etsi (quà eiusmodi sunt) nil vnum commune habent, sed diuersas essentias, & conditiones, habent tamen quandā inter se proportionem. Vt enim mēs se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus, atque quod est in aere serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas) Vsum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Aristoteles.

Similia, quæ dicantur hoc loco. *1. Top. 3*

Vsus loci. *2. Top. 2 loco 32.*

Quod in vno similium valet, valet in cæteris.

Quod non valet in vno, nec in cæteris.

Exēpla. Corpus regitur oculis; ergo animus mēte gubernandus est. Si nauiculatores sua opera & industria possent, mare tranquillū facere, id magnopere curarent, igitur cū ij, qui in Reipublicæ administratione versantur, pacem omniū ordinum obseruādis legibus consequi valeant, si id non faciunt, reprehēsione sunt dignissimi Vt vascula oris angusti superfusam humoris copiā respuunt, sensim aūt influentib⁹, vel ēt instillatis complentur: sic tenera puerorum ingenia grandia non statim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facile addiscunt. Huc spectat totum genus exemplorum, quod quartam argumen-

Quint. lib. 1. *Huc spectat totum argumentationis genus.*

mentationis formam superiori libro fecimus, siue proprie dicantur exempla, siue parabolæ, siue apologi. Quinetiam non desunt, qui dicant, Exemplum nullā esse argumētationis formam, sed totum ad materiā huius loci pertinere, de qua re alibi disputandū est. Sunt vero hoc ex loco tam multa in diuinis scriptis argumenta, ut passim omnib. sint obuiā. Hinc cōcludunt apud Sapientem impij in inferno positi, res caducas, quibus se totos tradiderant, nihil sibi cōtulisse. Transierunt, inquiunt, omnia illa tanquā vmbra, & tanquam nuncius prçcurrens, & tāquā nauis, quç pertransit fluctantem aquam, cuius cum prçterierit, nō ē uestigiū inuenire, nec semitā carinæ illius, &c. Et post pauca id cōfirmat Sapiens, Quoniā, inquit, spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tāquā spuma gracilis, quç à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est: & tāquā memoria hospitis vnius diei prætereuntis. Paulus ad Corinthios, Nescitis quia modicum fermentū totā massam corrumpit. Expurgate igitur vetus fermētū, vt sitis noua conspersio. Et infra. Quis militat suis stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quod qui in sacrario operātur, quæ de sacrario sunt edunt? & q sacrario deseruiunt, cū altari participant. Ita & Dominus ordinauit ijs, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Latissime vero patet huius loci vsus in colligēdis attributis vnius analogi ex attributis alterius. Vt ex conditionibus gubernatoris dirigentis nauē conditiones Regis gubernantis Rempublicam: & ex ijs, quç cōueniunt pastori, ea, quç cōueniunt episcopo: & ex effectibus panis, effecta corporis Domini, & ex proprietatibus seminis proprietates verbi Dei, & ex varijs qualitatib. terrç, in qua semen suscipitur, quā varij sint effectus auditorum diuini verbi. Quo vsu nullus propè dixerim est feracior, aut felicior ī hoc locorum campo. Nō desunt tamen, qui dicāt, omniū

Sapi. 5. | 1. ad Corint. 5. | Cap. 9. | Rodolp. 1. de inuen. 26.

loco-

locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus esse virium cõtra renitentem auditorem, quã similitudinis, ad eũ verò, qui sponte sequitur, docendumque se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, si rectè adhibeatur, & quãdã eius imaginem subijcit animo, vt cum assentiendi necessitatem non afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem. Verum si similia, qua ex parte similia sunt, probe teneantur, non est vsq; adeo infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit. *Documẽtum animaduertẽdum.*

De loco maiorum. Cap. XXVIII.

Argumẽta, q̃ ex locis hactenus inuẽtis eruimus, nõ desumebantur ex tota quæstione, sed ex subiecto, aut p̃dicato quæstionis. Aut.n. erãt definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quę in quæstione cõcludenda subijciebãtur, vel prędicabãtur: aut modo aliquo affecta ad ea, q̃ subijciuntur, aut prædicantur. Nũc incidimus, in locos, ex quib⁹, quæ depromuntur argumenta, affecta sunt ad totã q̃stionem concludendã, hoc est, ad ipsam totã cõclusionem. Nã maiora, quæ nunc primũ occurrũt, dicũtur ea, q̃ maiorem habẽt probabilitatẽ, quã ea enunciatio, quę cõcludẽda, & cõfirmãda, & minora, quę minorẽ: paria, quæ parẽ, seu ęqualem maioribus huiusmodi argumenta ducuntur, Si Mazaganũ nõ fuit à cẽtum viginti millibus expugnatum, non expugnabitur à viginti millibus. Si in diuitijs adiuncta etiam potestatẽ, ac honoribus, nõ est summũ bonũ, q fieri potest, vt in diuitijs hominis obscuri, ac priuati situ sit? Si eloquentia Ciceronis non potuit persuadere Octauio, in quẽ maxima beneficia contulerat, ne se traderet superbo, ac impotenti hosti Antonio, qui conuenit, ut Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iustissimæ neci regiæ maiestatis proditorem? (Huius loci vsus in hoc vno pronunciato positus est. *Discrimẽ triũ sequentium locorum à superioribus.*

Si

Hoc pronũciarũ trib. explicat Arist. 2. Top. extremo c. Si id, quod verisimilius videtur, non est verum; nec id, quod minus videtur, verisimile.

Itaque tractatio huius loci tota est negatiua. Huc spectat illud fratrum Ioseph ad dispensatorẽ, Pecũniam, quam inuenimus in summitate saccorũ, reportauimus ad te de terra Chanaã: & quomodo consequens est, ut furati simus de domo domini tot aurum, vel argentum? *Gen. 44.* Et illud domini apud Ioannem: *Ioan. 3.* Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia credetis?

De loco minorum. Cap. XXIX.

Qvo autẽ pacto tractãda sint argumẽta ex loco minorum, his exemplis intelliges. Si parua sæpè Lusitanorum classis Turcarum in India impetum fregit, cur modò id non facient omnes Orientis vires? Si pro Christo contemnenda est vita, cur nõ pecunia? Si pro inimicis orandum est, cur amici odio presequendi? itaque tractatio argumentorum huius loci est omninò opposita superiorũ tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua. Potest igitur hoc vno pronunciato doceri.

Hoc docet Arist. tribus itidem pronunciatis. Si id, quod minus verisimile est, verum est, & id etiam erit, quod magis verisimile videtur.

Huc spectat illud Moysi, iamiam morituri ad populum Israeliticum, Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuã durissimam. *Deu. 31* Ad huc viuente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis cõtra Dominum, quantò magis cùm mortuus fuero? Et illud Ionathæ, Turbauit, inquit, pater meus terram: vidistis ipsi qua illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustauerim paululum de melle isto, quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum? nonne maior plaga facta fuisset in Philistijm? *1. Reg. 14.* Et illud Domini apud Matthæũ. *Mat. 7.* Si ergo vos cũ sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Et

illud

illud Bernardi in verba ea Domini: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Quomodo, inquit, potabis Domine desiderantes te torrente voluptatis tuę, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ tuæ? Aliter accipiuntur à multis nomina maiorum, & minorum, aliterque hi duo loci explicātur, atque tractantur: Cæterùm nos Aristotelem quasi in hac re luculentiùs, & melius loquutum (vt aliàs docebimus) libenter sequimur.

Bern. de passione Dom. fe. 4.

Cic. ve To. Quint. li. 5. ca. 10. Rodolp. 1. li. c. 25. & alij quidam ex recentiorib.

De loco parium. Cap. XXX.

Argumenta ex loco parium hoc modo explicātur. Si abstinentia virtus est, & cōtinētia erit. Si iactantia virtus non est, nec hypocrisis. Quæ pęna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si filius patris iussa contemnere non debet, nec matris. Si virtus amplectenda est, vitia repudianda, Si duces, non ideo mali habetur, quòd interdum superantur, cur Philosophi malè audiunt, si aliquando falluntur: Itaq; hic locus tum affirmatiue, tum negatiuè tractatur: id quod Aristoteles tribus documētis enucleatè docet. Possunt tamen illa hoc vno expeditius & planius significari.

Arist. 4. Rhet. 24

Vsus loci. 2. To. 6. 4.

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiā quę videtur ęquè probabilis, vera erit, aut falsa.

Prou. 1.

Huc spectat illud Sapientię ita dicentis, quia vocatis, & renuistis: extendi manum meā, & non fuit, qui aspiceret: despexistis omne consiliū meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cū vobis id, quod timebatis, aduenerit. Et illud, Nolite iudicare, & nō iudicabimini: nolite cōdemnare, & nō cōdemnabimini: dimittite, & dimittemini: date, & dabitur vobis. Non immeritò aūt hęc, & alia huiusmodi argumenta, quibus in sacris literis ex meritis cōcludunt pmia, aut ex peccatis supplicia, dicuntur ad hūc locū ptinere: quia & si præmia cælestia sunt maiora meritis, &

Luca 6.

supplicia inferiora delictis: diuina tamẽ largitate, ac misericordia, quã inter hæc cernitur ratio iustitię, ac proinde æqualitatis. Ad Vsum huius loci ꝑtinet illud pronũciatum, quod Aristot. eodẽ loco affert.

Si incrementum prędicati sequitur incrementum subiecti, prædicatum sequitur subiectum: quod si incrementum non sequitur incrementum, nec prædicatum sequitur subiectum.

Vt si maior virtus est melior, aut maxima optima, virtus vtiq; est bona, est enim par ratio. Quod si maior non esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnino esset bona. Sunt enim & hæc paria. Reciprocatur etiam hoc pronunciatum in hunc modum: Si prædicatum sequitur subiectum, incrementum prędicati sequetur incremẽtum subiecti: quòd si prædicatum non sequitur subiectum, nec incrementũ sequetur incrementum. Quòd quidem sic efferri solet, Vt simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, & maximũ ad maximum. Vt si facere iniuriam est malum, maiorem facere peius erit, & maximum pessimum. Sed hæc reciprocatio nõ ad hunc locum, sed ad tractationem quæstionis comparatæ, quã infra subijciemus, pertinet. Verum tam pronunciatum ipsum, quã eius reciprocatio intelliguntur in ijs, q̃ prędicãtur per se. Alioquin nõ vsquequaq; veritatem continet. Nec enim rectè dixeris, Maior vini vsus est peior, aut maximus pessimus, igit̃ vsus vini est malus. Nec itẽ, Exercitatio corporis est bona, igitur maior est melior, & maxima optima. Causa est, quia nec maiori usui uini cõuenit, per se, ut sit prior, aut maximo, ut sit pessimus, nec exercitatio corporis est ꝑ se bona, sed ꝑ accidens: alioquin omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis uini usus malus.) Videtur etiam ex hoc loco depromi argumenta ex transumptione, quibus propositum suademus in ea re, in qua ex concessione alt rius par sit ratio. Vt si quis probet eandem facultatẽ naturalem (vt aspectum, aut gustatũ) esse contrariorum, ut inde probatum relinquat, con-

Reciprocatio pronunciati.

2. Top. 4

Cap.

D. Th. 3 cõt. gẽt. 139.

trariorum eandem esse scientiam. Id enim rectè concludetur, quia is, cui suadere principale propositum volumus, asserit, sibi fore satisfactum, si naturalis aliqua facultas contrariorũ esse confirmetur, argumẽtum igitur, quod probandæ minus principali cõclusioni, ad quã disputationẽ tranferimus, adhibetur, ex loco parium videtur desumi, non quidem qua ratione immediatam, minusque principalem cõclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur. Sic qui hoc modo argumentarius fuerit, album & nigrum cadunt sub aspectum, album & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum, probatum relinquet ex pari, contrariorum eandem esse scientiam, ob quam conclusionem translata est disputatio ad superiorem.

De loco dissimilium, Cap. XXXI.

Restant ex locis disiunctorum argumentorum ij, in quib. latent dissentanea. Primus vero est dissimilium, qui quidẽ iccirco ab Aristotele secundo topicorum libro videtur prætermissus, quia ex loco similium facile intelligi potest. Dissimilia igitur hic censentur ea, quib. quã talia sunt, nec vnum aliquid commune est, nec plura, quæ inter se proportionem habeant, vt candidũ, & atrum; iustus, & iniustus homines, & bellue. Vsus dissimiliũ ijs pnũciatis docet. *Dissimilia quæ hic dicãtur.* *Vsus loci.*

Dissimilibus dissimilia conueniunt.

Quod vni dissimilium, quia dissimile est, conuenit, non conuenit alteri.

Vt si iustus, qa iustus, laudandus est iniustus reprehendendus erit. Item si belluarũ nõ est futura prouidere, qa bellue sunt, hominũ erit prospicere futurũ tempus. Valet aũt nõ parũ hic locus ad resistendũ alteri. Si.n. quis cõcluderet, hominibus omnia debere esse cõmunia, quod cæteris etiam animalibus omnia cõmunia sũt, aptè resisteret, qui negaret, id recte concludi, quia homines, & belluas, quã sunt eiusmodi, sunt

sunt dissimiles. Itaque plus virium habet ad resistendum, quam ad impugnandum hic locus, huc spectat
Tob. 8. adhortatio illa Tobiæ iunioris ad sponsam, vt ante vsum thori tres noctes secum orationi insistat: Filij sanctorum, inquit, sumus, & nō possumus ita cōiungi, vt gentes, quæ ignorant Deum, & illud Domini apud Matthęū, Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc
Mat. 5. est si tantum hos diligitis) quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? & si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? non
Cap. 6. ne & ethici hoc faciunt. Et illud Pauli posteriori ad Corinthios epistola. Nolite iugū ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cū infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Conclusio est. Non est vobis iugum ducendum cum infidelibus: reliqua oratio, probatio est dissimilitudine.

De loco oppositorum, deque generali oppositorum vsu. Cap. XXXII.

Opposita quæ. Alter locus eorum, in quibus dissentanea conduntur, est oppositorum proprius. Opposita verò aut mutuo referuntur, vt dominus, & seruus: aut sunt contraria, vt virtus, & vitium: aut priuatiue opposita, vt aspectus, & cæcitas: aut cōtradicentia, vt candidum, & non candidum. Quoniam igitur de
Lib. 2. c. 17. loci vsus. hisce extremo secundo libro disseruimus solus loci vsus explicandus est. Duo sunt communia pronunciata, quæ communiter omnibus oppositis conueniunt. Alterum est.

De quocunque affirmatur alterum oppositorum, negatur reliquum.

Quod quidem ex ipsa oppositorum natura nascitur: Nam cum omnia opposita, quà opposita sunt

sine repugnantia, repugnantia verò, vt primo lib. docuimus, non possint de eadem re simul affirmari, efficitur, vt de quacũq; alterũ verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quo pacto intelligendum sit eodem loco diximus. Exempla cuique sunt quia, Sophroniscus est Platonis pater, nõ est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus non est. Si est candidus, nõ est nõ cãdidus. Non addidimus aũt de quocunque alterum negatur, affirmari alterum, quia sæpissimè non ita est. Nec enim si Socrates non est præceptor, statim discipulus verè affirmabitur, aut contrà: nec si nõ est candidus, necessariò dicendus est niger, & sic in alijs quamplurimis. Ex hoc pronunciato est illud Pauli ad Galatas, Spiritu ambulate, & desideria carnis nõ perficietis. Caro enim (id est carnis propensio) concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Alterum pronunciatum est. Cap. 31. Galat. 5

Si alterum è duobus oppositis sequitur alterum è duobus alijs, reliquum sequetur reliquum: quòd posterius non sequitur posterius, nec prius sequitur prius. 2. top. 3. loco. 25. &c.

Verbi caussa, cùm pater & filius sint relatiuè opposita, itemq; relatũ maioris cõparationis, & minoris comparationis, relatum autem maioris comparationis vniuersè dicatur ex parte, relatum vtiq; minoris comparationis vniuersè dicetur de filio, quod si quartum non ita diceretur de secũdo nec tertium sane de primo. Item cùm virtus, & vitium sint contraria, itemq; laudandum, & reprehendendum, oĩs autẽ virtus si laudanda, omne haud dubiè vitium erit reprehendendum: quod si hoc non esset reprehendendũ, nec illa quidẽ esset laudanda: Item cùm aspectus & cæcitas sint priuatiuè opposita, itemque sensus, & priuatio sensus, oĩs aũt aspect⁹ sit sensus, oĩs cæcitas erit sensus priuatio: quod si priuatio sensus nõ diceretur de cæcitate, nec sensus de aspectu diceretur

Denique cũm homo, & nõ homo sint contradicẽti-
itemque animal, & nõ animal, omnis autẽ homo sit,
animal, omne vtiq; non animal erit nõ homo, qui
sit non omne nõ animal esset non homo, nec omn
homo esset animal. In hoc tamen contradicenti

Aliter excruitur consequutio in cõtradicentibus atque in alijs oppositis.

exemplo alio ordine, quam in superioribus opposi-
torum generibus extructa est cõ sequutio, vt cernis,
in illis.n.tam antecedens, quam cõsequens, inchoa-
batur in eadem cõplicatione cõtrariorum, sic enim
dicendum esse docuimus, omnis pater est relatum
maioris comparationis, igitur omnis filius est mino-
ris; omnis virtus est laudanda, igitur omne vitium re-
prehendẽdum. Omnis aspectus est sensus, igitur om-
nis cæcitas est sensus priuatio: quam cõsequentiam

Consequentia in eisdẽ loco eodem.

vocat Arist. ἀκολούθησιν ἐπὶ ταὐτὰ (id est consequen-
tiam in eisdem, seu directa contextã) at in contradi-
cẽtibus, antecedẽs, inchoatũ est in vna complicatio-
ne, consequens in altera: hoc modo, Omnis homo
est animal, igitũ omne non animal est nõ homo. Atq;

Consequentia conuerso ordine.

hanc consequentiã vocat Arist: ἀνάπαλιν id est ordi
ne cõuerso. Itaque hoc modo intelligẽdũ est pronũ

Explicatio pronunciati.

ciatũ. Si alterũ è duobus inter se oppositis sequitũ al-
terum è duobus alijs similiter oppositis inter se, reli
quũ aut directo, aut conuerso ordine sequetũ reliquũ
quod si hoc non sit verũ, nec illud verũ erit. Hoc ta-
men animaduertẽdũ est, in omnibus relatiuè oppo-
sitis tractari directo consequentiã: in omnibus cõtra-
dicentibus ordine conuerso, in contrarijs autem, &

Aliter aliquanto Aristoteles.

priuatiuè oppositis nunc directo, nunc conuerso or
dine. Directò quidem, vt exemplis propositis osten-
dimus. Conuerso autem ordine, vt si dicas, Quiquis
habet bonam corporis habitudinem: sanitate frui-
tur, igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam
corporis habitudinem. Nec enim dixeris. Ergo quis
quis habet malam habitudinem corporis, laborat
morbo. Nam sanitas, & morbus sunt internæ cor-
poris constitutiones: bona autem corporis habitu-
do internam simul, & externam complectitur: ma-

la

la verò est ea, quæ vel intrinsecus tantum vel solum extrinsecus, vel vtroque modo vitiosa est. Ex quo fit, vt cũ sanitas necessario sequatur bonã corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quod morbus necessariò sequatur malã: sed cõtrà quod mala corporis habitudo sequatur morbum. Quanquã re vera bona corporis habitudo, & mala, non sunt omnino cõtraria: quia nõ habent idẽ omninò subiectũ: siquidẽ mala potest inesse extrinsicus tantũ, aut intrinsecus: bona verò non nisi intrinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est;

In priuatiuè oppositis hæc cape exẽpla. Si quis est aspectu ꝓditus, est ꝓditus sensũ, igit si quis est sensu priuatus, est cæcus. Nec enim rectè colliges directò; Igitur si quis est cæcus, est sensu priuatus, cum hoc plane falsum sit, item. Quisquis est Mathematicus, est scientia præditus, igit quisquis est scientia priuatus, mathematica priuatus est, nõ autẽ. Quisquis est mathematica priuat⁹, est priuatus scientia. Itẽ, Quisquis abundat auro & argẽto, est dives, igit quisquis est pauper, auro & argento priuatus est, non autem. Quisquis priuatus est auro & argento, est pauper; quippe cũ diuitijs natura albus abũdare possit. quanquã reuera paupertas, & diuitiæ nõ sunt omnino priuatiuè opposita, quia paupertatis nomen plus tollit, quàm diuitiarũ vocabulũ ponat. Pauper. n. nemo dicitur, nisi q & naturalib. & artificiosis priuat⁹ est, diues aũt etiã is dicitur, qui vel alteris tantũ abundat.

Sed obijciet aliqs cõtra ea, quæ diximus, in hunc modum ex hoc antecedente. Quicquid est sensibile, est, vt ita dicã, intelligibile, nec directo licet colligere, sensũ esse intellectũ, nec ordine conuerso intellectũ esse sẽsũ, non est igit verũ pronunciatũ in relatiuè oppositis. Rursusq; ex hoc antecedente. Auaritia est vitiũ, nec colliges effusionem (seu prodigalitatẽ) esse virtutem, nec contrà, virtutem esse effusionem, igitur nec in cõtrarijs verum est idem pronunciatũ. *Prima obiectio.* *Secũda.* *Tertia.*

Ad hæc. Ex hoc antecedente, Aspectum habens

viuit,nec concludens cæcum esse mortuum,nec eũ, q mortuus est,esse cęcũ,igitur nec in priuatiuè oppositis est verum.

Solutio prima.

Prima tamen obiectio facilè soluetur,si dicas,tum esse verũ pronunciatum in relatis], cùm relatum,quod in antecedente sequitur alterũ, sequitur illi respectu eiusdem:aliquid fieri posse, vt cùm alterũ sequitur alterũ,reliquũ,nõ sequatur reliquum. Satis autem constat res sensibiles nõ esse intelligibiles respectu sensus,quẽ respiciũt, quatenus sensibiles sunt.

Solutio secunda ac tertia.

Secunda verò & tertia obiectio eadẽ ratione diluuntur.Quod enim in pronunciato dicit. Si alterum sequitur alterum, cum hac moderatione intelligendum est. Nisi etiam sequatur reliquum.Illud autem perspicuũ est,vitium ita sequi auaritiam, vt etiã sequatur effusionem: quãdoquidem vtraque est vitium Itemq; viuere, ita sequi eum qui aspectũ habet,vt etiam sequatur eum,qui cęcus est.Vterque enim viuit.

Nota hoc.

Non est igitur,cur pronunciatum ob ea, quæ proposita sunt,argumenta, de medio tollendũ sit.(vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor specialia,p ratione quatuor generum oppositionis,hoc,videlicet,modo. Si relatũ sequitur relatũ, relatũ prioris sequitur relatũ posterioris:Si cõtrarium cõtrario inest,cõtrariũ alterius cõtrario alterius inerit: Si habitus sequitur habitũ, priuatio sequeẽ priuationẽ,& cõtrà, Si priuatio priuationẽ sequitur,habitus sequetur habitum:Si affirmatio sequitur affirmationem,negatio sequetur ordine conuerso negationem.Vtuntur aũt hoc loco sæpenumerò non solùm humanę literę:sed etiam diuinę,vt cũ Paulus ait,prudẽtia carnis mors ẽ, hoc est, interimit:prudentia vero spiritus vita & pax,id est: vitam & quietẽ affert; quasi hoc ex illo concludẽs.

Rom. 8.

Specialia oppositorum pronunciata.

De speciali vsu oppositorum. Cap. XXXIII.

PRæter duo generalia oppositorum pronunciata sunt alia q̃dã specialia.Relatorũ igitur hęc sũt.

Quæ

Quæ mutuò referuntur, mutuò se ponunt, tolluntque.

Quæ mutuò referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Hęc pateāt ex libro primo. Ex priori pronunciato, & illud Ioannis Baptistæ de Christo seruatore nostro, & ecclesia, Qui habet sponsā sponsus est. Illud quoq. Pauli ad Corinthios ex eodem pronunciato videtur tractari Non sum, inquit, Apostolus? Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: Nā signaculū apostolatus mei vos estis in domino. Cum enim Apostolus, hoc est, missus, ad aliquē, aut al quos missus sit, ex ijs, apud quos ut minister domini legatione sua functus erat Paulus, conclusit se missum à Domino, hoc est, se esse illis apostolum. Ex posteriore pronunciato est illud Domini apud Ioannem, Si me cognouissetis, & patrē meum vtique cognouissetis, & alia pleraq; in hanc sententiam.) Contrarijs hæc duo peculiaria pronunciata assignat Aristoteles. *Cap 13.* *Ioan. 3.* *1. Cor 9.* *Cap. 14.* *2. top. 3. loco. 23. & 24.*

Illud non est in subiecto dato, quo inhærente sequitur, duo contraria simul esse.

Illud non est in subiecto, cuius contrarium non potest eidem inesse.

Ex priori probat Aristoteles pro Platone ἰδέαν hoc est, speciem Socratis non esse in Socrate, quia si esset, moueretur simul, ac quiesceret. Moueret enim, quia Socrates mouetur (equidē cùm mouemur, oīa, quę in nobis sūt, mouētur) quiesceret aūt, quia ideò dicitur esse immobilis. Ex posteriori docet cōcludi posse, quòd odium non sit in ea animi parte, quæ appetitus irascibilis appellat, qa amor odio cōtrarius non potest esse in irascibili. Itemq; ignorationē nō esse in cupiēdi parte, quia sciētia ignorationi cōtraria in parte cupiendi esse non potest, cùm sit in parte intelligēdi. Hoc tamē pronnnciatū nō valet in ijs contrarijs, quorum alterū natura inest, vt patet. Ex priori pronnnciato probabit Theologus, in illis ver *Mat. 16*

bis Domini, Veruntamē nō sicut ego volo, sed sicut tu, nō significari, quòd Christus eo tempore aliquid voluerit diuinæ voluntati cōtrariū, quia si ita esset, cùm ex ijsdem verbis cōstet, ipsum tum voluisse, qd' pater decreuerat, necessariò fieret, vt in eadē voluntate duæ simul darentur appetitiones contrariæ. Ex posteriori aūt probabit fidem nō esse in volūtate, vt in subiecto, quia error in fide, qui fidei cōtrarius est non potest esse in voluntate, cū oīs error in intelle-
2. to. 2. ctu sit,) Cōtrarijs verò immediatis, reliquisq; duob.
lo. 17. et oppositorum generibus hoc peculiare pronunciatū
in pradi. assignari potest.
c. 10. Ex contrarijs immediatis, priuatiuè oppositis, & contradicentibus, si alterum non conuenit, alterum non conueniat, necesse est.

Vt si Socrates æger nō est, benè valet. Si nil videt, cæcus est: Si non est candidus, est vtiq; nō candidus
Explicatio documenti. Cùm tamen pronunciatum hoc accommodatur cōtrarijs, intelligendū est subiectum natura aptū: cùm priuatiuè oppositis. Intelligendū est preterea tēpus à natura constitutū, vt forma insit, quæ patet ex fine
Cap. 17 libri secundi: cùm denique accommodatur contradicentibus, volunt quidam, intelligendum interdū esse subiectum, quod in rerum natura cohæreat, de qua tamen re alibi disputandum est.

De loco repugnantium. Cap. XXXIIII.

Repugnantia quæ. Ex locis dissentaneorum restat vnus repugnātiū, quem vltimū eorum, è quibus artificiosa eruerentur argumenta, numerauimus. Sunt autem repugnantia, quæ de eadē re simul affirmari non possunt,
Cap. 31 quod de nominibus repugnātibus extremo primo libro diximus.
Cur locus repugnantiū institutus sit. Cùm igitur omnia opposita, quorū locū nunc tradidimus, sicut repugnantia, cur modò locus repugnātiū instituatur, quæstio est. Causam hāc accipe. Quod latiùs pateant repugnantia, quā opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ opposita non sunt,

sunt, vt corpus, & spiritus, homo & belua, lapis & lignũ, substãtia, ac accidẽs, necessariũ, & cõtingẽs, & huiusmodi alia. Atq; hæc quidẽ, quæ disparata dicũ solẽt, propria sunt huius loci argumẽta. Verũ quia sæpe non est facilè disparata ab oppositis cernere, placuit Cic. hũc locũ omnib9 repugnãtib9 cõmunẽ facere, vt eius nomẽ de oibus quomodocunq; repugnãtib. admonere Dial. possit.) vsus loci hui9 hic est.

Cui conuenit vnum ex repugnantibus, non conuenit alterum, vel reliqua.

Si repugnantia sint immediata in aliquo genere, cui non cõuenerit alterum, vel oĩa prẹter vnum, eidẽ conueniat alterum, vel reliquum, necesse est.

Exempla prioris pronunciati. Hoc quod video, corpus est ac tangitur, ergo non est spiritus (vnde Dominus, Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnẽ, & ossa non habet, sicut me videtis habere (Homines rarius sũt boni, ergo nõ sunt plerunq; boni, ac multò minus necessariò boni. Exẽpla posterioris, Fetus antequam accipiat animã rationis participẽ viuit, nec tamẽ est planta, animal igitur. In vtero inflato ẽ corpus aliquod corruptioni obnoxium, non mistũ, non aqua, non terra, nõ ignis, aer igitur. Proinde ad hũc locũ pertinet locus diuisionis quẽ ponit Boethius ex Themistio: cuius hic est vsu, vt enumeratis mẽbris diuidẽtibus, de quacũq; re affirmatur vnũ, negeẽ, alterũ, vel reliqua, de qua verò negatẽ alterũ, vel reliqua prẹter vnũ, affirmetur alterum vel reliquum. Quem locũ significauit Aristoteles extremo secundo capite libri secundi Topicorũ. In sacris literis creba sũt ex repugnantibus argumenta, quale est illud Dauidicũ, Nunquid obliuiscet misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas? Hic repugnant, De9, & nõ misereri. Et illud Sapientis, In maleuolã aĩam nõ introbit sapiẽtia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini, Nemo potest duob9 dominis seruire, &c. Et illud Pauli, Si adhuc hominib9 placerem, Christi seruus non essem: alia quamplurima.

Luca 24.

Huc pertinet locus diuisionis.

Quem ponit Boethi9 2. de diffe 10. Loco 19.

Psal 76.

Sap. 1.

Matth. 6.

Ad Gal. 1.

De loco autoritatis. Cap. XXXV.

SVperest locus vnus generalis, quo argumenta artis expertia, siue assumpta cōtinētur. Hęc omnia testimonia posita sunt: vnde fit, vt hunc locum Boethius ex Themistio. Locum à rei iudicio appellet, Quæ nuncupatio non abhorret à phrasi Aristotelis, qui secūdo Rhetoricorum lib. argumenta ex hoc loco desumpta ἐκ κρίσεως, id est, ex iudicatione nominat. Verùm quia testimoniū nihil habet ponderis ad faciendam fidem, nisi autoritate aliqua nitatur, aptè videtur vocari ab alijs, Locus ab authoritate, seu potius autoritatis. Cùm autem duplex sit autoritas, diuina, & humana, duplex erit huiusmodi locus: autoritatis diuinæ, & humanæ. Authoritas diuina summa est, quia Deus Opt. Max. cùm sit summa, tum sapientia, tū bonitas, nec falli vnquam potest, nec fallere. Huius authoritati (cui potissimum nituntur argumētationes Theologiæ) tanta est vis, vt omnia momēta naturalium rationum longissimo interuallo superet. Hæc verò in primis tribuitur diuinis scripturis: proximè traditionib⁹ Apostolicis: deinde institutis vniuersalis ecclesiæ, cui assistit Spiritus sanctus, ac proinde decretis cōciliorum vniuersalium, quæ totā ecclesiam representāt. In autoritate humana duo ferè requirūtur, cognitio rerum (quæ quidem scientia ipsarum, aut experientia continetur) & virtus: illa vt scias quid dicas, hæc, vt velis iuxta atque intelligis, proloqui. Sæpe tamen ipsa per se veritas nullo virtutis adminiculo suffulta, pro se videtur loqui: cui⁹ vocem audimus in prouerbijs, quæ cōmuniter ab omnibus hominibus (qui tamē maxima ex parte sunt improbi) vsurpantur. Quin etiam sæpè flagitiosi hoīes, qui veritatem, ac virtutem insectantur, ipsa veritate cogente, verum testimonium contra se dicunt, quod quidem maxime fieri cōsueuit ad faciendam fidem. Sed & quædam res sunt, quæ ex solo vsu auctoritatem

Cur dicatur locus autoritatis duplex autoritas.

Authoritas humana.

tem habent, vt quæ ad Grammaticam, aut ad ciuilem cultum pertinent. Ea porrò arguméta ex auctoritate humana censentur firmiora, quæ antiquitate probata sunt, quia id, quod falsum est, aliquando tādem proditur, ac detegitur, veritas autem tempore confirmatur, ac roboratur magis. Nobilitas verò, & potentia non plus auctoritatis secum afferunt, quā quod virtutis præmia esse videntur. Vsum horum locorum tradit Aristoteles his duobus pronunciatis.

Quæ firmiora sint argumenta ex authoritate humana.

In vsu verborum, sequenda est vulgi consuetudo.

In sententia de rebus ferenda, iudicio sapientum.

Vsu horum locorum.

Exempli causa, ea, quæ bonam valetudinem efficiunt, salubria vocāda sunt, vt vulgò appellātur: an vero proposita res sit efficiēs bonæ valetudinis, necne, id non ex vulgi sententia, sed ex medicorum iudicio æstimandum est. Hos verò est, quod dici solet, loquendum, vt plures, sapiendum, vt pauci. Ad prius pronunciatum reuocari potest hoc, In salutandi ratione sequenda est vulgi cōsuetudo, & alia plura, quæ vsu nituntur, ac firmantur, quanquam in his magni sæpe abusus surrepunt. In posteriori continentur plurima, vt, In iudicio de rebus temporalibus ferendo, sententia Christi, qui omnia condidit, expectanda est. Cognitio rerum naturalium à Philosohis naturalibus petenda: & alia sexcenta. Valet autem hic locus, & ad confirmandum, & ad refellendum, vt ait Aristoteles. Hinc concludere licet decem esse cęlos, quod recentiores Mahematici dicant, esse decem, eosdemq; dissolui nō posse naturaliter: quod præstātissimi quiq; Philosophi naturales negent, cęlestem substantiam posse dissolui. Quod verò quidam aiunt hunc locum non esse vtilem ad concludendum negatiuè, seu, quod idem est, ad refellendum, non rectè dicitur: Nam argumentari negatiuè ex authoritate, non est hoc pacto concludere. Aristoteles non dixit, hoc ita esse, ergo non ita est, vt ipsi putant, sed hoc modo Aristoteles dixit, hoc non ita esse, ergo non ita est, quæ argu-

Quam lato patent duo ista pronunciata.

Refutatio cuiusdam sententia

men-

mentandi ratio non minorem habet vim, quàm si affirmatiuè colligas: Illud tandem aduerte, non solum tum duci argumentũ ab auctoritate, cùm immediatè interponimus auctoritatem alicuius ad conclusionem probandam: sed etiam cùm vtimur argumento alterius loci auctoritate cõfirmato. Verbi causa, hęc conclusio: Cęlum non constat materia, duob. modis potest auctoritate Aristotelis suaderi: altero, si dicas Aristotelem id asseruisse: altero, quia materia definitur ab Aristotele subiectum, ex quo aliquid fit, & in quod tandẽ dissoluitur, cũ tamen cęlum dissolui nõ possit. Item hæc conclusio: A Morali Philosopho nõ sunt quærẽdæ exquisitæ rationes, ꝓbari potest eiusdem autoris sentẽtia: vel quia ipse id apertè docuit, vel quia dixit, par esse, à Morali Philosopho expectari exquisitas rationes, atque ab oratore mathematicas, quod planè absurdum est. Verum hæc posterior probandi ratio plures (si attẽdis) connectit argumẽtationes. Sunt alij quidam loci apud Aristotelem secundo Topicorum libro, in quo ille hanc materiam prosequitur, sed hi præcipui habentur, ad quos meritò quicunque alij facile reuocari possint.

Duobus modis duci argumentum ab auctoritate.

1. Phy. 98.

1. Eth. 3

Alios locos quicunque sunt facile ad eos posse reuocari.

Pronunciata, quibus tractatur quæstio comparata. Cap. XXXVI.

SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronunciata omnia, quæ hactenus singulis locis assignata sunt, nõ cõtinere rationem tractandæ quæstionis comparatæ, sed absolutæ duntaxat. Absolutam quæstionem voco, cùm absolutè quæritur, num hoc sit illud, an nõ, vt, An virtus sit expetenda, necne: cõparatam verò, cùm quæritur, num hoc sit magis tale, q̃ illud, an non, aut aliquo alio comparationis modo, vt, An virtus sit magis expetẽda q̃ bona valetudo, nec ne, &c. Hoc cũ ita sit, vt rõ tractẽdę q̃stionis simplicis inhærẽtię oĩno absoluat̃, necesse ẽ addere ꝓnũciata, q̃bus ea, cũ cõparatè proponitur, tractari possit.

Absoluta quæstio.

Comparata.

possit. Id quod Aristoteles diligentissimè quidem, sed aliquantum perturbatè exequutus est tertio Topicorum libro. Nos igitur ordinem locorum supra positum tenentes, ea pronunciata ex Aristotele afferemus, ex quibus plus vtilitatis percipi possit.

Ex locis diffinitionis, & descriptionis.

Quod magis suscipit rei propositæ definitionem, id, magis tale est. Vt si candor definitur, color aspectum diuidēs, is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color. Si vtile definitur quod ad finem conducit, id quod magis conducit, vtilius est. To. c. 4.

Quod magis proprium rei est, eidem melius, Vt homini vti ratione, quàm sensu. Ibi. c. 2.

Eorum, quæ sub eadem specie continentur, id melius est. quod habet propriam virtutem, quàm quod non habet: vt potus frigidus, quàm calidus. Ibid. ca.

Et quod proprium est melioris rei, melius est, quam deterioris: vt quod hominis, quàm quod bruti animalis. Ibi. c. 1.

Ex loco coniugatorum.

Coniugata sese inuicem sequuntur. Vt si præstantius est iustè agere, quàm fortiter, præstantior vtique erit iustitia, quàm fortitudo. Cap. 5.

Ex loco totius.

Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cùm pauciora in ijs quæ plura sunt, contineantur: Vt literæ cum virtute ijsdem sine virtute. Cap. 2.

Quod simpliciter, hoc est, vniuersè bonum est, melius est eo, quod alicui est bonum. Vt valere, quàm curari. Cap. 1.

Quod semper, aut plurimum est vtile, melius est quàm quod aliquando. Vt iustitia, & temperantia, quam fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper vti possumus, hac rariùs. Cap. 2.

Quod ad oīa, vel plura, vtile est, melius est, quam quod ad pauciora: Vt aquam, quam mel. Vnde illud est Pindaro vsurpatum, Optimam esse aquam. Cap. 3.

Cap. 1. Id, quod est in genere aliquo præstantius est (bonitate, scilicet, ac præstantia illius generis (quàm quod non est in eo genere. Vt iustitia, quàm iustus. Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Nota hoc loco concreta accidentium non pertinere ad prædicamenta, nisi reductione quadam.

Concreta accidentium non pertinent ad prædicamenta, nisi reductione quadam.

Ex loco causarum materialium.

Quod inest rei meliori, melius, est. Vt quod inest animo, quàm quod corpori. Hoc nō est vsquequaq; verum, nisi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus, quibus insunt, propria sunt.

Cap. 1. Cap. 1. Quod prioribus inest præstantius est, quàm quod posterioribus. Vt sanitas, quā robur, & pulchritudo. Nam sanitatis sedes est in humore, siccitate, calore, & frigore, ijsq; omnino, ex quibus animal primò cō stat robur autem in neruis, & ossibus, quæ ad secundam compositionem pertinent, situm est: pulchritudo verò videtur esse quædam membrorum apta cōpositio. Lege si placet, Aristotelem initio secundi libri de partibus animalium.

8. Top. 2. Quod circa præstantiorem materiam versatur, aut certius eam attingit, præstantius est. Ex præstantia materiæ probabis Philosophiam naturalem anteponendam esse Mathematicis disciplinis, quia res naturales, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores sunt, qnàm quantitates, de quibus disserunt Mathematicę scientię Contrà verò, ex tractandi ratione colliges, Mathematicas esse præstātiores, quia certiorem ac perfectiorem de quantitatibus consequuntur cognitionem, quàm Philosophia naturalis de rebus naturalibus. Simpliciter tamen præstantius est id, quod in meliori materia versatur.

Nota hoc.

Ex loco causarum formalium.

3. Top. Cap. 1. Quod propter se expetitur, præstantius est, quàm quod propter aliud. Vt sanum esse, quàm exercere corpus.

Ibidem. Et quod per se, quàm quod per accidens. Vt amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quàm hostiū. Ami

cos

cos enim per se iustos esse optamus, etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes, vt nihil nobis noceant. Loquitur vt ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona, quanquam nihil inde ad nos rediturum sit.

Et quod naturà bonum est, quàm quod non natura: Vt iustitia, quàm iustus. *Ibidem.*

Et quæ propter se in maiore sunt honore, magisq; laudantur, quàm quæ propter aliud: Vt amicitia, quàm diuitiæ. Nemo siquidem opes in honore habet, laudatue, nisi propter aliud: at amicitiam propter ipsam colimus, etiam si ex ea nihil fructus speremus. *Cap. 3.*

Et quod propter se expetitur, quàm quod ad hominum commendationem duntaxat: Vt valetudo, quàm pulchritudo. Id autem ad commendationem & gloriam duntaxat esse dicitur, quod si nesciant homines, nullus in eo cōparādo labor impendatur. *Cap. 3.*

Quod appositum rei alicui, efficit eam expetibiliorem, præstantius eo est, quod non efficit illam ita expetibilem. *Cap. 3.*

Ex loco efficientium.

Quod per se est causa boni, præstantius est, quàm quod per accidens: Vt virtus quam fortuna. Eadem ratio est in contrario. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est, quàm quod per accidens: vt vitium quàm fortuna. *Cap. 1.*

Et quod si omnes haberemus, non esset opus altero, quàm quo obtento, altero indigeremus. Vt iustitia, quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti, non esset opus fortitudine, at si essent fortes, iustitia nihilominus opus essent. *Cap. 2.*

Et quod efficit id in quo est bonum, aut melius, quàm quod non. Vt virtus, quàm potentia: & iustitia, quàm fortitudo. *Cap. 3.*

Et id, cuius quisque mauult se esse causam, quàm alium quempiam. Vt amicitia, quā pecuniæ. Mauult enim quisquis ab alijs diligi sui causa, quàm aliorū gratia: *Cap. 3.*

gratia: at opes per seruos, ac famulos libentius conquiruntur.

Cap. 13. Id, quo melior res comparatur, præstantius est. Vt ea, quibus consequēdæ virtutis causa vtimur, quàm quæ voluptatis. Eadem ratione magis fugienda sunt, quæ virtutum actionem magis impediunt: vt morbus, quàm deformitas.

Ex loco finium.

Cap. 1. Finis magis expetendus est ijs, quæ ad finem ducunt. Vt victoria, quàm bellum.

Eorũ, quæ ad finem conducunt, id, quod ad finem proprius accedit. Vt metere frumentũ, quàm serere.

Ibidem. Et quod ad finem vitæ spectat, quam quod ad aliquid aliud. Vt quod ad fruendum Deo, quam quod

Ibidem. ad copiam pecuniam.

Cap. 1. 3. Eth. 2 E duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius. Vt medicus, quam fattor.

Ex loco effectorum.

Nota moderationem. Virtus si difficilius acquiritur, quã scientia, est tamen magis eligẽda quia melior, & sic in multis.

Id, quod possibile, potius eligendum est, quam quod impossibile, hoc est, quod facilè fit, quã quod difficile. Eorum.n.quę nullo modo fieri possunt, nulla est electio, vt ex tertio Ethicorum libro patet.

In hoc pronnnciato intelligenda est hæc moderatio. modò cætera sint paria, q̃ in alijs plerisq; subaudienda est. Magis eligendum est hac de causa capessere scientiam, doctrina, quam inuentione. Illud enim perfacile est, hoc valde laboriosum.

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ suprà diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facile succurrent.

Cap. 2. Et quod difficilius conquisita sunt. Chariora.n.nobis sunt ea, quæ maiore cum labore comparauimus.

Cap. 21. & 23. Vt opes, quæ ex India deportantur, in maiore habentur pretio, quã quæ iure obuenerũt hæreditario.

Cap. 2. Ex loco consequentium.

Cap. 1. Cui consequens est maius bonum, aut minus malum,

lum,potiùs eligẽdum eſt.Vt conſilia euangelica ſeruaſſe in hac vita, quàm præcepta communia duntaxat : & abſcindere membrum corruptum , quàm ſeruare.

Et quod magis inſigne,quàm quod minus. Vt liberare patriam , quàm eſſe ſimpliciter bonum ciuem. Cap. 2.

Et id,in quo excellere præſtantius eſt, & laudabilius,quàm in quo nõ ita laudabile.Vt amicitia,quàm pecunię.Hæc pronunciata ad locum etiam circunſtantium accommodantur, cùm ea,quæ rem conſequuntur,non conſequuntur neceſſariò . Cap. 3.

Ex locis circunſtantium.

Quod diuturnius eſt,id præſtantius. Subaudi,Saltem ſi cætera ſint paria,& ea,quæ comparantur,ſint bona . Sic vita , quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter verſatur,quò longior fuerit,eò melior. Cap. 1.

Et quæ voluptatem, aut indolentiam coniunctam habent , aut certè minus moleſtiæ ſecum afferunt , quàm quæ voluptate carent , aut dolorem aliquem habent co niunctum , aut plus etiam ſecum afferunt moleſtiæ. Cap. 2.

Et vnumquodque , quo maximè tempore maiorẽ vim habet. Vt magis optanda eſt prudentia ſenum , quàm adoleſcentium:contrà verò,magis expetenda eſt iuuenum fortitudo,quàm ſenum. Cap. 2.

Bona ex circũſtantia ſunt meliora neceſſarijs. Bona neceſſaria dicuntur ea,ſine quibus res quibus cõueniunt,eſſe non poſſunt: vt viuere. Bona ex circunſtantia vocantur illa, quibus res,cui iam conueniũt neceſſaria , melius conſtituitur:vt benè viuere.Non tamen quia bona ex circunſtãtia ſunt meliora neceſſarijs,ſtatim ſunt magis eligenda.Siquidem philoſophari,quod eſt bonum ex circunſtantia , nõ eſt magis eligendum quàm', victum quærere neceſſarium. *Bona neceſſaria* *Bona ex circunſtantia.* Cap. 2.

Quæ ſine alijs expeti meritò poſſunt, anteponenda ſunt ijs,quæ ſiue alijs expeti non debent. Vt prudentia poteſtati. Nam poteſtas ſine prudentia non

est expetenda: at prudentia etiam sine potestate optanda est.

Cap. 2. Ea bona pro quorum defectione minus vituperamus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam, bona sunt præstantiora. Vt filij, quàm opes: & virtutes, quàm potestas.

Ex loco similium.

Cap. 2. Quod rei bonæ propinquius est, aut similius, aut meliori similius, id melius. Vt qui vitam Apostolicam, aut Christi Opt. Max. magis imitantur, quàm cæteri,

Ex loco parium.

Cap. 2. Si hoc genus est melius illo, id, quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo est enim, paratio. Vt si homo est melior equo, dignissimus homo generosissimo equo est præstantior.

Ibidem. Si id quod est in hoc genere optimum, præstantius est, quam quod optimum in illo, hoc certe genus præstantius est illo. Licet inuertere proximum exemplum.

2. To. 4. D. Th. 3 com. gē. ca. 139. Si absolutum prædicatum sequitur absolutum subiectum, incrementum prędicati sequetur incrementum subiecti. Intelligunt hoc in prædicatis, quæ per se dicuntur de subiectis. Vt si honestum est per se bonum, honestius melius, & honestissimum optimum, Et, si facere iniuriam malum ex se est, maiorem facere peius, & maximam pessimum. Quia tamen exercitatio corporis non est ex se bona, non efficitur, vt

Cap. 30. maior sit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatum, sed iam inseruiet tractandæ quæstioni absolutæ, vt ex supradictis patet.

Ex locis oppositorum.

Cap. 4. Quæ suis contrarijs minus admista sunt, ea magis talia sunt. Veluti id albius est, quod minus admixtum habet nigrorem.

Ex loco repugnantiam.

Cap. 13. Si ex duobus vnum negamus, vt alterum in nobis esse

esse videatur, id magis expetendum est, quo præditi videri volumus. Hinc laboriosos nos negamus, vt ingeniosi esse videamur.

Ex loco auctoritatis.

Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellũt, quà ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut oẽs, aut omnia: Vt curare magis æterna, quàm quæ labũtur cum tẽpore, velle potius iniuria affici, quam afficere: permittere minora quædam mala in Repub. ne maiora eueniãt, quam in velle omnia penitus extirpare. Cap. 1. lib. 8.

Item quæ de poesi diceret Homerus, quàm quæ cherillus: quæ in exponẽdis diuinis scripturis sancti doctores docuerũt, quã q̃ scioli Grãmatici autumãt, pax, quã bellum: prospera valetudo, quã mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt, atque expetunt) quam quicquid sub Deo excellit.

Id simpliciter melius est, magisq. eligendũ, quod melior disciplina eligendum præcipit. Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod medicina. Ibidem.

Hæc de pronunciatis, quæ ad tractãdã quæstionẽ comparatam simplicis inhærẽtiæ proponit Aristoteles. Quæ quàm sint vtilia ad differendum, nemo ignorat, nisi qui propriam huius artis exercitationem nõ attigit. Quod si quis objiciat, tradita pronũciata nõ inseruire, nisi tractandis quæstionibus de meliori, & deteriori, cùm tamen aliæ sint pleraque accidentiũ comparatorũ, vt de maiore, & minore, de longiore, & breuiore, deque alijs rebus cõpluribus, Occurrẽdum est. Primum, rarius hæc venire in disputationẽ dialecticam: Deinde ex traditis pronũciatis posse generaliora colligi, vt Aristoteles docet. Veluti si pro Meliori, & deteriori, dicamus Magis tale, & minus tale, vbi, videlicet, pronũciatorum sensus id patietur. Qua amplitudine scripta hic sunt nõnulla, vt primũ à definitione, extremum à paribus, & illud quod ex Obiectio Solutio.

oppositorum loco desumptum est.

Quomodo ex locis hactenus traditis, qualibet proposita quaestio tractanda sit. Cap. XXXVII.

Inuenire ingenii est facile artis.

HActenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumēta, quib⁹ q̄stionem quamlibet, siue absolutam, siue comparatam pertractet. Quanquā enim inuenire argumenta, rationis sit, & ingenij, facilè tamen inuenire est artis, atq; huius locorum disciplinæ. Quapp̄ter qui paruo labore, simulq; copiose de quacunque proposita quæstione differere voluerit, is primū nosse debebit hanc omnem locorū seriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum tum prædicatum, tum etiam totam cōplexionē per locos descriptos ducere, vt argumēta omnia, quæ ad rem pertinebūt, quasi dato signo occurrant, & veluti ad bellum prodeant. Nec enim necesse erit, pulsare ostiatim, & velut lictorē importunè oīa latibula scrutari: quandoquidem quæ aliquid viriū habuerint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis sponte prodibunt. Quinetiam tanta sæpe inutilium argumentorum turba, vel celeriter per oēs locos discurrentē sequetur, vt non mediocris labor sit ab ea te extricare, atq; expedire. Cōtrà verò multæ alias proponentur quæstiones, ad quas tractādas pauci admodum loci suppeditabunt argumēta: quo fiet, vt quantumuis ad ostia reliquorum pulses, nihil inde subsidij sperare debeas. Itaq; hac locorum arte non sunt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, sed quasi admonenda, & vocanda: Alioqui timendū est, ne via hęc, & ratio, q̄ facilè exquirendis, ac inueniendis argumentis excogitata est, impedimento sit futura ingenijs, & argumēta, quæ ratio ipsa per se liberius discurrens, haud magno labore inueniret, his legib⁹ quasi cōpedibus astricta, nullo modo assequatur.

Quo pacto quærenda sunt ex locis argumenta.

Non omnes loci suppeditant cuilibet quæstioni argumenta.

Nō sunt argumēta cogenda.

tur. Atq; vt paucis multa complectar, nō eò quæsita est hæc ars, vt naturam præcept s quasi vinculis liga ret: sed vt incertis passibus vagantē ad viam reduce ret, & paucis modò instructā de itinere ipsa tardior sequeretur, non anteiret. Animaduertendum est aūt traditos locos non solum suppeditare materiam om nis probationis, sed etiā amplificationis Amplifica tur enim res cōglobatis definitionib⁹, seu potius de scriptionibus: ex partiū enumeratione: ex antecedē tium, consequentium, & circunstantiam frequētiā. ex multorum similium maiorum, minorum, parium, dissimiliumque, ac contrariorum collatione: demū ex compluriū, & magnorum autorum iudicio & sen tentia. Cuius rei exempla afferre nō grauarer, nisi vi derem magis hoc ad Rhetoricam, quam ad Dialecti cam pertinere. Nam cùm hæc multorum argumēto rum vehemens, & festina concursatio ad mouēdos affectus potiùs, quàm ad mētis persuasionem suapte natura dirigatur, plusq; rem ipsa dicēdi vi atque im petu, quàm ratione amplificet, nō dubiū est quin ea magis propria Oratórum, quàm Dialecticorum iudi canda sit. Nec solùm tota amplificationis materia ex locis præsciptis desumitur, sed etiā oēs tropi, qui bus oratio suis quasi luminib⁹ decoratur. Nam meta phora (quæ omnium troporum, modorùmue est fre quentissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similiū depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium: & alij ex alijs. Veruntamen hoc iam to tū ad Oratores pertinet, cū tropi nec ad probandū quid, nec ad amplificandum desumantur, sed ad or nandam, ac illustrandam orationem. Reliquum mi hi esse videbatur, vt exemplum afferrem vnius, aut alterius tractandæ quæstionis, perquè omnes locos deducendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quę superius pollicitus sum, præ sertim cùm singuli loci compluribus exemplis sunt patefacti.

Qua libertate videndū sit hac locorum disciplina.

Tradites locos etiā amplificatione materia suppeditare.

Amplificatio magis propria Oratorum, quam Dialecticorum.

Omnes tropi desumuntur ex locis præscriptis.

Tropi omnes ad oratores pertinēt

De locis proprijs admonitio. Cap. XXXVIII.

Loci cōmunes parū valent sine proprijs. Quo pacto loco proprij sit quærendi & in promptu habēdi. 3.10.11. 12.& sequentibus.

Sed quoniam loci communes sine propris parum valent, danda est quàm maximè opera, vt cōmunium doctrinæ proprium peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multò ēt maiore lectione. Annotanda sunt, vt mon. t Arist. complura pronunciata: multæque sententiæ eorū, qui clari, ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt, quæ communiora sunt, in alia, atq; alia minus communia, magisque familiarià deducenda: vocabulorū ambiguitas solicitè pernoscenda: differentiæ rerum similiū, & similitudines differentium diligentissimè peruestigandæ. Nec modò passim hoc faciendnm est, sed ordine etiam, ac ratione omnia rerū genera lustranda. Quærendi nanque sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, ut animalium, plantarum, lapidum, metallorū, elementorum, cœlorum. Dei Opt. Max. & beatarum mentium. Deinde ij, qui ad vitam, & mores hominum spectant, vt virtutum, vitiorum, rerum publicarum, felicitas, & partium eius. Postremò ijs, qui ad differendi subtilitatem attinent, vt accidentis propriè sic dicti, generis, proprij & definitionis, qui proprij sunt huius artis. Cōsignandæ sūt multarum rerum definitiones, plures descriptiones, multę etiam vocabulorū notationes. Cætera verò, quæ ad quanque rem pertinent, eodem modo annotanda: referenda omnia in normam communium locorum, vt paráta sint, atque in promptu ad differendum. Nec enim aliter proprij loci rerum, de quibus Demonstratori, & Dialectico differendi cura incumbit, cogniti ac perspecti esse poterūt. Sed iam fortasse expectabis, quoniam communes locos hactenus tradidi, & ꝓprios quærendos esse admonui, mox subijciam eos, qui propriam huius artis materiā attingunt, inter quos præcipui habentur illi, quib. tractātur quæstiones accidentis propriè dicti, generis, ꝓprij,

Cur hoc loco tradēdi nō sint loci accidentis, generis, proprij & diffinitionis.

prij,& diffinitionis.Quos quidem adeò diffuse persequutus est Arist.vt exceptis primis,quos ille fere ꝓtermisit,quatuor integros topicorũ libros(hoc est, à quarto ad septimum vsq;)in reliquis pertractandis posuerit.Verùm hic labor à me non est in præsentia flagitandus,nõ solùm quia tam multa de his scripsit Arist.vt vix ea in summam redigi possint, sed eò vel maximè,qa huiusmodi loci in ijs,quę supra de accidente ꝓpriè sic appellato,de genere,de proprio,ac definitione dicta sunt,vtcunq;continentur.Quo fit, vt quæstiones,quib⁹ quæritur, num aliquid sit accidens alicuius rei,genus,propriũ,aut definitio, ex superioribus libris quantũ sat est tractari possint Exẽpli causa, si existat quæstio.Num scire sit accidẽs homini,nec ne,poteris affirmatiuam partẽ ex definitione accidentis secundo libro tradita,sic confirmare. Adest homini,& abest ab eodem sine eius corruptione,nec est igitur accidẽs homini. Itẽ ex descriptione hoc modo,Prædicatur de hominibus accidentarie, ac contingenter. Ergo,&c. Quod idem argumẽtum ex notatione,& cõiugatis videtur duci Ex parte subiecta hoc modo,Est accidẽs separabile, igitur omnino accidens. Atq; ita ex reliquis locis, si qui alij sunt,qui ad institutum confirmandũ suppeditẽt argumenta, Quod cum modo eodem possis facere in genere,proprio,& definitione, nil est cur in præsentia hęc locorum genera debeas requirere.

Ad tractãdam quæstionẽ accidẽtis ꝓprie dicti, duo tantum loci inueniuntur apud Aristo.

De ordine argumentorum generatim. *Cap.* XXXIX.

Ordo quã sit necessaria argumentorũ apta collocatio.

DIximus de inuentione argumentorum, reliquũ est,vt de ipsorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinet,est argumentorũ inter se apta ad persuasionem collocatio. Quę quidẽ quã sit necessaria differenti,nemo est,q nõ videat.Vt.n. domui construendę satis non est lapides, & reliquã materia in cumulũ congerere, nisi his disponendis,

ac collocādis artificum manui adhibeatur, vtq; militis quātumlibet fortes, ac strenui, nisi peritis ducis industria formam exercitus accipiant: ad bellū inferendum idonei non sunt, sic argumenta ex locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finem adipiscendum apta sunt, nisi ad persuasionem apposite collocentur, ac disponātur. Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoq;, & diuisiones (etiam cùm nihil probant, sed tantum eam rem, cui adhibētur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tum inter sese, tum comparatione reliquarum partium cuiusq; tractationis, in quā de re aliqua disseritur, nihil diximus: quod hoc loco fiet commodissimè. Duplex est autem argumentorum ordo, naturæ, & doctrinæ. Ordo enim temporis, quem seruat historia, nihil ad nos pertinet: quia narratio cū nihil declaret ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticam vllo modo (nisi cum obiter disserit) spectat. Naturę ordo duplex est, generationis, & perfectionis. Generationis ordo dicitur, cū à minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino à causis ad effecta. Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi gignit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continentur. σύνθεσις & διαίρεσις, hoc est compositio, & diuisio, seu compositionis ordo, & diuisionis, Compositionis ordo est, cum à partibus integrātibus ad totum integrū, aut omnino à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hic nomen totius integri, vt in loci totius, & partium. Diuisionis ordo dicitur, cum à superioribus ad inferiora descendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferiora distribuimus, vt ex quarto libro pspicuum est. Ordo perfectionis est, cum à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo tamen progressus ab effectis

Latius hic accipi argumētis nomen.

Duplex ordo.

praed. 11 & 1. poste. 2. & 1. phy. 1 8. phy. 7

Ordo temporis nihil ad nos.

Naturæ ordo duplex.

Generationis ordo.

Compositionis. cap. 17. & 18.

Diuisionis. Cap. 6.

perfectionis.

fectis ad causas vocat ordo perfectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia perfectio causæ in edendo effectu cernitur, quò ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub generationis præcipue comprehenduntur ἀνάλυσις & συναγωγή, hoc est resolutio, & collectio, seu resolutionis ordo, & collectionis. Resolutionis ordo est, cum à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cum ab effectibus ad causas pergimus, Collectionis verò est, cũ ab inferioribus ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cum à re digniori ad aliam minus dignam, vt ab homine ad Elephantem procedimus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal non est res alia, diuersaue ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cum, videlicet, è contrario à re minus digna, ad aliam digniorem, perfectiorem vè proficiscuntur, vt ab elephante ad hominem. Doctrinæ ordo est, cùm ab ijs progredimur, à quibus cōmodius pro ratione rerum, ac personarum progrediendum videtur. Generaliter autē cōmodius est ab ijs progredi, quorum cognitio ad sequentium cognitionē requiritur, (& quātum fieri potest) à facilioribus ad difficiliora. Atque hoc quidem interdum præstamus seruando continenter ordinem generationis: interdum seruando continenter ordinem perfectionis, interdum vtrunque permiste, hoc est, sæpius in eadem tractatione ab vno ad alterum, vt commodius iudicamus, trāseūdo. In ijs verò rebus, quę vidētur ęque perfectæ, & æque faciles, aut difficiles cognitu, nulli ordini relinquitur locus, nisi arbitrario. Verùm quia huiusmodi ordo nihil habet artis, omittendus in præsentia est.

Resolutionis. *Collectionis.* *Dignitatis ordo.* *Ordo cōtrarius ordini dignitatis nomine proprio carens.* *Doctrinæ ordo.* *Ordo arbitrarius non cadit sub artem.*

De ordine, qui in docendo ſeruandus eſt, primumque in confirmando. Cap. XL.

2. Ele. 9

Initio cõfirmationis quid agendũ.

ORdo igitur, diſpoſitiove argumentorum; aut in docẽdo cernitur (cum ſcilicet nemo ex altera parte reſpondet) aut in diſputando. Qui autem docere aliquid vult, duplicem laborem ſuſcipit: cõfirmandi ſua, & refutandi contraria. Cùm igitur quis cõfirmare ſuam ſententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agẽdum eſt, ſi fortè ambiguũ fuerit, aut ignotæ ſignificationis, id, quod diſtinctione, aut interpretatione faciet, vt Porphyrius in tractatione quinq. vniuerſalium. In progreſſu autem, ſi argumenta omnia ad vnam, eãdemque concluſionem cõferenda fuerint, fere ſeruanda erit methodus, ac diſpoſitio locorum perſcripta: ea ſiquidem collocatio optimus doctrinæ ordo in hac re videtur. Itaque primum res confirmanda erit definitione: deinde varijs (ſi commodum videbitur) deſcriptionib. poſt notationẽ vocabuli: & ſic deinceps reliquis argumẽtorum generibus. Niſi quod leuiora quæq;, nec prima, nec extrema locanda erunt, ſed aut reijcienda, aut certè (ſi non videbuntur omnino contemnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima aggreſſione mentem occupauerint, tum leuiora præſertim conglobata, & in vnum quaſi corpus coacta fidẽ augebunt: quibus ſi potentiora ſucceſſerint, erit omnino res confecta. Atque hac ratione mutari optimè poterit locorum ordo. Quin alijs etiam interdũ de cauſis aliter diſponi poterunt argumenta, quàm ſuprà digeſta ſunt, modò doctrinæ ordo ſeruetur. Si verò alia argumenta ad alias aſſertiones accommodanda fuerint, aut aſſertiones erunt de eadem omnino re, aut aliæ de ſuperioribus, aliæ de inferioribus, aliæ de totis integris, aliæ de partibus, aut deniq; de rebus à ſe mutuo diſiunctis, hoc eſt oppoſitis, aut diſparatis, vt de ſpeciebus eiuſdem generis.

Cũ argumenta oĩa ad vnã conclusionẽ cõferuntur, quinam ordo tenendus.

Leuiora argumẽta quẽ locũ obtinere debeant.

Mutari poteſt locorũ ordo in cõfirmanda eadẽ cõcluſione.

Quinã ordo ſeruandus in confirmandus

Si de re eadem, fere seruandus erit hic ordo, vt primo ostendamus rem esse, deinde quid sit, postea qualis sit, ad extremum cur talis sit: id, quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis libro. *Diuersis cõclusionib. de eadẽ omnino re. 2. post. 1*

Quo quidem ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, non dubiũ est quin optimus doctrinę ordo in eadem re tractanda censendus sit. Quanquã non erit necesse hæc omnia persequi, cum de vno, aut pluribus cõstiterit. Ad hos quatuor quasi gradus tractationis cuiusq; rei, reuocãtur omnia, quæ de re quauis dicũtur. Vt in deliberatione, id, quod q̃ritur, possit ne res proposita fieri, ad primũ spectat. Quod verò discutitur, Sitne honestum, vtile, iucundum, an contrà ad tertiũ pertinet, Nec enim ij, qui deliberãt de quæstione. Quid nam res sit, magnopere laborãt. Quod tãdẽ, Quia via, & ratione id cõsequi possint, & an facilè possint, exquirũt, id ad quartũ referẽdũ est. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine factum censeatur appellandũ, ad secundũ: Rectène, an perperam, ad tertium: Quibus auxilijs, ad quartũ redigitur: nam quo fine, & studio fecerit, ad quæstionem recti, & contrarijs reuocatur Laudatio porro in quæstionibus, qualitatis, & causarũ potissimum, hoc est, in tertia, & quarta versatur. In tractatione porro cuiusque virtutis; Primum. An proposita virtus sit necessaria humanæ perfectioni, necne, disseritur. Quod ad quæstionem an res sit reducitur. Deinde. Quæ nam sit eius materia, tum obiecta, tum subiecta, quod ad quæstionem naturæ pertinet. Tum, Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones, quod quæstionem qualitatis perspicue spectat. Ad extremum, Quo nam pacto ipsam possimus consequi, qua in parte, quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impedimentis virtutũ agitur. Itaque omnia, quò de vna re differunt ad illa quatuor reuocantur, eodemque ordine fere tractantur. *Ordo in deliberatione.* *In iudicatione.* *In laudatione.* *In tractatione cuiusq; virtutis*

Si verò aliæ assertiones efferantur de rebus superioribus, aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis

aliæ de partibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inuentionis disponenda sunt argumenta. In auscultatione, siquidē, absolutaue disciplina, seruandi sunt ordines cōpositionis, & diuisionis: quos Arist. tradit initio physicæ auscultationis vt auscultationi, perfectæq; disciplinæ conuenientissimos, & in tota fere tractatione physica meritò conatur obseruare. Est.n. rōni maximè cōsentaneū, vt quē ordinē natura in reb' efficiēdis seruat, eundē ars naturę emula, velut optimū, sequatur Natura aūt cōpositionis, & diuisionis ordine progrediens à partibus integrantibus ad totū, & à cōmunioribus adminus cōmunia in affectione rerū proficiscit. Seruāt et hos ordines Mathematicæ scientiæ, quippe quæ à primis initijs orsæ, quæ texendo alias atque alias ex prioribus efficiūt cōclusiones. In inuētione verò oppositi ordines seruādi sunt, resolutionis nimirū, & collectiōis. Qui.n. sine doctore philosophari volunt, & a reb', q̄ sensib. subiectæ sūt, ad recōditiores suo marte penetrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vniuersalibus ad vniuersaliora, id est, resolutionis, & collectionis ordinibus accommodatissimè procedunt. Sunt.n. hi progressus nostrorū sensuū imbecillitati conuenientissimi. Priorē sequit Arist. cum ab animalium historia, ad tractationem de partibus animaliū progredit: & in libro de mundo ad Alexādrū, si modò eius est, cum ex definitione mundi ad partes, quibus mūdus constat, procedit: itemq; in primo libro de priore resolutione, cùm resoluit syllogismum in propositiones, & propositiones in terminos Collectionis verò studiosissimus fuit Socrates. vt apud Platonē plurimis in locis videre est Cum.n. Socrates profiteretur se nihil scire, cum ordinē pcedendi potissimū amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus maximè aptus est. Vnde & Aristoteles extremo secundo posteriorum libro, & initio metaphysicorum, hunc ordinem: inueniendis principijs scientiarum, artiumque præscripsit.

Arist 2. de gen. ani. 3.

In inuētione ea rūdē rerum.

& pri. 33. 1. cater.

Socrates

2. post. 18. & 2. met. 1

Quod

Quod si assertiones fuerint de oppositis, aut di- *In tractãdi rebus oppositis aut disparatis*
sparatis specieb. aut generibus. in quibus tamen alia videatur alijs perfectiora, aut saltem faciliora cognitu; aut seruandus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq́: argumẽtationis) aut certè initium faciendum est à re notissima, qua in reliquarum tractatione quasi norma quadam vtamur. Vt.n. summos (vt ait Arist.teles) ad id, quod sibi quisq; exploratum, certumq́; habet ꝓbare solet: ita cæteris quoque in rebus agendum est. Qua de *1. de histo. animal. 6.*
causa ille in explicãdis animalium varijs generibus, primum de homine, quod omnium maximè totum *Ibidem.*
nobis necessariò sit, se acturum pollicetur. Quanquã homo dignitatis etiam ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huiuscemodi ęquè perfectę, ac faciles, aut ęquè difficiles cognitu videbuntur; iã supra diximus, nulli ordini, nisi arbitrario locũ relinqui. Quanquam reuera inter omnes rerum species, quibus perfectio aliqua inest, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de ordine, quem seruare debet is, qui docet, cum suam sententiam, verã esse putat, statui. *In tractandis reb. quæ videtur æquè perfecta, æquè faciles aut difficiles cognitu.*

De ordine, qui in refutatione seruandus est. Cap. XLI.

VErùm quia nõ satis est, si tua placita confirmes, nisi etiam refellas, tũ sententias, tũ rationes cõtrarias & repugnantes tuis assertionib⁹: quis nam ordo tenendus sit in refutatione dicendum est. Tribus *Primus ordo refutationis.*
ergo modis potissimum satis commode hoc fieri potest. Vno, si id, qđ verũ esse existimas, prius statuas, ac confirmes: deinde ex veritate comprobata refutes aliorũ dicta, & quid veri contineant exponas. Id, quod facit Aristoteles multis in locis, vt in explicanda natura motus tertio physicorum libro, Altero, *3. phy. 3*
si prius aliorum opiniones, ac rationes proponas, facto initio ab ijs, quæ à verò magis videtur aberrare *Secũdus ordo.*
easdemque mox refellas: deinde ad id, quòd sentis statuendum ingrediaris: demum quatenus refutatæ

opi-

opiniones veritatem attingant, ex tua sententia pau-
1. phy. c. cis perstringas. Quem ordinem seruat Aristote-
2. &c. les primo Physicorum libro, in exquirendis princi-
vsq; ad pijs rerum naturalium, & in libris de anima ani-
finem. mæ naturam inuestigat: & in primo libro ethico-
1. lib. & rum, cum docet quànam maximè in re posita sit
initio se felicitas, & in alijs plerisq; locis. Tertio tandem mo-
cũdi 1. do, qui omnium est accuratissimus, si propositis pri-
eth. 4. mum pro vtraque parte sententijs, ac rationibus ad-
& dein- uersis, quæ rem faciant ambiguam, maximè verò
ceps 1. ijs, quæ veritati repugnant, sequatur deinceps ve-
meta. 1. ritatis determinatio, ac cõfirmatio, ex qua, tandem
Toto 4. dissoluantur contrariæ rationes, quæ ex parte veræ
libr. de sententiæ repugnant. Quo quidem modo, quasi
phy. cõuenientissimo, docet Aristoteles initio libri tertij
Num se- metaphisicorum tractandas esse res controuersas:
lus hic id, quod eo loco pulcherrimis persuadet rationib⁹:
ordo am ac statim in reliquo opere latè exequitur, Expedi-
plecten- tissimè tamen id factum videbis quarto physico-
dus sit. rum libro in tractationibus de loco, vacuo, & tem-
In præle pore. Hanc solam tractandi methodum quoniam
ctionib. præcipua est, adeo approbarunt doctores, quos vo-
non est cant scolasticos, vt nihil, nisi hoc ordine, pertra-
incõmo- ctent. Cæterum & si dispositio hæc tertia optima
dum, si sit, non, est tamen ipsa sola amplectenda in scriben-
method. do. Satiantur enim, qui legunt, similitudinis fasti-
hac per- dio, præsertim cum inculto sermone tractantur quę-
spicuita stiones: quod ferè faciunt, qui hanc docendi ratio-
tis gra- nem sequuntur: Hæc de ordine docendi.
tia per- In quo duo vitia diligenter cauere oportet. Alte-
petuo rum ne singulę penè sententiæ in quæstionem, ac
serua- controuersiam vocẽtur, quod plurimi faciunt. Sunt
tur. enim multa, quæ ex alijs grauioribus quæstionibus
Primũ commodius intelligi possunt, aptiusque alijs asser-
vitiũ in tionibus principalibus, vt confecta alia subnectiuut
docẽdo. certè, vt maioris momenti res percipiantur, obiter
Secũdũ. explicari. Alterũ, quod ex superiori vitio nascitur,
1. tóp. 9. ne in controuersis rebus tractandis afferantur futi-

les,

les, ac inanes tum opiniones, tum rationes. Nam curare, quæ contra tuam sentētiam quisque dicat, aut dicere possit, amentia est. In quod vitium necesse est labantur ij, qui de rebus aut nullius difficultatis, aut nullius ponderis, quæq; vno verbo explicari possunt æquè atque de magnis, ac difficilibus integras, ac omnibus quasi membris distinctas excitant quæstiones. Sed iam de disputandi ordine dicamus.

De ordine disputandi, primumque de officio argumentantis Cap. XLII.

QVia disputatio explicandæ cognoscendæq; veritatis gratia suscipitur: veritas autē nō melius quam cōferendis cum altero sermonib⁹, ac rationibus elicitur (cum nimirum alter nititur pro viribus propositū defendere, alter impugnare) ꝓpria sanè disputationis ratio in argumētando, & respondēdo cernatur, necesse est. Quapropter de argumentantis ac respondentis officio nunc agendum, ut totius disputationis ordo perspiciatur. *Disputatio cognoscendæ veritatis gratia suscipitur.*

Argumentantis officium ferè in his obseruandis positum est. Primum, propositionem eam, quam defendens tuetur, ponet ante oculos, vt eam impugnet euertatque, siue quod eam falsam existimet, siue vt veritas impugnata perluceat magis, ac liquidius constet. *Disputatio in argumentando, & respōdendo sita est.*

Deinde vero assumet eam argumētationē, qua existimat infirmari posse propositam assertionem. Vno autem è duobus modis conabitur eam euertere, directò, videlicet, aut hypothesi, quod potissimum fit deductione ad incommodum. Directò, vt si Epicureus aliquis asserat, omnem voluptatem esse bonā, tu autem contra sic argumenteris, nihil quod rationi aduersatur bonū est, aliqua, voluptas rationi aduersatur, aliqua igitur voluptas non est bona. *Primū documētum argumētationis. Secūdū. Lege li. 6. Cap. 22.*

Deductione vero ad incommodum, ut siue eandem assertionem sic resellas, Si omnis voluptas

bona

bona esset, ea sanè, quæ ex homicidio capitur, bona esset. at hæc, vt apertissimum est, non est bona, quin potius perniciosissima: non est igitur omnis voluptas bona. In his autem argumentationibus proponendis huiuscemodi verbis vtetur Dialecticus, Sic argumentor, Sic contendo, Hæc oppono, Obijcio in hunc modum, & similibus.

Tertiò. Sed quoniam propria disputationum materia probabilis est, nec aduersarium omnino cogit, ferè semper antequam extruatur argumentatio, roganda sũt ea à respondente, ex quibus assertio aduersarij infirmari possit. Nam si ea, quę rogantur, non concedãtur à respondẽte, poterit inde argumẽtans ad alias, atque alias interrogationes sine dedecore transire, eaque sensim captare, ex quibus speret, se rem cõfecturum. At si absque interogationibus acceperit, quæ a respondente negari possunt, periculum est, ne respondens negatione sumptionum resistens; maiorẽ ei facessat laborem, quam ipse à principio suscepit. Sed adhibere debes interrogando hanc cautionem, vt non statim roges ea, quæ labefactandæ assertioni aduersarij proxima sunt. Id enim ille si intellexerit, negabit omnia, aditumque argumentationi per proteruiam obstruet, nec te sinet vnquam manus cõserere argumentando. Itaq; repetendæ sunt altius interrogationes, & à rebus, quæ à proposito longè videntur distare, exordiendum: idq; in quo tota vis refutationis posita est, interdum multitudine interrogationum obruendum, nonnunquam etiam quodam quasi pallio causæ suæ, aut effectus, aut rei similis, aut alicuius alterius occulendum: quo respondens securior factus, & quasi in alijs rebus nihil ad propositum pertinentibus occupatur, syncerius dicat, quod sentit, sicque veritatis vox nequaquam metu impediatur. Duę sunt igitur, vt diximus, confligendi cum altero rationes, ac formæ. Altera cum nostris sumptionibus cõfisi aduersarium sine vlla interrogatione inuadimus: quæ vt grauior est, & constan-

Cautio adhibẽda in interrogãdo. ex 8. to. cap. 1.

Duæ formæ cõfligendi cũ altero.

stan-

ſtantior, ſic minus tuta. Altera cùm ex reſponſione alterius elicimus argumentationis materiam: quę ratio communior eſt, & vulgarior, ac multò etiam tutior. Sed hæc poſterior, quæ apud veteres ſola ferè habebatur diſputandi formu'a, vt apud Platonem, & Ariſtotelem cernere eſt, hodiè rarò auditur, priorem ſcolis omnibus aſſiduè reſonantibus. *poſterior formula tutior.*

Iam verò ſi reſpondens non admiſerit, quod tu rogaſti, licebit quidem tibi id probare, verum nõ teneberis. At ſi negauerit, quod tu ſine interrogatione acceſpiſti, id ipſum cogeris confirmare, niſi fortè per ſe notum ſit. Quanquam ad reprimendam proteruiam reſpondentis, conceditur tum Dialectico, tum metaphyſico, vt ex ijs, quæ reſpõdens alioquin admittat, probet propoſitionem per ſe notã, quã ille pertinaciter negat. Hoc.n. nõ eſt ſimpliciter probare id, qđ per ſe notũ eſt, & quaſi luce alia clariſs. ſolem oſtendere, ſed coercere potius hominis pui caciam, & inſolẽtiã. Id, quod Ariſtoteles facit quarto metaphyſicorum libro coarguens Heraclitum ac Democritũ, quia prima principia omniũ notiſſima inficiabãtur. *Quartũ*

Si verò inductione multarũ rerũ adhibita nõ dederit reſpondens vniuerſalẽ propoſitionẽ, poſcẽdũ ab eo eſt, vt aliquid contrà obijciat, in quo propoſitio non ſit vera: quod vocant. Petere inſtantiam. Hoc enim ſi reſpondens non fecerit, perperam videbitur negare propoſitionem. *Quintũ.*

Cogetur autem argumentans explicare propoſitionem ambiguam: & eam quę obſcurum ſenſum habebit, aut verbis parũ vſitatis cõſtiterit, exponere. Cũ quæ aliquid probauerit, diſtinxeritq. alioue modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicetque Probo antecedens, Probo cõſequentiam. Diſtinguo cõſequens. Expono propoſitionem, &c. Sic enim melius conſtabit inter diſputantes, cùm ea, de quibꝰ diſceptauerint, proprijs fuerint nominibus ſignificata *Sextũ.*

Quod ſi reſpõdẽs ita occurrerit, vt argumẽtatio ſoluta videatꝛ, relinqueretur argumẽtãti locus ꝓmendi *Septimũ*

adhuc,

adhuc,& examinandi solutionem.Tum dicet, Contra,Sic insto,Ita vrgeo,& similia.

Octauũ. Interdum,ut aliquid probet,dicet,Ponamus hoc, aut illud,etiam si falsum sit, Modò hypothesis nõ sit impossibilis. Inde enim aliquid fieri posse, fortasse colliget:vt si dicat, Ponamus Deum creasse cęlos duntaxat: quod quanquam falsum est, tamen fieri potuit.Vnde concludet,posse Dei potestate dari vacuum aliquid,atque inane in rerum naturą. Nam data illa hypothesi, nihil cœlum Lunæ complexu suo caperet:sicque vacuum esset.

Nonum. Denique illud magnopere curabit argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à respondente negatum fuerit confirmet,aut certè id, vnde illud possit colligere.

De officio respondentis. Cap. XLIII.

Primũ documẽtum respondentis. RESpondentis institutio his ferè documentis cõtinetur.Primum,nihil simpliciter defendet,qđ verum non sit,aut verisimile. Exercitationis tamen causa,etiã ea,quæ probabilia non sunt, sustineri nõ possunt,modò qui ea defendet,significet, se disputationis causa id facere.Quanquã hac etiam moderatione adhibita, rarò id faciendum est, quia ferè ita fit,vt qui audiunt, non quasi tu disputationis gratia id defendas,sed tanquam ea dicas,quæ probes, & sentias,ita te oderunt.

Secũdũ. *Cautior esse dẽt in respõdendo is qui falsum aliquid disputationis gratia de-* Deinde nunquam in eadem disputatione,aut assertioni quam tuetur,aut suis respõsionib⁹ repugnabit. Est enim hoc vel maximum respondentis vitium,ut, ipse cõtra se sua tela retorqueat.Quod maximè animaduertendum est ei, qui falsum aliquid disputationis causa defendit.Iccirco enim dici solet,mendacẽ memorem esse,oportere,quod qui falsum astruit,facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ac defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnant falsis,quàm veris.Veris siquidem sola ea,quæ falsa sũt,

ad-

sis tùm vera, tum etiam falsa. Hoc igitur obseruato, vera concedet: falsa negabit, ambigua distinguet: obscurę propositionis explicationem petet: quæ vocantur impertinentia, hoc est, quę ad institutum nihil spectant, respuet. Significabit enim ea siue vera, siue falsa sint, nihil ad institutam disputationem pertinere. *sia desēdit. 1 pri. 33 Tertiū. 8. top. 3.*

Si quid rogatus fuerit, respondebit sic, nec ne ita, nisi interrogatio fuerit, propria alterius scientiæ. *Quartū 8. top 9*

Si qd argumētans posuerit, qd impossibile nō sit, nec repugnet ijs, q̄ posita sūt, & data, admittet illud. *Quintū Sextū.*

Quanquam verò consequentiæ non propriæ dicantur veræ, aut falsæ, cōcedet tamen aptas, & negabit ineptas, ac vitiosas. Sępe tamē cernere non poterit, sit ne bona, an vitiosa cōsequētia, ni prius distinguat consequens, quod ambiguum sit, cum quodam fortasse sensu consequentis sit bona consequentia, alio vitiosa. Quapropter antequam cōcedat, aut neget consequutionem, distinguet eiusmodi cōsequēs; vnoque sensu concedet cōsequentiam, alio negabit. Itaque nec consequentia vnquam distinguēda erit, sed concedenda, aut negāda, neq; cōsequens concedendū, aut negandū, sed distinguendū. Nā si respondens concesserit antecedens & consequentiā, consequens quoq; velit nolit cōcedat, necesse est: si verò cōsequentiā negauerit, quid quęso opus est vlterius progredi ad concedendū, aut negandum cōsequēs? *Consequentia nunquā est distinguēda, sed concedenda aut negāda, consequēs ecōtrario.*

Illud enim perpetuò obseruabit respondens, vt simul atq; ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt isq; argumentatur, suas agat partes. Nisi quod Aristot. meritò docet, sæpe necesse est, vt respondens nō solum neget, quod alter accipit, aut rogat, sed etiā cur id negat, exponat, ne absurde id negasse videatur. *Septimū 8. top. 3. in fine.*

Proposita igit̄ assertione thematêue, siue positione respondentis, si is, q̄ contrà argumentatur, nullis interrogationibus pręmissis totam statim argumentationem proposuerit, tota semel mox repetenda est, non solum, vt bene teneatur, cōsterque inter *Octauū.*

Nã pri⁹ examinanda sit consequentia quã antecedens
Duo genera solutionũ.

opponentem, & respondentem, sed etiam, vt detur locus cogitandi de responsione, Siquidem præcipitata responsio in multa incommoda sæpe numero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium argumentationis, & per singulas sumptiones eundum, sic tamen prius videas, num ad euertendã tuã assertionem aptæ sint, nec ne, quàm vtrũ vere sint, an falsæ, nam si illæ ad refutationem tuæ propositionis non pertinent, quid necesse est de earũ veritate contẽdere? Sic autem fiet, vt cùm duo sint solutionũ genera inficiando nimirum, quæ assumunt, & negando consequutionẽ; hoc posterius sit ordine doctrinę prius Id quod, vt cętera, egregiè docet Aristoteles Priorẽ repetitionem his verbis inchoabis. Sic argumẽtaris, In hunc modum contendis, Hæc opponis, & similibus. Posteriorem, his, Cùm sic argumentaris,

Quando ita contẽdis, Quoniã hæc opponis, Quãdoquidem sic obijcis, & alijs id genus. Tum sequentur illa, Concedo maiorem. Nego Distinguo, Esto, quod barbarè dicitur Transeat, Sit ita, vt vis, Nihil enim mea interest, & cætera, vt diximus.

Nonum. Ratio respondendi veterum.

Tutior ũ nostra respõdẽdi cõsuetudo.

Ordo maxime iuuat memoriam

Si verò ille interrogationibus te aggreditur, & si veteres statim sine vlla repetitione respondebant, Ita est, aut. Non ita est, Distinguo, hoc sensu verum est, hoc autem falsum: Esto fuerit ita, & cætera; tuti⁹ tamen est, ad veritatemque eruendam accommodatius, repetere pri⁹ interrogationem hoc modo. Quæris ex me, petis à me, Rogas hoc, aut illud: deinde subijcere. Quãdo ita quæris, Quoniã hoc rogas, aut illud, & cætera. Respondeo, vel Dico, ita esse, aut non ita. Sit vt voles, Esto, & cætera. Quæ respondendi ratio, sicubi hoc tempore disputatio interrogando, & respondendo transigitur sola vsurpatur. Hæc de ordine argumentorum cum in docendo, tum etiam in disputando dixisse, sit satis. Quæ non solùm cognitioñi rerum comparandæ, ac tradendæ vehementer conducunt, Sed etiam memoriam adeò adiuuant, vt nullo artificio magis iuuari videatur.

De

De exercitatione Dialectica. Cap. XLIIII.

SEd quoniam Dialectica non ad cognitionem modò, sed ad actionem etiam dirigitur, per magna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tùm collocandi tradita artis habitum consequuturus est. Vt enim citharœdus nemo efficitur, nisi assiduè pulsando, digitosq; præceptis artificis idētidē accommodando, sic nemo euadit Dialecticus, nisi qui habitum quendam in modum naturæ, confirmatū ex longa præceptorū obseruatione cōparat. *Dialectica ad actionem etiam dirigitur. Quā sit necessaria exercitatio.*

Duobus autem modis nosmet exercere possumus in hac facultate: altero examinandis, ac retexendis aliorum scriptis, id, quod promptissimum est, ac paratissimum, cum plurima extent doctissimorum hominum literarum monumenta, altero nouis operibus cudēdis, ac componendis. Haud verò facile dixerim, vtrum horum sit difficilius. Autores enim graues, in quorum scriptis enodādis, atque ad vnguem pernoscendis nemo existimat, se operam perdere, multas sępe argumētationes ita coniungunt, vt vna dūtaxat esse videat: sępe ēt adeò latè, ac diffusè, multis obiter interiectis verbis, ac sententijs, vnū, idēq; argumentū explicant, vt credas esse complura Itaq; & si noua scribere magna res habeat, semperque habita sit, arduum tamen mihi crede, ac difficile negocium suscipit, qui argumēta omnia, præsertim in scriptis veterū, suis locis reddere conat: qppe cū illi etsi magno artificio scripserunt, artem tamen studio sissimè dissimularunt. Sed tamē enitendū est, & scripta argumēta ad suos fontes reuocare, & ordinē p̄spicere, & virtutē orationis, qua illi vsi sūt, penitus intelligere. Quod q̄ lōgo vsu obtinuerit, facile deinceps illorū imitatione ī altero exercitationis genere, qđ Dialectico vltimā quasi manū sese exercebit. *Duplex exercitatio. Ratio scribendi veterum. Alia præcepta exercitationis. Ex Aristot. 8. top. c. 5. Primū. Secūdū.*

Docet quoque Aristoteles, ad hanc artem comparandam plurimum valere, si proposita quali-

bet quęstione, multa pro vtraq; parte excogitemus argumenta, eorumq; mox quæramus solutiones, quo & in argumentando, & in respondẽdo exercitati esse valeamus. Nec parum prodesse ad confirmandũ animũ, si argumenta, quę maiorem vim habent, vtraque ex parte notemus, vt tutiores siue ad impugnandã, siue ad defendendam vtranque partẽ quæstionis accedere possimus. Curandum quoque esse, vt, cum exercitationis gratia cũ altero disputamus, aut alio rum disputationibus intersumus, aliquã inde aut rõnẽ, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodẽ loco; sed q̃ proposita sũt, videnť huic instituto satis.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER VIII.

De Pseudographo syllogismo. *Cap.* *I.*

SVperiori libro de demonstratione, syllogismoque dialectico, quibus vtendum est, disseruimus: superest nunc, vt æquales nam sint pseudographus, & Sophisticus, à quibus vigilanter cauendum est, doceamus. Pseudographus itaque syllogismus, quasi dicas, Mendacis descriptionis, etsi in Geometria nomen obtinuit, in omnib⁹ tamẽ sciẽtijs reperiri potest. Definitur.n. hoc modo. Pseudographus syllogismus est, q ex propria alicuius scientiæ materia, nõ veris tamen sumptionib⁹, sed quæ veræ, ac necessariæ videantur, colligit conclusionem. Vt si dicas, Quorum ambitus, circuitusue sunt æquales, ipsa quoque sunt æqualia, triangulus autem, & qua-

Vnde dict⁹ Pseudographus.

qui pseudographus syllogism⁹.

quadratũ, quæ ex æquali conficiuntur linea, habent ęquales ambitus, sunt igitur æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica plane est: verum maior ꝓpositio cum vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis ambitus, circumscriptionisùe, aliæ sunt minores, aliæ maiores: inter quas triangulus est minima omnium, circulus maxima, ut Geometrę, docent.

Hoc vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentitur demonstrationem, raro incurritur, nisi cũ propria alicuius scientiæ principia, & pronunciata latius sumuntur, quam accipi debeant, quo fit: vt cũ alioquin sint vera & necessaria latius tamẽ vsurpata sint falsa. Quale est illud, Omnes lineæ ductè ab eodem puncto, ad idem punctũ sunt æquales, & illud, omnes semicirculi sunt ęquales, & illud, Ex nihilo nihil fit. Primum, non est verum, nisi lineæ sint rectè, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdę circuli, alioquin falsum est. Tertium verum est, si verbo, Fit, id tantum intelligamus, quod verbo, Generatur: falsum tamẽ, si complectamur quamcũque productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus, quũ interim omnia, quæ generanĩ, ex aliqua re antè existente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hęc satis sint.

Qua potissimũ ratione incurratur hoc vitiosũ gen⁹ syllogismorum.

De syllogismo Sophistico. Cap. 11.

SOphisticus syllogismus, qui Sophismatis etiam nomine ab Aristotele appellatus est, qui ex ijs, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem, aut ex probabilibus, ijsùe, quæ videntur probabilia, colligere videtur, nec colligit. Tria genera sophismatum comprehenduntur hac definitione. Primum est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant, vt si dicam, quicquid nõ amisisti habes thesaurum non amisisti, thesaurum igitur habes. Hæc enim captio hoc solũ peccat, quod minor propositio

Quid Soph. syllogism. 8. top. 4. 1. top. 1.

Tria sophismatum genera.

tio videtur probabilis, nec est. Alterum est eorũ, quę hoc habent vitij, qd' cõcludere videntur, nec tamen concludunt, vt si dicas, veritas odium parit, quoddã mendacium parit odium, quoddam igitur mẽdaciũ est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est, qd' cõsequutio primo aspectu vr̃ apta, cũ tñ si perparũ aduertas animum vitiosam esse deprehendas. Tertium est eorum quæ vtraque ex parte, & materiæ inquam, & formæ vitiosa sunt: ut si dicam. Quicquid non amisisti habes, hunc librum, (quem scilicet cum ante amisisses nunc inuenisti) habes, hunc igitur librum non amisisti. Hęc captio, etsi primo intuitu nil vitij committere videatur, re tamen vera, nec maiorem habet probabilẽ, nec aptam concludendi formam.

Nullum genus sophismatum contemnit sophista

Quanquã verò solum primum genus sub syllogismo verè cõprehendatur, omnibus tamen gaudet Sophista, quippe qui nullas technas respuit, quibus victoriæ consequendę causa hominem fallat. Porrò q Sophistici dicũtur syllogismi, idẽ alia ratione cõtentiosi nominant. Sophistici quidem quatenus ad ostẽtandã sapientiam, nõ ad veritatẽ indagandã adhibẽtur, quãdoquidẽ Sophistice est simulata, non vera sapientiã: & Sophista, qui ex simulata sapiẽtia quæstũ facit, contentiosi verò qua ratione ad contendendum cum altero, victoriamque reportãdã apti sunt.

Cur sophistici, & contẽtiosi dicantur syllogismi.

Quot fines sibi proponunt Sophista, quotque sint captionum genera. Cap. III.

Quinq; sophistarum fines seu meta.

VT aũt Sophista victoriã cõsequat, aut certe consequi videatur, ad quinq; ferè incõmodã ui argumentationis aduersarium adigere conatur. Vnũ est redargutio, seu reprehensio, alterum falsum, tertiũ παράδοξον hoc est: præter opinionẽ, seu incredibile, quartũ extremum nugatio, seu eiusdem verbi inanis repetitio. Quæ quidem incommoda cum metas, tum etiã speciale fines Sophistæ vocãt Dialectici, Redargutio, seu reprehẽsio est, cũ respondẽs eo adducit, ad-

Redargutio seu reprehẽsio.

adducisse vs, vt neget qd eadē disputatione asseruit, aut asserat, qd negauit. Vt si neges, te nūc deambulare, Sophista, verò sic cōtra argumētetur, Nònne qsquis heri eras, is etiā nunc es heri aūt eras deambulās, ergo & nūc deambulans es. Falsū verò accipitur hoc loco, pro eo, quod aperte falsum est. Ad hoc impellit Sophista hoc modo, quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat vt sit, at album nil repugnat fieri nigrū, ergo nil repugnat, vt albū fit nigrū. Incredibile sumit latè, pro eo nimirū quod est præter opinionē omnium, vel sapiētum, vel certe eorū, quorum placita ipse respondens, aut qui disputationi intersunt libenter sequuntur, seu id falsum sit, seu verū. Ad hoc incommodum cogit aduersarium Sophista hoc modo, Bonum non parit malum, veritas bona est, odiū malum, non parit igitur odium veritas. Ad solœcismum hoc modo, alioue simili impellit Sophista respondentem. Tu nosti hunc hominem, hic aūt homo est Plato, ergo tu nosti Platonē. Ad ineptam, inanemque eiusdem verbi repetitionem hoc modo. Binarius est numerus, par, autē est numerus, qui duas æquas partes dicitur, igitur binarius numerus est numerus, qui in duas æquas partes diuiditur. In hoc tamen & sequentibus exemplis sæpe plures videbis cōplicatas argumētationes, sæpe etiam speciē syllogismi simplicis desiderabis, quod ad fallendum commodius ista proponantur.

Falsum

Incredibile seu inopinabile.

Solæcismus.

Nugatio.

Porro argumentatio, qua primum finem consequi contendunt Sophistæ, eodem quo ipse finis nomine appellatur ἔλεγχος videlicet, reprehensio seu redargutio, quæ tamē quia apud Sophistas semper aliqua ex parte vitiosa est, nō simpliciter redargutio, sed sophistica redargutio, & reprehensio appellatur. Quia igitur Sophistæ hanc maxime argumētationem expetunt id enim potissimum exoptant vt respondentem coarguere videantur, primum locos è quibus illi omnia depromunt ad reprehendendum argumenta, comonstremus.

De argumētatione qua primum finē consequūtur sophistæ.

Sophistæ maximè expetūt redargutionem.

De numero locorum fallacium primumque de captione æquiuocationis. Cap. IIII.

Loci ad redarguendū tredecim.

Captiones in verbis.

Captiones in rebus.

LOci è quibus argumenta captiosa, & fallacia ad coarguendum depromuntur sunt numero tredecim: sex in verbis, septem in rebus. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum, quæ, ex ipsis ducuntur, captiones etiam, & fallaciæ appellantur. Captiones in verbis, seu fallacæ in dictione (vt vocant) hæ sunt: Aequiuocationis, Ambiguitatis, Cōpositionis, Diuisionis, Accentus. & Figuræ dictionis. In reb. autem, seu extra dictionem (vt appellari solent) hæ numerantur: Accidentis, Eius quod simpliciter dicitur & secundum quid, Ignorationis elenchi, Consequētis, Petitionis principij, Non causæ vt causæ, & Plurium interrogationum, vt vnius.

Captio æquiuocationis 1. Elen. 3.

Captio igitur æquiuocationis est locus idoneus ad decipiendum ęquiuocatione vocabuli, Aequiuocatione maioris extremi sic texitur sophisma, Grammatici discunt, Grammatici sūt docti, igitur q docti sunt, discunt. Verbum. Discere, duo significat (id, qđ in verbo Græco μανθάνω planius cernitur) alterum, intelligere, quę dicuntur, recitanturq; alterū, scientiam acquirere. Priori modo accipitur verbū in maiore, altero in cōclusione. Aequiuocatione verò medij termini hoc modo. Quæcunque expediunt bona, sunt, nōnunquā mala expediunt, nonnūquam igitur mala sunt bona. Expediētia vno modo dicuntur ea, quę simpliciter facienda sūt, vt bona & honesta: altero, minusq; principaliter ea, q̄ maioris mali fugiendi causa facere cogimur: qua significatione dicimus expedire nonnunquàm, vt manus abscindatur, ne morbus per totū corpus serpat Priori modo accipi tur verbum. Expedit in maiori, altero autem in minore. Demum æquiuocatione minoris, extremi hoc modo, Qui surgebat, stat, sedēs surgebat, ergo sedēs stat. Participium Sedens accipitur in minore disiun-

ctim

ctim pro eo, qui sedet, aut sedebat (causa nimirum ampliationis, de qua postea agendum est) in conclusione autem pro eo duntaxat, qui sedet. Vnde fit, vt minor propositio vera esse possit, conclusio nequaquam. *Cap. 36.*

Tres porro æquiuocationis modos ponit Aristo. Vnum cũ vocabulum est casu ęquiuocum, vt Canis animali, ac syderi, & Aquila aui, ac homini sic vocato & forte verbum Disco, vt expositum est. Alterũ, cum est analogum, vt Ridere homini, ac prato: & lætum esse animalibus, ac segetibus: & verbum, Expedit, rebus bonis, ac minus perniciosis. Tertium, cum dictio, quę vnam per se habet significationem, ex coniunctione cum hac vel illa, pro pluribus rebus accipitur: vt participium sedens, de cuius ęquiuocatione iam diximus. Verùm extrema hęc æquiuocatio satis impropria est. *Tria æquiuocationis genera. Ibidem.*

De quæstione ambiguitatis, seu amphibolia. Cap. V.

CAptio ambiguitatis est locus idoneus ad decipiendum ambiguitate orationis. Vnde Sophismata huiusmedi nascũtur? Quicquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele, hic autem liber est Aristotelis, ab Aristotele igitur possidetur. Quod quis vidit, hoc vides, lapidem tu vides, lapis igitur videt. Quisquis arat littus terram aratro sulcat, tu auté cũ operã perdas, littus aras, igitur cũ operam perdas, terrã aratro sulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Gręci ἀμφιβολίαν dicunt. Vnũ, cum oratio plures habet sensus ꝓprios, ut illa. Hic liber est Aristotelis (est enim ambiguum, vtrum qui sic loquitur, significet, librum esse ab Aristotele editum, an librum possideri ab Aristotele) & illa. Quod quis videt, hoc vides (est enim in certum, an qui ea vtitur significet, rem, quam quis videt, videri, an ne vidẽdi facultate prẹditam esse) alterum, cum oratio alium *1. Elen. 1.* *Duo ambiguitatis genera.*

sen-

sensum habet proprium, aliū improprium, vt illa Littus aras. Propriè namq; significat, quòd littus vomere subigas: impropriè quòd operā ludas, ac perdas.

De captionibus compositionis, & diuisionis, primumque de earum primo genere. Cap. VI.

Captio compositionis. Captio diuisionis. Tria genera sēsus compositi & diuisi. CAptio compositionis est locus idoneus ad decipiendum ratione sensus compositi falsi. Captio diuisionis est locus aptus ad fallendum ratione sensus diuisi falsi. Quocirca animaduertendum est, tria esse genera sensus compositi, & diuisi, ad quæ si quæ sunt alia facilè reuocari possunt: primū in modalibus enunciationibus, alterum in orationib. quarum partes nectuntur coniunctionibus, Et, aut, vel: tertium in ijs, in quibus aliqua dictio potest cum diuersis vocibus coniungi.

Duplex sēsus cōpositus & diuisus ī modalibus. Sensus compositus ac diuisus ex parte dicti. In modalibus quidem duplici ex parte reperitur sensus cōpositus, & diuisus: ex parte dicti: & ex parte modi. Sensus compositus ex parte dicti est, cum copula dicti nectit formalia significata extremorū: diuisus cum nectit formale significatum prædicati cum materiali significato subiecti: verbi causa, cum dicimus, Possibile est, sedentem ambulare, si dictiones hæ, Sedentem, & Ambulare, secundum formalia significata iungantur, vt hęc sit enunciationis sentētia, Fieri potest, vt sedens cum sedet, ambulet, sensus est compositus, ac falsus. Si autem prædicatum (quod) semper formaliter accipitur) iungatur cum materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, vt homo, qui sedet, aliquando ambulet, sensus erit diuisus, & verus: Idem sensuum discrimen inueniunt Theologi in hac enunciatione; Possibile est prædestinatum damnari. Si enim, is qui ita loquitur significat fieri posse, vt prædestinatus, quatenus, prædestinationi subest, damnetur, sensus est cōpositus, ac falsus: si verò propositio significat hominem, qui prædestinatus est, secundum se duntaxat spectatum,

In quib. modalibus locū

tum, damnari posse, sensus est diuisus, ac verus, cum ij, qui prædestinati sunt, potuerint ex æternitate nõ prædestinari. Aduerte tñ sensum diuisũ huius generis non habere locum, nisi in modalibus, quarum dicta constant subiectis cõnotatiuis. Sola enim vocabula connotatiua habent significatũ materiale. Nã significare aliquid materialiter (vt hæc loquutio vsurpatur) nihil est allud, quàm id quasi subiectum formalis significari connotare, quòd tamen non est simpliciter significare, sed quodammodo, vt patet ex ijs, quæ 1. libro diximus: Aduerte tamen, sensum compositum huius generis sic posse optimè explicari, Possibile est sedentem ambulare, hoc est. Hæc ꝓpositio est possibilis, Sedens ambulat. Possibile est prædestinatũ damnari, hoc est, Hæc propositio, Prędestinatus damnatur: est possibilis, & sic in cæteris. Sensum verò diuisum, hoc modo. Possibile est sedentem ambulare, id est, sedens ambulare potest, Possibile est prædestinatum damnari, id est, prædestinatus homo secundum se spectatus, damnari potest. Et ita in reliquis.

habeat prior sẽsus diuisus.

Cap. 24. Quo pacto commodè explicetur sensus cõpositus ac diuisus, ex parte dicti.

Sensus compositus ex parte modi est, cum modus simul ac semel iungitur cũ omnib. dictis, quib. vniuersale dictũ exponit: diuisus aũt, cum singulatim adiungitur singulis, Verbi, causa, si hæc ꝓpositio, Contingens est aliquod corpus moueri, sic exponatur, Contingens est hoc corpus moueri, aut illud, & cæt. erit sensus compositus. Siquidem cum omnibus simul exponentibus semel tantum coniungitur modus. Si verò exponatur hac formula, Contingens est hoc corpus moueri, aut cõtingens est illud corpus moueri, aut cõtingẽs ẽ illud moueri, &c. erit sensus diuisus, quoniã singulis exponẽtib. seorsim modus adiũgitur

Sẽsus cõpositus & diuisus ex parte modi.

Quantum autem intersit inter vtrumque sensum, vel ex eo intelliges, quòd proposita enunciatio in priori sensu est falsa, in posteriori vera. Nam cum aliquod corpus necessariò moueatur, vt sol, efficitur, vt hæc disiunctio, Hoc corpus moueri, aut illud

cor-

corpus moueri,&c.sit necessaria, ac proinde nō sit cōtingens. At verò quia corpus aliquod cōtingēter mouetur, vt aqua, efficitur, vt verum sit asserere, cōtingens esse hoc corpus moueri, aut contingens esse moueri illud,&c. Siquidem qui ita exponit, nō asserit, totam disiunctionem esse contingentem; sed aliquam eius partem: quod vtiq; verissimum est. Eosdē sensus reperias in hac enunciatione, Cōtingens est, aliquod corpus esse album, quæ in sensu composito est falsa, in diuiso autem vera, cum aliquod corpus necessariò sit album, vt Nix & aliquod contingenter, vt papyrus. Sed de vtroque genere sensus compositi, & diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda sunt, quæ hic fortasse diligens lector desiderabit.

Sophismata ex 1. genere sēsus cōpositi, & diuisi. 1. Elen. 3.

Texuntur ergo sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum, Quemcunque possibile est ambulare, possibile est vt ambulet, at possibile est sedentem ambulare, igitur possibile est, vt sedēs ambulet. Hic assumptio est falsa in sensu composito, ex quo efficitur falsa cōclusio: admittitur tamen sine distinctione à minus pspicaci respondēte, quia in sensu diuiso est vera. Eodem modo extrui potest sophisma ex illa enunciatione. Possibile est prædestinatū damnari. Ex posteriori genere sensus compositi sic struuntur captiones. Si cōtingens est, aliquod corp⁹ moueri, falsum esse potest, quod cęlum moueatur, at quoddam corpus moueri est contingens, falsum igitur esse potest, quod cęlum moueatur. Maior est vera in sensu composito, falsa in diuiso: è contra verò minor est vera in sensu diuiso, & falsa in composito, ex quo proximè pendet absurda conclusio.

Iam ex priori genere sensu diuisi sic argumentantur Sophistæ. Quemcunque impossibile est ambulare sanè, is ambulare non potest, at sedentem ambulare impossibile est, igitur sedens ambulare non potest Propositio hic vera est in sēsu diuiso, falsa in cōposito: assumptio autem est vera in composito, sed

falsa

falsa in diuiso, ex quo planũ est nasci è vestigio falsam cõclusionem. Ex posteriori aũt genere, hoc modo, Si ad videndum necesse alterum habere oculum, aut dexter est necessarius, aut ẽ necessarius sinister: atqui id certum est, ad vidẽdum necesse esse alterum oculum habere, igitur aut dexter necessarius est, aut est necessarius sinister: qđ tamen est falsum, quia nec dexter est necessarius, nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferenter. In hoc sophismate propositio est vera in sensu diuiso, falsa in composito, concluditurque falsa conclusio ex falso sensu diuiso assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu composito, adeo arridet præcipiti, & inconsiderato respondenti, vt eam absolutè admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere captionum compositionis, & diuisionis. Cap. VII.

De secundo genere sensus compositi & diuisi. Et, copulatim, Vel disiũctim. Et, copulatiuè vel disiũctiue.

Alterum genus sensus compositi, & diuisi cernitur (vt dictum est) in ijs orationibus, quarũ partes nectuntur coniũctionibus, &, aut, vel alijsue eandem habentibꝰ significationem. Cum enim iungunt partes vnius extremi terminiue propositionis, tũc efficiunt sensum compositum, vt si dicas, Quinq; sunt duo & tria: Omnis enũciatio est vera vel falsa, Quo quidẽ modo cõiunctio Et dicitur accipi copulatim & coniunctim, Vel, disiunctim, Cum autem iungunt multas categoricas enũciationes, tunc efficiunt sensum diuisum, vt si dicas, Quinq; sunt duo, & quinq; sunt tria: omnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est falsa. Quo pacto particula. Et dicitur accipi copulatiuè, & dictio Vel disiunctiuè. Satis verò apertum est, quantum intersit inter vtrunq; sensum, cum ex eisdem verbis priores duæ propositæ enunciationes sint veræ, posteriores falsæ.

Captiones compositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicunque numerus componitur ex duobus

bus & tribus, est duo & tria: at quinq; nõ sunt duo, & tria, igitur quinque non cõponuntur ex duobus & tribus. Propositio vera est in sensu composito prædicati, sed in hoc sensu falsa ẽ assumptio, quẽ tamẽ sequitur cõclusio, Præterea si nõ omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, non omne animal est homo vel bestia, nõ autẽ omne animal rationis particeps, vel rationis expers (cum nec oẽ sit rationis particeps, nec omne rationis expers) igitur nõ omne animal ẽ homo vel bestia. Hic enũciatio illa, Nõ omne animal est rationis particeps vel rationis expers, est vera in sensu diuiso, sed falsa in cõposito, vnde falsa nascitur cõclusio. Captiones verò diuisionis hoc modo proponi solent. Quæcunque sũt duo & tria, sunt duo & sunt tria, quinq; aũt sũt duo & tria, igiẽ quinq, sunt duo & quinque sunt tria Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, in composito aũt falsa cõtra, minor est vera in sensu cõposito, falsa in diuiso, ob quem à Sophista inducitur falsa conclusio. Item. Omnis enunciatio est vera vel falsa, nõ est autem omnis vera, igitur omnis est falsa. Hæc absurda conclusio obtruditur ratione sensus diuisi maioris propositionis, qui quidem falsus est.

Sophismata ex secundo genere sẽsus cõpositi & diuisi.

Tertium verò genus sensus compositi & diuisi, quem diximus tũc spectari, cùm dictio aliqua diuersis coniungi potest, hoc modo intelligitur. Si dictio, quę pluribus vocib⁹ cõiũgi potest, copulatur cũ ea, cum qua potius videtur iũgẽda, sensus est cõpositus sin cum ea cum qua minus aptè videtur cõnecti, sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur. Quicunq. scit literas nnnc didicit eas, tu autẽ (qui videlicet multos ante annos operã literis nauasti) scis literas, nũc igitur didicisti eas, extruet Sophisma cõpositionis. Nã maior ẽ falsa in sensu cõposito, copulata nimirum particula, Nũc cũ verbo, Didicit, cũ quo videtur aptius coniungi, quam cum verbo, Scit: conclusio autem falsa ex sensu compositi maioris nascitur. Eodem spectat hoc sophisma,

De tertio genere sensus compositi & diuisi.

Ex quibus relinquuntur centũ, ea plura ſunt quàm centum, at quinquaginta hominũ centum heros liquit Achilles, igitur quinquaginta homines ſunt plures quàm centum. Senſus enim compoſitus minoris falſus eſt, coniuncta nimirum particula, Centum, cũ verbo Liquit, cũ quo aptius videtur copulari, quàm cum verbo Hominum, cũ quo eam cõiunxit Homerus. Si verò Sophiſta in hunc modum argumentetur, Quiſquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus eſt, tu autem (qui iam vigeſimum fortaſſe attigiſti annum) nunc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus ea extruet ſophiſma diuiſionis. Nam particula Nunc, videtur aptius cõnecti cum verbo Dicitur, in maiore, & cum verbo Diceris in minore quam cum participio Natus. Quò fit vt ſenſus diuiſus aſſumptionis (ex quo pendet falſa concluſio) ſit falſus, ſicq; captio hæc meritò dicatur diuiſionis. Quæ autem dictio, cum qua aptius copuletur, ab ijs petendum eſt, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquã in hac re aurium iudicio ſæpenumero ſtandum videtur. Si quando autem dictio æquæ bene videbitur cũ hac voce atq; cum illa cõiungi, vt in hac oratione, Teſtamento quidam iuſſit põni ſtatuam auream haſtam tenentem, in qua dictio, Auream, non videtur aptius cũ verbo ſtatuam, quam cum verbo Haſtam, aut contra copulari; in tua erit optione poſitũ, vtrũ velis ſenſum orationi tribuere, compoſitum an diuiſum? Quanquam mihi magis placet, vt huiuſmodi rationes, nullum ſenſum diuiſum, ſed multos compoſitos habere dicamus. Vt enim ſenſus dicatur cõpoſitus non videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce cum qua videtur aptius coniũgi, ſed ſatis fortaſſe eſt, ſi cum ea nectatur, cum qua videtur aptè copulari. Qua etiam ratione ſi qua oratio ſuccurrerit, cuius dictio aliqua æque male videatur cum hac atque cum illa voce coniungi, nullum ſenſum compoſitum, ſed multos diuiſos habere iudicanda eſt.

Qui iudicare debeant de hoc genere ſenſus cõpoſiti & diuiſi.

Nota hac.

Moderatio eorũ, qua de hoc genere ſẽſus compoſiti, & diuiſi dici ſolent.

De

De captione accentus. Cap. VIII.

Elēn. 3. CAptio accentus est locus idoneus ad decipiendum ꝑpter veritatē accētus, hoc est, ob aliū, atque alium pronunciationis modum. Ita enim late accipitur hoc vocabulū accētus. Cuiusquidē quinq; potissimum feruntur genera. Primum est cum accentus nomen accipitur ꝑ acuto, graui, aut circumflexo quod genus vsurpatissimè accentus vocabulo appellatur. Vnde est hoc sophisma, Quisquis Leporem venatur, plurima lustrat loca; tu autē cum domi sedes, & sermonem cum amicis confers leporem (hoc est, festiuitatem quādam, & vrbanitatem) venerans, igitur cum domi sedes plurima lustras loca. Hic peccatur, quod vox Leporem priori loco habet accētū in antepenultima, posteiori ī penultima. Alterū genus est, cum nomē accentus, accipitur pro quātitate syllabarū. Vnde sophisma hoc texitur, Quicquid edis, deuoras, librum edis hoc est in lucem emittis) igitᷓ librum deuoras. In hoc sophismate peccatur, q̄a verbum Edis, habet priorem breuē in propositione, in assumptione longam. Tertium genus complectitur diuersitatem aspirationis, & non aspirationis. Vnde sophisma. Nulli homini est adhibēda fides, alicui homini credendum est, igitur alicui credendum est, cui non sit adhibenda fides. Hic vitium est in dictione Homini, priori loco sine aspiratione prolata, posteriori cū aspiratione. Quartū genus comprehendit diuersitatē proferendi syllabas alicuius dictionis, nūc cōiunctim sub vno accētu, nūc separatim sub diuersis accentibus. Vnde nascitur hæc cauillatio, Omnis via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædam est publica, igitur respublica proteritur iumētorū pedibus. Peccatur hic, quia dictio, respublica, ꝑfertur in propositione sub diuersis accentibus, in assumptione sub vno duntaxat. Quintum genus comprehendit diuersitatē pronunciationis ironicæ

Margin notes: Quā latè hic accipiatur nomē accentus. — Primū genus. — Secūdū. — Tertiū. — Quartū — Quintū

ac seriæ, interrogatoriæ, & assertoriæ, & si quæ sunt ali e huiusmodi. Vnde nascuntur hæc sophismata, Qui dicit, te egregie respondisse, collaudat, te pceptor cũ te repræhendit, ait, te egregie respondisse, igitur cum te reprehẽdit, collaudat te, Qui dicit, audiuisti sacrum, asserit te sacrum audiuisse, qui autẽ te interrogat, num sacrum audiueris, eadem oratione vtitur, igitur, qui te interrogat audieris ne sacrum, asserit, te sacrum audiuisse. In priori sophismate eadem oratio profertur modò seriò, modò ironice, in posteriori verò, nunc assertorie, nunc interrogationis morè. Horum porrò sophysmatum, quædam, ex scripto decipiunt, quędã cum voce proferuntur, vt animaduertenti facilè patebit. Quanquam illud verissimum est, quod ait Aristoteles, nec in scripto, nec in voce, nisi pauca admodum à Sophistis vsurpari.

Quædã ex his habẽt locum in voce, q̃dam in scriptura. 8. elenc. 3.

De captione figuræ dictionis. Cap. IX.

Captio figuræ dictionis est locus idoneus ad decipiendum propter similitudinem dictionum inter se. Illæ autẽ potissimũ dictiones cẽsentur similes hoc loco, quæ aut eodẽ modo desinunt, vt Pons & frons, aut sæpenumero pro eadẽ re accipiuntur, vt animal, & homo. Tria porrò sophismatum genera huc dicuntur pertinere. Primum est, cum diuersis vocabulis, quia similia sunt eadã affectio grammatica tribuitur. Vt si quis colligat pontem, ac frontẽ esse fęminini generis, quia videt frontẽ esse feminini generis, aut vocem, Abeo, esse secundæ coniugationis, quoniam habeo, quod eodem modo desinit, est secundæ coniugationis. Itemq; vocem Animal, esse masculini generis, quia sæpe accipitur vox Homo, quæ quidem est masculini generis. Vnde sophisma, quidam homo est albus, omnis homo est animal, igitur quoddam animal est album. Sed captiunculæ huius generis non nisi rudibus proponuntur.

1. elenc. 1. & 2. elen. 3.

Primũ genus sophismatum huius loci.

Secūdus Secundum genus est, cum verba q̄ pertinent ad diuersa prædicamēta, videntur ad idem pertinere, vel quia eodem modo desinunt, vt Pecus, & Scelus: Superficies, & Macies, Planities: Valere, & Docere: Secari & operari: vel quia sępe ꝑ eadē re accipiūtur, hæc.n. est altera vocū similitudo, vt homo & Sanū: Pullus, & Crudum: & huiusmodi sexcenta: Ex prioribus verbis leuia sunt omnia huius generis sophismata: Ex posterioribus aūt hunc in modū cōtexuntur. Quemcunq; hominem vidisti heri, vides hodie heri vidisti hominē sanū, igit̄ & sanum vides hodie: Quicquid hodie emisti, nunc comedis, crudum pullum emisti hodie, crudū igit̄ pullum nunc comedis. Hic peccatur, quod voces pertinentes ad prædicamentū qualitatis perinde vsurpantur, ac si pertinerent ad prędicamentum substantiæ: Nam cùm maiores propositiones in his sophismatib. habeant vim conditionalium, quasi ita dixeris. Si quem vidisti, heri, illum vidisti sanum, Si quod hodie emisti, id nunc comedis: antecedentia verò huiusmodi conditionalīū cōstent subiectis, quæ significant substantiam, nō dubiū est, quin vt Sophista progrederet̄ à positione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionib. subiecta, quæ ad prædicamētū substantiæ pertinerent. Vt si diceret. Quēcunq; hominē vidisti heri vides hodie. Socratem vidisti heri, igit̄ Socratem vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis, pullum emisti hodie, pullum igitur nunc comedis Aut certè si Sophista volebat subijcere assumptiones quæ haberent subiecta significantia qualitatem, debuit in antecedentibus conditionaliū ponere subiecta, q̄ qualitatē significarēt, hoc nimirū modo. Qualemcunq; hominē heri vidisti, vides hodie, sanum heri vidisti, sanū igit̄ vides hodie. Qualecunque hodie emisti tale nunc comedis, pullū crudum emisti hodie, pullum igitur, crudum nunc comedis: sed hoc pactò non concedentur maiores propositiones. Possunt etiam hæc duo sophismata,

Nota hæc.

ex tertio genere æquiuocationis, duci, quãdoquidẽ verba illa Sanũ & crudum, ampliant in assumptionibus non in conclusionibus, quemadmodum participiũ, Sedens, in illa propositione, Sedẽs surgebat, cuius in captione æquiuocationis meminimus. sed nos de his sophismatib. quatenus ad hanc captionẽ attinent, nũc loquimur. Hinc intelliges quid peccat hæ peruersæ ratiocinationes. Quos digitos habuisti puer etiam nunc habes; tantillos digitos habuisti cũ puer esses, tantillos igit̃ et nunc habes: Quicquid scis aut inuentione, aut doctrina scis, duas vero has enunciationes, quarum. s, alterã inuentione, alterã doctrinã didicisti, scis, duas igit̃ eas aut inuẽtione, aut doctrina scis. In vtroque sophismate fit transitus à substantia ad quantitatẽ: in priori ad cõtinuã, in posteriori ad discretã. Eodẽq; modo facilè est afferre exempla in omnibus prædicamentis. Animaduertẽdum est tamen cum de posteriori classe sophismatũ huius secũdi generis loquimur, non esse distinguenda prædicamenta secundũ rẽ significata, sed secundũ modum significandi. Omnia. n. absoluta vocabula cẽsentur in prædicamento substantiæ, etsi accidens significet, vt Res, Homo, Candor, propterea quod non significat aliquid per modum adiacentis, sed per modum per se stantis, vt aiunt. Omnia vero connotatiua conijciuntur in prædicamenta accidentium, etiãsi substantiam significent, vt bonum, album, Aureum, quia nimirum significant sua significata per modum adiacẽtium, atque ita p modũ quãtitatis, aut qualitatis, & cæt. Vnde fit, vt in hac argumentatione, Quicquid heri vidisti, vides hodie, cãdorẽ vidisti heri, cãdorẽ igitur vides hodie, nullus credat fieri transitus a substãtia ad qualitatem, quia vt vox illa, Quicquid, seu Quancunque rem, quia est absoluta, putat̃ substãtialis, etiamsi transcendens existat, sic verbum, Candorem, putandum est substantiale, & si qualitatem significet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qualis hic erat anulus heri, talis est hodie, heri autem erat

pertinẽt et hac exempla ad captionem æquiuocationis

Huius generis multa reperias sophismata. 2. elen. 3

Nota hac. D. Tho. in fallacijs.

aureus, igitur & hodie aureus est nullus cēsetur fieri transitus à qualitate ad substātiā quia dictio aureū etsi substantiā significat, qualitatis tamē vocabulū, quod ad hunc locum attinet, habetur, eo quod substantiam quasi adiacentem significat, vt ex primo libro patet, atq; etiam per modum qualitatis. Hęc propterea latius aliquanto persequutus sum, quod non nihil obscuritatis habere videantur.

Tertiū Tertium genus est, cùm dictio quæ significat quale aliquid, hoc est rem vniuersalē, videt significare hoc aliquid, id est rem singularem, aut è cōtrario q̄ significat hoc aliquid, significare quale aliquid: siue ex eo qd' vocabula rei vniuersalis, & singularis eodē modo desinunt, ut Equus & Xanthus, siue quia sæpe pro eadem re accipiuntur, ut hęc ipsa, aut Homo & Socrates: quo fit; vt quicquid de altero affirmatur, aut negatur, videatur etiā de altero affirmandū, aut negandum: Hinc ducuntur huiusmodi sophismata, Equus est species, Xanthus est Equus, igitur Xanthus est species, Socrates non est species, Socrates est hō, igitur homo non est species: Eadem ratio est in vocabulis rerū magis vniuersalium. Quę enim significant res magis vniuersales, vidētur sæpenumero significare minus vniuersalēs, & vice versa, vt viuens, & Sentiēs. Animal, & homo. Vnde huiusmodi sophismata contexuntur, viuens latius patet, quam animal, sentiens est viuens, igitur sentiens latius patet, quam animal: Animal est genus homo est animal, igitur homo est genus. Sed hæc & alia plurima sophismata huius loci ad captionē accidentis alia ratione pertinēt, vt ex ijs, quæ nunc dicemus apertè intelliges.

Ampliatur hoc genus captionis.

Plurima sophismata huius loci ad captionem accidentis pertinere.

De captione accidentis. *Cap.* X.

CAptio accidentis, quæ prima est earum, quę in rebus cernuntur, quæq; omnium deterrima, & periculosissima est, hac enim vt ait Aristoteles, Sapientes etiā homines sępenumero capiuntur, est lo

cus

cus idoneus ad decipiendum propter diuersitatē accidentis,& subiecti,quam quis non attendens, existimat quicquid conuenit, aut non conuenit accidēti conuenire aut non cōuenire subiecto:& vice versa, quicquid subiecto,& accidenti. Accipitur autē hoc loco nomen accidentis pro prædicato,qđ modo aliquo diuersum est à subiecto,cui verè conuenit,vt in his enunciationib⁹,homo est animal,homo est disciplinę capax,Homo est albus.Quod si dicas,Homo ē homo,Vestis est indumētum,homo est animal rationale,non dicentur p̄dicata huiusmodi nunciationū accidentia subiectorum, quia nulla ratione, qua ex natura rerum ducatur,sūt diuersa à subiectis,ex quò fit vt nemo fallatur,si existimet,quicquid conuenit, aut non conuenit huiuscemodi prædicatis conuenire,aut non conuenire subiectis & vice versa.

Nomen accidentis quo pacto hic sumatur.

Tria igitur sophismatum genera ducuntur ex hoc loco. Vnum eorum, quæ ideo decipiunt, quòd credatur quicquid conuenit,aut non conuenit,prædicato essentiali, quod non sit definitio, conuenire aut non conuenire subiecto,& è contrario. Alterum eorum,quæ idcirco fallunt,quod credat quis omne quod conuenit, aut nō cōuenit accidenti propriò, conuenire aut non conuenire subiecto;& è contrario. Tertium eorum,quibus idcirco capiuntur homines,quod putent,quicquid conuenit aut non conuenit accidenti communi hoc est, ex quinto genere vniuersalium,conuenire aut non conuenire subiecto. Vnumquodque autem horum trium generum octo species, formasúe colligendi sub se complectitur. Aut enim quicquid affirmatur de prædicato,creditur affirmandum de subiecto,vt si Sophista dicat, Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Venientem cognoscis, Socrates est veniens, igitur Socratem cognoscis,quod non rectè concluditur,vt ex fine huius libri patebit.Fieri enim potest, vt venientem videam, eum autem qui venit, minime nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato,

Tria genera sophismatum huius loci.

Octo forma cuiusq; generis.

2 videtur negandũ de subiecto, vt si ille dicat. Animal
non est species infima, hõ est aĩal, igit homo non est
3 spẽs infima. Aut quicquid affirmatur de subiecto, vr
affirmãdũ de p̃dicato, vt si dicas, Homo est species
infima, homo est aĩal, igit aĩal ẽ species infima. Aut
4 quicq̃d negat de subiecto, vr negãdũ de p̃dicato, vt
si qs dicat, Homo non est genus, hõ est aĩal, igit aĩal
5 nõ est genus. Aut de quocunq; affirmatur p̃dicatũ,
vr affirmandũ esse subiectũ, vt si dicas Homo est Ani
mal equus est aĩal, igit equus est homo. Aut de quo
6 cunq; negat prædicatũ, vr negandũ esse subiectũ, vt
in hoc sophismate, aptũ esse ad capessendas discipli
nas, est proprietas hoĩs, homo nõ est p̃prietas hoĩs,
7 igit hõ nõ est aptus ad capessendas disciplinas. Aut,
de quocũq; affirmat subiectũ, credit affirmandũ esse
p̃dicatũ, vt si qs dicat, Aĩal est gen⁹, albũ ẽ aĩal, igit
8 albũ est genus. Aut deniq; de quocũq; negat subie-
ctũ, vr negandũ esse p̃dicatũ, vt in hoc sophismate:
Hõ est aĩal, equus nõ est hõ, igitur equus nõ est aĩal.

Cur pre cetur in is sophis matis.

In his autem sophismatib. non recte efficitur cõclu
sio, quia accidens & subiectum non accipiunt qua
ex parte sunt idem: sed quatenus modo aliquo diuer
sa sunt. Verbi causa, cũ sophista dicit, Animal est gẽ
nus, homo est animal, igitur homo est genus, nõ ac-
cipit in propositione nomen Animalis pro animali,
qua parte est idem cum homine, sed quatenus intel-
lectus opera est abstractũ ab homine, & bestia. Vnde
non est mirum, si id quod affirmatur de animali, non
concludatur de homine. Sed parũ cautus respondes
existimat primo aspectu bonam esse cõsequutionẽ,
eò quòd discrimen animalis ab homine minime per
spicit. Quod idem peccatum accidit in reliquis.

De Captione eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid. Cap XI.

Duplex locus in

Captio eius, quòd simpliciter dicitur, & secun-
dum quid, duplicem locum (quemadmodũ ca-

ptio

ptio compositionis, & diuisionis) complectitur. Alter est vnde Sophista ex eo, quod simpliciter dicitur id colligit, quod dicitur secundum quid, id est, cum adiectione duntaxat: idque siue affirmando, siue negando. Vt si dicat, Arma sunt restituēda domino, igitur sunt restituenda domino furioso: Licet Christiano vesci carnibus, licet igitur ei vesci carnibus in quadragesima: Non est abscindenda manus, igitur non est abscindenda, cum ex ea toti corpori imminet corruptio: Non sunt merces in mare iactandæ, igitur non sunt iactandæ, cùm naufragium timetur. Alter locus est, vnde Sophista ex eo, quod solum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod simpliciter & sine adiectione profertur: idque siue affirmando, siue negando. Licet commutare, atque inuertere superiora exempla, hoc modo: Manus est abscindenda cùm ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus est abscindenda: Merces sunt iactandæ in mare, cum naufragium timetur, igitur merces sunt in mare iactandæ: Arma non sunt restituenda Domino furioso, igitur non sunt restituenda Domino: Non licet Christiano vesci carnibus in quadragesima, igitur non licet Cristiano vesci carnibus. Itaque duo speciales loci in hoc generali continentur, duæque argumentorum formę ex vero libet ducuntur: altera, quæ concludit ex affirmatione affirmationem: altera, quæ ex negatione colligit negationem.

hac captione. 1. elenc. 5 & 2. elen. 5.

Locus prior.

Locus posterior.

Vtraque autem tam latè patet, quàm multa sunt adiectionum genera. Quædam enim sunt, quæ tollunt omnino significato earum vocum, quibus adiũguntur, ut in his exēplis perspicies. Hoc cadauer est homo mortuus, igitur est homo: Hæc statua ē homo marmoreus, igitur est homo: Hic est bonus latro, igitur est bonus. Quædam verò nō omnino tollunt: sed ponunt quodammodo, vel in mente duntaxat: vt si dicas, Homerus est in hominum memoria, igitur Homerus est: vel solùm in causis suis, vt si dicas, Hoc se

Varia adiectionis genera.

mon est arbor potētia, igitur est arbor: vel in ea parte subiecti duntaxat, à quo totum denominari non potest, vt si dicas, Indus habet dentes candidos, igitur est candidus vel quodam loco, aut tempore, aut respectu cuiusdam, & alijs modis sexcentis, quarum cuius facilè occurrent exempla.

Hac captione vtitur cacodæmon frequentissime. Nullus verò locus sophisticus est, quo Cacodæmō frequentius, quàm hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim quòd bona hæc caduca, & breuia quodam loco, aut tempore, aut apud quosdam sunt vtilia, iucunda, aut magni æstimata, cōcludit ille ea esse simpliciter bona, atque omnino amplectenda. Cuius sophismata nemo eludet, nisi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatem, vana hæc, & nullius momenti despexerit.

De captione ignorationis elenchi. Cap. XII.

1. elenc. 4. & 5. CAptio ignorationis elēchi est locus idoneus ad decipiendū prætermissione conditionum elenchi dialectici, earum potissimum, quæ ratione conclusionis requiruntur. Quæ ut intelligas, aduerte in primis, Elenchum, siue redargutionem in commune sic definiri ab Aristotele, Elenchus est syllogismus cum contradictione conclusionis, hoc est, colligens contradictoriam alicuius certæ enunciationis. Vt si proposita sit hæc enunciatio, aliquod animal est immortale, sic extruetur elenchus reprehensione eius. Nulla res constans ex quatuor vulgatis elementis est immortalis, omne animal constat ex huiusmodi elementis igitur nullum animal est immortale. Interdū tamen duo syllogismi concludentes totam cōtradictionem dicuntur vnus elenchus, vt si huic syllogismo, quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit, Omne quod beatū est, immortale est, aliquod animal est beatum, vtpote aliquis homo, igitur aliquod animal est immortale. Cæterùm is etiam syllogismi

Elenchus in commune. 1. elenc. 4.

Elēchus alter.

quatuor genera elētorū.

logiſmi, qui contrarias enunciationes colligunt, elẽchi nomine meritò appellantur, qđ ex cõtraria enũciatione ſtatim colligi poſſit contradictoria. Aduerte deinde, quatuor eſſe genera elẽchorum redargutionùmue, quemadmodum ſyllogiſmorum. Quidam enim ſunt demonſtratiui, quidã Dialectici alij pſeudographi, alij ſophiſtici. Elenchus demoſtratiuus, eſt demonſtratio cum contradictione cõcluſionis. Dialecticus Elenchus, eſt ſyllogiſmus dialecticus cũ contradictione cõcluſionis. Pſeudographus eſt, qui videtur demonſtratiuus, ſed peccat in materia. Sophiſticus eſt qui videtur dialecticus, ſed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione. *Demonſtratiu. Dialect. Pſeudographus Sophiſticus.*

Captio igitur huius generis vno modo eſt generalis omnib⁹ captionibus, altero ſpecialis, & ab alijs diſtincta. Generalis quidem, quatenus conſideratur, vt eſt locus idoneus ad decipiendum prętermiſſione cuiuſcũq; cõditionis elẽchi Dialectici, ſiue cõditio, quæ prætermittit, pertineat ad formã, ſiue ad materiã, ſiue ad cõtradictionẽ, quæ in concluſione requiritur. Omnes.n. Sophiſtarũ redargutiones prętermittunt aliquã ex his conditionibus. Specialis aũt, quatenus hac ſola ratione ſpectatur, vt eſt locus aptus ad fallẽdũ prętermiſſione earũ conditionũ, quę ad contradictionẽ cõcluſionis requirunt, hoc.n. pacto diſtincta ẽ ab alijs hæc captio. Nã cæterę oẽs ſuppeditãt repræhenſiones, q̃ aut in forma peccãt, aut in materia: hæc aũt ſola ſuggerit eas, quarum cõcluſiones nõ sũt verè cõtradicẽtes deſignatis enũciationibus, cõditiones igitur, q̃ ad cõtradictionẽ cõſtituẽdã requiruntur, quatuor potiſſimũ enumerantur ab Ariſtotele, Secundum idem, ad idem, Similiter, & in eodẽ tẽpore, ad quam reuocatur cõditio. In eodem loco. Prætermiſſione primæ conditionis non coarguens hominem, ſi ille dixerit. Aethiopem eſſe albũ, quod ad dentes attinet, tu autem contendas nõ eſſe album ſimpliciter, aut ſi ille dixerit, ſtadium eſſe æquale milliario ſecundum latitudinem viæ, tu autem *Vt captio hæc generalis. Vt captio hæc ſit ſpecialis. Conditiones q̃ ad contradictionem requiruntur. 1. elen. 4.*

tem

rem ostendas, simpliciter non esse æquale, nimirum secundum longitudinem: quandoquidem non secundum eandem partem, aut dimensionem ostendis rem nõ esse, aut esse secũdũ quam ille affirmat aut negat. Prætermissione secundę non redargues eum, qui dixerit, se non esse paruum comparatione infantis, si ostendas eundem esse paruum comparatione aliorũ hominum prouectæ ætatis. Prætermissione tertiæ nõ omnino refelles eum, qui dixerit, cęlum nõ moueri deorsum si ostendas cęlum moueri, quia nõ eodem modo affirmas, quo ille negat. Demùm prætermissione quartæ nõ verè refutabis eum, qui dixeris, non oportere hominem comedere cùm satur est, aut in media via, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemque loco quo ille negat, ostendis rem esse necessariam.

De captione petitionis principij. Cap. XIII.

1. elēc. 4 *Cõclusio cur dicatur principium.* *Cur dicatur peti.* *Quinque modi petendi principium.* *8. top. 5.* *1. mod.*

CAptio petitionis principij est locus idoneus ad decipiendum ex eo, quod conclusio probanda ad probationem sui accipitur. Dicitur autem cõclusio principium, quia initio proponitur, vt ad eam ꝓbatio dirigatur. Quæ quidẽ tum dicitur peti, postulatiue, cum sub alijs verbis exigitur. Si quis enim cõclusionem sub eisdem verbis à respondente poposcerit, vt eius concessione ipsam confirmet, non solùm neminẽ fallet, sed ẽt ab oĩbus irridebitur. Quinque aũt modos petẽdi principiũ ponit Aristoteles. Vnum, si synonimum sumat ad confirmationẽ synonimi, aut definitio ad confirmationem definiti: vt si quis, Epicureus probaturus, voluptatem esse summũ bonũ, roget num iucũditas sit summũ bonũ, aut aliquis alius ꝓbaturus, hominẽ habere optimũ tactũ, poscat, num animal rationale habeat optimum tactum. Alterum, si res vniuersalis vniuersè accepta sumatur ad probationem particularis: vt si concludas omnium contrariorum esse eandẽ disciplinã, quod

omnium

omnium oppositorum sit eadem. Tertium si contrà progrediaris: vt si probes, omnium oppositorũ esse eandem scientiã, quòd oĩum relatiuè oppositorum, oĩum contrariorum, & cæterorum sit eadem. Quartũ, si conclusio per partes sumatur in sumptionib⁹, vt si dicas, Medicina est sani, & Medicina est ægri, ergo Medicina est sani, & ægri. Extremum, si alterũ relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur vt si probes, Socratẽ esse filium Sophronisci, quòd Sophroniscus sit pater Socratis Omnib⁹ his modis conclusio quę ꝑbanda est, quodammodo sumitur in antecedēte, cùm nō magis notum videatur id, quod hoc modo accipit, quàm ꝙ cōcluditur.

Cæterùm cùm in demonstratione sępe accipiatur definitio ad confirmationem definiti, atque in Argumentationib⁹ Dialecticis sæpe ex toto partes, sæpe ex partibus totum, & ex altero relatorum alterum concludamus, aut dicendũ videtur, hos modos petitionis principij non efficere syllogismum sophisticum, aut certè multas esse demonstrationes, multosq; Dialecticos syllogismos, quæ in sophisticis numeretur. Occurrendũ est tamen, non omnib⁹ hisce modis verè peti principium ex natura rei: sed solum cum synonima ad confirmationem synonimorũ accipiuntur. Nam quòd ad reliquos attinet modos, definitio notior est re, quę definitur: itemq; totum quadam ratione suis partibus: alia verò ratione partes, quàm totum: & ea, quæ sese mutuò respiciunt, se inuicē declant, & patefaciunt. At verò apud eum, cũ quo disputatio transigitur, sæpenumerò datur vitio quòd hisce modis cōclusio probetur, cùm videlicet ipse respondens significat, notam sibi esse rei definitionem, totumq;, &c. Ex hoc enim efficitur, vt cùm Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principium petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominem argumētatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, vt qui sic concludit, cōclusionem ipsã gratis petere videatur.

Obiectio animaduertēda

Solutio.

Ita-

Itaque hi modi petendi principium non sunt vitia ex ipsa argumentationis natura, sed ad hominem (vt dici solet) hoc est, apud eum respondentem, quia ita affectus est, vt diximus.

De captione consequentis. *Cap.* X I I I I.

1. Elen. 4. & 2. elen. CAptio consequentis est, locus idoneus ad decipiendum ex eo, quòd antecedens videtur affici ex consequente: aut ex opposito antecedentis, oppositum consequentis, quemadmodum consequens efficitur antecedēte, & ex opposito consequentis oppositum antecedentis. Nomine autē oppositi, intellige cōtradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiusmodi sophismata. Si paulo antè pluit, terra madefacta est, igitur si est madefacta terra, paulo antè pluit. Si animus hominis genitus est, (ex materia, videlicet, productus) incœpit esse, igitur si non est genitus nō incepit esse, sed nimirum semper fuit. Huc pertinet sophisma illud, Qui ait te esse animal, verum ait: qui autem ait te esse equum, ait te, esse animal: igitur qui ait te esse equum, verum ait: Commutatis enim sumptionibus, hunc sensum habet cauillatio. Si tu es equus, es animal, at es animal, igitur equus. In qua oratione, vt Sophista ex antecedente rectè colligit consequens, sic ex consequente perperam colligit antecedens.

1. elēc. 5 Animaduertendum est autem hoc loco id, quod Aristoteles docet, captionem consequentis contineri quodammodo sub captione accidētis. Nam quicquid cōsequitur ex rè aliqua, vt animal ex homine, est eius accidēs (ea, videlicet, accidentis significatione, quia in captione accidentis, vocabulum accidentis accepimus) non tamen quicquid est accidens alicuius rei est eius consequens. Namq; album, exempli causa, cùm sit accidens hominis, non est consequēs hominis, quod in alijs etiā plerisq; accidentibus cernere licet. Hinc fit vt omne sophisma consequentis

Captio cōsequētis continetur sub captione accidentis.

alia

alia ratione spectatum, fit sophisma accidentis:non tamen omne sophisma accidentis fit sophisma consequentis.

De captione non causa, vt causa. Cap. XV.

CAptio nõ causæ, vt causæ, est locus idoneus ad decipiendum ex eo, quòd absurditas, aut falsitas conclusionis ascribitur alicui propositioni quasi ex ea efficiatur, ex qua tamen reuera non efficitur. Nec enim nomen causæ accipiendum est hoc loco pro causa rei duntaxat, sed ꝓ quacũque causa illationis, etiam si significet effectum rei, quæ concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophista, tollendam esse de medio eloquentiam, quòd peruersi homines eloquentia præditi multa mala persuadeant, multa bona dissuadeant: itẽque, exterminandum esse vsum pecuniæ, quòd homines auari pecuniæ emulandæ causa oĩa iura violent. Dicendum potius erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui eloquentia, & pecuniæ contractatione abutuntur, quandoquidem hi, non eloquentia, aut pecuniæ vsus in causa, vt eiusmodi mala perpetiantur. *Quã late hic accipiatur nomen causa.*

Hæc tamen sophismata nunquam formam argumẽtationis accipiunt, nisi cum Sophista ex quibusdã concessis ducit respondẽtem ad aliquid, quod aperte incommodum, aut falsum est, ex cuius euersione regreditur ad euertendam aliquam ex sumptionib⁹, vt causam absurditatis, falsitatisue cõclusionis, quæ tamen reuera causa non est. Exemplum sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquod tempus esset, igitur si nullum tempus esset, aliquod tempus esset: hoc aũt est non modo falsum, sed etiam absurdissimum: igitur prima illa propositio: Si nullum tempus esset, nox nõ esset, est falsa, & absurda. Perperam colligit Sophista, quia nõ prima propositio, sed secunda est *Quam formam habeãt hæc sophismata.*

causa absurditatis conclusionis. Proinde non sequitur, primam esse falsam, & absurdam, sed secundam. Falsum est autem & absurdum dicere, si nox non esset, dies esset, nec dicitur esse verum, nisi ex hypothesi, hoc est, nisi ponamus tempus esse, Nam ante mundi creationem nec nox erat, nec dies.

Captio plurium interrogationum, vt vnius. *Cap.* XVI.

1. Elē. 4 EXtrema captio, quæ plurium interrogationum vt vnius appellatur, est locus idoneus ad fallendum, eò quòd plures interrogationes, vt vna duntaxat proponuntur. Hinc enim fit, vt qui simplicem responsionem reddit; tam affirmando, quàm negando capi possit. Exempli causa si quærat Sophista, sit ne Socrates, & Plato homo, tu autem respondeas, esse hominem, colliget Sophista, igitur qui Socratem & Platonem percutit, hominem percutit, nō homines: si verò dicas, non esse hominem, concludet Sophista, igitur Socrates non est homo, aut igitur Plato non est homo.

Tria interrogationum genera. Ducuntur autem ex hac captione tria interrogationum genera. Primum est; cum vnum de pluribus quæritur, vt in tradito exemplo patet. Alterum est, cum plura quæruntur de vno, vt, Est ne Socrates homo & equus? Quod si respondent admiserit, sic concludet Sophista, Igitur Socrates est equus, sin aūt negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates nō ē homo.

Tertium genus est, cum plura quæruntur de pluribus, vt, Est ne Socrates & Bucephalus homo & equus Si asserat respondens, colliget Sophista, Socratem esse equum, & Bucephalum esse hominem: si verò neget, concludet, Socratem non esse hominem, aut Bucephalum non esse equum.

Hæc de captionibus locisue fallacibus, è quibus Sophistæ depromunt ad reprehendendum argumenta, videntur satis.

De quatuor reliquis Sophistarum finibus consequendis. Cap. XVII.

SEquitur, vt quo pacto Sophistæ quatuor reliquos fines (falsum, inquã incredibile, solœcismum, & nugationem) cōsectentur, paucis perstringamus. Vt falsum aliquid ex tua responsione extorqueant, hoc maximè curant illi, vt nulla initio proponatur quæstio, de qua disputetur. Nam qui temerè, ac nullo ꝓposito disputationis fine respondent, facilius labuntur. Deinde multitudine interrogationum te onerant, etiam cum est aliquid propositũ, in quo disputatio versetur, dicuntq́; se discendi studio id facere: Tum in hoc valde elaborant, vt eo te perducant, vbi magna ipsis suppetit argumentorum copia. *Quo pacto ad falsũ ducant Sophista. 1. elen. 12. 2.*

Vt verò ad incredibile aliquid seu inopinabile te impellant, illud obseruare solēt, vt admirabiliores sententias cuiusq́; sectæ Philosophorum abs te petant: quinimo ea sine interrogatione accipiũt, quæ pertinent ad eam quem tu maximè probas: quasi dubium non sit, quin tu ea libenter admittas. *Quo pacto ducã ad inopinabile.*

Et etiã interrogãt, in quibus aliud loquuntur homines, aliud sequuntur, Vt, Nũ optabilior sit gloriosa mors pro defendēda patria, quã vitē voluptatibꝰ affluēs. Et ea, in quibus aliter res habet, aliter cōmunis hominũ opinio & sermo, vt, Nũ ij, qui ditissimi, nobilissimi, ac potētissimi, degũt, & oĩ voluptatũ genere abũdãt, sint felices? Et ea etiã, q̃ eiusmodi sũt, vt neutrã ĩ partē inclinare posse videaris, quin admirabile aliquid, ꝓterquã opinionē respōdeas, vt sine potius sapientibus parēdũ, an patri? Vt aũt ad nugationē te cōpellãt, ferè hoc vnũ obseruãt, vt definitiones integras ꝓ nominibꝰ accipiãt: Vt si dicas, Socratē habere nasum simũ, tũ illi colligēt te dicere, Socratem habere nasum cōcauum, quòd simum deficiatur Nasus cōcauus. Vt denique ducant ad solœcismũ, nõ nunquàm vtuntur captione figuræ dictionis, de qua su- *Aristot. Ibid. 2.* *Quo pacto ducant ad nugationē. 1. elen. 13.*

pra

prædictum est: nonnunquam alia quædam præcepta sequuntur, Sed hæc duo posteriora finium genera pueriliter consectantur Sophistæ: superiora autem duo ex locis etiam reprehensionum fallacium, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quo pacto occurrendum sit Sophistarum captionibus. Cap. XVIII.

Vera solutio quæ sit. *2. Elen. 4.* *Solutio sophismatum quæ in materia tantum peccant.* *Petitionis principij.* *2. Elen. 5.* *Solutio sophismatũ ex quinq; primis captionibus.*

SVperest igitur, vt quo pacto sophistarum captionibus occurendũ sit, paucis doceamus. Hoc.n. breuiter exequi nunc possumus, postquam omnium nodos, quantum sat fuit, patefecimus. Nam vera solutio, vt inquit Aristoteles, ẽ vicij explicatio Itaq; sophismata, quę solius materię vitio laborant, negatione earum sumptionum, quæ probabiles vidẽtur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiam modo dilues sophismata petitionis principij negata, nimirum ea sumptione, in qua principiũ petitur, etiam si probabilis esse videatur, vt ait Aristoteles. Nam cùm tu eã quæstionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut re vera, aut disputationis gratia improbabilem iudices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua: Reliqua verò, si ex æquiuocatione, ambiguitate, compositione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua vnius, aut plurium propositionum peccant, distinctione multiplicis orationis soluenda sunt: quæ toties adhibẽda erat, quot fuerint interrogationes quo quopacto multiplices. Quin etiã cùm uentum fuerit ad multiplicem conclusionem, ea erit ante distinguenda, quam de consequentia iudicium feratur. Si autem sophismata ex ijs fuerint, quæ ex figura dictionis, ex accidẽte, ex eo quod simpliciter dicitur, aut cum adiectione, ex consequente, aut ex non caussa, vt caussa nominantur, sumptionibus admissis, negatione cõsequentiæ eludenda erunt. Qua in re illud tibi diligenter curandum est, quod Ari-

stoteles

stoteles in soluendis sophismatib. accidentis fieri pcipit, vt paratam semper habeas argumētationē aliquā aperte vitiosam, cui similē dicas eam, quę affertur à Sophista, saltem cùm ipse aliquid, quod cōtra eā obijcias, postulauerit. Iā sophismata ignorationis elenchi, negatione contradictionis dissoluenda sūt, vt ex dictis perspicuū est. Ea deniq; in quibus Sophista plurib⁹ interrogationib⁹, quasi vna vtitur, facile dilues, si tot responsiones interrogationi reddideris quot in ea implicitę sunt. Possunt tamē nonnunquā distinctione dissolui: vt si quærenti Sophistæ, sit ne Plato, & Socrates homo, respondeas, verū id esse accepto verbo. Et copulatiue, falsū, accepto copulatim: tum veniendū a d cōsequutionem. Cū aūt te Sophista cōpulerit, vt nugeris, inaniterq; idem verbū repetas, occurres, nō esse necesse, ponere integrā definitionem loco nominis, cùm nomini adiunctū iam est in eodē enunciationis extremo aliquod ex vocabulis, quæ in definitione ponenda sunt. Quod enim positum iam est, quid opus est iterum poni? Atque ita, cùm dicis Socratem habere nasum simum, te nō cogi, vt loco vocis, Simum, ponas totum hoc, Nasū curuum, sed Curuum duntaxat, quia illud Nasū, iā positum est, Causa, quā reddit Aristoteles, hæc est, quia vox, Simum, & si per se posita sine nasi vocabulo, Nasum quodammodo significat, tamē vt in eodē extremo enunciationis cum nomine Nasi coniuncta est, nulla ratione nasū significat: sicque non necesse est loco eius ponere nasi vocabulum. Id quod eodē modo dicendum est in reliquis. Porrò autem cæteris Sophistarum machinationibus, quas breuiter paulo antè tetigimus, non est difficile occurrere.

Solutio sophis. Ignorationis elenc. 2. elenc. 5. Pluriū interrogationū, vt vni⁹. Ibidem. Solutio sophismatum nugationis. 2. Elē. 6 Ibidem. Cap superiori.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum est.

Cap. XIX.

SEd vt omnes eorum cauillationes, quæ (vt ait Aristoteles) potissimùm ex multiplici nominū vsu texuntur, faciliùs possis diluere: simulq; oīa supradicta pleniùs intelligas; agedum hic tādē est de quibusdā

1. Elē. 1

Quatenus de hisce agendum sit. nominum affectionibus, quæ à recētiorib⁹ Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, & appellatio vocāt, q̄a in his oīs vocabulorū vsus videt̄ cōtineri. Sunt aūt adeò inculta, horrida, & ab vsu remota, q̄ superioris ætatis homines in hisce, ac similibus rebus cōmenti sūt, vt nisi plurima reijciant, satiùs sit, ea prorsus nō attingere. Verùm vt in his multū, ac diu immorari inutile est, ac bonis literis pniciosū, sic ea oīno cōtēnere (quod multi hoc tēpore faciūt) non sine mediocri iactura contingit: Nam vt *1. elenc. 1.* Aristotelis exēplo vtar, quēadmodū ij, q̄ calculis ratione subducūt, nisi sciāt quid suo loco valeāt calculi, facilè circūueniunt: sic q̄ disputāt, nisi teneāt, p̄ quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula supponant, ac substituant, ampla sit, an restricta verborū acceptio, quę voces, quas appellāt, ac denominent, nullo negocio decipiēt. ac capiēt. Harū igitur rerū cognitio: ex bonis, p̄sertim fontib⁹ modicè hausta, nō modò pniciē nullā importabit philosophiæ, verū etiā oīum q̄ benè institui volēt, studia iuuabit,

Quid sit suppositio. *Cap X X.*

Suppositio. SVppositionis itaque nomen multis modis vsurpatur. Verum vt est quædā affectio nominū, sic definiri potest. Suppositio est acceptio nominis pro re, *Nomen.* quàm significat: vt cùm hoc vocabulū Philosophus, *Li. 1. c. 18. & sequentibus.* p̄ Aristotele accipit, Nomen idē valet in hac definitione, qđ in primo libro, eo nimirū loco, quo varias nuncupationes nominū explicauimus. Cōplectitur .n. tū nomina, vt à verbis distinguuntur, siue substātia sint sine adiectiua, tū etiā verba: atq; vt semel dicā, idē est, quod categorema, qđ q̄dē libro eodē cū *Cap. 9.* Cicerone appellauimus id, quod de quodā, aut quibusda diceret. Quinetiā velim, vt hoc loco nominis vocabulo, casus ēt nominū intelligas: Vocabulo *Res.* aūt rei: quā nomē significat, intellige quācunq; rē significatā siue vera sit, vt hō: siue ficta, vt hippocētaur⁹: siue nūc existat, vt cęlū: siue nō existat, vt Adam⁹, *Significare.* aut Antichristus. Significandi etiā verbum latissimè

acci-

accipiendum est, Suppositio.n.est acceptio nominis ꝓ re, quã nomẽ quomodocunq; significat, siue eam significet proprie, vt Leo leonem: siue impropriè, vt Agnus innocẽtem: siue primò, ac immediatè, vt Hõ hominẽm cõmuni: siue remotè, ac mediatè, vt Equ⁹ Bucephalũ: siue formaliter, vt Albũ albedinẽ, seu po ti⁹ affectũ albedine, quã eiusmodi ẽ, quo pacto vsur patur, cùm dicimus, Albũ est cõcreta quędã species qualitatis, ut Homo est albus, siue connotatiuè, qđ dicitur, materialiter, vt Album niuẽ, aut cerussam, vt Orator Ciceronẽ. Acceptio igit, hoc est, vsus nominis generaliter accepti, pro quacũq; re, quã quomodocunq; significat, dicit suppositio. Nec immeritò. Si quidẽ ex ipsa verborũ ui, nihil aliud dicere uidemur cũ asserimus, nomẽ accipi ꝓ re significata, quã nomen supponi, & quasi sufficí, ac substitui loco rei significatę. Desũpta ẽ hęc suppositionis definitio ex initio Elenchorũ Aristotelis, quo loco ille, quàm necessaria sit suppositio, his pene verbis declarat, qa .n. res ipsas ꝑ sese in disputationem afferre nõ possumus, nominib⁹, quasi rerũ notis, ꝓ reb⁹ vti cogimur. *Acceptio.* *Cap. 1.* *Quã necessaria sit suppositio.*

Tria tamen hic velim animaduertas. Vnũ est, ne sequaris consuetudinẽ eorũ, qui hoc modo loquũtur, Hoc nomẽ supponit pro hac re illud pro illa, cũ potius dicere debeas, Hoc nomen supponitur ꝓ hac, illud pro illa, quasi dicas sufficitur, ac substituitur ꝓ hac, aut illa re significata. Ferendum magis esset qđ alij dicunt, Hoc nomẽ supponit rẽ hanc, illud verò illã. Potest.n. in eo sensu accipi, ac si dicant: Hoc vocabulũ subijcit intellectui rem hãc, illud verò illam: quod quidem rectè dicitur. Alterũ est, ne existimes, quod quidam autumant, suppositionem in sola propositione enunciationeue habere locum. Re .n. vera vbicunq; nomẽ ꝓ re quã significat accipitur, ibi proculdubio ꝓ re supponitur. Quod sanè fit in omnibus orationibus, in quibus sententiã aliquã, præsertim perfectam declaramus, etiam si eiusmodi orationes nõ sint enunciationes: quales hæ sunt, Fuit ne *Prima animaduersio.* *Secũda.*

Plato Socratis auditor?Vtinam Socrates doctrinā fidei,quàm p̄clarîs suis discipulis traderet, didicisset & aliæ similes. *Tertiâ.* Tertium est,cauenda esse diligentissimè ea,quæ recentiores traditæ definitioni adiungũt vtpotè,Nomē,quod in propositione supponit(vt loquuntur)verificari debere de re significata mediāte copula suæ ꝓpositionis,& alia sexcenta,quæ longũ esset recēsere:ex quib⁹ colligunt, subiecta huiusmodi propositionum,Adamus est,Antichristus est, Chimæra non,est nō supponere, & alia multo admirabiliora corollaria. Hinc sanè male habuit Dialectica, ex quo sophistica ista ꝓ Dialecticis tradi,atq; inculcari cæperunt.Sunt enim non modo inutilia,à q̄bus abhorret ars omnis,sed etiā magna ex parte falsa,q̄ sub arte,nisi Sophistica,cadere non possunt.Id, q̄d in præsentia facilè ostenderē, nisi alienum hoc esset ab huius libri instituto.Hoc vnum(quia eius feci mētionem)admonebo, subiecta illorū triū propositionum,Adamus est, &c. quæ illi negant supponere vere supponere,supponiue: quoniam nulla causa est alia,cur illæ propositiones sint falsæ, nisi quia prædicata non conueniunt rebus, pro quibus supponuntur ac substituuntur subiecta.

De suppositione materiali. Cap. XXI.

Suppositio materialis. PRæter suppositionem nunc explicatā,quam vocant formalem aliam addunt Dialectici, quā dicunt materialem. Hæc verò ad hunc ferè modū definitur,Suppositio materialis ē acceptio vocis ꝓ se ipsa,ac sibi similibus, modò se ipsam non significet: quo pacto accipiunt subiecta huiusmodi propositionum,Homo est nomē;Blictri est vox nihil significās Additum est,Modò seipsam nō significet, quia si se ipsā significauerit, acceptio eius ꝓ se ac cæteris vocib⁹,quas significat,erit suppositio formalis, qualis cernitur in subiectis harum propositionum. Nomen est vox,Vox est sonus Sonus est qualitas.Nā cùm dictio, Nomen,imposita sit omnibus nominibus significandis, non dubiū est,quin seipsam etiā significet, quan-

quãdoquidem & ipsa nomẽ est. Quod eodem modo dicendũ est de dictionibus Vox, & Sonus. Atq; hoc quidem genus suppositionis sine scelere prætermitti potest; si verum est, quod primo libro sub iudice reliquimus, voces (in quàm) non significatiuas, imò etiã significatiuas, cũ p reb⁹ significatis nõ accipiuntur, non esse partes orationis, sed esse tantũ res significatas, atq; ostẽsas alijs dictionibus, q̃ sunt partes orationis, quæq; nisi facilè intelligantur, semper præponi solent: quæ omnia eodem loco exemplis patefecimus. Verũ quia illud ambiguũ videri potest, & hoc genus suppositionis à grauibus autoribus vsurpatũ est, tria documenta tradã, quibus recentiores vtuntur ad hãc suppositionis formã cognoscẽdã. Primũ oĩs vox non significatiua, q̃ in ppositione ponitur, accipit materialiter, vt subiectũ hui⁹ enunciationis Scyndapsus ẽ vox, quę literis exprimi potest. Secundũ, oĩs vox, quæ alia voce in oratione indicat, accipitur materialiter, quo pacto accipiũt hę voces, Homo, & Blictri, in his enũciationib⁹, Hęc vox Homo significat ex instituto. Hoc nomẽ hõ, ẽ dictio duarũ syllabarũ: hoc Blictri nil significat: Ly Blictri (vt loquũtur) est vox nulli rei imposita. Tertiũ cũ pdicatũ ita significat subiectũ, vt nõ significet rẽ, q̃ subiectũ significat, tũc subiectũ accipit materialiter: vt in his propositionibus, Hõ est nomẽ. Ego, est pronomen. Quandoquidẽ pdicata ita significãt subiecta, ut nõ significẽt res, quas subiecta significãt. Adde tamen, Modò ea, q̃ impediunt, remoueantur. Fieri namq; potest, vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio, vt si dicas, Omnis homo est nomen: Ego sum pronomen: quæ propositiones sũt falsę, nec alia de causa, nisi qa subiecta accipiuntur, pro rebus significatis, quibus nõ conueniũt talia prædicata. Sed ne hac quidem moderatione pꝑpetuo verum est documentum, quia & si cùm dicimus, Homo est nomẽ, accipi soleat subiectũ p se, ac sibi similibus vocibus: si tamẽ vlterius progrediaris

Quã rõne prætermitti possit hoc genus suppositionis. Cap. 16.

Primum documẽtum.

Secũdũ.

Tertium

Non est perpetuò verũ hoc documẽtum, sed maxima ex parte

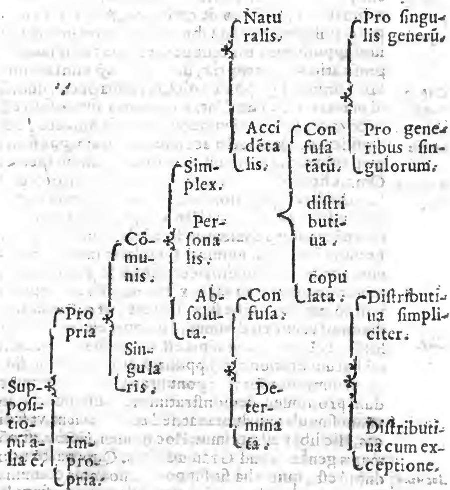
hoc modo, Homo est vox, Homo est sonus, Hō est qualitas, iam videbitur falsum documētū. Quanquā enim pdicata ita significāt subiecta, ut nō significēt res, q̄ subiectis significant, secūda tñ ꝓpositio minus libenter cōceditur, de tertia, an cōcedenda sit ambigit, quarta planè negat. Accipe igit documentū hoc nō vt perpetuo verū, sed ut maxima ex parte. At verò, vt in hac re aliqua ex parte dicā, quod sētio, nō oīa hęc documenta mihi vidētur vera. Quicquid.n. dicendū sit de primo, ac tertiò, certè secundū nō vr probandum. Nam, ut vno aut altero exemplo rē aperiā; & si ex prescripto primi ac tertij documēti nō sine rōne aliquā dici soleat, dictiones Blictri, & Homo, cū dicimus, Blictri nihil significat, Hō est nomē substantiuū, accipi pro se ipsis, & pro alijs similib⁹: tñ ꝙ in his enunciationibus: Hęc dictio Blictri nihil significat, Hæc vox Hō est nomen substantiuū, eodē mō accipiāt, ut secundū documētū tradit, hoc mihi nulla ratione niti videtur. Etenim in priorib⁹ duab. enūciationibus nullæ alię exprimuntur voces, qb⁹ dictiones illæ indicētur: vnde necesse videt, ut ipsæ fungātur officio nominis sui, & aliarū similiū. At in duabus posteriorib⁹ planè ponuntur huiusmodi voces, Hęc dictio, Hæc vox, quib. dictiones illæ indicātur, quæq; ꝓ illis accipiunt: quò fit, vt ridiculū omnino videat, asserere necesse esse, ut illæ ipsæ dictiones iterū seipsas indicēt, & ꝓ seipsis accipiant. Itaq; vel hac vna rōne dicerē, nullas voces, q̄ alijs vocib⁹ indicāt indicare se iterū in eadē oratione, aut accipi substitutiuè ꝓ seipsis, & ꝓ alijs similib⁹. sed solū esse res, ꝓ quibus alię accipiūtur ac sufficiūtur. Imò etiā nō verè partes orationis, sed perinde se habere ad orationem, in qua indicātur, ut lapides, sūt ligna cū de ipsis sermo incidit: nec aliud esse discrimē, qd ad hanc controuersiam attinet, nisi qd lapides, & ligna nō effingunt gutture, nec inserunt inter partes orationis, ut illę. Verùm in re parui momēti nō multū refert quicquid dicas mō rationi alicui nitaris.

Quid sentiendum de secundo documento.

Diu-

Diuisio suppositionis. Cap. XXII.

O Missa igitur materiali suppositione, de ea, q̃ nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæ precium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vno aspectu ponamus.

Hac igitur diuisione ante oculos posita, singula diuisionis membra quo ordine descripta explicanda sunt.

De suppositione propria, impropria, communi, & singulari. Caput XXIII.

Propria suppositio. Propria suppositio est acceptio nominis pro re, quam ꝓprie significat. Quo pacto accipitur vox Leo in hac propositione, Leo fortissimus bestiarum ad nollius pauebit occursum. Prou. 30. Impropria suppositio est acceptio nominis pro re, quã impropriè significat, Quo pacto accipitur illud idem nomen in hac enũciatione, Vicit leo de trib⁹ Iuda. Apoc. 5. Accipitur enim per translationem pro Christo seruatore nostro: huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis impropriæ, de quibus nõ nihil dixim⁹ libro primo. Cap. 9. Qui plura volet, grammaticos, quorũ id muneris est, consulat. Suppositio communis. Communis suppositio est acceptio nominis communis ꝓ suo significato, aut significatis. Quo pacto accipiũtur harum ꝓpositionum subiecta. Homo est ꝑcipua animalium species Omnis homo mendax. Singularis. Singularis suppositio, seu discreta est acceptio nominis ꝓ vna re tantùm singulari, indiuiduaue: Quo pacto accipitur subiectum huius enũciationis: Salomon fuit regũ sapientissimus. Et quoniam loco nominis singularis sæpissimè vtimur periphrasi nominis communis & ꝓnominis demonstratiui: interdũ etiã ex hypothesi rem singularem cõmuni oratione significamus (vt primo libro diximus (veluti cũ diximus, Hic puer est bonæ indolis: Cap. 2. Filius Ioannis principis est rex Lusitaniæ: eadem est harum orationum suppositio, atque nominũ singularium, quorum vice ponuntur. Quanquam interdum pronomen demonstratim non ostendit; rem vnam singularem duntaxat, sed totã speciem, vt si dicas, Hic liber est optimus; Hoc nomen, Homo est cõmunis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubiũ est, quin alia sit suppositio nominis cõmunis cũ pronomine demonstratiuo, alia nominis singularis. documẽtum suppositionis singularis. Suppositionis singularis seu discretæ hoc tradit documentnm. Omne nomen singulare accipitur discretè, Subaudi, Modo non accipiatur materialiter.

De suppositione simplici. *Cap.* XXIV.

SImplex suppositio, est acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est species animalis, Hæc enim propositio non affirmat hunc hominem, aut illum esse speciem animalis, sed hominem communem, quem immediate significat vox homo, præcisè tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus. Ad cognoscendum hoc suppositionis genus tria documenta obseruari possunt. Primum. Nullum nomen commune notatum signo aliquo, siue vniuersali, siue particulari accipitur simpliciter. Nam cum dicimus, exempli causa, Omne animal, vel, Aliquod animal vel Nullum animal, &c. semper accipimus nomē Animal, pro animalibus, quæ sub, animali communi continentur, non igitur pro animali communi præcise spectato, abstractoue à singulis tum indiuiduis, tū speciebus. Secundum. Omne nomen, commune, de quo vere affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus species, Differentia, Proprium, & Accidens, vt sunt nomina vniuersalium, accipitur simpliciter, modo non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari, hoc documento intelligimus harum propositionū subiecta, Animal est genus, homo est species, & similium, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectum huius propositionis, Quoddam animal est species infima, non accipi simpliciter. Nam & si hac oratione significamus quoddam animal cōmune, exempli causa, hominē communem, esse speciem infimam, quod verum est, non tamen sumimus animal pro suo immediato significato præcise, id est pro animali communi omnibus speciebus animalis. Tertium. Omne nomen commune, sub quo non licet descendere accipitur simpliciter. Descēdere sub aliquo communi, vt hoc loco hāc loquendi formulam intelligi volumus multis enim modis sub nomine

Primum documētum.

Secūdū.

Tertium

de-

descenditur, vt paulò inferius docebimus) nihil est aliud quā sumere aliquid inferius significato immediato nominis communis, cū quó inferiori verè copuletur id, quod cum eodem communi nomine verè iungebatur: Exempli causa, si dicam, Homo deambulat, sic licebit descendere sub nōe hō, Hic hō deambulat, aut ille homo deambulat, &c. Sub verbo autē deambulat hoc modo, Homo est hoc deambulans, aut illud deambulās, &c. quod inferiùs apertius fiet.

Cap. 31 Ex hoc documento planè intelligimus, hoc nomen Homo, accipi simpliciter in illa ꝓpositione, Homo est species animalis: & in hac itidem, Quædam species animalis est Homo, quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius est species animalis: nec ex posteriori, Ergo, quædam species animalis est hic modo, aut ille, aut aliquis alius.

De suppositione personali. Cap. XXV.

PErsonalis suppositio est acceptio nominis cōmunis pro suis mediatis significatis. Quopacto accipitur hoc nomē Animal, in his propositionib⁹. Omne animal sentit, Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal est species infima: Quoddam animal est indiuiduū Accipitur enim pro speciebus & indiuiduis animalis, quæ mediatè significat: quanquàm in prima copulatiuè, in cæteris disiūctiuè, vt progredientib. patebit. Dicitur hęc suppositio Personalis, quia præcipuè res singulares, pro quib. nomen cōmune hoc suppositionis genere accipitur, sūt ꝑsonæ. Vt verò hæc suppositionis forma cognoscatur, totidē documenta tradi possūt. Primū: Nullū nomē, qđ accipitur simpliciter, accipitur personaliter. hoc satis patet ex definitionib. vtriusq; suppositionis, simplicis inquam, & personalis. Secundum. Omne nomen commune notatum signo aliquo vniuersali, aut particulari, accipitur personaliter. Hoc etiam satis perspicuum est ex dictis. Tertium, Omne nomen sub quo licet descendere (vt paulò ante de-

Cur dicatur personalis.

Primū documētum.

Secūdū.

Tertiū.

Cap. 24

scensum explicauimus, accipitur personaliter. Sed & hoc ex dictis apertum est.

De suppositione absoluta. Cap. XXVI.

SVppositio absoluta est acceptio nominis communis pro suo immediato significato, non præcisa tamen. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est animal. Nec.n. sensus est quod hic aut ille, aut aliquis alius dũtaxat, aut solus homo cõmunis præcisè sumptus, seu, quod idẽ est, abstractus à singulis sit animal, sed quod homo cõmunis absolute acceptus, seu qua ratione in singulis etiã hominib⁹ reperit, sit animal. Hoc eodẽ suppositionis genere accipiuntur harum propositionum subiecta, Mod⁹ differendi explicatur à Dialectico, Res naturalis tractatur à Philosopho naturali, & similiũ. Vt igit hanc suppositionẽ cognoscas, accipe duo documẽta similia primo, & tertio suppositionis personalis, alterũ, Nullũ nomen, quod accipit simpliciter, accipitur absolute. Alterum, Omne nomen sub quo licet descendere, accipitur absolute. Adde tamẽ. Modo nullo notetur signo pſertim particulari, quia ex parte dissimile est hoc documentum tertio documẽto suppositionis personalis. Addẽda verò fuit hæc moderatio, qa si nomen notatũ fuerit signo particulari, fieri potest vt aliquãdo nõ accipiat absolute, vt si dicas, Quoddam animal est species infima. Quidam homo est indiuiduum. Nam si subiectis harum enunciationum licet descendere, neutrum tamẽ accipitur pro suo immediato significato, quoniam falsò dixeris absolute loquendo, animam esse speciem infimam, & hominẽ esse indiuiduum, vt ex appellatione nominum inferius patebit, cum tamen propositiones illæ vt veræ concedantur. Aliquando etiam nomen commune notatum signo vniuersali nõ accipitur absolute, vt si dicas. Omne animal per se moritur. Cùm enim nullum vniuersale intereat per se, sed per accidens, interitu videlicet suorum singularium, necessariò efficitur, vt proposita enunciatio sit falsa, nisi vox

Primũ documẽtum.

Secũdũ.

Cap. 41

animal, accipiatur pro solis indiuiduis animalibus, nã si pro homine ẽt cõi, & pro equo communi, & cæteris speciebus animalis, & pro ipso animali cõmuni capiatur, plane falsa erit, cum huiusmodi animalia non intereant per se, sed per accidens. Quare si enunciatio proposita vera est, nõ accipitur nomen Animal, pro suo immediato significato, quod est animal commune, sicque non accipitur absolute. Verum quia ambiguum forte alicui videbitur, sitne huiusmodi enunciatio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi, præsertim particulari.

Conferuntur inter se suppositio simplex, personalis & absoluta. *Cap. XXVII.*

Suppositio absoluta est media inter simplicẽ & personalem.

HOc iam loco licet aduertere, suppositionẽ simplicem, & personalem esse contrarias inter se, absolutam vero, esse mediam inter vtranque. Simplex namque est acceptio nominis communis pro immediato significato præcisè personalis, pro mediatis; Absoluta vero quatenus est acceptio nominis communis pro immediato significato, conuenit cum simplici, quatenus vero nõ excludit mediata significata, conuenit cum personali. Hac tamẽ ex parte magis inclinat ad personalem, quam ad simplicẽ, quòd semper cum ea iungitur personalis, nunquam vero simplex. Si quidem nullum nomen, quod simpliciter accipitur, simul absolute accipi potest, cum illud accipiatur præcisè pro immediato significato, hoc autem non præcisè, quod autẽ absolutè accipitur, id quidem quia non præcise pro immediato significato sumitur, simul etiam necessario accipitur personaliter, cum in interim quædam personaliter accipiantur, quæ non accipiuntur absolutè vt subiecta huiusmodi propositionum, aliquod animal est species infima, Aliquod animal est indiuiduum & aliarum multarum, Hinc ergo primum collige, nullum nomen quod accipitur simpliciter, accipi simul absolute, aut personaliter. Deinde omne, quod accipitur absolute, accipi etiã personaliter. Postre-

Magis inclinat quadam ex parte ad personalem.

mo non omne, quod accipitur, perſonaliter, accipi abſolutè.

De ſuppoſitione naturali, & accidentali.
Cap. XXVIII.

SVppoſitio naturalis eſt acceptio nominis communis pro omnibus ſuis ſignificatis. Quopacto accipitur ſubiectum huius propoſitionis, Omnis hõ eſt animal, accipitur ſiquidẽ pro omnibus, qui ſunt, fuerunt, erunt, & eſſe poſſunt. Hos aũt ſolos ſignificat nomen homo, non fictitios, Vt Satyros, vt Faunos, q̃ eſſe in rerum natura non poſſunt, niſi de impropria ſignificatione ſit ſermo, quã ſuperius, cum ſuppoſitione impropria reliquimus. Suppoſitio accidẽtalis eſt acceptio nominis cõis, non pro omnib. ſuis ſignificatis. Quo pacto accipitur idem nomen Homo in his propoſitionibus, Oĩs homo occupat hac hore locum. Omnis hõ iuſtus, eſt probus: nam in priori pro ſolis hominibus, qui nunc viuunt, accipitur alioquin non concederetur propoſitio, cum ij qui modo non viuunt, nullum hoc tempore locum occupent, in poſteriori autem reſtringitur à verbo iuſtus, vt pro ijs tantum, qui iuſti ſunt, capiatur. Documenta nulla tradam hoc loco, quia ex ijs, quæ de ſtatu, ampliatione & reſtrictione dicenda ſunt, facile internoſci poterunt hæ ſuppoſitionum formæ. *Naturalis.* *Accidentalis.*

De quadruplici deſcenſu. *Cap. XXIX.*

SEd vt altera diuiſio ſuppoſitionis pſonalis explicetur, diſcendũ prius eſt, quid ſit deſcenſus, quot modis in hac ſuppoſitionum tractatione à Dialecticis vſurpari ſoleat. Deſcenſus ergo eſt explicatio ſuppoſitionis alicuius nominis pro multis reb. accepti, per ea omnia pro quibus actu accipitur. Vt cùm propoſita hac enũciatione, Omnis homo eſt animal ſic explicamus ſuppoſitionem ſubiecti. Hic hõ eſt animal, & ille hõ eſt animal, & ita cæteri, qui ſunt, fuerunt, erunt, & eſſe poſſunt, pro his ſiquidem omnibus actu, hoc eſt, nunc accipitur ſubiectum illius propoſitionis. Non ſic explicamus ſuppoſitionem *Deſcenſus.*

eiusdem nominis in hac propositione positi, Omnis homo occupat hac hora locum, sed enumeratis tantum ijs hominibus, qui hac eadem hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipitur hominis vocabulum. Quatuor autem dicuntur esse descensus, Copulatiuus, Copulatus, disiunctiuus, & Disiũctus. Copulatiuus fit per particulã. Et, copulatiue acceptam id est, iungentem propositiones, vt si suppositionem subiecti illi⁹ propositionis, Omnis homo est animal, sic explices, Hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic in cæteris, & huius, Nullus homo est lapis, hoc modo, Hic homo non est lapis, & hic homo non est lapis, & ita in alijs. Copulatus fit per eãdem particulam, Et cætera copulatim acceptam, hoc est, vt iungit ac nectit partes vnius extremi terminiue propositionis, non propositiones integras, vt si suppositionẽ subiecti huius propositionis. Omnia astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, hoc astrũ errans & illud atque illud & cæt. sunt septem. Disiũctiuus fit per particulam, vel disiunctiuè acceptam, id est, nectentem propositiones, vt si suppositionem subiecti huius propositionis, Aliquis homo est iustus sic explices, hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel illa est iustus & sic de cæteris, & huius, Quidam homo non est iustus, hoc modo, Hic homo non est iustus, vel ille homo nõ est iustus, &c. Disiunctus denique fit per eandem particulam, vel, disiunctim acceptam, hoc est, vt nectit partes vni⁹ termini propositionis, non diuersas propositiones, vt si suppositionem huius nominis Oculus, in hac propositione positi, Ad videndum necessarius est alter oculus, sic exponas, ad vidẽdum necessarius est hic oculus vel ille, hoc est dexter aut sinister. Neque enim expones disiunctiue hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad pectandũ necessarius est ille, quia expositio erit falsa; cum vtraq; propositio sit falsa. Quod autem dixi de particulis, Et, ac vel intelligendum est de alijs, quæ idem valeant.

quadruplex descensus. *Copulatiuus.* *Copulatus.* *Disiũctiuus.* *Disiunctus.*

De

De suppositione confusa & determinata.

Cap. XXX.

Svppositio confusa est, quæ explicatur descẽsu disiuncto copulatiuo, aut copulato. Determinata vero suppositio vocari solet, quę disiunctiuo descensu exponitur. Exempla ex dictis desumi possunt. Solet à recentioribus tradi hæc regula ad cognoscẽdũ suppositionem determinatam, Omne nomen commune, qđ accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut certe particulari, accipit determinatè. Sed videtur falsa. Nam ex ea sequitur harum enunciationũ subiecta, Nauis necessaria est nauigaturo, Altera pars cõtradictionis ex futuro cõtingenti est vera, accipi determinate, quod tamẽ nõ videtur dicendũ. Siquidem propositæ enunciationes concedi solent, vt veræ, & tamen si suppositionem subiectorum exponas, disiunctiue, quo pacto exponẽdam diximus suppositionem determinatam, falsa erit vtraque oratio. Quod sane perspicuum fiet si ita dicas exponendo, Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessario est nauigaturo, & ita in cæteris. Cõfusa. Determinata. Recentiorum regula. Impugnatio.

Hæc pars cõtradictionis ex futuro cõtingenti est vera, aut illa pars est vera. Est.n. vtraq; expositio falsa oratio, cũ omnes partes vtriusq; sint falsæ, vt animaduertenti planum est. Potius ergo dignoscẽda est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione duntaxat, Quod.n. nomen experti fuerimus exponi disiunctiue, id dicemus supponi determinatè, quod non disiunctiue, nec determinate. Itaq; hoc spectantes dicemus, omnes terminos harũ propositionũ, homo est iustus. Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus, accipi determinate. Nam sub subiecto primæ & secundæ, sic licet descendere disiunctiuè: hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, &c. sub subiecto tertiæ, hoc modo, hic homo nõ est iustus, aut ille homo non est iustus, &c. sub prædicato primæ, hoc modo, homo est hic iust⁹, vel hõ est ille iust⁹, & sub prædicato secundæ, hoc modo. Quidã homo est Quõ potius dignoscenda suppositio determinata. Cap. 3.

hic

hic iustus, aut quidā homo est ille iustus, &c. sub prę dicato deniq; tertiæ, hoc modo. Quidam homo non est hic iustus, vel quidam homo nō est ille iust⁹, &c. quanquā hoc prædicatū non accipit tātum determinate, sed distributiue etiā, quippe cū sub eo non solū disiūctiuè, sed & copulatiue oporteat descēdere, vt paulo inferius patebit. Hæ oēs nunc dictæ expositiones veræ sūt, quia aliqua pars cuiq; verā est, quod satis est ad veritatem disiunctiuæ enunciationis. Idem quoq; spectantes, dicemus subiectum huius propositionis, Omnes cæli sunt decem, nō accipi determinate, & si p̄dicatū determinate accipiatur. Nā & si sub prædicato licet descendere disiunctiue, hoc modo, Omnes cæli sunt hæc decem, vel omnes cæli sunt illa decem, &c. tamē subiecto nō licet. Nec. n. vere dixeris, hoc cælum est decem, vel hoc cælū est decē, &c. quippe cū omnes partes huius disiūctionis sint falsę.

De suppositione confusa tantum. Cap. XXXI.

Svppositio confusa tantum est quæ explicatur solo descensu disiuncto. Quod suppositionis genus cernitur in nomine Oculus, in hac propositione posito. Vt cernas, necessari⁹ tibi est alter ocul⁹. Hoc .n. duntaxat modo licet suppositionem eius explicare. Vt cernas, necessarius tibi est hic oculus, aut ille, nō etiā hoc modo, Vt cernas necessarius tibi est hic oculus, vel necessarius tibi est ille, quandoquidem neuter determinate acceptus necessarius est, cum tamen alteruter indifferēter sit necessarius. Vt hæc suppositio cognoscatur, duo potissimum tradūtur documenta. Alterum, Omne nomen, quod mediate attingit virtus alicuius signi vniuersalis affirmatiui, accipit confusè tātum, hoc est, accipit solum disiunctim & ideo eius suppositio solo descensu disiuncto explicāda est, hoc modo accipitur prædicatū propositionis vniuersalis affirmatiuæ, vt hui⁹, Omnis homo est animal, sic. n. exponendum ex prædicatum, Omnis *Primum documētum.*

homo

homo est hoc animal, aut illud, &c. Nam disiunctiue exponatur, hoc, videlicet, modo, Omnis hō est hoc animal, vel omnis homo est illud animal, &c. falsa erit oratio, cum omnes simplices enunciationes, ex quibus constat, sint falsæ. Dixi mediate, quia si nomē attingatur immediate, accipitur distributiue, vt vox homo, in eadē illa propositione, quæ nunc propōsita est. Huius documenti causa, & aliorū, quæ tradētur deinceps, notāda sunt duo dialecticorum pronunciata. Primū est Signum positum in vna categorica enunciatione nō attingit virtute sua vllū vocabulū alteri⁹. Hinc colliges ī hac copulatiua enunciatione, Omnis homo est ad malum procliuis, & tamen aliquis hō est probus, signum, Omnis, non attingere virtute sua nomē, Hō, in posteriori categorica positū atq; idcirco nihil signum illud impedire, quo min⁹ eiusmodi nomē eo loco accipiat determinate, vt re vera accipitur Secūdū ē, virt⁹ signorū, & negationū q̄ sunt partes vnius extremi, subiecti nimirum aut p̄dicati, nō attingunt alterū extremū. Tunc aūt signū & negatio dicit pars alicuius extremi, cùm non reddit propositionē, in qua est, vniuersalē, aut particularem, aut negatiuā, Verbi causa, si dicas, Quidā hō omnem professus scientiā est improbus. Quidā Geometres nullā habens rerum naturalium experientiā est doctus. Quidam non Dialecticus optime disserit, si inquam ita dicas, signa Omne, Nullam, & negatio Non erunt partes subiectorum, quia nulla dictio earum reddit p̄positionem suā vniuersalē, aut negatiuam, cum omnes sint, proculdubio particulares, & affirmatiuæ. Hinc colliges, prædicata istarum triū propositionum non attingi à virtute signorum vniuersalium, aut negationis p̄cedentis, neq; esse opus vt harum dictionum causa accipiantur cōfuse, quin potius, perinde accipi determinate, ac si eiusmodi signa, & negatio non precederent. Ex eo documento, cuius gratia duo hæc attulimus p̄nunciata, colliges in his propositionibus. Socrates & Plato est philoso-

Prior regula.

Posterior.

Cōfectariū primū documēti.

phus: Conimbricę & Eborę eruditur iuuētus, nomina Philosophus, & Iuuentus accipi cōfuse tantū; modo particula Et efficiat sensum copulatiuū, quasi iūgat has propositiones, Socrates est Philosoph⁹, & Plato ē Philosoph⁹. Conimbricę eruditur iuuētus, & Eborę eruditur iuuētus. Nam cum particula, Et hoc modo sumpta, suppleat vicē signi vniuersalis affirmatiui vtriusque, harū eruditur iuuēt⁹, necesse est ex præscripto traditi documēti, vt nomina illa Philosophus, & iuuentus, quæ à virtute taliū quodāmodo signorū attingūtur, accipiantur cōfuse tātū, hoc est disiunctim dūtaxat. Itaque nō sic erit explicanda eorum suppositio vterq; horū est hic Philosoph⁹, vel vterq. est ille, & cæt. vtraq; in vrbe eruditur hæc iuuētus, vel in vtraque eruditur illa, &c. Quādoquidē falsa esset vtraq, expositio, sed hoc modo, Vterq. horū est hic philosoph⁹, aut ille, &c. Vtrauis ī vrbe harū eruditur hęc iuuētus aut ille, &c. Ex eodē documento colliges dictiones, quę reguntur ex verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi confusè tantum, vt cū dicimus, Bis feci sacrum. Ter protuli verbum, & similia, Est.n. sensus, Vtroq; duorum temporum, feci sacrum quodlibet trium protuli verbū. Vnde fit, vt sub nominibus Sacrum, & verbum, non sit descendendū disiunctiuè hoc modo. Bis feci hoc sacrum, aut bis feci illud, & cæt. Ter protuli hoc verbum, aut ter protuli illud, &c. sunt.n. huiusmodi expositiones falsæ, sed solum disiunctim, hoc modo, Bis feci hoc sacrū, aut illud, &c. Ter protuli hoc verbū, aut illud, aut illud, &c. Si.n. subtecta ēt resoluātur in ea ꝓ quib. accipiūtur, licebit ita dicere, Semel feci hoc sacrū, aut illud aut illud, &c. & secūdo protuli hoc verbū aut illud, &c. & iterū feci hoc aut illud, &c. Semel ꝓtuli hoc verbum aut illud, &c. & secūdo protuli hoc verbū aut illud, &c. & tertio ēt ꝓtuli hoc aut illud, &c. quę orationes apertissime sunt verè Alterum documentum est, Omne nomen personaliter acceptum, quod sequitur hęc verba; Requiritur, Necessariū est, debeo

Aliud confectarium.

Secūdū documētum.

Nol-

Polliceor, Desidero, & alia huiusmodi, ad hūc videlicet modum, Ad nauigandū requiritur nauis, Ad degendum necessarius est victus, Debeo aureum coronatum, Polliceor tibi equum, Desidero cibū accipitur confuse tantum. Nā sub huiusmodi nominib⁹ nō licet descēdere disiūctiue, sed solū disiunctim, vt experienti apertissimum fiet. Sunt tamen nōnulli adeo superstitiosi hac in re, vt dicant, lōge aliter rē habere, cū verba, quæ dixim⁹ sequuntur nomina, hoc modo. Nauis requiritur ad nauigādū, Victus necessarius est ad degēdum, &c. Asserunt.n. descendendum esse sub huiusmodi nominibus disiunctiue, atque idcirco propositiones esse falsas. Verum hac in re, quæ tota pendet ex loquendi vsu potius ego vulgi sentētiā sequar, nec magnopere curabo sequātur ne verba, an præcedāt, vbi vtrunq; in eodem sensu videro vsurpatum, denique potius ex vsu colligam documenta, quam positis vt libet regulis, quod sæpe fieri video, peruertam vsum. *Recentiores nō nulli qd dicant. animaduerte.*

De suppositione distributiua. Cap. XXXII.

Suppositio distributiua est, q̄ explicatur descensu copulatiuo. Hoc genere suppositionis accipit subiectum hui⁹ enunciationis, Omnis hō est animal, & prædicatum huius quidā hō nō est iustus, & vterq; terminus huius, Nullus hō est sēsus expers, suppositio.n. subiecti primæ sic exponēda est. Hic hō est animal, & ille est animal, &c. eodem modo, prædicati autē secundæ hoc pacto, Quidā hō nō est hic iustus nec est ille iustus, nec est vllus alius iustus terminorum deniq; tertiæ, descendēdo simul sub vtroq; hoc mō, Hic homo nō est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllū aliud, &c. homines eodem modo. Vt autem hęc forma suppositionis, quæ omnium est præstātissima, cognoscatur, plura quā in cęteris traduntur documenta. Primum. Omne nomen commune, quod immediate attingit virtus signi vni *Primū documentum.*

uersalis affirmatiui, accipitur distributiue, vt subiectũ illi⁹ ꝓpositionis, Omnis hõ est animal, & huius. Vterque oculus est in capite, Remouenda tamẽ sunt quæ impediunt. Nam si dicas, Non omnis homo est animal, impedietur distributio subiecti à particula. Non pręfixa, vt mox patebit. Secundũ, Omne nomẽ

Secũdũ. cõmune, qđ siue immediate attingit virtus alicuius signi negatiui, aut negationis negãtis, accipit distributiue, si modò sine eiusmodi signo, aut negatione nõ accipit distributiuè, hoc modo accipiunt ambo termini illius propositionis, Nullus hõ est sensus expers, & prædicatum huius, Quoddam animal nõ est sensus expers, qa horũ suppositio explicatur descensu, copulatiuo. Dixi, Negationis negãtis, vt excluderem negationem, quam vocãt infinitatem, qualis est

Negatio infinitans. quæ in his nominibus continetur. Non corpus. Non viuens, & in cęteris huiusmodi. Siquidem virtus negationis infinitatis non attingit, nisi dictionem cum

Negatio negans. qua cõponit vnum vocabulum: negatio verò negãt quę videlicet, nõ est pars alicuius nominis aut verbi negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, vt supra diximus, qua ratione Malignantia naturæ à plerisque appellatur, Vnde fit, vt cum voce dicimus, Non corpus est substantia, si negatio est negans, sensus fit, Neq; hoc corpus est substãtia, neque hoc aliud corpus est substantia, neq; illud aliud, &c. quo pacto enũciatio est vniuersalis negatiua, & falsa. Si verò negatio est, infinitas sensus fit, Quod neq; est hoc corpus, neç est illud corpus &c. est substãtia quo pacto enũciatio est indefinita affirmatiua, & vera. Addidi, Si modo sine eiusmodi signo, negationeve nõ accipitur distributiue, qa negatio, sola ea no-

Quæ nomina distribuat negatio. mina distribuit, quę nõ inuenit distributa. Nam quæ inuenit distributã, nõ solum non distribuit, sed etiã reddit nõ distributa. Exempli causa, quia neuter terminus huius propositionis, homo est lapis, distributiue accipitur, iccirco si negatio initio pręponatur, vterq; distribuetur, interiecta verò inter subiectum

&

& verbum Est, solum prędicatum distribuet. At quia in his propositionibus, Omnis hō est philosophus. Quidam homo nō est animal. Nullus homo est Grāmaticus, Subiectum primæ, prædicatum secundæ, & vterq; terminus tertię distributiue accipiuntur, ideo si negationem initio pręponas, hi ipsi qui distributiue accipiebātur, amittent eiusmodi distributiuā acceptionem, reliqui autem qui nō distribuebātur, distribuentur. Siquidem hæ propositiones, Non omnis homo est philosophus. Nō quidam homo est animal. Nō nullus homo est grammaticus, idem valent atq; hæ. Quidā homo non est philosophus. Omnis homo est animal. Quidam hō est grammaticus, vt ex libro tertio apertū est, in quibus quidē enunciationib⁹ id qđ diximus, facile perspicies. Tertium documentum Omnis casus obliqu⁹ ad quem terminatur virtus alicuius dictionis superlatiue, aut cōparatiuæ, aut importātis diuersitatē, accipitur distributiue, vt in his enunciationibus; Leo est fortissim⁹ bestiarum, Vrsus est robustior lupo: Miluus differt ab accipitre. Nā sensus primæ est, leo est fortissimus omnium bestiarum, secundæ vero vrsus fortior omni lupo, tertiæ, Milu⁹ differt ab omni accipitre. Si tamen dictio comparatiua, aut q̄ diuersitatem importat, terminetur ad obliquum eius nominis, à quo incipit cōparatio, aut diuersitas, vt si dicas, homo est fortior homine, homo est ali⁹ ab homine, nō omnino distribuetur obliqu⁹ nec enim sensus harum enunciationum est, quod aliquis homo sit fortior omni homine, aut alius ab omni homine, sed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuersus Quartum. Omnis casus obliquus, supra quem cadit dictio exceptiua, accipitur distributiue, vt si dicas, Omne animal præter belluam, est rationis particeps. Sensus erit, excepta omni bellua. Quintum Omnis dictio exclusiua ꝓposita subiecto distribuit prædicatum, vt si dicas. Solum animal est fletus capax. Tantum homo loquitur, hæ siquidem propositiones conuertuntur in vniuersales affirma-

Cap. 7. Tertiū

Quartū

Quintū

tiuas, in has scilicet, Omne fletus capax est animal; Omne, quod loquitur, est homo, nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis consequentiæ, qui non fuerit distributus in antecedente.

De suppositione copulata. Cap. XXXIII.

Suppositio copulata est, quę explicatũ descensu copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis, omnia Elementa sunt quatuor, & huius, Omnes cęli sunt decem, & similium, quoniam eorum suppositio nõ explicatur nisi descẽsu copulato, vt ex dictis patet, perfacile cognoscitur quo fit, vt non sit opus documentis. Animaduerte tamen in solo plurali numero posse nomen accipi copulatim, vt inductione patet, cum tamen, & in numero plurali, & singulari possit accipi confuse tantum; aut distributiue, vt ex his propositionibus, omnes magistratus sunt publici, Omnis magistratus est publicus Quidam magistratus sunt annui. Quidam magistratus est annuus.

Aduerte.

De suppositione distributiua pro singulis generum, pro generibus Singulorum. Cap. XXXIIII.

Pro singulis generum.

Suppositio distributiua pro singulis generũ est, q̃ explicatur descensu copulatiuo enumerante omnia ea indiuidua, pro quibus nomẽ accipitur. Quod suppositionis genus conuenit, subiecto huius propositionis, Omne animal moritur. Sic.n. descendendum est sub eo, hoc indiuiduũ animalis moritur, & illud morit, & sic cæt. Distributiua ꝓ generibus singulorũ est, q̃ explicatur descẽsu copulatiuo enumerãte oẽs species, ꝓ quibus nomen accipitur. Quo pacto distribuitur nomẽ Animal in hac ꝓpositione, Omne animal, qđ à Phisico definit, est species, sic.n. exponenda est eius distributio, Hoc animal cõmune, quod à physico definit, est species, & illud animal cõmune qđ à physico definitur, est species, &c. enumerando sola cõmunia q̃a singularia nõ definiũtur. Dictione singulorũ significãtur hoc loco indiuidua verbo aũt Generũ significãtur species. Itaq; singula generũ sũt

Pro generibus singulorum.

in-

indiuidua specierum: genera verò singulorum sunt species cõmunes indiuiduis. Ex his colliges has ꝓpositiones esse falsas, Omne aĩal fuit in arca Noe. Qui vna præditus est virtute, omnes reliquas virtutes habet, si verba illa, Animal, & Virtutes, intelligantur distribui pro singulis generum: veras autẽ si pro generibus singulorum.) Duplex verò tradi põt inter hæc duo suppositionum genera discrimen. Alterum est, Omne nomen quod potest accipi pro generibus singulorum, posse accipi aliàs ꝓ singulis generum, non autem è contra. Nã omne nomẽ, quod significat plures species, vt vox Animal, hominẽ, leonẽ, & cæteras spẽs animalis, significat etiã indiuidua omnia, q̃ sub talib. specieb. cõtinentur, nõ omne autem, quod significat plura indiuidua, plures ẽt spẽs significat, vt planum est in voce, Homo. Alterum discrimẽ, qđ ex ipsis definitionib. colligitur, est, sub nomen qđ accipitur distributiuè pro singulis generum, descendẽdum esse enumerãdo indiuidua: sub nomen autẽ qđ distribuitur ꝓ generib. singulorum, descẽdẽdum esse enumerãdo species. Quãquam ij qui vocantur nominales, quiá nullã naturã communẽ agnoscunt, iubent descẽdere sub nomẽ ꝓ generib. singulorum acceptum, descẽsu quodam enumerãte singula indiuidua, sub singulis specieb. Exempli causa, sub hui⁹ ꝓpositionis subiectum, Omne aĩal fuit in Arca Noe, si dicunt esse descẽdẽdum, Hoc aĩal huius speciei fuit in arca Noe, & illud speciei fuit ĩ arca Noe, & sic singula ex singulis reliquarum. Verùm hoc nõ est propriè exponere distributionẽ, ꝓ generib. singulorum .i. pro specieb. sed pro quibusdã indiuiduis. Præterquàm qđ nonnunquã, falsus erit descensus, vt si hoc modo descẽdas sub nomẽ Animal, positum in illa ꝓpositione, Oẽ aĩal qđ definitur à Physico, est spẽs.

Discrimẽ prius.

Posterius discrimen.

Aliter nominales.

Impugnatio.

De suppositione distributiua simpliciter, & cum exceptione. Cap. XXXV.

Distributiua simpliciter.

SVpposit io distributiuã simpliciter, est in qua nulla exceptio intelligitur: qualis est suppositio no-

minis, Homo, in trita illa ꝓpositione. Omnis homo est animal, & in hac, Statutũ est omnibus hominibꝰ semel mori. Distributiua cum exceptione, quam nõ nulli accommodã vocant, ea est, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio subiecti illius ꝓpositionis, Omne aĩal fuit in arca Noe. Facilè.n.intelligimus exceptionem aquatilium, quæ quidem in aquis degebãt, & aliorum quorundam terrestrium, quæ aliter, quã ex aĩalib. suæ speciei, gigni poterãt. Eadẽ suppositio cernitur in illis Poetæ verbis. Et q̃d tegit oĩa cælũ: quæ etiam in diuinis literis est frequẽtissima, vt apud Ioannem cùm ait, Omnia per ipsum facta sunt: & apud Paulũ, cuius hæc sunt verba, Nouissimè autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedib. eius. Et mox subijcit exceptionẽ quæ intelligenda est: cùm autem, inquit, dicat, Omnia subiecta sunt ei, siue dubio præter eũ qui subiecit ei omnia. Ac de suppositione nominum hæc latis sunt: sequitur vt de ipsorum statu, ampliatione, distractione, & restrictione deinceps dicamus.

Distrib. cũ exceptione. *Ouid. 1. metamorph.* *Ioan. 1.* *1. Cor. 15.*

De Statu, Ampliatione, Distractione, & Restrictionẽ, nominum. Cap. XXXVI

Haec quatuor accidentia nominum (seu potius suppositionum) conueniunt nominibꝰ in enunciatione categorica respectu eius temporis, quod ꝑ verbum principale adsignificatur. Nam cum nomẽ categoriavè accipitur adęquatè ꝓ ijs rebus, q̃ existunt in tẽpore adsignificato per verbũ principale, tunc habet statum suæ suppositionis. Cũ plurib. tũc ampliatur. Cùm autem pro ijs tantum, quæ sunt in alio quodã tempore diuerso à tempore verbi, tunc distrahitur. Cum verò eius status, ampliatio, aut distractio additione alicuius vocis ad pauciora cõtrahitur, tunc denique restringitur. Exempli causa, in illo sophismate, quod ab Aristotele proponitur, Qui surgebat, stat, sedens surgebat, ergo sedens stat, prædicatum maioris ꝓpositionis habet statũ suę suppositionis, quoniã accipit pro solis stantib. in tẽpore

Vbi conueniant nominibus hæ affectiones. *Status.* *Ampliatio.* *Distractio.* *Restrictio.* *1. elenc. 3.*

re præsenti, quod adsignificat per verbũ principale, quod est ipsummet prædicatum. Eodéq; modo prædicatum minoris, & ambo termini conclusionis habẽt statum suæ suppositionis, qa prædicatum minoris accipit adæquatè pro ijs, qui surgebant iuxta differentiam sui temporis: prædicatum conclusionis ꝑ ijs, qui stant in suo tempore.i.præsẽti: & subiectum conclusionis pro ijs oĩbus, ac solis, q̃ nunc sedẽt iuxta differentiã tẽporis verbi Stat: id, qđ in causa est, vt cõclusio vera esse nõ possit. At verò subiectum minoris propositionis planè ampliat, seu, qđ idem est, amplè accipitur, cũ sumatur ꝓ ijs, q̃ nũc sedent, aut ante sedebãt, vt ait Aristoteles, ex quo fit, vt enũciatio vera esse valeat. Deniq; subiectum maioris distractum est respectu temporis verbi principalis, quia tẽpus verbi principalis est p̃sens, ipsum autẽ verbum, quod subijcit, accipit ꝓ rebus præteritis dũtaxat, i. pro ijs tantũ, qui ante surgebant. Quòd si hoc mõ dicas: Qui heri surgebat stat hodiè, sedẽs nudiustertiꝰ surgebat heri, &c. restringes statũ verbi Stat, in maiore, & verbi Surgebat in minore, atq; ampliationẽ participij Sedens, in eadem minore, & distractionẽ verbi Surgebat in minore, vt satis apertum est. Eodẽ mõ restringes statum terminorum conclusionis si dicas, Sedens in cathedra, stat in via. Nomine verbi principalis, intellige hoc loco verbum, qđ includit copulam principalem propositionis, aut copulã ipsam, cum ipsa explicite ponitur. Exẽpli causa, in illa sumptione, Qui surgebat stat: Verbũ Stat est principale, quia includit copulam principalẽ, vt patebit, si hoc modo resoluas enũciationem, Qui erat surgẽs. est stans. Nam illud est, potior est copula, quã illud Erat, cum nectat prædicatum enunciationis cũ subiecto. Atq; hæc etiãipsa copula Est, in proxima enunciatione, in qua explicitè ponit, est verbũ principale: Perspicuũ est igitur, quid sit status nominũ, categorematum, quid ampliatio, distractio & restrictio. Scio distractionem, (vel quo malueris verbo tertiam

Verbum principale.

Cur hic destractione fiat mētio.

illam

illam affectionem appellare a Dialecticis tractari nō solere. Verùm cùm ea a cæteris tribus planè distinguatur, non mihi visa est prætermittenda.

Quotuplex sit status, ampliatio distractio, & restrictio. Cap. XXXVII.

Status nominū triplex. STatus nominum triplex est, præsentis nimirum tēporis, præteriti, & futuri, iuxta tres differentias temporum, quæ principali enunciationis verbo adsignificari possunt. Primus cernitur in terminis huius propositionis, Sedens disserit. Secundus in terminis huius, qui sedebat, disserebat. Tertius in huius, Qui sedebit, disseret. *quadruplex ampliatio.* Ampliatio videtur quadruplex. Vna ad præsentia & preterita, quo pacto accipiebatur subiectum illius propositionis, Sedēs surgebat. Altera ad præsētia & futura, qualis cernitur in subiecto huius, Viuens morietur. Est. n. sensus, Qui viuit aut viuet, morietur. Tertia ad præterita, præsentia & futura, qualem experieris in subiectis harum enunciationum, Natus morietur Moriturus, natus est. Sensus. n. prioris est; Qui natus est aut nascit nunc, aut nascet adhuc, moriet Nā rōne cuiuslibet horū, pōt enūciatio esse vera. Sēsus aūt posterioris, hic ē: Qui moriturꝰ adhuc est, aut morit nunc, aut mortuꝰ iā est, natꝰ est. Quarta ad præterita, pñtia, futura, & ad ea, q̄ nil repugnat esse, & si nunq̄ fuerint, nec sint, nec futura sint, quæ quidē possibilia vocāt: quopacto accipiunt termini huiꝰ propositionis, Oīs hō est aīal. Habet. n. hunc sēsum, Oīs hō qui est, aut fuit, aut futurus est, aut aliàs esse pōt, est aīal qd fuit, aut est, aut erit, aut certe esse pōt. Addunt alij quintā ad p̄terita, pñtia, futura, & possibilia imaginabilia, hoc est, quę solum in mēte esse possunt: quopacto dicunt accipi hoc nomē Bellua in hac ipsorum propositione. Hō imaginarius est bellua. *Ampliatio quinta, quā alij addunt.* Sed hoc mihi non vř necessarium. Nā dictio Bellua in p̄posita enunciatione nō accipitur pro bellua fictitia, sed p̄ vera bellua; quia tū ita affirmamus de homine, vt non dicamus hominem esse veram belluam, quod falsum esset, sed fingi veram belluam,

luam, seu esse ficte veram belluam. Itaq; nomina rerum, quæ ab operatione intellectus haud pendet, nõ videntur ampliari ad res fictitias, quas reuera nõ significant, sed sumuntur ut possibiles. De nominib. aũt rerũ fictarum, cæterarũq; q̃ ab operatione intellectus pēdent paulò post dicemus. Hoc vnũ in oĩbus ampliationibus obseruãdũ est, Nomen, quod ample accipitur, sẽper accipi disiũctim respectu harũ dẽria rũ, esse, fuisse, fore, & posse esse, siue amplatio se extendat ad oẽs, siue ad tres, siue ad duas, id quod ex suprà positis exemplis licet intelligere. Ratio vero huius rei est, quia cũ dico, exẽpli causa, Oĩs homo est aĩal (cuius enũciationis subiectũ amplissime accipitur) non hoc tantùm significo copulatim; quòd oĩs nõ, qui fuit, & est, & erit & esse potest, sit animal (sic enim, qui modò nõ esset aut nõ fuisset, aut nõ esset adhuc futurus, nõ esset aĩal) sed q̃d oĩs, qui est, aut fuit, aut futurũ est, aut certè alias esse potest, sit aĩal; qui sensus, oẽs oĩno homines significat esse animalia. Id quod facilè perspicies in reliquis. Sed quã quã omne nomen, quod ampliat, accipiatur disiunctim respectu illarũ differentiarũ, eẽ, fuisse, fore, & posse esse, siue omniũ, siue quarũdã, vt dictũ ẽ; respectu tamẽ ipsarũ, rerũ multò etiã aliter accipi potest. Verbi caussa, in his propositionibus. Oẽ ridens plorauit: Quoddam animal plorauit; Vtrunq. subiectũ accipitur disiunctim respectu duarũ primarũ differẽtiarum, ipsius nimirũ esse, & fuisse; at respectu rerũ, illud prius accipitur distributiuè, hoc autẽ posterius disiunctiuè. Vnde fit vt prior propositio hoc modo sit exponenda, Hoc q̃d est, aut fuit ridens plorauit; & hoc aliud, quod est, aut fuit ridens plorauit, & illud aliud similiter, & sic cetera copulatiuè; posterior autẽ hoc modo, Hoc animal q̃d ẽ aut fuit, plorauit, vel illud aliud animal q̃d est aut fuit, plorauit, & ita cætera disiunctiuè. Id q̃d in ceteris facilè intelliges si tenes ea, quę de suppositionib⁹ dicta sũt) Distractiones sunt sex. Prima, cùm vox accipitur pro

In fine capitis. Nomen, q̃d amplè accipitur sẽper accipi disiũctim respectu esse, fuisse, &c. animaduerte.

Distractiones.

pro præsentibus duntaxat, & verbum principale est temporis præteriti, vt si dicas, Qui docet didicit. Secunda, cùm è contrario vox accipitur pro solis præteritis, & verbum principale est temporis præsentis vt si dicas, Edoctus docet. Tertia, cùm vox accipitur pro solis presentibus, verbum autem principale est temporis futuri, vt si dicas: Qui viuit morietur, Quarta, cùm contrà vox accipitur pro solis futuris, verbum aût principale est præsentis tẽporis, vt si dicas. Moriturus nascitur. Quinta, cùm vox accipitur pro præteritis, verbum. ut principale est futuri temporis, vt si dicas: Qui natus est morietur, Sexta, cùm vicissim vox accipitur pro futuris, verbum aût principale est temporis præteriti, vt si dicas. Qui morietur natus est. In subiectis harum oĩum enunciationum cernitur distractio, qm̃ accipiuntur pro rebus, quæ continentur in alio quodam tempore diuerso à tempore verbi principalis, vt satis apertum est. In prædicatis aût cernitur status, qm̃ accipiuntur adæquatè pro ijs rebus, quæ cõtinentur in tempore verbi principalis, vt ex documẽtis intelliges.

Restrictiones genere tres, specie tredecim.

Restrictio genere quidẽ triplex est statꝰ ampliationis, & distractionis. Specie verò tot sunt restrictiones quot status, ampliationes, & distractiones. Itaq; sunt tredecim species, Quarum oĩum exempla cernes in subiectis sequentium enunciationum. Sedens in cathedra, disserit: Qui sedebat in cathedra, disserebat: Qui sedebit in cathedra, disseret. Hæc sunt exempla restrictionum status. Ampliationis autem hæc sunt: Sedẽs in cathedra surgebat. Viuens hodiè, morietur: Moriturus cras, natus est: Homo qui est, est animal. Distractionis denique hæc sunt: Qui docet, Philosophiã, didicit: Qui viuit lautè, morietur: Moriturus cras, nascitur: Qui natus est heri, morietur: Qui morietur senex, natus est. Quibus autem vocibus adiectis soleat fieri restrictio, inferius vtcunq; docebimus. Duo tamen sunt hoc loco animaduertenda, antequam ad documenta veniamus. Alterum est, alter

Cap. 40. Prior animaduersio.

ex-

explicandum esse statum, ampliationē, & reliquas duas affectiones, in nominib. absolutis, aliter in cōnotatiuis. Prolatis nāq; his duabus enunciationibus, Homo disputat: Dialecticus disputat: sic explicabimus statum subiecti prioris. Homo qui est, disputat: posterioris aūt hoc modo: Qui est Dialecticus disputat. Propositis itē his duabus: Hō disputauit, Dial. disputauit: sic erit explicanda ampliatio verbi Homo: Homo qui est, aut fuit, disputauit, verbi aūt Dialecticus hoc mō: Qui est, aut fuit Dialecticus, disputauit. Atq; eodē mō in cęteris. Itaq; nomen absolutū in explicatione facienda subijciēdū ē ipsi verbo Est, aut Fuit, &c. nomen aūt cōnotatiuum p̄dicandum est inter positum verbi Est, aut Fuit, &c. de ꝓnomine relatiuo rei cōnotatę. Alterum ē, hæc quatuor accidentia, q̄ hacten⁹ nominib⁹ rerum realium accōmodauimus vocabulis etiā entiū rationis & rerū fictarū suo quodā mō cōuenire. Hoc. n. tātùm interest, qđ esse, fuisse, fore, & posse esse, nō sunt in his accipiēda ꝑ esse, fuisse, & cęteris in rerum natura, (qđ vocāt à parte rei (sed ꝑ obijci intellectui, obiectū esse, obijciendum fore, ac posse obijci. Entia siquidē rationis & res cōfictæ seu cōmētitiæ hoc tātum esse habēt; qđ obijciant mēti, seu (vt dici solet) qđ sint obiectiuè in intellectu. Atq;, vt in vna re vel altera id, qđ diximus intelligas, in his ꝓpositionib⁹ Genus p̄dicat Chrimæra cogitatione cōcipit: subiecta hēnt statū suę suppositionis ꝑ suis significatis, q̄ nūc in tpe p̄sēti obijciunt mēti. In his verò Gen⁹ p̄dicabat. Chimera cogitatione cōcipiebat: subiecta accipiūt amplè, ꝑ suis nimirū significatis, q̄ nūc obijciūt mēti vel ante obijciebātur. Quāquā in hoc genere nominum non propriè cernuntur huiusmodi affectiones.

Posterior animaduersio.

Quarē ne quatuor explicatæ affectiones nominum, cōueniant nominibus entiū rationis, & rerū fictarū.

Documenta quædam ad statum nominum cognoscendum. Cap. XXXVIII.

Nota hæc.

VT igitur statum nominum, categorematùmue facilius cognoscas, hęc accipe documēta: Primū Omne verbū, qđ nec restringitur, nec ampliat, nec distra-

Primū documētum.

distrahit, habet statũ sũ tp̄s principalis copulæ. Vt si dicas, Hō sedet: Hō sedit: Hō sedebit, verbum, Sedet accipetur adæquatè pro ijs qui nunc sedent: Sedit pro ijs qui sederunt: Sedebit pro ijs q sedebunt. Quòd si dicas, Hō sedet in cathedra, verbũ. Sedet, nō habebit statũ suę suppositionis, quippe cũ restrictionis causa, non accipiat pro oībus sedentibꝰ hoc tempore. Si verò dicas, Sol splendet, in qua propositione (qa necessaria est, termini ampliantur, vt post dicemus, verbũ splendet, nō accipietur ꝓ solis nũc splendentibus atq; ita nō habebit statũ suæ suppositionis. Quod si dicas, Qui dormiuit vigilat, verbum, Dormiuit, & si adæquatè accipiatur pro ijs qui dormierunt, proindeq; habeat statũ in ea ꝓpositione, q̄ includitur in subiecto, tamen quia distrahitur respectu verbi Vigilat, non habet haud dubie statũ in ipsa principali enũciatione. Id aũt qđ dixi de verbis intelligēdum est etiã de ijs quæ apponũtur verbis. Exẽpli causa, si dicas, Hic Dialecticus affert ꝓbabiles rationes: Hic Orator dixit ornata oratione. Hic Grãmaticus ꝓfert emēdatũ sermonē: illud, ꝓbabiles rationes, accipiet adæquatè pro ijs rationibus, q̄ hoc tēpore afferuntur: illud verò, Ornata oratione, adæquatè ꝓ præteritis: illud deniq;, Emendatũ sermonem, adæquatè ꝓ futuris: sicq; huiusmodi apposita habent statũ suę suppositionis. Cęterùm nomine appositorum nō intelligas oīa, quę addunt verbis, sed ea duntaxat, q̄ manant ex actione verbi, vt q̄ nunc diximus, aut passionē inferunt, vt si dicas, Lignũ patitur calorē: Audio cōcentum. Nã alioqn non est necesse, vt ea, quæ apponunt, habeat statũ iuxta tēpus verbi, vt si dicas, Theologus aperit mysteria: Philosophꝰ disserit de tonitruo. Nec, n. necesse est, vt verba hęc Mysteria, & tonitruo, accipiantur ꝓ ijs tantùm rebus, q̄ nunc existunt, vt satis apertum est. Secundũ Omne subiectum ꝓpositionis affirmatiuę, ac pręsentis temporis, cuius pdicatum nō potest subiecto cōuenire, nisi supposita existentia subiecti, habet statũ

Extenditur documẽtũ.

Quid nomine appositorũ intelligẽdum.

Secũdũ documẽtum.

pre-

præsentis temporis. Vt si dicas, Omnis hō est albus. Accipitur.n.subiectū adæquatè pro omnibus ac solis hominibus, qui nunc existunt, quandoquidem si tantùm hi essent albi, concederetur haud dubiè ꝓpositio: qđ tamen non fieret, si prædicatum non supponeret existētiam subiecti, ut in his propositionibus, omnis homo est animal, Oīs homo est, & similibus, qđ paulò post dicendum est. Eadem de causa non sunt ad hoc documentum quasi ad normam dirigendę enunciationes illæ, Ceci vident, Claudi ambulant, & aliç huiusmodi, quæ in diuinis scripturis reperiuntur: quia prędicata non supponunt existentiam eorum subiectorum, quæ in ipsi exprimuntur.

Documenta ad ampliationem nominum cognoscendam. Cap. XXXIX.

AD cognoscendam verò ampliationem permulta & perutilia tradi possunt documēta. Primū, Omne nomen, quod reddit suppositū verbo adiectiuo prçteriti temporis, accipit amplè pro prçteritis, & prçsentibus. Exēpla sunt, Tēplum çdificatum est: Muri corruerunt. Oīs senex fuit puer. Sensum.n. primę hic est, Templū qđ fuit, aut est, çdificatum est: Secundæ, muri q̄ sunt aut fuerunt, corruerunt. Tertię, Oīs q̄ est aut fuit senex, fuit puer. Quodnā verò nomen reddat suppositum verbo, vel prima rudimēta Grammaticæ tradunt, Dixi, Verbo adiectiuo, qa de verbo est, qđ substātiuum appellatur, alia ratio est, Si.n. dicas, Oīs homo fuit, nomen Homo nō accipietur tantùm ꝓ præteritis, & ꝓsentibus, vt paulò post dicemus. Idē dices de suppositis subiectiuè ꝓdicatorum habentium sensum verbi adiectiui ꝓteriti tēporis. Verbi causa, quia idem est dicere, Hō fuit albus, atque si diceres, Homo albuit: & Senex fuit adolescens, atq; Senex adoleuit; efficitur, vt subiecta perinde amplietur in prioribus atque in posterioribus Pari ratione, si verbum adiectiuum acceptum fue-

Primū documētum.

rit significatione substantiui; non erit necesse, vt subiectum accipiatur pro preteritis, & presentib⁹ dun
Modera tio. taxat: vt si dicas Oīs hō extitit: Oīs hō vixit, &c. Si qdē de suppositis horū, atq; de suppositis verbi substātiui idē est iudiciū Addendū tamen est huic documēto. Modò remoueātur ea, quæ impedire possunt, vt stat⁹, distractio, restrictio, & si quæ sunt aliæ: quæ moderatio cæteris etiā documētis adhibēda erit. Se
Secūdū. cundum, Omne nomē, quod reddit suppositū verbo adiectiuo futuri tēporis, accipit amplè pro futuris, & pſentibus. Exēpla. Tēplum edificabitur. Muri corruent, Oīs hō morieт Sensus.n.primæ hic est, Templū, quod ē, aut erit, ędificabit, &c. His duob⁹ docu
Vtilitas quadā. horū documentorum. mentis exponas multas enunciatione veras, quę primo aspectu videt̄ falsę, vt puer senuit: vir adolescet. Qđ.n.hæ sint verę, tū ex his: Senex fuit puer: Adolescens erit vir, quæ in illas conuertuntur intelliges, tū etiā si inferas in subiectis alia nomina hoc modo, Puer Isaac senuit: Vir pessimus Antichristus adolescet: quę orationes perspicuā habēt veritatē Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primū documentū priorem enunciationē sic exponas, Qui est vel fuit puer, seruit, posteriorē autē iuxta secundum, hoc modo, Qui est vel erit vir, adolescet. Alię multę sūt ꝓpositiones, Quarū obscura & latēs veritas his documētis aperitur. Tertiū. Omne nomē rei q̄ dicitur īcipere esse, amplè accipitur ꝓ pſētibus & futuris, nomē sunt rei, q̄ dicitur desinere esse, accipitur amplè pro pręsentibus & præteritis. Exēpla sunt, Anima huius pueri nūc incipit esse, Mot⁹ huius lapidis nūc incipit
Tertiū. Hic hō tunc desinit esse; Motus hui⁹ lapidis nunc desinit. Prima enunciatio sic intelligitur. Anima huius pueri, q̄ nunc primum est, aut proximè post hac erit incipit nunc esse. Secunda sic, Motus huius lapidis qui motus nunc primū est, aut proximè posthac erit nunc incipit. Tertia sic, Hic homo, qui nunc tandem est, vel ꝓximè ante hac fuit, nūc esse desinit. Quarta sic, Motus huius lapidis qui motus nunc tandem est

aut

aut proximè ante hac fuit, nunc desinit. Quartũ. Cũ oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei posterioris ample accipitur pro ijs omnibus, quæ sunt, aut fuerunt in differẽtia temporis ad significat per verbum, & in sequente, aut sequẽtibus: cùm autem asserit aliquid esse, aut fore posterius tempore, quàm aliud, tum nomen rei prioris accipitur amplè pro ijs omnibus, q̃ sunt, aut erunt in differentia temporis adsignificata per verbum, & in præcedente, aut præcedentibus. Exempli causa, si dicas, Luterani sunt priores Antichristianis intelligendi sunt hoc nomine ij, qui sunt, aut erunt Antichristi sequaces: si verò dicas, Pelagiani fuerũt priores Lutheranis, intelligẽdi sunt hac voce, q̃ fuerunt, aut futuri sunt Lutherani. Quod si dicas, Lutherani sũt posteriores Pelagianis, accipiẽda est hæc dictio pro ijs, qui sũt, aut fuerũt Pelagiani: si aũt dicas Antichristiani aũt: posteriores Lutheranis, accipiendũ est hoc vocabulũ pro ijs, qui erũt, aut sũt, aut fuerunt Luterani. Quintum. Vocabula propositionum, necessariarũ, nisi quid obstet, amplissimè accipiũtur hoc est, p̃ oĩbus rebus etiã possibilibus, quas significant, Vt si dicas, Hõ est aĩal Hõ nõ est lapis. Idẽ dici solet de terminis impossibilium, vt harũ, Homo est lapis: Homo non est animal. Quod si dicas, Homo qui est, est animal, nomẽ Homo nõ accipitur, nisi p̃ hominib⁹, qui modò extant. Impedit enim restrictio ampliationẽ. Si enim dicas, Homo est animal rationale, dictio, Animal non extenditur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal extendebatur (disiunctim tamen) quia restringitur à voce Rationale. Sextum. Cùm verbum substãtiuũ, aut aliud quod idem valeat, absolutè prædicatur de subiecto, tũ subiectum ampliatur, etiam ad possibilia. Hac de causa negãtur hæ propositiones, Omnis homo est: Omnis homo fuit. Omnis homo erit. Potest etiam hæc propositio negari, Omnis homo fuit, aut est, aut erit, cũ multi homines esse possint, qui nec fuerũt, nec sunt,

Quartũ

Quintũ

Sextum

Septimũ nec futuri vnquã sunt. Septimum. Subiecta propositionum negatiuarum ampliãtur ad possibilia etiam. Vt si dicas, Quidam homo nõ sedet. Quod enim subiectum huius enunciationis accipiatur pro preteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita confirmo. Accipio nomen Neronis qui fuit; nec iam est, itemq; Antichristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit quiq; appelletur, si placet, Ioannes: nonne de quolibet horum falso affirmabis quod sedeat? Plane falso: Igitur verè dices, quod non sedeat. Cùm igitur ex qualibet singulari enunciatione recte colligatur particularis, efficitur, vt illa sit vera? Quidam homo nõ sedet, etiam si nullus sit homo eorum, qui modo extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modo pro ijs hominibus, qui modo extant, sed etiam pro omnibus qui extiterunt, extabunt, & existere possunt, etiam si nunquam futuri sint. *Obiectio* Quod si quis obijciat, fore hoc pacto duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet (posito *Solutio.* nimirum, quod omnes qui nunc extant, sedeant, & illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est, occurres, has quidem facta hypotesi, quam diximus, esse simul veras, non tamen esse contradicentes. Nam subiectum negatiuæ latius extenditur, quàm subiectum affirmatiuæ. Vt ergo sint contradicentes, necessariò subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines, qui nunc extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ, vt patet ex posteriori documento status.

Nonnulla de distractione & restrictione. Cap. XL.

In quib. vocibus reperiatur distractio. Matth. 11. Distractio, ex vi quidem verborum nunquam reperitur, nisi in verbo minus principali, aut in participijs, & horum appositis, vt in exemplis supra positis perspicies, at in sacris literis nonnunquam cernitur in subiectis connotatiuis, vt cùm Dominus ait, cæci vident, claudi ambulant, &c. Nam sensus est, Qui erant cæci, vident; Qui erant claudi, ambulant,

lant, &c. Nec enim subiecta istarum enunciationum ampliantur ad præterita & præsentia, quod aliquis fortè suspicabitur, quia prædicatum repugnat præsentibus, nec vlla hic est vox aut materia, quæ sit, vt ita dicam, ampliatiua Restrictio aliquando fit additione adiectiui, vt si dicas, Aristot. fuit Philosophus eximius. Aliquādo oppositione nominis, vt si dicas, Apostolus Petrus fuit primus Christi vicarius. Aliquando adiectione casus obliqui, vt si dicas, Facies hominis spectat cœlum. Aliquando adiuncto aduerbio, vt si dicas, Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita oratione, vt si dicas, omnes res naturales, quæ gignuntur, intereunt. His ferè modis fit restrictio, siue status, siue ampliationis, siue distractionis, Oratio vero interiecta, quę constat ex pronomine relatiuo & verbo Est, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo, Copula ampliationis, vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur. Duo tamen sunt hoc loco notanda. Alterum est, dictionem, aut orationem, quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocem, quę in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox, Rationale, in hac enunciatione, homo est animal rationale, non restringit vocem Homo, quæ subijcitur, sed vocem animal, quæ in eodem prædicato cum ipsa simul continetur, & ita cæterę. Alterum est, nullam fieri restrictionem, cum additur, vox, qua efficitur, vt nomen quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomine Homo, in hac enunciatione, Homo est in atrio, addas dictionem, Depictus, dicasq; , Homo depictus in atrio, aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionem Mortuus, dicasq; , Homo mortuus iacet in via, non restringes sane eius nominis suppositionem, sed mutabis in impropriam. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo dictionibus non restringitur suppositio, sed alienatur, vt recentiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis.

Quam multis modis fiat restrictio.

Prior animaduersio.

posterior animaduersio.

mentis. Reliquum est igitur, vt de appellatione nominum dicamus.

De appellatione. Cap. XLI.

Quid appellationis nomine intelligendũ sit.

APpellationis nomen variè à Dialecticis vsurpatur. Qui tamen aptius & melius appellationis voce vtuntur, intelligũt hoc vocabulo denominationem, qua vna dictio aliam denominat. Exempli caussa, si dicas, Socrates est bonus citharædus, dictio Bonus, dicitur appellare dictionem citharæd⁹, nõ autẽ dictionem Socrates, quia nõ hanc, sed illam denominat. Nec enim sensus est, quod Socrates sit bonus, & citharædus, sed quod sit pulsandi citharam, & canendi arte peritus. Huius affectionis vocũ inter se, vt rei non ignorandæ, nec contemnendæ, sæpe meminit, Aristoteles vt in libris de interpretatione, & Elenchorum, nullo tamen eam certo vocabulo vsquam nominauit, quemadmodum nec superiores nominũ affectiones, itaq; res vetus est, vocabulum recẽt us.

2. de inter. 2. 2. elenc. 4.

Appellãtio quid

Appellatio igitur est denominatio, qua vna dictio aliam denominat. Atque ipsum denominare, est appellare, & dictio denominans, dicitur appellans Notãda sunt tamen duo discrimina inter dictionem appellantem, & appellatam. Alterum est, dictionem appellantem semper esse adiectiuum, aut velut adiectiuum, appellatam vero esse substãtiuum, aut velut substantiuum. De adiectiua & substantiua exemplum allatum est, de ijs vero, quarum altera est velut adiectiua, altera velut substãtiua, hæc cape exempla. Socrates est egregie doct⁹. Socrates est mediocriter doctus. Si quidẽ hæc aduerbia, Egregie, & Mediocriter non sunt adiectiua, nec nomen Doctus est ad iectiuũ; sed tamen illa denominata sunt quasi adiectiua, hoc vero quia denominantur, est quasi substantiuum. Alterum discrimen est, dictionem appellantem semper accipiendam esse secundum formale significatum: dictionem vero appellatam, interdum accipi secundum formale, vt in exemplis adductis, interdum secundum materiale, vt si dicas, Hic citharædus

Primũ discrimen inter vocem appellantẽ & appellatam

Secũdũ discrimen.

dus est bonus. Neque.n.sensus est quòd sit bonus pulsandi & canendi artifex, sed quòd sit homo bonus, seu virtute p[illegible]ditus. Scio apud multos denominationem, qua dictio secundum materiale significatũ denominatur, non vocari appellationem: sed non est cur adeo presse loquendum sit, vt huiusmodi denominatio non sit appellatio nominanda. Alia ratio est in dictione denominante. Nam si ea sumatur secundum materiale significatum, fiet sanè, loco denominationis, quędam eiusdem rei puerilis, ac nugatoria repetitio: vt si cùm dicimus, Socrates est homo probus, sensus sit, Socrates est homo. Ex his ergo duplex appellatio colligi potest, altera, qua vocabulum denominetur secundum formale ipsius significatum, altera, qua secundum materiale. Diuidi etiam solet appellatio in realem, & rationis. Appellatio realis est, cùm dictio quę appellat, significat ens reale, vt in exẽplis suprà positis. Appellatio verò rationis, cùm adiectio appellans significat ens rationis, vt si dicas, Homo est species. Nec mireris, quòd in exemplum dictionis adiectiuæ, aut velut adiectiuę afferam nomen Species, quod est substantiuum. Omnis enim dictio connotatiua, cuiusmodi est nomen species, potest dici comparatione nominis connotati, seu potiùs rei connotatæ, quasi adiectiua.

Aliter ijs.

Cur dictio appellans, sẽper accipiatur secundũ formale significatum.

Duplex appellatio.

Altera diuisio appellationis.

Documenta ad cognoscendam nominum appellationem. Cap. XLII.

Tandem ad cognoscendam nominum appellationem, tria hæc accipe documenta.

Primum. Nomen adiectiuum, aut quasi adiectiuum, quod prædicatur de aliquo subiecto habente materiale significatum appellat materiale significatum subiecta, nisi significet accidens rationis. Vt si dicas, Hic citharædus est bonus: Homo sedet: Christus fuit semper. Nam prædicatum primæ propositionis appellat hoiem, qui est citharædus non

Primũ documẽtum.

est. Prædicatum vero secundæ appellat aliquē hominē communem: singuli autē homines, & si propriè non dicuntur materialia significata vocis homo, tamē quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo materialia significata nuncupari. Prædicatum quoque tertię appellat verbū diuinū, qđ est quodā modò materiale significatum nominis Christus, nō autem Deum incarnatū, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionem, Christus est factus, quia significat ex ui appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi, Nisi significet accidens rationis, quia eiusmodi pdicato appellāt formalia, ac immediata significata subiectorum, modò nihil obstet. Vt si dicas, homo ē species, Homo prædicatur de pluribus. His.n. prædicatis appellatur seu denominatur homo cōmunis &, abstractus, non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima, homo est indiuiduum quid, quia prior significat animal commune homini & bestiæ, esse speciem infimam, posterior aūt, hominem communem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduum. Addidi, Modo nihil obstet, quia multis modis potest huiusmodi appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas, Hic homo est species, Omne animal est, genus, dictiones Hic & Omne, impedimento erunt, ne nomina Homò, & Animal, denominentur secundum formalia & immediata ipsorum significata, sed secundum mediata, quæ quidem materialia hoc loco esse cēsentur. Secundum. Vox adiectiua, aut quasi adiectiua, quæ ante substantiuam, aut quasi substantiuā in eodem propositionis extremo ponitur, appellat formale significatum eius, ut si dicas, hic homo est bonus, citharœdus, Christus est factus homo. Nam sensus prioris est, hunc hominem esse bonum secundum artem pulsandi citharam, & canendi, posterioris autem, Christum esse factum secundum humanam naturam, quam assumpsit. Non rectè igitur ita

D.Th.3 p.q. 16.

Nota hoc pro appellationis ratione.

Secūdū.

con-

concludes, hic citharædus est bonus, ergo est bonus citharædus, nec contra, Est bonus citharædus, ergo est bonus, nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus, nec etiã hoc modo, Non est factus, ergo non est factus homo, quia mutatur appellatio Dixi, Ante suum substãtiuum, quia si substantiuum ponatur ante adiectiuum sæpæ adiectiuum non appellabit formale significatum substãtiui, sed materiale. Nam propositio hæc, Christus est homo factus, non alia de causa ex vi uerborum negatur; quam quia verbum Factus, uidetur appellare materiale significatum uocis Homo, quod est uerbum diuinum, idque propterea, quod verbũ Factus ponitur post verbum Homo. Quod si quis opponat verba illa ex synbolo Niceno, Et homo factus est, in quibus verbum Factus, ponitur post verbũ Homo, occurres, verba illa non esse redacta in formam propositionis, sicq; esse redigenda. Et filius, videlicet, Dei est factus homo. Quanquam & illud dici potest hanc regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed maxima ex parte. Tertium voces significantes actum animæ, tum cognoscendi, tũ appetendi appellant formale significatum earum, in quas feruntur, vt si dicas, Cognosco venientẽ. Concupisco dulce. Est enim sensus, cognosco venientem vt venientem quanquam eum qui venit, nõ cognoscam, concupisco dulce, qua ratione dulce est, quam substantia rei dulcis me non moueat: Hic etiam addunt recentiores. Modo vox quæ eiusmodi actum animæ significat, antecedat eam in quam fertur, vt in adductis ex exemplis. Nam si dicas, Venientem cognosco. Dulce concupisco, verba hæc appellabunt materialia significata, dictionum præcedentium, sensusque erit. Hominem qui venit, cognosco, etiam si ipsum venire minimè percipiam: Rem, quæ est dulcis, expeto; quanquam eam, qua ratione dulcis est, minimè cupiam. Hinc dicunt vitiosam esse hanc argumentandi formulam. Venientem: cogno-

Obiectio *Solutio.* *Altera solutio.* *Tertiũ.* *Recentiores.*

ſco,ergo cognoſco venientem:item hanc, concupi ſco dulce,ergo dulce concupiſco,& vice verſa.Cæ- *Impu gnatio.* terum hæc conditio,vt mihi quidem videtur, ſępius in hac regula , quam in ſuperiori prętermittitur. Quin etiam prima ſæpenumero non obſeruatur, quod facile exemplis oſtenderem , niſi iam in hiſce rebus multus, viderer.

Quia tamen hæc documenta maiori ex parte ſunt vera, atque diſputationibus, præſertim theologicis *Conclu- ſio libri.* non parum vtilia, non ſunt illa quidem omnino con temnenda. Hæc de ſuppoſitione , ac cæteris nominum,ſuppoſitionumùe affectionibus dixiſſe ſit ſatis. Quæ quam ſint vtilia enodandis ſophiſtarum captio nibus,ijſque omnino,quæ tota hac inſtitutione con tinentur,plenius intelligendis, experietur is , qui ea dixerit.Optarem ego tamen,vt quantum vtilitas, & perſpicuitas paterentur,& minuere ntur hęc in dies potius, quam augerentur. Quare cum omnia , quæ initio propoſuimus, vtcunque explicata ſint , nihil amplius dicendum.

Finis Dialecticarum.

LIBRI PRIMI
CAPITA.

Libri secundi Capita.

Libri tertij Capita.

de

Libri septimi Capita.

Octaui libri Capita

FINIS CAPITVM.

FINIS